Крістоф Лумер
Сергій Секундант

ТЕОРІЯ АРГУМЕНТАЦІЇ
ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД
(АНТОЛОГІЯ)

ТОМ 1

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ТА ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО АРГУМЕНТАЦІЇ

ТЕОРІЯ АРГУМЕНТАЦІЇ
ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (АНТОЛОГІЯ)

ТОМ 1
КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ТА ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО АРГУМЕНТАЦІЇ

ББК 6.87.48
УДК 1.16.167.6

Теорія аргументації. Епістемологічний підхід (антологія). Том.1. Критичне мислення та епістемологічний підхід до аргументації. Під реакцією Крістофа Лумера та Сергія Секунданта. Одеса, 2025

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Щербіна Олена, проф., доктор філософських наук
Райхерт Костянтин, доц., доктор філософії
Сумарокова Людмила, доц., доктор філософії

У збірнику подано статті представників епістемологічного підходу до теорії аргументації. Збірник був складений Крістофом Лумером, одним з головних представників цього напрямку в сучасній теорії аргументації, переклад зроблений Сергієм Секундантом. Книга дозволяє читачеві отримати загальне уявлення про головні проблеми сучасної теорії аргументації та основні положення епістемологічного напрямку в теорії аргументації. Вона призначена для студентів та викладачів, які читають логіку та теорію аргументації у вузах, а також для всіх, хто цікавиться теорією аргументації.

ISBN 978-617-7883-42-4

© Автори, статті
© Крістоф Лумер, складання
© Секундант С.Г., переклад

ББК 6.87.48
УДК 1.16.167.6

Argumentation Theory. Epistemological approach
(anthology). Ed. by Christoph Lumer and Serhii Secundant.
Odessa, 2025

REVIEWERS:

Shcherbina Olena, prof., doctor of philosophical sciences
Reichert Konstantin, ass. prof., doctor of philosophy
Sumarokova Lyudmila, ass. prof., doctor of philosophy

The book contains papers by the main representatives of the epistemological approach to the argumentation theory. The collection was compiled by Christoph Lumer, one of the main representatives of this approach in the modern argumentation theory, translated by Serhii Secundant. The book allows the reader to get a general idea of the cricial problems of the modern argumentation theory and the main principles of this direction in the theory of argumentation. It is intended for students and teachers who read logic and argumentation theory in universities, as well as for anyone interested in the theory of argumentation.

ISBN 978-617-7883-42-4

© Authors, papers
© Christoph Lumer, compiled
© Secundant Sergii, translation

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА ПЕРЕКЛАДАЧА 6
Сергій Секундант

ВСТУП

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ АРГУМЕНТАЦІЇ У КОНТЕКСТІ 14
Крістоф Лумер

I
ЕПІСТЕМОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ АРГУМЕНТАЦІЇ. ЗАГАЛЬНИЙ ПІДХІД

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО АРГУМЕНТАЦІЇ. КАРТА 63
Крістоф Лумер

НОРМАТИВНІСТЬ, АРГУМЕНТАЦІЯ ТА ЕПІСТЕМІЧНА ТЕОРІЯ ПОМИЛОК 92
Джон Біро та Гарві Сігел

ЕПІСТЕМІЧНА НОРМАТИВНІСТЬ, АРГУМЕНТАЦІЯ ТА ПОМИЛКИ 116
Джон Біро та Гарві Сігел

У ЗАХИСТ ОБ'ЄКТИВНОГО ЕПІСТЕМОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО АРГУМЕНТАЦІЇ 134
Джон Біро та Гарві Сігел

ДИЛЕМА ПРАГМА-ДІАЛЕКТИКИ: ВІДПОВІДЬ ГАРССЕНУ І ВАН ЛААРУ 148
Гарві Сігел та Джон Біро

ДОБРІ АРГУМЕНТИ 173
Річард Фельдман

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО АРГУМЕНТАЦІЇ 205
Елвін Голдман

ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРАКТИЧНОЇ ТЕОРІЇ АРГУМЕНТАЦІЇ. 221
Крістоф Лумер

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ АРГУМЕНТА. ЯК І ЧОМУ?. 239
Крістоф Лумер

II
«КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ» — ДЖЕРЕЛО ТА КОМПАНЬЙОН ЕПІСТЕМОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ПРИКЛАДНА ЕПІСТЕМОЛОГІЯ: ПЕРЕМІЩЕННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ФІЛОСОФСЬКИЙ ЛАНДШАФТ 278
Марк Е. Баттерсбі

АРГУМЕНТАЦІЯ ЯК ДОСЛІДЖЕННЯ 293
Шарон Бейлін

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ОБГРУНТОВАНОГО РІШЕННЯ 302
Марк Баттерсбі та Шарон Бейлін

МИСЛЕННЯ, МІРКУВАННЯ ТА ОСВІТА. 324
Річард Фельдман

ПЕРЕДМОВА ПЕРЕКЛАДАЧА

Сергій Секундант

У цьому збірнику вперше подано роботи з теорії аргументації провідних представників епістемологічного підходу. Актуальність такого видання важко переоцінити з огляду на сучасний стан теорії аргументації. Різноманітність підходів до теорії аргументації, а також безліч проблем, з якими стикаються теоретики аргументації та відсутність єдності у їх розв'язанні, — все це дає нам підстави говорити про кризу сучасної теорії аргументації. Говорячи про епістемологічний підхід у теорії аргументації, слід зазначити, що ми маємо тут справу не з певною школою або напрямом у теорії аргументації, а скоріше з досить великою і різнорідною групою авторів, які більшою чи меншою мірою усвідомили необхідність експлікації та вирішення епістемологічних проблем. Всі вони усвідомлюють незадовільний стан сучасної теорії аргументації та бачать в епістемології головний інструмент для подолання кризи у сучасній теорії аргументації. Ядро цього руху складають ті автори, які намагалися обґрунтувати необхідність епістемологічного підходу до теорії аргументації як самостійного напрямку. Саме з цієї точки зору найбільш яскравою фігурою я вважаю Крістофа Лумера, професора університету Сієна, який більше, ніж інші автори, намагався охопити у своїх роботах майже весь спектр проблем сучасної теорії аргументації, розглянути їх з епістемологічного погляду і тим самим подати епістемологічний підхід як цілісний та самостійний напрямок у сучасній теорії аргументації. Тому я звернувся саме до нього з проханням дозволити мені перекласти російською чи українською мовами кілька його статей і порекомендувати мені статті інших авторів, яких він вважає ключовими постатями серед представників епістемологічного підходу. Я планував дати огляд основних підходів у сучасній теорії аргументації та ілюструвати кожен кількома статтями, проте Крісоф Лумер надіслав настільки детальний та систематизований план робіт головних, на його погляд, представників епістемологічного підходу, що важко було цим не скористатися. Саме Крістофу Лумеру належить ідея створення антології із сучасної теорії аргументації (епістемологічний підхід). Подібні антології могли б створити представники інших підходів. Вони були б корисні для всіх в якості свого роду довідника. Такого роду презентації різних підходів до теорії аргументації могли би дати більш об'єктивне та конкретне уявлення про ці підходи, що враховувало б специфіку поглядів їх головних представників і краще зрозуміти ті внутрішні проблеми, з якими стикається

кожен підхід. Не менш важливе завдання цієї антології полягає в тому, щоб глибше занурити читача у проблематику сучасної теорії аргументації. У цьому, мабуть, її основна цінність.

Щодо проблем перекладу, то перекладач виходив з того, що переклад — це творчий процес, який не допускає однозначності у тлумаченні, хоча й потребує її. Навіть у логіці, де відсоток творчого вкладу перекладача має, як нам здається, зводитися до нуля, уникнути різночитань неможливо. Незважаючи на це, навіть художній переклад повинен відповідати щонайменше двом головним вимогам: він повинен точно передавати смисли тексту, що перекладається, і суворо дотримуватися норм тієї мови, якою він перекладає. Тому перекладач даної антології є прихильником контекстуального підходу до перекладу, оскільки лише у контексті виявляється сенс, у якому використовується термін. Переклад завжди передбачає розуміння перекладачем того сенсу, який термін набуває у конкретному контексті, та вміння знайти належний синонім. Причому цей сенс не обов'язково повинен збігатися з тим змістом, який в цей термін вкладав автор тексту, що перекладається, оскільки автори навіть праць з теорії аргументації часто не помічають того, що вони один і той же термін використовують у різних смислах. Глибина розуміння тексту великою мірою залежить від правильності і глибини реконструкції контекстів, у яких він розглядається, а автор тексту зазвичай усвідомлює ті соціокультурні контексти, у яких він працює. Це притаманно роботі історика філософії, який має експлікувати та критично оцінювати те, що автор тексту вважав самоочевидним або загальноприйнятим. Так, наприклад, Кант не знав усіх значень, у яких він використовував термін «трансцендентальний», а також усіх наслідків, що випливали з його тверджень. При перекладі текстів з сучасної теорії аргументації на перший погляд все здається набагато простішим. Перекладач може не враховувати широкі соціокультурні контексти та обмежуватися переважно аналізом проблемного та концептуального контексту. Але й тут різниця у менталітеті авторів часто веде до непорозуміння та спотвореного тлумачення сенсу аргументів своїх опонентів.

Серйозні відмінності у правосвідомості народів Європи та «пост-тоталітарних» держав роблять багато аргументів та прикладів західних авторів не зовсім зрозумілими для нашого читача. Ті проблеми, які здаються актуальними для західних авторів, не завжди можуть бути зрозумілими для нашого читача. Це стосується також аргументів та прикладів. Саме тому під час перекладу я не прагнув шукати якихось однозначних термінологічних відповідностей англійським та німецьким термінам там, де це не було необхідно. Це насамперед стосується таких

термінів, які мають досить широкий спектр значень. Спроба закріпити за словом якесь одне значення і передавати його якимось одним певним терміном, часто веде до нерозуміння і спотворення змісту терміну, що перекладається, оскільки в різних мовах терміни, які, здавалося б, відповідають один одному, мають різні конотації і, відповідно, у процесі застосування виражають різні сенси. Підшукання потрібного синоніму — це найбільш складне завдання, яке стоїть перед перекладачем.

Це не означає, що перекладач не повинен прагнути однозначності. Він має прагнути однозначності, але тільки однозначності передачі сенсу. Він повинен це робити, навіть якщо припустити, що досягти повної однозначності неможливо. Досягти максимальної однозначності можна лише тому випадку, якщо зробити цей процес колективним. Для цього перекладач повинен експлікувати всі міркування, якими він керувався, перекладаючи цей термін саме так, а не інакше. Це потрібно робити особливо в тих випадках, коли сам перекладач не дуже задоволений синонімом, який він використовував для перекладу терміна в конкретному контексті. Такий підхід до перекладу дасть можливість читачеві та іншим перекладачам або краще зрозуміти причини того, чому автор переклав так, або виявити недоліки в його обґрунтуванні правильності свого перекладу та покращити його. Це не означає, що перекладач не повинен прагнути однозначності. Він має прагнути однозначності, але тільки однозначності в передачі сенсу. Він повинен це робити, навіть якщо припустити, що досягти повної однозначності неможливо. Досягти максимальної однозначності можна лише в тому випадку, якщо зробити цей процес колективним. Для цього перекладач повинен експлікувати всі міркування, якими він керувався, перекладаючи цей термін саме так, а не інакше. Це потрібно робити особливо в тих випадках, коли сам перекладач не дуже задоволений синонімом, який він використовував для перекладу терміна в конкретному контексті. Такий підхід до перекладу дасть можливість читачеві та іншим перекладачам або краще зрозуміти причини того, чому автор переклав так, або виявити недоліки в його обґрунтуванні правильності свого перекладу та покращити його.

Деякі конкретні приклади:

1. Англійський термін "**argument**", який у повсякденній мові має досить широкий спектр значень («довід», «доказ», «аргумент», «аргументація», «суперечка», «дискусія»), також слід перекладати залежно від контексту. Якщо він протиставляється «аргументації» (argumentation), очевидно, що він використовується у вужчому значенні і його слід перекладає як «аргумент». Там, де автор статті, що перекладається, дає своє розмежування, я намагався дотримуватися вказівок автора.

2. Англійський термін "**argumentative**" я перекладаю як «аргументований», якщо йдеться про характеристику аргументації або її результат, і «аргументативний», якщо йдеться про щось, що має своїм предметом аргументацію або пов'язано з нею. Наприклад, «аргументативний дискурс» — дискурс, що базується на аргументах, або дискурс щодо аргументації чи аргументів. «Аргументоване міркування» — міркування, засноване на валідних аргументах. Вираз "**Argumentative statement**" залежно від контексту може означати «аргументоване твердження» або «твердження, що стосується аргументації».
3. "**Belief**" — віра, переконання; "**justified belief**" — обґрунтована віра, обґрунтоване переконання. Українське «віра» відрізняється від англійського "belief" тим, що воно ближче стоїть до "faith", релігійної віри, тоді як у текстах з теорії аргументації слово "belief" стоїть ближче до "conviction" (переконання). Воно позначає менший ступінь переконаності, але все ж таки, як правило, достатню для прийняття певної тези. У повсякденному житті та релігійних текстах віра часто розуміється як припущення про існування чогось, а теоретично аргументації як впевненість, переконаність. Там, де термін "belief" стоїть у множині ("beliefs"), я рекомендую його перекладати як «переконання».
4. Прикметник "**cogen**t" в англійській повсякденній мові має досить широкий синонімічний ряд (convincing, compelling, strong, forceful, powerful, potent, weighty, valid, sound, well founded, plausible, effective, efficacious) і може, відповідно, означати « вагомий, дійсний, обґрунтований, добре обґрунтований, правдоподібний, ефективний, дієвий). У теорії аргументації , як правило, робляться спроби уточнення критеріїв переконливості, але ці спроби, на жаль, не призвели до єдності у визначенні цього терміна. Порівняйте, наприклад, визначення "cogency" Ф. ван Емерена і Р. Гроутендорста, які ототожнюють "cogent" з "compelling"[1], і Д. Н. Уолтона, який як критерії переконливості вказує прийнятність, релевантність і достатність. Щоб відрізнити цей термін від інших термінів, що характеризують переконливість аргументів, таких як "valid", "sound", "convincing", "persuasive", і уникнути надто суб'єктивних і неоднозначних його характеристик,

[1] Frans H. van Eemeren, Rob Grootendorst. Fundamentals of argumentation theory: a handbook of historical. New York/London: Routledge, 2009, p. 98.: "The cogency of the argument depends on it being compelling to anyone who accepts the formal system concerned» («Переконливість аргументу залежить від того, наскільки він чарівний для будь-кого, хто приймає розглянуту формальну систему. Переконливість аргументу залежить від того, наскільки він чарівний для будь-кого, хто приймає розглянуту формальну систему.»).

я волію його перекладати як «правдоподібний», «вірогідний», тобто «гідний того, щоб у нього вірити», зближуючи його тим самим з термінами "plausible" и "verisimilar", оскільки ці терміни точніше характеризують його епістемічний статус. Вірогідний аргумент, з одного боку, не гарантує на 100% достовірність висновку з достовірних засновків, а з іншого, ми не маємо підстав не прийняти його.

5. "**Defeated**" (буквально «переможений») я перекладаю як «спростований», «відхилений», Такий переклад не зовсім є точним і потребує пояснень. Справа в тому, що цей термін використовується, зокрема, для ненадійних аргументів, у яких теза може бути помилковою, незважаючи на правильне обґрунтування на основі істинних засновків. Це має місце в тих випадках, коли аргументатор і адресат не мають свідчень, що спростовують тезу або ставлять її під сумнів. Наприклад, якщо крім фахівця, на думку якого спирається аргументатор, є фахівець, який ставив підв сумнів істинність цієї тези. Цей термін часто сприймається як антонім "cogent", щоб підкреслити недостатню переконливість певного аргументу. Порівняйте визначення: "An argument can be defeated if it is not sufficiently cogent to support its conclusion" («Аргумент може бути відхилений, якщо він недостатньо переконливий для підтвердження свого висновку»). Підсумовуючи, можна сказати, що під «спростованими аргументами» маються на увазі не аргументи, які були спростовані контрдоводами в певній дискусії, а аргументи, які можуть бути спростовані, оскільки проти тези яких висувалися або можуть бути висунуті доводи, які його спростовують. Такі аргументи можуть бути формально правильними і здаватися переконливими, але вони все ж таки є ненадійними. Тому термін «спростований аргумент» слід розуміти ширше, а саме як такий аргумент, який «може бути спростований», або «ненадійний». Однак такі переклади також мають свої недоліки. Зокрема, вони теж не є точними.
6. "**Good Argument"** — добрий аргумент. Р. Фельдман намагається розробити позитивний і загальний особистісно-орієнтований критерій добрих аргументів: аргумент а є добрим аргументом для суб'єкта s тоді і тільки тоді, коли (i) s вважає, що кон'юнкція всіх засновків аргументу *a* обґрунтована, (ii) *s* розумно вважає, що засновки «правильно пов'язані» з висновком, і (iii) аргумент *a* не є спростованим («Defeated»).[2]

---

[2] Feldman, Richard: Good Arguments. In: Frederick F. Schmitt (Hg.): Socializing Epistemology. The Social Dimensions of Knowledge. Lanham, MD: Rowman & Littlefield 1994. pp. 179: «».

7. Терміни “**validity**” та “**soundness**”. Оскільки більшість характеристик аргументів мають оціночний характер і в повсякденному слововжитку часто використовуються як синоніми, які можна перекладати як «сильний», «переконливий», «обґрунтований», «достовірний», «чинний» тощо), ми змушені часто їх розмежовувати на основі критеріїв чи визначень, які дає автор. На жаль, не всі автори дають чіткі визначення та не завжди уточнюють ці критерії. У різних підходах ці критерії найчастіше розуміються по-різному. І щоб експлікувати той зміст, який автори вкладають у термін, перекладачеві доводиться вивчати особливості даного підходу та, насамперед, його епістемологічні підстави. З цієї точки зору важливо не плутати, логічний, точніше, формально-логічний підхід до аналізу аргументації та теоретико-аргументативний, який є змістовним та ґрунтується на принципово інших епістемологічних підставах, ніж ті, на яких будувалася формальна логіка. На жаль, цим часто грішать навіть прихильники епістемологічного підходу до теорії аргументації, що призводить до плутанини. Важливість такого розмежування (логічного та теоретико-аргументативного підходів) можна пояснити на прикладі двох основних характеристик аргументу та аргументації валідність («validity») та обґрунтованість («soundness»).

Термін “**valid**” — латинського походження. Прикметник “validus” походить від дієслова valēre (бути сильним, міцним) і означає «сильний, міцний». Цей термін, як і більшість термінів, які використовуються в теорії аргументації для характеристики аргументів, є оцінним і багатозначним. У сучасних мовах вихідне значення терміна “valid” (і відпов. нім. gültig) — «чинний», «сильний», інші значення «вагомий», «обґрунтований» тощо — похідні.[3] Враховуючи багатозначність цього терміну, а також те, що в різних підходах до теорії аргументації цей термін вживається не завжди в тому самому сенсі, я перекладаю його переважно як «валідний», але в деяких контекстах я його перекладаю так, як у логічному підході, де цей термін характеризує аргумент з точки зору його форми і означає «формально правильний». А саме, «формально правильним» називається аргумент, який гарантує істинність укладання, якщо істинні всі його засновки, і це можна встановити лише за його формою. Аргумент може мати хибні засновки та хибний висновок, але бути

[3] Про багатозначність терміна «Gültigkeit» див. Lumer, Ch. Geltung/Gültigkeit. In: Hans Jörg Sandkühler (Hg.): Enzyklopädie Philosophie. Bd. 1. Hamburg: Meiner 1999. S. 450-455

«правильним». У теорії аргументації термін «правильний» треба розуміти у найширшому і буквальному сенсі, а саме, як «відповідний правилам» (і не лише формальним).

Оскільки у формальній логіці існує багато обчислень, то і «правильність» залежатиме від того, яке обчислення ми маємо на увазі. Переклад терміна «valid» як «логічно правильний» мені здається не зовсім коректним, оскільки є різні логіки та системи обчислень. Так, системи із строгою та матеріальною імплікацією по-різному оцінюють правильність виведення. В теорії аргументації цих розбіжностей у розумінні валідності ще більше. Валідність тут часто розуміється дуже широко і варіюється залежно від видів аргументів. Так, К. Лумер вимагає відрізняти практичний аргумент від теоретичного, розглядає різні види практичних аргументів та робить цікаву спробу дати визначення валідності ідеального та неідеального практичного аргументу.[4]

Термін "**sound**", який буквально означає «звучить (переконливо)», я перекладаю як «обґрунтований». У логічному підході «обґрунтованим» (sound) називається аргумент, який не лише є правильним за формою, а й містить лише справжні засновки. В теорії аргументації обґрунтованість (soundness) визначається по-різному, отже й у кожному конкретному випадку слід звертати увагу на критерії обґрунтованості. Тут вона іноді протиставляється валідності, а іноді розглядається як її різновид. У «Новій риториці», там, де валідність протиставляється ймовірності, обґрунтований аргумент сприймається як достовірний.[5]

8. Опозиція "**persuasion/convinction"**. Обидва терміни латинського походження. Латинською мовою "**persuasion"**, **— onis** (f) 1) умовляння, запевнення; 2) переконання, думка, упевненість. В англійській мові іменник "persuasion" походить від дієслова "persuade" — переконувати, схиляти, умовляти). У німецькій мові йому відповідає дієслово "überreden", яке буквально означає «умовляти». Цьому

---

4 Див. Lumer, Christoph. Practical arguments for prudential justifications of actions. In: Mohammed, D., & Lewiński, M. (Eds.). Virtues of Argumentation. Proceedings of the 10th International Conference of the Ontario Society for the Study of Argumentation (OSSA), 22-26 May 2013. Windsor, ON: OSSA, pp. 1-16. Докладніше це питання розглянуто у його монографії:: Lumer, Ch. Praktische Argumentationstheorie. Theoretische Grundlagen, praktische Begründung und Regeln wichtiger Argumentationsarten. Braunschweig; Wiesbaden: Vieweg, 1990, pp. 319-366.

5 Див. F. van Eemeren. Fundamentals…, p. 98

дієслову протиставляється дієслово “überzeugen”, яке не просто означає «переконувати», а й підкреслює, що йдеться про переконання, що ґрунтується на свідченнях. В українській мові дієслово «умовляти» має вужче значення, ніж англійське дієслово “persuade”, а тому неточно передає зміст цього слова. Умовляння — це необхідний аспект будь-якого словесного переконання, а тому, як на мене, не може протиставлятися переконанню. Інакше кажучи, це особливий вид переконання.

Англійський термін “**conviction**” походить від дієслова “**convince”** — переконувати, запевняти і теж має латинське походження. Він походить від латинського дієслова “con-vinco”, vīcī, victum, ere — 1) викривати, висвідчати; 2) доводити, виявляти; 3) доводити безпідставність, спростовувати. Це дієслово є похідним від дієслова “vinco”, vīcī, victum, ere — 1) перемагати, здобувати перемогу; 2) здобувати гору, здобувати перевагу; 3) успішно довести, на власні очі показати: 4) перевершити; 6) виграти; 7) подолати, здолати. Вже в латинській мові він набуває значення «переконливого», «переможного». “Convictio”, ōnis (f) — 1) переконливий (аргумент); незаперечний (доказ).

Обидва ці терміни я пропоную перекладає як «переконання», але у разі “persuasion” йдеться про «словесне переконання», а у разі “conviction” про «концептуальне (понятійне) переконання». При цьому я орієнтуюсь на полеміку Платона та Аристотеля проти софістів, які протиставляли ці два види міркування. Зокрема, вони вказували, що софісти, як і звичайні люди, оперують звичними значеннями слів, які мінливі та багатозначні. Звичайне мислення образне та асоціативне, а тому не веде до пізнання істини. Тому наукове і, зокрема, філософське міркування, якщо воно прагне пізнання істину, повинно спиратися на поняття, які повинні мати обґрунтоване і точне визначення. На жаль, навіть історики філософії часто не беруть до уваги цю важливу епістемологічну відмінність, яка стосується цих двох видів міркування та переконання.

ВСТУП

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ АРГУМЕНТАЦІЇ У КОНТЕКСТІ

Крістоф Лумер

Ця книга є антологією статей з так званої епістемологічної, або теоретико-пізнавальної (ці терміни тут взаємозамінні) теорії аргументації. Усі статті вже опубліковані, але англійською чи німецькою мовою. Епістемологічна теорія аргументації є важливим, зокрема з філософської точки зору, підходом в англомовній літературі з теорії аргументації. З філософської точки зору цей підхід важливий, оскільки орієнтований на досягнення істини. Насамперед він орієнтований на визнання істини і, таким чином, на критерій оцінки аргументів. Його цікавлять питання: «Чи доводить аргументація те, що стверджує її теза?» та «Чи обґрунтовує вона її адекватно, а саме відповідно до раціональних епістемологічних стандартів?». Кожен, хто справді цікавиться питанням, чи істинна теза, що розглядається, і тому досліджує аргументи на користь цієї тези, щоб побачити, чи прояснюють вони її істинність, знайде в епістемологічній теорії аргументації інструмент, який дає йому критерії для такого роду перевірки. У той самий час, звісно, ця теорія дає і критерії побудови епістемічно добрих аргументів, з допомогою яких можна розпізнати істинність тези.

Цей підхід маловідомий україномовній аудиторії, тоді як якісь альтернативні основні підходи в ній, напевно, обговорюються. Метою цієї антології є ознайомити Україномовну громадськість з епістемологічною теорією аргументації. В антології представлені фундаментальні статті прихильників цієї теорії у перекладі українською мовою. Антологія містить також епістемологічну критику деяких альтернативних теорій.

Сергій Секундант — професор Одеського університету, фахівець у галузі історії філософії та, зокрема, епістемології. Ініціатива створення цієї антології частково виходила від нього; і він переклав матеріали українською мовою. Крістоф Лумер — професор моральної філософії Сієнського університету. Крім своїх робіт з етики, він є одним із основних представників епістемологічної теорії аргументації. У відборі представлених тут текстів брали участь обидва редактори.

У цьому вступі докладніше пояснюються та історично класифікуються (розділ 1) основні ідеї епістемологічної теорії аргументації. Крім того,

критикуються з епістемологічної точки зору деякі альтернативні теорії аргументації (розділ 2). Потім подано останні розробки цієї теорії аргументації (розділ 3). Нарешті, коротко подаються зібрані статті (розділ 4).

1. Епістемологічний підхід у філософській теорії аргументації

1.1. Передісторія: поява теорії аргументації

Важливі базові ідеї епістемологічної теорії аргументації сягають Платона, точніше до його критики софістів, або, як ми сказали б сьогодні, до його критики риторики, спрямованої лише на словесне переконання (Überreden), яка зводилася в основному до звинувачення <у невігластві> (Vorwurf). Софісти прагнули, зокрема, такого словесного переконання адресата, яке згодом змушувало його повірити у щось конкретне, або ж вони прагнули перемоги над противником у риторичному змаганні. У кожному випадку це робилося абсолютно незалежно від істинності того, у що вірять, або від істинності позиції переможця. Позитивним ідеалом Платона, навпаки, є переконання (Überzeugen), <здатне гарантувати,> що адресат пізніше матиме знання (Wissen) тези, а також спільний пошук істини в діалозі (замість використання адресата як інструмента, або замість словесного бою, який не веде до жодних результатів). [Платон, Горгій 452e-454e; 454e-455d; Федір 259e-260d; див. також Lumer 2007]. З того часу більшість філософів залишилися вірними цьому ідеалу Платона.

Вже Аристотель розробив теорію аргументації (в сучасному значенні цього слова) як теорію, яка, крім дедуктивних аргументів, заснованих на надійних посилках, також включає такі аргументи, які ґрунтуються на тому, що ми сьогодні назвали б експертними судженнями (Аристотель «Риторика», «Топіка», «Софістичні спростування»). Після цього розширення ядра теорії аргументації залишалося значною мірою незмінним, незважаючи на різні вдосконалення та нові відкриття. Тільки у 1958 р. — з публікацією книг Тулміна (1958) і Перельмана та Ольбрехт-Тітекі (1958) — почався розвиток сучасної теорії аргументації. Незважаючи на різні підходи, цих авторів поєднує фундаментальна проблема, яку вони пов'язують з теорією аргументації. До цього часу сучасна формальна логіка настільки консолідувалась, що тепер стало зрозумілим: дедуктивні, а також індуктивні логічні обґрунтування не можуть охопити багато видів аргументацій, які ми використовуємо і, імовірно, законно використовуємо не тільки у повсякденному житті та науці, а й у філософії. Зокрема, практичні аргументи, за допомогою яких обґрунтовуються оціночні

судження, рекомендації до дії або навіть моральні імперативи, та багато видів філософських аргументів (особливо з нормативними претензіями, наприклад, аргументи на захист певних правил) не можуть бути охоплені ними. Так виникла ідея, висунута Тулміним, Перельманом і Ольбрехт-Тітекою і яка стала згодом основною для сучасної теорії аргументації, розробити всеосяжний органон обґрунтування та критики, насамперед шляхом вивчення фактично використовуваних аргументів, за допомогою яких можуть бути зрозумілі та раціонально реконструйовані всі види раціонально аргументованих обґрунтувань.

1.2. Основні положення епістемологічної теорії аргументації

Перші попередні розробки суто епістемологічної теорії аргументації з'являються починаючи з 1970-х років (наприклад, Biro 1977), а дедалі детальніші розробки — з 1980-х років (разом з публікаціями Баттерсбі, Голдмена, Лумера, Сінотта). Представники епістемологічної теорії аргументації дотримуються ідеї теорії аргументації як всеосяжного органону обґрунтування та критики. Тому вони хочуть досліджувати та раціонально реконструювати, зокрема, недедуктивні аргументації. Проте дедуктивні аргументації — єдині надійні аргументації, які таким чином можуть з надійністю показати істинність тези. Усі інші типи аргументації ненадійні (unsicher), тобто. у них, навіть якщо недедуктивна аргументація добра і з її точки зору правильна (argumentativ gültig), теза, заснована на ній, може бути хибною. У такому разі добра аргументація показує лише можливу істинність чи ймовірність тези, що, однак, не виключає її хибності. Він є тільки ймовірно істинним або близьким до істини. Істина, ймовірна істина чи правдоподібність (Wahrheitsähnlichkeit) також можуть у результаті означати «*прийнятність*». Всі люди, зокрема представники епістемологічної теорії аргументації, часто задовольняються тезами, які просто доводять свою прийнятність, тому що в іншому випадку, а саме, наполягаючи на надійності, ми мали б надто мало інформації, обґрунтованих думок для того, щоб обмірковано орієнтуватися у світі . Адже сфера того, що можна достовірно обґрунтувати, порівняно мала. Навіть усі прогнози не можуть бути надійно обґрунтовані. Але без опори на прогнози, тобто. на ненадійну інформацію, ми не могли б навіть діяти цілеспрямовано; тому нам завжди потрібна лише ненадійно обґрунтована інформація. Незважаючи на цю часто неминучу ненадійність, інформація все-таки може бути більш менш гарною і надійно обґрунтованою. Це відправна точка для епістемологічної теорії

аргументації, яка прагне реконструювати або розробити критерії аргументації, які є добрими в тому сенсі, що міркування, що відповідають цим критеріям, можуть призвести до добре обґрунтованих і порівняно надійних переконань (Glauben).

Це раціонально мотивоване припущення навіть сумнівних аргументів вимагає перегляду ідеалу Платона: якщо знання — це істинна і (безпомилково) надійно обґрунтована віра (Glaube), а ненадійна аргументація також допускається, то знання може бути спільною метою аргументації. Згідно з епістемологічною теорією аргументації, загальною метою — чи, точніше, *стандартним результатом* (див. нижче) — *аргументації* є, швидше, *прийнятна, раціонально обґрунтована віра в тезу аргументації*. Ця мета визнана такою всіма теоретиками, що розробляють епістемологічну теорію аргументації, а саме, серед інших, Скоттом Айкіним, Шерон Бейлін, Марком Баттерсбі, Джоном Біро, Річардом Фельдманом, Алвіном Голдменом, Крістофом Лумером, Девідом Х. Сенфордом, Харві Сігелом, Марком Вайнштейном але також різними іншими теоретиками, які принаймні близькі до епістемологічної теорії аргументації, такими як Дж. Ентоні Блер, Патрік Бонді, Джеймс Фрімен, Девід Годден, Ральф Джонсон і Роберт Пінто.

Цінність істинних чи просто прийнятних думок для нашої орієнтації у світі та для успішних дій очевидна. Але чому також необхідне раціональне обґрунтування? «*Раціональне обґрунтування*» має в даному контексті два основні значення: це, по-перше, (i) *пізнавальний процес*, тобто раціональний спосіб отримання нової думки, а саме через відповідні перевірки з позитивним результатом, і це, по-друге, (ii) пам'ятання про *процес пізнання*, точніше: пам'ятування про цей процес пізнання та його шляхи, що мотивує віру, або, принаймні, пам'ятання про його ключові елементи. Без процесу пізнання ніхто взагалі не прийшов би до істинних чи прийнятних думок, хіба що тільки в дуже рідкісному випадку. І пам'ятання процесу пізнання (друга форма обґрунтування) було б, мабуть, зайвим, якби процес пізнання був безпомилковим, тобто завжди приводив до щирих думок. Але оскільки пізнавальний процес не безпомилковий (ми застосовуємо добрі методи пізнання (Erkenntnisverfahren) неправильно, наприклад, поспіхом, а також добрі і правильно застосовувані, але ненадійні методи пізнання можуть призвести до помилкових думок), то наші думки (навіть цілком обґрунтовані) частково помилкові. Тоді цілком можливо і зовсім не так уже й рідко трапляється, що ми (часто іншими шляхами пізнання) приходимо до думки, несумісної з попередніми. У таких випадках ми повинні тоді, залежно від сили обґрунтування, вирішити, яку з думок, що суперечать, слід відкинути, а яку

зберегти. Однак для того, щоб виміряти силу обґрунтування, ми повинні знати, які були ці обґрунтування$_1$, тобто шляхи пізнання, які привели до цих думок. Нам також потрібне обґрунтування$_2$, тобто пам'ятання про обгрунтування1 або пам'ятання про основні елементи обґрунтування$_1$. Більше того, якщо будь-яка думка виявляється помилковою (гірше обґрунтованою, ніж та, що суперечить їй), ми можемо і повинні переглянути всі думки, засновані на першій думці (що виступала як необхідна посилка). Для цього також потрібні обгрунтування$_2$, а саме обгрунтування$_2$ всіх тих думок, в обгрунтуванні$_1$ яких хибна думка виступає як необхідний засновок.

Ще одна важлива риса, яка поєднує представників епістемологічної теорії аргументації, полягає в тому, що вони не розглядають теорію аргументації (на відміну, наприклад, від Хабермаса) як фундаментальну філософську теорію, яка могла б обґрунтувати чи замінити теорію пізнання чи логіку. Швидше, вони розглядають *теорію пізнання* — у дуже широкому значенні, яка також включає логіку, теорію раціональних рішень, теорію ймовірностей як основу теорії аргументації. (Деякі представники епістемологічної теорії аргументації навіть розуміють теорію аргументації як «прикладну теорію пізнання» (Battersby 1989) — що, мабуть, надто сильне твердження.) Чому так? По-перше, аргументи це те, що допомагає отримувати знання. Але ми можемо пізнавати і без аргументів: люди можуть щось спостерігати і робити з цього свої висновки або, розмірковуючи, відповідати на запитання, яке вони ставлять собі. Отже, коректне пізнання древніше; з систематичної точки зору, воно передує аргументації. І якщо аргументативні дії ведуть до коректного пізнання, всі вони припускають здатність пізнання і (згодом представлене в епістемології як теорії) знання про критерії коректного пізнання. По-друге, пізнання є процес, що відбувається в суб'єкті і в своїй завершальній фазі, що є *внутрішнім психічним процесом*, що не виключає отримання суб'єктом стимулів до них або інформації ззовні, або від інших осіб, тоді як стандартна ситуація при аргументації полягає в тому, що аргументуючий представляє адресату аргументи, тож у цьому процесі беруть участь дві людини. (Це не виключає того, що аргументи можуть використовуватися й індивідуально. Зміст процесу обґрунтування в людини може, наприклад, набувати форми аргументації; або ж хтось може побудувати аргументацію, яку він використовує для перевірки прийнятності тези цієї аргументації).[6] Таким чином, пізнання,

[6] Про різні функції аргументів див.: Blair 2004; Lumer 1990: 49-50; Lumer 2005a: 219-220.

з онтологічної точки зору, елементарніше і вже включено до складнішої стандартної ситуації аргументації.

Тепер, якщо стандартна функція аргументації полягає в тому, щоб привести до пізнання, до прийнятної обґрунтованої віри, то ідеально-типовий *процес аргументації є монологічним*: аргументатор викладає аргументацію адресату, який завдяки цьому приходить до нового прийнятного та аргументованого переконання, не відповідаючи на цю аргументацію або принаймні не будучи зобов'язаним на неї відповідати. Це можливо і з відстрочкою в часі або навіть анонімно, так що адресат взагалі може не відповісти, наприклад, коли адресат або реципієнт читає аргументовану аргументацію, яка раніше була записана. *Аргумент* (Argumentation) (на відміну процесу аргументації чи акту аргументації) є *зміст*, значення (Bedeutung) того, що представлено аргументатором у процесі аргументації. Це послідовність (Folge / Sequenz) висловлювань (Propositionen) чи, точніше, суджень (судження у сенсі висловлювання, наділеного асерторичним модусом, а не у психологічному сенсі, не в сенсі акту судження), одним з яких є теза аргументу.

Такі процеси аргументації можуть бути вбудовані у *діалоги*. Адресат, наприклад, запитує, а аргументатор розвиває свою повну аргументацію, розділену на кілька частин (Gesprächsbeiträge). Аргументації також можуть бути включені до *аргументативних дискусій*, дискурсів або диспутів, в яких кілька учасників викладають аргументи на користь конкуруючих тез або контраргументи, спрямовані проти чиєїсь тези або її обґрунтування. З щойно викладеного випливає: (1) Для епістемологічної теорії аргументації серед різних об'єктів, названих «аргументацією» (Argumentation), аргументи (Argumentationen) (тобто послідовність суджень) є фундаментальними та первинними (див. також: Siegel, готується до публікації); (2) наступними складнішими об'єктами, які вивчає теорія аргументації, є монологічні процеси та акти аргументації (тобто виклад аргументу); (3) крім того, є аргументативні діалоги та, нарешті, (4) аргументативні дискусії. Навіть якщо аргументи, а потім і акти аргументації є фундаментальними для представників епістемологічної теорії аргументації, вони також досліджують аргументативні дискурси та розробляють правила для таких дискусій з метою зробити їх добрим засобом спільного пошуку істини (наприклад, Goldman 1999: 139-149; Lumer 1988).

Цей порядок обґрунтування (і онтологічна градація), прийнятий представниками епістемологічної теорії аргументації, заперечується прихильниками теорії консенсусу (наприклад, Габермасом, ван Емереном та Гроутендорстом), а також представниками риторичної теорії аргументації (наприклад, Тіндейлом). Для них аргументативні дискусії

або дискурси є фундаментальними, навіть якщо вони не заперечують їхню онтологічну складність і той факт, що вони містять аргументи у щойно зазначеному сенсі. Для них дискурси принципові, оскільки припускають як цілі аргументації та дискурси стану, які не можуть бути реалізовані на рівні (монологічної) аргументації, а можуть бути реалізовані тільки в діалозі, а саме в (обґрунтованому) консенсусі між усіма учасниками або в інтерсуб'єктивному розумінні. Монологічні аргументації у межах цих дискусій є лише засобом досягнення цієї мети. Ця ідея широко критикується у наступному розділі. (Див. також: критику Сігела, готується до друку).[7]

1.3. Спосіб функціонування аргументів та фундаментальне значення епістемологічних принципів

Якщо стандартною метою[8] аргументацій є раціонально обґрунтована прийнятна думка, то як досягається ця мета? І яку роль при цьому грає епістемологія? Точний аналіз раціонального переконання виявляє наступний *спосіб функціонування пізнання: пізнання* (Erkennen) *потребує ефективних принципів пізнання*. Це загальні критерії істинності чи прийнятності (певних типів) висловлювань, коректне застосування яких

---

[7] Це ускладнює і часом збиває з пантелику англомовні філософські дискусії з цього питання, тому що англійське слово «argument» означає як аргументацію (послідовність суджень, а саме засновків та тези), так і (діалогічну) словесну суперечку (Wortstreit) або практичне обговорення (Verhandlung), тобто. означає речі, які слід розрізняти у відповідній дискусії. Те саме стосується англійське «argumentation», яке означає як аргументативну дію (монологічне виклад аргументу), так і аргументативну дискусію (діалог).

[8] Правильніше було б сказати: «стандартним результатом» (Standardoutput). Бо аргументи є послідовністю суджень, тобто абстракції, мертві об'єкти. Як такі вони не можуть мати цілей, бо цілі передбачають наміри. Але вони можуть виконувати деяку функцію (чи, точніше, багато функцій), а саме: створювати певний тип висловлювань на виході (Output) при певних даних на вході (Input). Стандартна функція (тобто породження стандартного результату зі стандартного вихідного стану) аргументів — це функція, для якої вони були винайдені та сконструйовані, а саме, щоб створити в адресата раціонально обґрунтовану та прийнятну віру в тезу завдяки прийняттю аргументації. Крім стандартної функції, є інші специфічні функції аргументацій: перевірка істинності тези самої по собі; чітко резюмувати аргументацію власної думки. А є неспецифічні функції, наприклад, набриднути, порадувати чи роздратувати когось аргументацією. (Див.: Blair 2004; Lumer 1990:49-50; Lumer 2005a: 219-220.)

досить часто призводить до прийнятних думок. Таким принципом пізнання є, наприклад, принцип дедуктивного пізнання: «Висловлення істинно, якщо воно логічно випливає із істинних висловлювань». Такі епістемологічні принципи досліджуються в епістемології у більш широкому значенні та обґрунтовано вважаються ефективними; тобто показують, що вони завжди або дуже часто призводять до істинних чи правдоподібних висловлювань (wahrheitsähnlichen Propositionen). (Принцип дедуктивного пізнання завжди призводить до істинних висловлювань.) Раціональне пізнання істинності чи прийнятності висловлювання *q* тепер полягає у тому, що суб'єкт пізнання перевіряє, чи виконані умови принципу ефективного пізнання, зазначені для судження q. Таким чином, при дедуктивному пізнанні суб'єкт повинен перевірити, чи істинні деякі інші твердження p_1, ..., p_n і 2. чи випливає з них логічно *q*. Якщо суб'єкт пізнання визнав обидві умови виконаними, і навіть знає принаймні імпліцитно принцип пізнання, він може зробити висновок, що висловлювання *q* істинно, отже, повірити у нього.

Аргументативно кероване пізнання, в принципі, працює не інакше, ніж одиночне пізнання (про нього див: Lumer 1990: 43-51; Lumer 2005a: 221-224), а саме: адресат аргументації перевіряє, чи виконані умови ефективного принципу пізнання для цієї тези . Відмінність від одиночного пізнання, однак, полягає в тому, що у разі доброї аргументації аргументатор надає адресату саме той матеріал, який адресат повинен перевірити з позитивним результатом, якщо він хоче пізнати прийнятність тези. За допомогою індикатора аргументації аргументатор фактично каже: «Увага! Ось прийнятна теза, а ось матеріал, який ви можете використовувати для перевірки прийнятності тези». Тому добра дедуктивна аргументація, заснована на дедуктивному принципі пізнання, перераховує істинні засновки, з яких випливає теза, і вона вказує на показник аргументації, що теза випливає з цих засновків. У дедуктивній аргументації, адекватній раціональній аргументації, засновки вибираються таким чином, щоб адресат міг одразу перевірити їхню істинність, тому що він визнав їхню істинність раніше, тому що вони відносяться до переліку його знань (епістемічна доступність засновків). Потім, якщо в аргументації викладаються засновки, він може одразу встановити, що вони є істинними. Якщо йому також вказати, що з них випливає теза, якщо аргументація адекватна в тому сенсі, що не перевищує логічні здібності адресата, то він може, спираючись на свої знання логіки, отримані разом з вивченням логічних операторів, визнати також логічну імплікацію. В результаті цих двох перевірок та його знання (зазвичай лише імпліцитного) дедуктивного принципу пізнання, обидві умови якого тепер уже розроблені, він потім визнає прийнятність цієї тези. З одного боку, це все відбу-

вається так, як у одиночному пізнанні. З іншого боку, подана аргументація значно полегшує адресату пізнання прийнятності тези. Тому що в умовному реченні (що розуміється з точки зору логіки) дедуктивний принцип пізнання містить лише екзистенційну квантифікацію: «Якщо існують істинні засновки $p_1,...,p_n$, з яких випливає q, то...». При цьому не уточняється, які це засновки. Крім того, навіть для дедуктивного пізнання тези суб'єкт пізнання повинен використовувати засновки, які він може негайно визнати істинними, бажано вже визнаними істинними, і за наявності яких дуже швидко може побачити, що теза логічно випливає з них (епістемічна доступність засновків та логічної імплікації). Знайти посилки, що задовольняють усім цим умовам конкретної тези, часто буває непросто. (Часто математичному співтовариству потрібні сторіччя, щоб досягти успіху з певною тезою.) І саме від цієї роботи його звільняє добра аргументація, надана ззовні. Аргументатор знайшов саме такі засновки, які задовольняють усім цим умовам, тому адресат вже не повинен шукати їх самостійно, а повинен тільки перевірити. (Це схоже на пошук скарбів з точною картою порівняно з пошуком скарбів без карти.) У цьому сенсі добрі аргументи спрямовують пізнання адресата. Аргументатор за допомогою епістемічно добрих аргументів переконує адресата так, що той здатний сам переконатися в істинності тези.

Такий аналіз способу функціонування раціонального переконання, або процесу, з якого надання доброї аргументації призводить до раціонально обґрунтованого пізнання тези, робить своїм центральним елементом використання принципів пізнання, умови яких розробляються для пізнання прийнятності тези аргументації. Ці принципи пізнання, які адресат (принаймні інтуїтивно) знає, він потім використовує як контрольний список знань (Checkliste), необхідних для перевірки прийнятності тези. З одного боку, цей аналіз носить загальний характер, не обмежуючись конкретними принципами пізнання (наприклад, дедуктивними), з іншого боку, він зрозумілий і зрозумілий, а тому також відповідає на два поставлені питання: 1. Як працюють недедуктивні аргументації? 2. Що саме означає «*слідування* певної тези з певних засновків»? (Іноді також кажуть: «Суб'єкт переходить від засновків до висновка — що також неясно.). Щодо першого питання про недедуктивні аргументації, то в них використовуються інші принципи пізнання, а не дедуктивні. Щодо другого питання про «слідування», то логічне проходження до нових тез пояснюється тут як окремий випадок епістемічного використання принципу пізнання, а саме дедуктивного принципу пізнання. Цей принцип використовують як контрольний список необхідних знань, умови якого перевіряються індивідуально. Після перевірки всіх умов у разі позитивного результату теза може бути прийнята раціонально.

Це зображення того, як працює аргументація при раціональному переконанні, використовувала між іншим різницю між (i) критеріями *аргументативної валідності аргументації* (алетичними критеріями прийнятності) та (ii) критеріями його *адекватного використання* в певній ситуації з метою раціонального переконання. (Епістемічні критерії доступності). (i) Відповідність першим критеріям гарантує прийнятність тези. Ця аргументативна валідність пов'язана з аргументацією як такою і непідвладна часу. (ii) Критерії другого роду, з іншого боку, є критеріями використання аргументації у певній конкретній ситуації для конкретної мети. Тому вони *відносні по відношенню до людини та часу*. Наприклад, з математиком можна сперечатися з математичних питань інакше, ніж з непрофесіоналом. Ця дихотомія критеріїв добрих аргументацій та їх застосування специфічна для «Практичної теорії аргументації» Лумера (Lumer 1990; 2005a).[9]

1.4. Інші систематичні внески епістемологічної теорії аргументації

Наведений вище аналіз функції та способу функціонування аргументів є ядром епістемологічної теорії аргументації, на основі якої можуть бути розроблені різні систематичні галузі нормативної теорії аргументації. Вклад епістемологічної теорії аргументації в різні області представлений більш докладно з багатьма посиланнями на літературу: Lumer 2005b: 201-204 (в цьому томі: «Епістемологічний підхід до аргументації. Карта», розділ 3). Щоправда, вони дані станом на 2005 р. Тому я зупинюся тут, зокрема, на деяких останніх подіях.

Різні види аргументів. На основі різних принципів пізнання, крім критеріїв дедуктивної аргументації, можуть бути розроблені критерії інших видів добрих аргументів:

Імовірнісні аргументи ґрунтуються на ймовірнісних судженнях (загалом: Lumer 2011a). Наступні типи аргументів можуть бути реконструйовані як спеціальні ймовірнісні аргументи. *Аргументи щодо походження знання* (Erkenntnisgenetische Argumentationen), намагаються показати, що перевірка чиєїсь тези була коректною. Якщо це так, то теза має бути істинною (Lumer 1990: 103-130). Ще однією підмножиною цього є *експертні аргументи / апеляції до думки експертів*, які намага-

[9] Про класифікацію альтернативних підходів до критеріїв доброї аргументації в рамках епістемологічної теорії аргументації див.: Lumer 2005b: 193-201.

ються показати, що експерти в тій галузі знання, до якої належить теза, вважають тезу істинною (Фельдман 1999: 216-232; Голдмен 1999: 103-130; Лумер 2020a). Інший особливий тип імовірнісних аргументів — *інтерпретуючі аргумент*. Вони намагаються показати істинність чи максимальну ймовірність тези, пояснюючи певний відомий факт, зокрема, з допомогою цієї тези (Lumer 1990: 221-246).

Як теза *практичних аргументів* виступають ціннісні судження. З їхньою допомогою можна показати, у тому числі, що певна дія є найкращою альтернативою, за допомогою якої потім обґрунтовується, у свою чергу, ця дія (Feldman 1999: 351-354; 420; Lumer 1990: 319-433; 2014). Особливим випадком практичної аргументації є етична аргументація на користь моральних оціночних суджень (Lumer 2008;). *Аргументи Паскаля*, навпаки, намагаються на основі раціональної теорії рішень показати, що відносно деяких тез, для яких немає теоретичних доказів, найкраще чинити так, ніби теза була істинною (Lumer 1997). Аналіз філософських теорій та основних тез, а також заснована на них теорія філософських аргументацій (Lumer 2020b) показують, що частина фундаментальних філософських аргументів також є практичними аргументами, наприклад, аргументами на користь оптимальності певних правил логіки, певної наукової теорії (Weinstein 2002; 2006) та тієї чи іншої системи моральних норм. Лумер (Lumer 2011b) пропонує огляд цих типів аргументів та системний підхід до них.

Представниками епістемологічної теорії аргументації було розроблено й інші частини систематичної теорії аргументації.

Теорія *інтерпретації аргументів* (Feldman 1999: 113-166; Lumer 2003; 2019) потрібна перш за все тому, що більшість аргументів, що зустрічаються, не мають ідеальної форми, описаної в умовах добрих аргументів. Наприклад, у них відсутні окремі засновки (аргумент є тоді так званою *ентимемою*); теза чи окремі засновки сформульовані не повністю; у разі молекулярних аргументів (що складаються з кількох елементарних аргументів) структура та ієрархія неясні, наприклад, який засновок аргументу вищого рівня має підтримуватись певним елементарним аргументом; одні і ті ж об'єкти або предикати позначаються різними термінами і т. д. Теорія інтерпретації аргументів повинна потім розробити правила, а також ввести обмеження, що вказують, як неідеальні аргументи можуть бути перетворені на аргумент, який є настільки ідеальним, наскільки це можливо для того, щоб потім можна було оцінити його валідність та адекватність.

Теорія обґрунтуючої сили аргументів необхідна передусім оскільки прийнятні тези, обґрунтовані добрими і валідними, але ненадійними ар-

гументами, може бути хибними. Відповідно, кілька цілком обґрунтованих тез можуть суперечити одна одній. У такій ситуації розумно (rationaliter) буде для нас зберегти найбільш обґрунтовану тезу і відмовитися від несумісних, слабших тез. Реалізація цієї ради передбачає критерій та теорію сили обґрунтування. Більшість теорій сили обґрунтування просто прирівнюють її до ступеня ймовірності тези. Однак це проблематично, якщо сам ступінь ймовірності є частиною тези (наприклад: «Ймовірність дощу завтра становить 20%»), так що теза про ступінь ймовірності може бути обґрунтована з різним ступенем сили. Тому альтернативна теорія, розроблена в епістемологічний теорії аргументації, прирівнює силу обґрунтування до ступеня виключення можливих джерел помилок у відповідному обґрунтуванні (Lumer 2018).

Щоб краще ідентифікувати неправильні, тобто невалідні (ungültige) чи неадекватні, аргументи, систематична епістемологічна теорія аргументації також містить теорію *аргументативних помилок* (англ. fallacies). Вона включає як загальну теорію аргументативних помилок (Siegel & Biro 1997; Lumer 2000), так і теорію обговорення окремих типів помилок: наприклад, petitio principii (англ. begging the question): Sanford (1972; 1981; 1988), Biro (1977), Goldman (1999: 151; 2003: 54), Sinnott-Armstrong (1999), Lumer (2000: 418-419).

Аргументи часто включені до аргументативних дискусій, у яких кілька сторін висувають свої аргументи. *Епістемологічна теорія аргументативних дискусій* пояснює епістемологічний зміст цього включення. Оскільки критерії добрих аргументів можуть бути застосовані неправильно і оскільки валідні, але ненадійні аргументи можуть також призвести до хибних тез, в той час як додаткова інформація дозволяє отримати сильніші і, отже, швидше провідні до істини обґрунтування, то епістемічне співробітництво, орієнтоване на пошук істини може зменшити ці джерела помилок. Інший аргументатор може перевірити правильність застосування аргументованого обґрунтування та ввести нову інформацію, яка може призвести до більш сильних обґрунтувань (Goldman 1999: 139-149; Lumer 1988).

Загальне обґрунтування та захист епістемологічного підходу від критики дано в: Lumer (1990: 30-76; 141-158; 279-296; 2005a: 236-239), Siegel (готується до публікації). Суть цього обґрунтування полягає в тому, що аргументовані в дусі епістемологічного підходу аргументації через свою орієнтацію на істину (яка також існує в ослабленій формі, коли тези можуть бути доведені лише як прийнятні) призводять до набагато більшої кількості істинних і прийнятних думок, які, своєю чергою, дозволяють нам краще орієнтуватися під час прийняття рішень. І

оскільки виправлення думок виробляються на основі критерію сили обґрунтування, ці виправлення ведуть до накопичення знань. Епістемологічно обґрунтовані аргументи також розробляються з погляду суб'єкта, що шукає істину, і, таким чином, відповідають також інтересам адресатів аргументації, які самі повинні переконатися в прийнятності тези. (Переконливі (persuasive) з риторичної точки зору аргументи, навпаки, зазвичай наводяться в інтересах аргументатора, який хоче переконати адресата скласти думку, сприятливу для аргументатора.) Все це — інструментальні переваги аргументів, що розуміються з епістемологічної точки зору. Тому вищевикладене становить ядро практичної аргументації, що показує, що аргументовані аргументи є добрими інструментами. Аргументи, які розуміються в риторичному чи консенсусному дусі, не мають цих переваг, вже хоча б тому, що вони не призначені для отримання раціонально обґрунтованих думок. Це не виключає того, що аргументи, розроблені іншими підходами до теорії аргументації, не є добрими інструментами для інших цілей або функцій. Іноді нам потрібна, наприклад, ефективна в плані навіювання (persuasiv) риторика, коли в екстрених ситуаціях нам не вистачає часу на раціональне переконання, наприклад, коли потрібно змусити терориста терміново відмовитися від свого наміру. (Прихильники риторичного підходу можуть тоді стверджувати, що вони принаймні розробляють добрі інструменти і що назви для них є умовними (konventionell), і тому розроблені ними інструменти є аргументами, а їхня теорія — теорією аргументації. Насправді слово «аргументація» — класичний вираз для орієнтованих на істину інструментів, і тому орієнтована лише на словесне переконання риторика (bloß persuasive Rhetorik) не є аргументацією, а теорія, яка з нею пов'язана, насправді не є теорією аргументації. В цьому відношенні не має бути ніякої плутанини.)

Звичайно, представники епістемологічної теорії аргументації критично обговорювали також інші підходи в теорії аргументації. Даний нижче (короткий і неповний) список літератури слідує переважно хронології виникнення обговорюваних теорій: 1. Схема аргументації Тулміна (Toulmin 1958), яка формулює структуру всіх аргументів, обговорюється в: Lumer 1990: 284-287. 2. Нова риторика Перельмана та Ольбрехт-Тітекі (1958) критично обговорюється в: Lumer 1990: 287-289. Спрямована на розуміння риторика Тіндейла обговорюється у: Siegel (друк). 3. Прагма-діалектика, розроблена ван Емереном та Гроутендорстом, піддається критиці у: Biro & Siegel 2006; Lumer 2010; 2012; Siegel (у пресі); Siegel & Biro, 2008; 2010. 4. Теорія аргументації Габермаса, яка пропагує мету аргументативного консенсусу на основі універсальної прагматики, що

містить три нібито загальнозначущі претензії на істинність, правдивість і нормативну правильність, які, у свою чергу, визначені в універсальному консенсусі, отриманому дискурсивним шляхом, критично аналізуються в: Lumer 1990: 149-158; 290-296; 313-314; 316-317; 453-454. 5. Теорію схем аргументації Волтона критикує: Lumer 2016a; 2022; Siegel & Biro 2021. 6. Критичний аналіз теорії непрепозиційних (в основному візуальних або акустичних) аргументів, згідно з якою є також нелінгвістичні, непрепозиційні аргументи та тези, наведено в: Lumer 2016b. 7. Теоретичні підходи до аргументації, які намагаються визначити добрі аргументи, посилаючись на доброчесність аргументатора, критикуються у: Bowell & Kingsbury 2013; Siegel (у пресі).

Щоб показати в порівнянні значення та важливість теорії епістемологічної аргументації, в наступному розділі з епістемологічної точки зору дана критика найпоширеніших в даний час альтернативних теорій аргументації. Вони критикуються насамперед через те, що не дають добрих епістемологічних інструментів. Звичайно, це лише невелика частина тих критичних зауважень, які щойно були задокументовані в бібліографії. Тому що на даний момент мова може йти лише про добір фундаментальних критичних зауважень, а не про всебічний аналіз усіх переваг і недоліків цих теорій.

2. Інші теорії аргументації

2.1. Нефілософські теорії аргументації та особливе значення для них аргументації, орієнтованої на істину

Теорія аргументації спочатку була розроблена у філософії. Основне завдання філософської теорії аргументації — нормативне, або, точніше, епістемічно орієнтоване (epistemisch konsiliativ), а саме, воно полягає у розробці та обґрунтуванні критеріїв для епістемічно добрих аргументів та для їх застосування, включаючи, зокрема, також критерії нелогічних аргументів. Потім теорії аргументації розроблялися і в інших наукових дисциплінах: в юриспруденції, лінгвістиці, науках про комунікацію, теорії штучного інтелекту, в психології та в політології, і це лише найважливіші з них. Зазвичай вони не мають епістемічно-нормативних цілей. Їхні цілі, насамперед, аналітико-експлікативні, які полягають у поясненні того, як працюють аргументи у відповідній дисципліні або в її предметній галузі (у суді, у політиці...), а також орієнтовані на словесне переконання чи узгодження (persuasiv-konsiliative) думок. Вони поляга-

ють у поясненні того, який спосіб аргументації найбільш успішний з погляду переконання в суді, в рекламі, у політиці. Вони мають також інші мети. Більш спеціальними неепістемічними цілями є, наприклад, лінгвістичний аналіз типу мовного акту «аргументація» або використання в комп'ютерних теоріях аргументів у процесі взаємодії людини та машини, дослідження аргументативних (неепістемічних) стилістичних прийомів у риториці.

Через ці зовсім сторонні цілі нефілософські теорії аргументації не конкурують з філософськими. Використання суто риторичних засобів переконання (мабуть, епістемічно добрих аргументів) може, наприклад, мати сенс, а також бути морально прийнятним, якщо для людей з моральної точки зору важливо швидко змінити свої установки, наприклад, для запобігання небезпеці (злочинці з метою вимагання) загрожують завдати великої шкоди, а значна частина населення не розуміє несподіваної небезпеки, для запобігання якій потрібні колективні дії...). У тій мірі, в якій нефілософські теорії аргументації мають справу з аргументаціями, які мають на меті знайти істину у своїй власній дисципліні (наприклад, в юриспруденції мають справу з судовими доказами в суді або в окремих науках при обґрунтуванні теорій і взагалі при «аргументативному захисті», пов'язаної з обґрунтуванням своїх теорій і, у загальному сенсі, з «аргументативним захистом» результатів), вони теж пов'язані з філософськими нормативними критеріями епістемічно хрпрших аргументацій. І в загальному лексиконі цих теорій терміни «аргументація» та «аргумент» використовуються для вислову слідувань/послідовностей суджень (або їх компонентів («аргумент») або мовних актів («аргументація» у сенсі «акту аргументації»), в яких вони викладаються), що виконують стандартну епістемічну функцію набуття раціонального переконання, тобто приведення до раціонально обґрунтованої віри у тезу. Бо академічною, науковою мовою це — традиційний вираз орієнтованих на істину форм словесного переконання та епістемічного роз'яснення. А якщо йдеться про «рішення / роз'яснення за допомогою аргументів / аргументації» або про «найкращі аргументи» тощо, то традиційно маються на увазі також аргументації, орієнтовані на істину, які відсутні в епістемологічних теоріях аргументації. У цьому плані епістемічно орієнтована філософська теорія аргументації займає особливе становище серед теорій аргументації. (Втім, те саме стосується і роз'яснення дедуктивних відношень у логіці, коли в інших дисциплінах говорять про «логічну обґрунтованість (Schlüssigkeit)» або «логічне слідування».) Якщо, навпаки, в орієнтованих на риторику (persuasiv orientierten) теоріях йдеться про розробці інструментів для суто словесного (Persuasion), не епістемічного переконання,

тобто. якщо навмисно відмовляються від епістемічної мети, то ці інструменти слід називати не «аргументацією», а, наприклад, «риторичними / переконуючими (persuasives) засобами». Однак такі риторичні прийоми часто мають переконливий (persuasive) ефект завдяки тому, що їх приймають за (епістемічно добрі) аргументи. (Звичайно, це не означає, що тоді вони також є аргументами або навіть добрими аргументами.) Аналіз переконливого ефекту включає також дослідження того, чи спирається і якою мірою цей ефект на раціональне знання або інші засоби, для чого, звичайно, необхідні критерії епістемічно добрих аргументів. Це також показує центральне положення аргументів, орієнтованих на істину, і, таким чином, центральне положення епістемологічної теорії аргументації.

2.2. Альтернативні філософські теорії аргументації:

1. Риторичні підходи.

Поряд з епістемологічною теорією аргументації існує низка альтернативних філософських теорій аргументації. Найважливіші їх наступні.

Існує *риторична теорія аргументації*, що розуміється в широкому значенні (наприклад, Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958; Tindale 1999; 2004; 2021), метою якої є переконання інших, а також розуміння (Verständnis) інших та досягнення порозуміння (Verständigung). Спільним для цих дуже різнорідних підходів є те, що вони є негативною епістемологією, згідно з якою немає істини (або, принаймні, вона не пізнавана), а завжди є тільки суб'єктивні істини або думки, на які можна вплинути (у своїх інтересах) або просто спробувати зрозуміти. Така спроба, зокрема, є інтерсуб'єктивним, а також міжкультурним взаєморозумінням (Verständigung). У цих теоріях спроба переконати універсальну аудиторію замінює пошук істини. Засоби впливу набуваються емпіричним шляхом, а саме шляхом аналізу та класифікації фігур аргументації. У певному роді ця форма риторики є сучасним продовженням античної софістики, яка також захищала релятивізм і суб'єктивізм істини. Крім того, ці теорії підживлюються постмодерністськими ідеями.

Зрозуміло, що ці риторичні теорії неспроможні виробити критерії аргументів, орієнтованих істину, тобто ніяких реальних епістемологічних інструментів. Вони навіть не намагаються це робити. Вони заперечують досягнення епістемологічного підходу (на мою думку, вони явно взагалі не обговорюють цей підхід). Всупереч цій критиці наведений вище нарис показує, що аргументація, орієнтована на істину, цілком

можлива. Однак вище не були викладені інші підстави цієї аргументації, взяті з епістемології та філософії мови, оскільки це завело б нас тут занадто далеко, зокрема, ми не торкалися семантичної теорії істини та психології прийняття рішень (проте див., наприклад: Lumer 1990: 85-141, 158-163; 408-433), і не наполягали на використанні ясних и точних понять, які лише й роблять судження здатними бути істинними (wahrheitsfähig). Якщо ця критика і позбавила переваг риторичні теорії, то залишається відкритим питання, який сенс ще мають аргументації, які вони вигадали чи реконструювали. Мета розуміння та взаєморозуміння, про яку говорить Тіндейл, звичайно, є соціально важливою. Але засобом досягнення цього служать не аргументації, а пояснення та експлікації (можливо, він плутає їх з аргументаціями).

Поряд із щойно описаною філософською риторичною теорією аргументації існують також (як правило) нефілософські риторики, які досить цілеспрямовано намагаються розробити на базі психології ефективні мовні засоби впливу на погляди (див., наприклад, Berger 2020). Ці спроби плавно перетікають у курси маркетингу та психологічної риторики. Такі теорії та практики у певному сенсі є наступниками іншого компонента софістики, а саме орієнтованої на словесне переконання (persuasiven) риторики. Однак вони зазвичай не фігурують під назвою «теорія аргументації» і, зрозуміло, не є такими.

2. Консенсусні теорії.

Консенсусні теорії аргументації вбачають мету (чи, правильніше, стандартний результат) аргументації у досягнені консенсусу. Як правило, ця мета може бути досягнута тільки в *діалозі,* тому аргументативні діалоги, як уже говорилося, є основним предметом цих теорій. Відповідно, вони, керуючись нормативним наміром, встановлюють *процесуальні правила* (Prozeßregeln), що визначають, хто, що і коли може або повинен говорити, тоді як будь-які правила або критерії для аргументацій у вживаному тут сенсі (тобто як послідовності суджень, де одне з суджень є тезою, а інші — аргументи для неї), самі по собі залишаються на розсуд (Konsens) учасників.

Існують дві основні, але досить різні форми цих теорій. Дискурсивна теорія істини (а також нормативної правильності та істинності) Габермаса (Habermas 1973; 1981: 34-71) встановлює прямий зв'язок між істиною (а також нормативною правильністю та істинністю) та досягнутим у ході дискурсу консенсусом. Консенсус, отриманий аргу-

ментативним шляхом в ідеальному дискурсі (який не має обмеження в часі, не виключає можливих учасників і вільний від відносин, заснованих на силі (Machtbeziehungen) тощо) є *критерієм* істини (а також нормативної правильності та істинності).

Проте це не може відповідати дійсності з кількох причин. 1. Досягнутий аргументативним шляхом консенсус часто є добрим показником істини, тому що всі учасники коректно розпізнали істину і в результаті дійшли згоди. Але він (= консенсус) не є критерієм істини, вже хоча б тому, що консенсус, досягнутий за допомогою аргументації, також може бути хибним. Габермас міг заперечити це, наприклад, стверджуючи, що цей консенсус тоді виник не з ідеального дискурсу. Але ціна цього захисного маневру полягає в тому, що через радикальні вимоги до ідеального дискурсу завжди існує тільки одна недосяжна і непізнавана віртуальна істина, тому що жоден дискурс не ідеальний. 2. Габермас припускає, що дискурс, що визначає істину, є аргументативним і складається в основному з обміну аргументами (у передбачуваному сенсі, тобто розуміється як послідовність суджень). Як показав наведений вище аналіз способу функціонування аргументацій, добра аргументація показує, що теза, що розглядається, задовольняє критеріям прийнятності і, зокрема, істинності. Однак, щоб ці критерії не призводили до порочного кола, вони мають бути незалежними від консенсусу, досягнутого пізніше. 3. Істина, яка визначається консенсусом, яка знову-таки не посилається на незалежні від дискурсу критерії істини, не матиме жодного відношення до світу, який вона повинна описувати. Їй не вистачало дійсної цінності істини, саме того, що справжні судження правильно описують світ.

Насправді істинність судження визначається значенням висловів, з допомогою яких воно формулюється, а саме правильним застосуванням тих чи інших пізнавальних операцій, і навіть синтаксичними правилами, що визначають зв'язок цих пізнавальних операцій. Оскільки ці пізнавальні операції можуть виконуватися індивідуально і відноситися до конкретних об'єктів у світі, істина індивідуально пізнається і має відношення до світу. З попередньої критики випливає такий висновок: розроблений Габермасом дискурсивний консенсус не має того відношення до істини, яке він припускав. Звичайно, багато консенсусів, фактично отриманих у ході дискурсу, матимуть своїм предметом істинні судження, але деякі також і хибні. На даний момент теорія Габермаса ні в якому разі не допомагає вирішити, який фактичний консенсус має справжній зміст, а який — хибний, саме тому, що отриманий в ході дискурсу консенсус не має прямого відношення до істини. Таким чином, його теорія не дає інструменту для розпізнавання істини та не гарантує її інтерсуб'єктивної

передачі, а також обґрунтованого переконання. Цей інструментальний недолік його теорії ще ясніше виявляється у тому факті, що вона навіть не дає критеріїв для епістемічно добрих аргументів, а натомість посилається на консенсус щодо цих критеріїв. Тож у цьому сенсі це — лінива теорія, яка залишає ту роботу, яку має виконувати сам теоретик, тим, хто застосовує теорію. І оскільки вони зазвичай перевантажені цією роботою, якщо вони взагалі встановлюють критерії добрих аргументів, а не покладаються на свою інтуїцію чи інші теорії, вони часто погоджуються з поганими критеріями, які допускають погані аргументи та виключають добрі. Звичайно, якби критерії були встановлені на основі консенсусу, досягнутого в ході ідеального дискурсу, то вони, безумовно, були б кращими, ймовірно, навіть кращими, ніж те, що в цьому відношенні досі пропонувала епістемологічна теорія аргументації. Але такий консенсус щодо справді ідеального дискурсу є лише гіпотетичною фікцією; і тому ми просто не маємо відповідних критеріїв для доброї аргументації.

Інша основна форма консенсусної теорії аргументації представлена *прагма-діалектикою*, розробленою ван Емереном і Гроутендорст (van Eemeren & Grootendorst 1984; 2004). У прагма-діалектиці «аргументації» також розуміються як аргументативні діалоги (надалі я дотримуватимуся введеної тут термінології), метою яких знову є консенсус, але це — консенсус, який стосується раніше оспорюваної тези. Ця мета полягає в тому, щоб вирішити суперечність. Бажаний консенсус не пов'язаний (наприклад, як у Габермаса) аналітично з істиною. Швидше, залишається незрозумілим, чому ця теорія взагалі шукає консенсус і, отже, яким умовам він підпорядковується. У будь-якому випадку ця теорія не говорить про істину та пізнання. Натомість йдеться про вирішення соціальних конфліктів. Тоді чому б учасникам просто не сказати: «Так, якщо ви вважаєте, що це правильно, то я погоджуся з вами заради консенсусу, хоча раніше я дотримувався іншої думки»? Конструктивним ядром прагма-діалектичної теорії є досить точні, але агоністичні правила діалогу («кодекс поведінки для раціональних учасників дискусії»), як у змаганні, організованому у формі гри (van Eemeren & Grootendorst 1984: 151–175; 2004: 7) . Мета учасників аргументативної дискусії полягає у тому, щоб перемогти. Правила діалогу вимагають, серед іншого, щоб учасники попередньо спільно визначили спірну тезу та допустимі форми аргументації. Кожен із них має обґрунтувати твердження, коли його про це попросять. Якщо обґрунтування не виконано, невдало чи спростовано, він повинен його відкликати. Нарешті, існує правило щодо переможця, згідно з яким, серед іншого, учасник дискусії повинен відмовитися від свого твердження, якщо опонент успішно захистив свою антитезу.

У цих дискусіях слід використовувати також аргументації, так що в принципі в дискусіях явно присутня відома епістемічна спрямованість. Однак точна роль епістемічного залишається незрозумілою. Цілеспрямована епістемічна орієнтація порушується саме тим фактом, що визначення критеріїв добрих аргументацій (у тому сенсі, в якому вони тут використовуються) залишені на розсуд учасників відповідної дискусії. Вони можуть домовитися (наприклад, з незнання або з міркувань стратегічного порядку) про неефективні критерії, які часто призводять до хибних тез. У будь-якому разі ван Емерен і Гроутендорст самі не розробляють жодних критеріїв добрих аргументацій (у тому сенсі, який тут використовується) — навіть якщо вони значною мірою пропагують дедуктивізм в інших контекстах, тобто теоретичний підхід, згідно з яким добрі аргументи завжди мають бути дедуктивними. Однак, щоб зробити їх дедуктивно обґрунтованими, можна доповнити їх відповідними посилками. Проблеми дедуктивізму, однак, полягають у тому, що (i), засновки, які відсутні в «неповній» аргументації і які необхідні для її обґрунтованості (Schlüssigkeit), ми часто ще не визнали істинними чи прийнятними; засновки, які потрібно додати, щоб зробити аргументацію дедуктивною, тому залишаються епістемічно недоступними; та (ii) недедуктивні форми аргументацій просто ігноруються.

Вихідна проблема прагма-діалектики полягає в тому, що навіть неясно, у чому повинен полягати сенс аргументативних діалогів та пошуку консенсусу, тож і правила діалогу розроблялися не для цієї мети. У будь-якому разі вже лише з цієї причини ця теорія не дає нам *епістемічних* інструментів, придатних для використання. 1. Як уже згадувалося, вона не дає будь-яких *критеріїв доброї аргументації*, якими можна було б керуватися при визнанні прийнятності тези, а в основному відноситься до відповідного консенсусу учасників дискусії, які також можуть досягти єдності щодо правил аргументації, які виявляться неефективними. У позитивному плані вона у цьому відношенні лише невиразно підтримує проблемний дедуктивізм і навіть не дає точних критеріїв гарної дедуктивної аргументації. 2. Що стосується агоністичних правил діалогу («кодекс поведінки раціонально мислячих учасників дискусії»), то для епістемічних цілей краще підходять кооперативні діалоги, в яких другий партнер з діалогу не тільки вимагає доводів і, при необхідності, критикує їх, але також, якщо він має більш повну інформацію, виправляє помилкові висновки чи посилки і цим допомагає відкрити невідомі раніше істини чи допомагає обґрунтувати правильну, але недостатньо обґрунтовану тезу (див., наприклад, Lumer 1988; Goldman 1999: 139-149).

3. Теорія схем аргументів Волтона.

Теорія схем аргументації Волтона — це також філософська теорія аргументації, яка широко застосовується, особливо у сфері комп'ютерних технологій (Walton et al. 2008). По суті, ця теорія надає списки загальних, але щодо конкретних описів аргументації, тобто списки схем аргументації. Наприклад:

> *Більший засновок*: Джерело *s* може знати про речі у певної предметної області *f*, що містить висловлювання *p*.
>
> *Менший засновок*: s стверджує, що *p* істинно (хибно).
>
> *Висновок*: *p* істинно (хибно). (Див. Walton et al. 2008: 309)

Окремі схеми зазвичай супроводжують критичні питання. Найдовший список Волтона, так званий «компендіум», містить 104 такі схеми (Walton et al. 2008: 308-346). Ці схеми отримані емпірично, шляхом аналізу великих корпусів текстів. Здебільшого це ентимеми, т. е. для логічної обґрунтованості (Schlüssigkeit) бракує хоча б одного засновку, зазвичай головного засновку (Hauptprämisse). (У наведеному прикладі головна посилка, яка зробила б аргумент логічно переконливим, насправді така: «Якщо джерело *x* має можливість знати про речі в певній предметній області *y*, що містить висловлювання *z*, і *x* стверджує, що *z* істинно, тоді *z* істинна». Те, що у цій схемі називається «більшим засновком» ("major premise"), насправді є лише другим, підлеглим засновком (Unterprämisse) (меншим засновком — minor premise). З цих схем 23 є дедуктивно обґрунтованими, п'ять інших схем будуть дедуктивно обґрунтованими при додаванні деяких аналітично істинних посилок (Підрахунок згідно: Lumer 2022: 217-218). Однак більшість схем недедуктивні. у тому числі за допомогою таких питань, як: «Чи є контрприклади?»

Чисто емпіричне обґрунтування схем, яке час від часу або часто аргументується таким чином, що робить проблематичним їхнє нормативне використання, навіть якщо воно розумілося Уолтоном як епістемічно нормативне. Теорія Волтона не дає жодних доказів того, що теза буде істинною, якщо засновки істинні, або, принаймні, припустима, що аргументи, побудовані відповідно до цих схем, є також епістемічно добрими. І справді, багато з цих схем є епістемічно поганими, вони рідко коли призводять до прийнятних тез. Проблему «обґрунтованості» недедуктивних аргументацій також не вирішено. Той факт, що аргументатор або адресат, якщо вони взагалі мають лише обмежену інформацію, не знають, наприклад, контрприкладів, не виключає, що їх немає. А це, у свою

чергу, показує, що посилання на результат діалогу, що відбувається у формі питань та відповідей (Frage-Antwort-Verlauf), також не може зробити вихідну схему правдоподібною. Іншою ознакою слабкості цього підходу є те, що найдовший список Волтона вже містить 104 схеми, але через їхню конкретність можна було б додати ще тисячі схем. За списком просто немає жодної теорії, за допомогою якої схеми можна було б пояснити, систематизувати та звести до базових форм, не кажучи вже про епістемологічну теорію, яка могла б також довести їхню епістемічну ефективність. Теорія схем аргументації також не надає епістемічно придатних інструментів.

4. Неформальна логіка.

Неформальна логіка (наприклад, Blair 2004; 2012a; 2012b; Govier <1985> 2010; Johnson 2000; Johnson & Blair <1977> 2006) є теоретико-аргументаційний підхід, дуже близький до епістемологічного. Навіть неформальні логіки визнають, що раціональне переконання та приведення доказів на підтримку тези є стандартною функцією аргументації (Johnson 2000, 189; Blair 2004; 2012b). Блер також припускає, що така раціональна підтримка є питанням теорії пізнання (Blair 2004: 141-142). Відповідно до цього підходу, добрі аргументи мають відповідати РПД-критерію: релевантність, прийнятність, достатність. Це означає, що посилки мають бути релевантними стосовно тези, вони повинні бути прийнятними та достатніми для підтримки тези (Govier <1985> 2010: Ch. 3; Johnson & Blair <1977> 2006: 54-56). А як такі опорні відносини неформальні логіки розглядають дедуктивні, індуктивні та кондуктивні висновки, хоча кондуктивні висновки (аргументація «за» і «проти») досі є предметом дослідження (Govier <1985> 2010: Chap. 11).

Основна проблема цього підходу полягає в тому, що критерій достатності відношення виводу (Schlußbeziehung) досить незрозумілий, зовсім розпливчастий і теоретично не розроблений. Це просто модне ключове слово (Schlagwort), за яким не стоїть жодна теорія. Не розроблені критерії валідних індуктивних висновків та аргументів (найкраще див. Govier <1985> 2010: Глава 9). І в попередніх підходах до теорії кондуктивного висновку поєднуються багато речей (і. аргументи на користь деякої позиції та критичні нападки на ці аргументи, іі. Орієнтири (Indizien), які роблять конкретне пояснення дуже ймовірним, і орієнтири, що роблять його скоріше неймовірним. не може дати ні справжніх інструментів, ні ефективних критеріїв епістемічно добрих аргументів.

Логіки часто думають, що логіка з деякими доповненнями — наприклад, що засновки мають бути істинними, що у повсякденних міркуваннях можна додатково використовувати необґрунтовані посилки, — вже містить у собі теорію аргументації. Але це — помилка, яка ґрунтується на невірному розумінні історії виникнення теорії аргументації та побажаннях, які логіка виконати не може. Такими побажаннями та недоліками логіки є: 1. Існують аргументації, які не є ні дедуктивними, ні неіндуктивними. 2. Логіка також вимагає обґрунтування, яке, однак, не є дедуктивним обґрунтуванням. 3. Теорія аргументації повинна розробити безліч прагматичних правил аргументативного застосування висновків (Schlüssen), які <допомагають відповісти, зокрема, на питання>: У що повинен повірити адресат? Яку силу обґрунтування має забезпечувати аргументація? Коли аргументація містить коло? 4. Оскільки повсякденні аргументи не відповідають ідеалу теорії аргументації, але все ж таки можуть бути корисні, для їх перевірки необхідні правила інтерпретації, які перетворюють повсякденні аргументи, надаючи їм якомога ідеальнішу форму. І навпаки, ці правила також є критеріями того, наскільки аргументація може залишатися нижчою за стандарт ідеальної аргументації, щоб як і раніше вважатися валідною (gültig). (Lumer 1990: 2-3.). — Усі ці вимоги мають відповідати критеріям епістемічно добрих аргументацій. Логіка як така навіть намагається їм відповідати. Щодо цього вона також не дає жодних критеріїв для епістемічно добрих аргументів.

Тут також слід розглянути *теорію аргументації Тулміна*, що найбільш цитується з усіх теорій аргументації, особливо її ядро, схему Тулміна (Toulmin 1958: 104). Згідно з цією схемою, аргументації мають таку структуру, що 1) твердження підкріплюється 2) даними (data) або підставами, причому 3) гарантія або підстава правомочності (Berechtigung, англ. warrant), яка як неформальне правило виведення пов'язує дані та твердження — це гарантія, яка може містити певне 4) обмеження (кваліфікатор: «якщо не...»). Ця гарантія може бути, зрештою, обґрунтована за допомогою 5) підтримки (backing) (Toulmin 1958: 97-125; особливо 104). Навіть якщо сам Тулмін претендує на те, що він розробив раціональну процедуру (Prozeß), за допомогою якої можна виносити рішення щодо тверджень (там же, 7), стандарти, характерні для аргументації (там же, 234; 248), його модель носить лише описовий характер Він намагається описати загальну структуру аргументації. Вона надто неточна як критерій оцінки аргументацій, навіть епістемічної оцінки. За допомогою цієї моделі можна, щоправда, класифікувати елементи деякої даної аргументації як такі-то і такі компоненти. Але тоді немає жодних інших правил, які б встановлювали, як окремі компоненти повинні бути скла-

дені в контексті інших компонентів, щоб вийшов валідний аргумент, що підтверджує тезу. У цьому плані ця теорія навіть намагається розробити ефективний эпистемически добрий інструмент, критерій для епістемічно добрих аргументів. Є також деякі інші фундаментальні проблеми, які роблять цю теорію неприйнятною з епістемологічної точки зору: (i) хоча ця схема Тулміна вводиться як структура аргументацій, насправді є дуже багато епістемічно добрих аргументів, які не мають цієї структури: практичні, індуктивні, інтерпретаційні, більш складні дедуктивні аргументи ... (ii) Далі, за цією теорією немає ніякої епістемології або логіки, які можна було б використовувати для пояснення того, чому аргументи взагалі є добрими, і на основі чого також можна обґрунтувати, коли аргумент добрий. (iii) Особливо проблематичним елементом моделі є гарантії. На відміну від формальних правил логіки, Тулмін розглядає їх як матеріальні правила виведення. Насправді в його прикладах це в основному (обмежені) загальні висловлювання, а не правила виведення, — навіть з погляду формулювання вони не є правилами виведення, які, якби не було обмежень, мали б логічно спричиняти тезу. У такому разі, однак, логіка є метатеорією, яка пояснює, чому такі логічні наслідки зберігають істину. Проте такої метатеорії немає для матеріальних правил виведення.

Когнітивні теорії аргументації (див., наприклад, Hample 1981; Pasquier et al. 2006) називають себе теоріями «аргументації». Насправді саме когнітивно-психологічні теорії емпірично досліджують, як нова інформація, зокрема отримана в результаті полеміки з іншими, інтегрується в колишні переконання і як вони (або їхня ймовірність) можуть змінитися. Будучи емпіричними теоріями, вони не можуть робити безпосередньо нормативних тверджень, зокрема тверджень про те, чи аргумент є епістемічно добрим і чи доводить він те, що він повинен доводити. Ці теорії також не дають жодних епістемічних інструментів, жодних критеріїв для епістемічно добрих аргументів.

Нещодавно було запропоновано *теорію моральної доброчесності аргументації* (Tugendtheorien der Argumentation) (див., наприклад, Aberdein & Cohen 2016), згідно з якою оцінка аргументу фокусується на аргументаторі. Аргумент («argument»), наприклад, є добрим доти, доки її учасники демонструють аргументативні чесноти: відкритість, інтелектуальну скромність, готовність слухати і серйозно ставитися до незнайомих позицій (там же, 340). Але, по-перше, йдеться про «аргументи» (arguments) у сенсі (аргументативної) *дискусії*, а не про аргументації у вжитому тут сенсі, тобто не про послідовність суджень з одним із цих суджень як тези. По-друге, і перш за все, звичайно, незважаючи на відкритість і т. д., аргументи, які використовуються в дискусії, можуть бути

поганими, а їх тези — багато в чому неприйнятними, тому, незважаючи на досягнуте порозуміння, ніякого реального прогресу в пізнанні не було досягнуто. Стороння людина може сказати: «Зрештою вони чудово порозумілися, але те, що вони відстоювали, було цілковитою нісенітницею/до безглуздя хибним». При оцінці аргументативних дискусій також важливі епістемічні якості аргументацій доброчесних учасників. Проте ці переваги не гарантують епістемічної доброякісності (Qualität) аргументативних дискусій, навіть якщо вони можуть сприяти їй. Вони також не мають на увазі епістемічної доброякісності аргументацій, здійснених доброчесними людьми. Досі представники теорії моральної гідності аргументації не встановили критерії добрих аргументацій (у цьому сенсі) виключно з точки зору моральної доброчесності (Tugendhaftigkeit). Вже з цієї причини ця теорія ще надала епістемічно корисного інструменту. Але й майбутня спроба зробити це була б епістемічно помилковою із зазначеної причини. — Ця критика теорії гідності аргументації не виключає того, що моральні переваги для тих, хто аргументує на самоті (solitär) або в дискусіях, також визначаються *після* або *поряд* з визначенням критеріїв епістемічно добрих аргументацій. Це важливе завдання, яке виконується також у рамках епістемологічної теорії аргументації, наприклад, щоб сприяти аргументаціям, більш спрямованим на досягнення інтерсуб'єктивного результату і відповідного йому, а також сприяти справжньому співробітництву. Ця критика, скоріше, спрямована проти протилежного шляху, а саме проти спроби розробити критерії епістемічно добрих аргументів виходячи з умов їхньої моральної гідності.

3. Нові розробки теорій аргументації та їх перспективи.

3.1. Розквіт нефілософських теорій аргументації.

Сучасна теорія аргументації спочатку (1958 р.) виникла в філософії і має там свій концептуальний і епістемічно нормативний центр внаслідок тієї нормативної важливості аргументації, яку має аргументація для всіх наукових дисциплін. В інших наукових дисциплінах перші теорії аргументації були розроблені не пізніше 1970-х років, наприклад, у лінгвістиці та юриспруденції, або ж у комп'ютерних науках, політичних і комунікативних науках. Принаймні, починаючи з 2000 року, нефілософські теорії аргументації також надзвичайно розрослися кількісно, і існують у багатьох дисциплінах, крім згаданих, також, зокрема, у психології та когнітивних науках, емпіричних соціальних науках, гендерних дослідженнях

та теології. По-перше, наявність аргументації, а також вид та вплив аргументації досліджуються емпірично. По-друге, нормативні чи орієнтовані досягнення консенсусу (konsiliative) теорії аргументації розробляються для власної наукової дисципліни. По-третє, моделі міркувань розробляються для спілкування з комп'ютерами й для аналізу фактично використовуваних аргументів. Кількісні масштаби досліджень на цей час стали величезними. Проте менша частина цих досліджень орієнтована на епістемічно нормативні критерії аргументації. В цьому випадку таке дослідження більше не має жодного (дійсного) зв'язку з філософськими теоріями аргументації та використовує свої власні поняття аргументації, частково розроблені ad hoc та невизначені.

3.2. Розробка філософських теорій аргументації, зокрема не-епістемологічних.

У філософії справжня теорія аргументації досі залишається маргінальною проблемою. Навіть існуюча література з аргументації у філософії (наприклад, Passmore <1961> 1973; Tetens 2004), яка могла б стимулювати роздуми про філософські обґрунтування, не набула широкого поширення. У різних країнах та в багатьох університетах, а часто також і у вищих школах, теорія аргументації відіграє роль пропедевтичного предмета, насамперед, як частину інструкцій щодо написання наукових праць. Але її досі не сприймають серйозно як самостійну філософську дисципліну. Інші філософські дисципліни насправді не відкрилися для неї. І досі панує хибна думка, що потреба в теорії аргументації може бути задоволена логікою, трохи розширеною прагматикою і виконує виключно функцію пропедевтики. Відповідно, деякі логіки досі пишуть підручники чи розділи з теорії аргументації, навіть не знаючи ні наукових праць з теорії аргументації, ні розроблених там теоретичних підходів. Відповідно, крім Північної Америки, майже немає професорів філософії, що спеціалізуються з теорії аргументації. Найбільш відомі теоретики філософської аргументації викладають цю дисципліну тільки разом зі своїм основним предметом — логікою, епістемологією, філософією мови, філософією науки, етикою тощо. Це призводить не лише до певної недостатньої представленості теорії філософської аргументації на міждисциплінарних конференціях, а й до повільного прогресу у дослідженнях. Іншим наслідком є мала значимість філософської теорії аргументації для ширших кіл громадськості та політичного дискурсу, хоча вона мала б зробити важливий внесок у всі ці галузі, а

саме: вона мала б дати критерії для епістемічно добрих аргументацій, які мають на меті відшукання істини та раціональне переконання (див. наступний підрозділ).

Відповідно, дослідження філософської теорії аргументації, яка не є епістемологічною, з 2000 р. призвели до деяких нових розробок (див. розділи 2.2–2.5 вище), але не принесли будь-яких революційних досягнень. Ці нові розробки включають, зокрема, обговорення нелінгвістичних, особливо візуальних аргументів (вступ Birdsell & Groarke 1996), теорія моральної гідності аргументації (Tugendtheorie der Argumentation), теорія схем аргументації Уолтона.

3.3. Становлення та перспективи епістемологічної теорії аргументації

Як показало коротко описане вище обговорення, епістемологічна теорія аргументації є єдиним теоретико-аргументаційним підходом, який розробив чіткі та точні критерії доброї аргументації, спрямовані на пошук істини та на раціональне переконання. Відповідно, він насправді має певне фундаментальне значення для всіх спроб дати, окрім результатів спостереження, дійсно вірні чи прийнятні гіпотези та індивідуально чи спільно — а саме за допомогою аргументативного захисту, критики та виправлення — відфільтровувати із сукупності запропонованих гіпотез та передавати іншим отримані таким чином знання як такі шляхом аргументативно пізнання, що направляється (див. вище розділи 1.2 і 1.3). Зокрема, при аналізі та оцінці фактично поданих аргументів критерії добрих аргументів допомагають встановити, чи дійсно вони доводять чи виправдовують відповідну тезу. Все це стосується всіх наукових аргументів, як до філософських, так і аргументів у публічному дискурсі та в політичних дебатах, оскільки вони зацікавлені в прийнятті справді добрих рішень та заходів. У філософії теорія аргументації може, наприклад, розробити критерії добрих філософських аргументів шляхом аналізу важливих філософських аргументів, а також на основі метафілософської рефлексії.

Вище (розд. 1.2-1.4) було показано, які частини повної епістемологічної теорії аргументації вже розвинені та розроблені. Але багато чого ще треба зробити. Зокрема, для завершення цієї теорії, її практичної інтеграції та застосування немає таких частин і доповнень:

— теорій та критеріїв інших типів аргументів, зокрема: статистичних аргументацій, аргументацій, призначених для обґрунтування теорій в емпіричних науках;

— теорії аргументативних чеснот (Tugenden), зокрема, але не тільки, з епістемічними цілями, тобто таких чеснот, які служать індивідуальному та спільному знаходженню істини та придбання обґрунтованих думок;
— простого, популярного опису епістемологічної теорії аргументації та відповідного підручника;
— імплементації критеріїв добрих аргументацій у комп'ютерній програмі для аналізу та графічного зображення аргументацій; відповідно, для безлічі типів аргументацій має бути також кілька основних видів графічного зображення, які, крім того, через більш точні структурні характеристики іноді виходять далеко за межі рівня складності попередніх графічних зображень аргументації;
— більшого втручання у поточні політичні та культурні дебати шляхом запровадження епістемічно добрих аргументів та аналізу важливих на даний час аргументів відповідно до критеріїв теорії епістемологічної аргументації;
— більше дискусій також серед представників епістемологічної теорії аргументації, зокрема, між представниками різних субпідходів, які необхідні, зокрема, для виправлення та покращення вже розроблених речень та частин теорії.

Це — велика робоча програма. Але те, що було сказано вище про філософську теорію аргументації взагалі, стосується все ще, зокрема, і епістемологічної теорії аргументації. Активних теоретиків, які розробляють та розвивають цю теорію, порівняно небагато; і жоден з них не може повністю присвятити себе теорії аргументації, всі вони, як і раніше, активно працюють в основному в інших філософських дисциплінах. І, незважаючи на кілька важливих винятків, також не вистачає молодих вчених, які присвятили себе цій теорії. Я можу лише здогадуватись про причини цих недоліків. Однією з причин, безумовно, є те, що епістемологічна теорія аргументації через її високі вимоги є відносно складною теорією, яку нелегко зрозуміти і подальший розвиток якої потребує точності та широких знань у різних галузях. Навіть точний аналіз та оцінка окремих складних аргументацій — особливо філософських аргументацій — за допомогою критеріїв епістемологічної теорії аргументації надзвичайно трудомісткі і, крім знання теорії епістемологічної аргументації, завжди потребує добрих знань предмета у відповідній аргументації. Відповідно, розробка нових частин теорії тим паче досить складна.

З теоретичної точки зору з великих або фундаментальних підходів у теорії аргументації епістемологічний підхід також відносно мало набув поширення всередині та за межами філософії, наприклад, порівняно з

прагма-діалектикою або теорією схем аргументів (і окремих аргументативних помилок) Волтона, теорією дискурсу Габермаса або схемою аргументу Тулміна. При цьому, згідно з наведеними вище поясненнями, епістемологічний підхід мав би бути особливо актуальним для наук і концепцій філософії, в принципі орієнтованих на істину та прийнятність, як головний партнер у питаннях теорії аргументації. Як я вже сказав, епістемологічний підхід може сприяти не тільки вдосконаленню обґрунтувань, а й особливо вдосконаленню методичного саморозуміння (Selbstverständnisses) філософії. Такий низький рівень резонансу дивовижний ще й тому, що аналітична філософія, тобто найпоширеніша філософська школа у світі нині, присвятила себе, зокрема, аргументації для посвідчення своїх тез та теорій. Крім вже згаданих причин — високого ступеня складності, занадто малої кількості представників цієї теорії, зокрема, відсутності у неї популяризаторів тощо — ще однією причиною низького її поширення в самій філософії є те, що аргументованість, незважаючи на численні словесні заяви (Lippenbekenntnisse), у філософія часто не високої якості (nicht weit her ist). Постмодерністські та подібні підходи, безумовно, також сприяють цьому, але набагато більше проблематичні методологічні орієнтації багатьох таких філософів, які, безумовно, виступають за аргументованість, а саме: 1. зокрема, поширений методичний інтуїціонізм або 2. велика частина експериментальної філософії та 3 філософський натуралізм.

Методичний інтуїціонізм буває найрізноманітніших ступенів складності, від найпростішої форми («згідно з моєю/звичайною інтуїцією ця теза вірна») до відносно складних, таких як метод рефлексивної рівноваги (Überlegungsgleichgewichts) Гудмана і Ролза, згідно з яким цілі системи сингулярних та все більш загальних висловлювань треба узгоджувати та після ретельних роздумів приймати відповідно до своєї інтуїції. Але що є спільного у всіх видів методичного інтуїціонізму, так це те, що, з процесуальної точки зору, наприкінці інтуїціоністського обґрунтування або, з систематичної точки зору, як важливий засновок стоїть необґрунтована інтуїція. Однак з точки зору теорії аргументації ця інтуїція є лише необґрунтованою думкою, і у разі розбіжностей використання її як засновка є помилкою аргументації, а саме petitio principii. Це, зрештою, є просто відмовою від обґрунтування.

Насамперед, існують *різновиди експериментальної філософії*, які хочуть вирішувати філософські питання, особливо нормативні, вдаючись до загальноприйнятої думки, і які, у разі нормативних питань, абсолютно відмовляються від обґрунтування або навіть самої відповіді, тому що на нього не можна відповісти емпірично, і в цьому відношенні це не краще.

У цьому випадку звернення до загальноприйнятої думки є помилкою в аргументації, невалідним аргументом до публіки (Argumentum ad populum), тому що йдеться про рефлексивні відповіді на питання, на які зазвичай багато філософів вже давали обґрунтовані відповіді, рівень рефлексивності яких точно не перевищує просту народну думку.

Методичний натуралізм, який бажає використовувати у філософії методи природничих наук, відмовляється від відповіді на нормативні питання філософії або намагається вивести нормативні чи отримані шляхом згоди (konsiliative) відповіді з емпіричних даних і тим самим порушує закон Юма («із сущого (Sein) не слідує належне»)).

У всіх трьох випадках упускається можливість розробити складніші форми аргументації, за допомогою яких можна обґрунтувати нормативні чи узгоджені філософські положення. В епістемологічній теорії аргументації були критично проаналізовані такі складніші форми аргументації для обґрунтування філософських тез, особливо нормативних або узгоджених тез (наприклад, Lumer 1990: 434–438; 447–455), та розроблено кращі типи аргументації (див. наприклад, Lumer 19 ; 2020b). І ці розробки, безперечно, можуть бути вдосконалені. Епістемологічна теорія аргументації виявляє тут потенціал, якого немає в інших теоретико-аргументаційних підходів, але який досі практично не використовувався.

Низький рівень прийняття широкою публікою епістемологічної теорії аргументації у філософії та теорії аргументації взагалі йде пліч-о-пліч з певною кризою аргументування як суспільної практики взагалі. Ця криза проявляється, наприклад, у словесних суперечках у соціальних засобах масової інформації або у відмові політиків аргументувати по-справжньому. Серед тих, хто безперечно цікавиться теорією аргументації, занадто прості теорії аргументації, такі як теорія Уолтона, також призвели до зниження терпимості по відношенню до більш диференційованих і складних підходів, таких як епістемологічна теорія аргументації. Цьому може протидіяти, зокрема, поширення та захист більш складних теорій аргументації, спрямованих на пошук істини та раціонального обґрунтування, як це робиться в даній антології.

4. Статті цього тому

Ця антологія статей з епістемологічної теорії аргументації складається з чотирьох основних частин: I. Перша частина містить статті із загальної епістемологічної теорії аргументації. II. Друга присвячена теорії критичного мислення, попередниці, але тепер також особливої гілки теорії

епістемологічної аргументації, яка має справу, зокрема, з педагогічною передачею епістемологічних стандартів аргументації. III. Третя частина містить статті представників епістемологічної теорії аргументації щодо спеціальних тем цієї теорії. IV Четверта частина включає критику з епістемологічної точки зору інших теоретико-аргументаційних підходів.

4.1. Частина I: Епістемологічна теорія аргументації. Загальний підхід.

1. *Крістоф Лумер: Епістемологічний підхід до аргументації. — Карта* (2005). Це есе є критичний і систематичний огляд літератури з епістемологічної теорії аргументації, в якому представлені основна ідея підходу, різні напрями всередині епістемологічної теорії аргументації та обговорення окремих предметних областей. Цей виклад більш докладний, більш теоретичний і більш систематичний, ніж у цьому вступі (хоч і давніший). Він годиться для поглиблення вже представленого тут огляду дещо вищому рівні.
2. *Джон Біро; Гарві Сігел. Нормативність, аргументація та епістемічна теорія помилок* (1992): У цій статті Біро та Сігел вводять та захищають епістемологічний критерій добрих аргументацій, згідно з яким метою аргументації є обґрунтована віра у тезу. Потім вони застосовують цю основну ідею для розробки епістемологічної теорії помилки в аргументації, так званого Petitio principii (англ. begging the question), а саме, що теза захищається з використанням засновків, які, в свою чергу, обґрунтовуються тільки за допомогою тези або засновка схожого на нього, тому виникає порочне коло або щось дуже близьке до цього. З суто логічного погляду це не помилка: аргумент переконливий (schlüssig), а засновки — у крашому разі — істинні. Проблеми, з якими стикаються такі аргументації, можна пояснити лише з епістемологічної точки зору: немає жодного вільного від кола обґрунтування засновків і тези. Це свідчить про необхідність епістемічного підходу, що виходить за межі алетичного, логічного підходу.
3. *Джон Біро; Гарві Сігел: На захист об'єктивного епістемічного підходу до аргументації (2006):* У першій частині цієї статті захищається нормативний епістемологічний підхід до теорії аргументації загалом приблизно так. Мета аргументацій полягає в тому, щоб надати добрі підстави на користь того, щоб повірити у щось. Але «вірити» означає вірити, що пропозиція істинна. Отже, добрі аргу-

менти дають добрі докази на користь істини. Таким чином, друга частина є захистом саме того, що автори називають об'єктивістським підходом у рамках епістемологічної теорії аргументації, згідно з яким правильність (Gültigkeit) або неправильність (Fehlerhaftigkeit) аргументації не залежить від адресата. (Згідно з суб'єктивістським підходом, навпаки, правильність аргументації, залежить від відповідного адресата.) Цей захист здійснюється за допомогою аналізу аргументаційної помилки Petitio principii. Суть у тому, що аргумент не є petitio (упередженням), якщо можна знати засновки, не знаючи тези. Але це не виключає того, що такий аргумент, що не упереджує підставу (nichtpetitiöse), використовується як упереджуючий (petitiöse), а саме стосовно того, хто не знає хоча б одного з засновків (p_1) і для кого найбільш очевидні обґрунтування цього засновку здійснювалися б за допомогою тези (*t)* (тому p_1 у принципі можна було б обґрунтувати без звернення до *t*, але не з цим адресатом).

4. *Гарві Сігел; Джон Біро: Епістемічна нормативність, аргументація та помилки* (1997): У цій статті Сігел і Біро розглядають різні теми для позиціонування та захисту свого підходу. У ній пояснюється основна ідея епістемологічної теорії, а саме, що аргументація виконує епістемічну функцію — зробити перехід до нового переконання раціональним, для чого засновки мають гарантувати тезу. Потім вони відповідають на критику цього підходу з боку Адлера та Сіела (Szell). Далі слідує активна критика прагма-діалектики, яка не в змозі зробити вибір між епістемічним та риторичним підходом. Далі з епістемологічного погляду пояснюється помилка «аргумент до людини» (ad hominem). Наприкінці статті вони звертаються також до методу: нормативність теорії випливає з балансу роздумів, виражених у формі інтуїції, за допомогою якої можна пояснити помилки аргументації.
5. *Гарві Сігел; Джон Біро: Дилема прагма-діалектики. Відповідь Гарссену та ван Лаару* (2010). Ця стаття є реплікою на відповідь, яку Гарссен та ван Лаар дали на критику Сігелем та Біро прагма-діалектики. З одного боку, Сігел і Біро наголошують, що Гарссен та ван Лаар визнають деякі критичні зауваження Сігела та Біро на адресу прагма-діалектики. З іншого боку, вони враховують деякі їхні критичні зауваження і коригують свою позицію, замінюючи приклад, який критикує Гарссен і Ван Лаар (який був покликаний довести хибність трилеми Мюнхгаузена) новим прикладом.
6. *Річард Фельдман. Добрі аргументи* (1994): Тут Фельдман розробляє позитивний загальний особистісно-орієнтований критерій добрих

аргументів: аргумент *a* є добрим аргументом для людини *s* тоді і тільки тоді, коли (i) *s* вважає, що кон'юнкція всіх засновків аргументу *a* обґрунтована, (ii) s обґрунтовано вважає, що засновки «правильно пов'язані» з висновком, і (iii) аргумент *a* для *s* не є таким, який «можна відхилити» ("defeated"). ("An argument is a good argument for person *S* if and only if (i) *S* is justified in believing the conjunction of all the premises of the argument, (ii) *S* is justified in believing that the premises are «properly connected» to the conclusion, and (iii) the argument is not defeated for *S*." (Feldman 1994: 179)). Умова iii (не пояснена в цій статті більш докладно) призначена, зокрема, для ненадійних, наприклад, імовірнісних аргументів, в яких теза може бути помилковою, незважаючи на правильне обґрунтування на основі істинних засновків, і означає, що у адресата *s* аргументу немає відомостей, що суперечать тезі або підривають обґрунтованість аргументу. (Наприклад, якщо крім фахівця, на думці якого ґрунтується цей аргумент, тому що він відстоює тезу, *s* знає також фахівця, який заперечував проти тези).

7. *Алвін І Голдман: Епістемологічний підхід до аргументації* (2003): На основі епістемологічного підходу, згідно з яким добра аргументація здатна за допомогою обґрунтованої віри в засновки породити обґрунтовану віру у висновок, ця стаття здебільшого обговорює точні умови, за яких аргументація містить коло. При цьому вона обґрунтовує погляд, згідно з яким коло в аргументації є епістемічним колом: Аргументація *a* містить епістемічне коло тоді і тільки тоді, коли обґрунтованість віри того, хто використовує цю аргументацію, хоча б в один із засновків *a* вимагає (erfordert) істинності висновку *a* (Goldman 2003: 54).
8. *Крістоф Лумер: Теоретичний підхід до практичної теорії аргументації* (1995): У статті просто, лаконічно і системно представлена практична теорія аргументації Крістофа Лумера (Lumer 1990), тобто особливий варіант епістемологічної теорії аргументації, Спочатку викладається тип теорії, що розробляється — це ідеалізуюча-герменевтична теорія в поєднанні з практико-технічною теорією, в якій розробляються і обґрунтовуються добрі інструменти. Потім пояснюється, що таке аргументації, а саме: це — послідовності думок, що обґрунтовують одну з цих думок (див. вище розділ 1.2). Потім слідує аналіз функції та способу функціонування аргументацій (див. розділ 1.3 вище). Потім точніше визначається, що таке добра, а саме *аргументативно валідна (gültige) дедуктивна* аргументація. Нарешті розглядаються інші, недедуктивні типи аргументації. Ось

деякі характеристики практичної теорії аргументації, які відрізняють її від інших епістемологічних теорій: 1. Цілеспрямований характер аргументації сприймається як *функція* (а не мета), тобто як відношення «вхід (похідні дані) — вихід (результат)» (Input-Output-Relation). 2. Потім диференціюються *стандартна функція* (раціональне переконання) та інші функції (наприклад, перевірка тези), при цьому обґрунтоване визнання тези є *стандартним результатом* аргументації. 3. Докладно аналізуються інші функції та, насамперед, спосіб функціонування аргументацій, у яких центральну роль грають епістемологічні принципи. 4. Окремі типи аргументації точно визначені таким чином, що охоплюються як ідеальні, так і неідеальні, але все ж таки валідні аргументи. 5. (i) критерії доброї, аргументативно валідної *аргументації самої по собі* («аргументативно валідна» — це одномісний предикат) відокремлюються від (ii) суб'єктно-відносних критеріїв *адекватного застосування* валідної аргументації у певній ситуації та по відношенню до певних адресатів. Цей поділ намагається об'єднати переваги об'єктивістського та суб'єктивного підходів в епістемологічній теорії аргументації.

9. *Крістоф Лумер: Епістемологічна теорія аргументації. — Як і чому?* (2005): Ця стаття є теоретично більш претензійним (і більш докладним, але все ж таки коротким) викладом «Практичної теорії аргументації» Лумера (Lumer 1990). У ній, проте, Лумер також вперше дає точне загальне (а чи не специфічне лише окремих типів) визначення валідних (gültiger) аргументацій та їх відповідного застосування, і показує, як із нього може бути отримано визначення окремих типів аргументацій у разі уточнення відповідного епістемологічного принципу. Крім того, виробляється та обґрунтовується специфічна позиція — критерії валідності та адекватності — у спорі між прибічниками об'єктивізму та відносності стосовно суб'єкту (Subjektrelativität). А також інструментально обґрунтовується концепція епістемологічних аргументацій: вони є оптимальними інструментами для отримання істинних або принаймні прийнятних переконань.

4.2. Частина II. Теорія критичного мислення — джерело та компаньйон епістемологічної теорії аргументації

Критичне мислення є епістемічно ефективний процес формування суджень, спрямованих на істинність і прийнятність власної думки. Цей термін в основному використовується в дослідженнях в галузі освіти та

в педагогіці (спочатку в англо-саксонських країнах), а саме як мета та керівництво для когнітивного виховання, починаючи від початкової школи і аж до університету. Це — ідеал для звичайної людини у повсякденному формуванні думок, попередня стадія наукового мислення. Йдеться про формування обґрунтованих думок, про критичну оцінку існуючих думок та джерел інформації, розробку та оцінку альтернативних гіпотез, пояснень, планів і рішень. Важливим інструментом критичного мислення є аргументи, а аргументування та критична оцінка аргументів є важливими способами критичного мислення. Більшість англо-саксонських теоретиків аргументації задіяна у програмах навчання критичному мисленню. Тому внесок представників критичного мислення в теорію аргументації часто має дидактичний характер, спрямований на прищеплення навичок аргументації; але деякі з них також стосуються основних питань теорії аргументації, а частина їх робить це з епістемологічної точки зору.

10. *Марк Е. Баттерсбі. Критичне мислення як прикладна епістемологія* (1989). У статті Баттерсбі описує критичне мислення і навіть теорію аргументації. Він розглядає відношення теорії критичного мислення до епістемології за аналогією з відношенням прикладної етики до нормативної етики. Відповідно теорія критичного мислення, включаючи теорію аргументації, є прикладною епістемологією. Теорія, що стоїть над нею, — це не логіка, а епістемологія. Тому визначення теорії аргументації як «неформальної логіки» неправильне. Замість того, щоб просто застосовувати епістемологію, теорія аргументації також може сприяти її розвитку.
11. *Шерон Бейлін. Аргументація як дослідження* (1992). Це рання програмна стаття, в якій представлена ідея критичного мислення як (аргументативного) дослідження (пізніше повністю розроблена у: Battersby & Bailin 2018). Це індивідуальне дослідження полягає у виробленні узгодженої позиції в ситуації змішування суперечливих позицій, а також пов'язаних з ними аргументів та контраргументів шляхом їх оцінки, тобто шляхом виключення неспроможних аргументів чи позицій, знаходження посилюючих аргументів тощо. Усе це робиться для того, щоб виробити загальне рефлективне судження щодо певного спірного питання. Цей процес виходить за рамки простого формулювання тези та подальшого пошуку аргументів для нього, тому що він спочатку відкритий для різних позицій і не бере на себе передчасних зобов'язань.
12. *Марк Е. Баттерсбі, Шерон Бейлін: Рекомендації щодо досягнення обґрунтованого судження* (2011). У цій статті розвивається центральна частина проекту критичного мислення, викладеного

повністю Баттерсбі та Бейлін пізніше у статті «Inquiry» (Battersby & Bailin 2018), а саме: у ній дається системний виклад аргументативної дискусії у формі розгалуженої аргументації на користь (або проти) деякої тези, що містить також висунуті допоміжні аргументи (Unterargumentationen), які потім мають бути узгоджені. Баттерсбі та Бейлін називають ці складні аргументи «за» та «проти» «кондуктивними аргументами» (conductive arguments). Цей вид кондуктивних аргументацій є водночас перетворенням результатів аргументативної дискусії з метою надати їм форму аргументації.

13. *Річард Фельдман: Мислення, міркування та освіта* (2009). У статті Фельдман викладає основні елементи своєї базової концепції критичного мислення. Головна мета освіти та навчання — прищепити розумові навички, необхідні людині для того, щоб вона стала успішним (effective) громадянином. Сюди відноситься, зокрема, здатність аргументувати зі знанням природи та мети аргументації, а також критеріїв гарної аргументації. Потім Фельдман обговорює три основні підходи до теорії аргументації, що мають на меті переконання (Persuasion), консенсус, раціонально обґрунтовану віру, і наводить докази на користь третього, епістемологічного підходу. Для нього особливо важливою сферою застосування цієї здатності до міркування є мораль. Студенти мали б знати, що моральні твердження також можуть бути істинними та хибними, а також те, як аргументувати на їхню користь.

4.3. Частина III: Окремі теми епістемологічної теорії аргументації

Третя частина цієї антології містить обрані статті представників епістемологічної теорії аргументації в окремих предметних галузях, що стосуються теорії аргументації, що виходять за межі загального підходу, а саме: відношення її до логіки, різні види аргументації, помилки аргументації, аргументативні дискусії, аргументація в ситуації глибоких розбіжностей у думках.

4.3.1. III.a: Теорія аргументації та логіка

14. *Крістоф Лумер. Теорія аргументації та логіка* (2000). У цій статті уточняється зв'язок між теорією аргументації та логікою: вони значною мірою незалежні дисципліни, причому теорія аргументації передбачає логіку, а не навпаки. Основною темою статті є відповідні завдання, насамперед теорії аргументації. У той час як логіка є теорією висновків, ща мають формальне значення, теорія аргумента-

ції насамперед має такі завдання та цілі: метатеоретичне визначення термінів «аргументація» і т. д. та встановлення функції аргументації; розробка теорії дедуктивних аргументацій із роз'ясненням аргументативної прагматики, що виходить далеко за межі логіки; розробка теорій недедуктивних аргументацій; розробка теорії інтерпретації аргументів; розробка теорії аргументативних дискусій. Вже цей список показує, що теорія аргументації це теорія, багато в чому незалежна від логіки. Навіть якщо в цій статті епістемологічний підхід розглядається менш безпосередньо, представлений зв'язок між теорією аргументації та логікою є характерним для цього підходу. Епістемологічна теорія аргументації не заперечує значення логіки, а передбачає логіку та застосовує її, але потім виходить за межі застосування логіки та звертається до інших форм «висновків». Епістемологічна теорія аргументації сама по собі не розробляє логіку.

4.3.2. III.b: Різні типи аргументацій

У літературі з теорії аргументації часто обговорюються дедуктивні аргументації, а також часто пропонуються критерії добрих дедуктивних аргументів (наприклад, в епістемологічній літературі: Feldman 1999: 61-80; 94-100; Lumer 1990: 180-209; анотація: Lumer 2: Lumer 2), при цьому є навіть широка згода щодо їх суті: посилки мають бути істинними, а теза має логічно випливати з них. Але на цьому, однак, згода швидко закінчується. За винятком дедуктивістів, наприклад, прагма-діалектиків, більшість теоретиків аргументації також вважають, що існують інші типи аргументації. Проте думки щодо їхньої природи сильно розходяться, і часто щодо них відчувається безпорадність. З іншого боку, звертаючись до епістемологічних принципів, епістемологічна теорія аргументації та, зокрема, практична теорія аргументації мають чітку теоретичну відправну точку для того, щоб безпосередньо реконструювати недедуктивні типи аргументації та обґрунтувати їх суто епістемологічно.

15. *Крістоф Лумер: Практичні аргументи, призначені для розумних з практичного погляду обґрунтувань дій* (2014): Практичні аргументи — це аргументи, за допомогою яких ми обґрунтовуємо дії, і робимо це на фундаментальному рівні розумно з практичного погляду, тобто з точки зору суб'єкта або в його інтересах. Більша частина статті присвячена питанню: «Для якої тези стосовно певної дії, дійсно, що валідна та адекватна аргументація на користь цієї тези є практично розумним обґрунтуванням (*Prudential Justification*) цієї дії, а ця теза є тезою обґрунтування? Щоб сформулювати цю тезу обґрун-

тування, встановлюються умови адекватності того, чого має досягти обґрунтування дії. Найважливіше їх у тому, що, якщо діючий суб'єкт вірить у тезу обґрунтування, він має бути сильно мотивований на вчинення дії, що обґрунтовується. У розділі, присвяченому психології прийняття рішень, теза «Дія a_1 є найкращою для суб'єкта дії серед відомих варіантів дій (тобто має найбільшу бажаність для суб'єкта дії s)» визначається як теза обґрунтування. Надалі точне значення цієї тези визначається за допомогою теорії раціональних рішень та її поняття «бажаності очікування». Таким чином, епістемологічний принцип практичної аргументації є визначенням «бажаності очікування», що розуміється в дусі теорії рішень. Практична аргументація є наслідком цього визначення і складається в основному з перерахування та оцінки переваг та недоліків різних можливих варіантів дій, тобто можливих релевантних наслідків дій, їх ймовірностей та їхньої внутрішньої бажаності для суб'єкта, який чинить дію.

16. *Крістоф Лумер. Імовірнісні аргументи в епістемологічному підході до аргументації* (2011). Імовірнісні аргументи — аргументи на користь імовірнісного судження. У статті спочатку роз'яснюється природа та семантика імовірнісних суджень, а потім аргументується та використовується концепція, згідно з якою ймовірності є раціональними наближеннями до істини при обмежених знаннях. Потім розробляються імовірнісні аргументи відповідно до різних важливих аксіом або теорем теорії ймовірностей, які в даному випадку є епістемологічні принципи, що лежать в основі імовірнісних аргументів.
17. *Крістоф Лумер. Інтерпретації, що пояснюють з позиції теорії дії, як засіб аналізу семантичного значення* (1992). У цій статті розглядається особлива форма імовірнісних аргументів, а саме аргументи для інтерпретацій, що пояснюють. Їхні тези є ймовірнісні висловлювання про причини. Зазвичай це висловлювання не тільки про окрему причинну подію, а й про перебіг подій в цілому, історію відомих подій або станів *e*. Для обґрунтування такої тези даються по можливості всі гіпотетичні і досить повні пояснення, звані інтерпретації $d_1, ..., d_n$ експланандума *e*, сумісні з відомими фактами. Те, що потрібно для пояснення, але не відомо в рамках інтерпретації d_i, може бути прийняте лише гіпотетично разом з так званими апріорними ймовірностями, що стосуються того, як часто відбуваються такі події. Різні апріорні ймовірності простих гіпотез у такій інтерпретації d_i разом дають апріорну ймовірність інтерпретації d_i. Нарешті, згідно із законом Байєса, обчислюється так звана апостеріорна ймовірність окремих інтерпретацій d_i, яка є апостеріорною ймовірністю всіх суто

гіпотетичних припущень в інтерпретації d_i. Апостеріорні ймовірності зазвичай набагато вищі за апріорні. Ці інтерпретуючі аргументації можуть застосовуватися в різних областях. Насамперед, вони, як відомо, використовуються в криміналістиці для встановлення особи, яка вчинила злочин, або в історичних науках, у тому числі в природознавстві, для реконструкції історичних процесів, таких як формування планет, тектоніка плит, вимирання динозаврів, археологічні знахідки. У статті йдеться про ще одну велику область застосування, а саме про інтерпретацію текстів, точніше, про виявлення задуму мовця, автора певного тексту. У статті пояснюється, як працює така інтерпретація тексту. Це демонструється з прикладу докладної інтерпретації тексту середньовічної поеми, щодо якої йде суперечка у тому, поміняли переписувачі місцями строфи поеми чи ні.

18. *Річард Фельдман. Аргументи та свідоцтва (Testimony*. (З: Ibid.: Reason and Argument) (<1993> 1999): У цьому розділі з книги Фельдмана «Reason and Argument» розглядаються прості свідчення та експертні аргументи типу: «Засновки: P_1: Особа *s* стверджує, що *p* істинно. P_2: *s* щиро (ehrlich) вважало *p* істинним, коли воно стверджувало, що *p* істинно. P_3: *s* знає про сферу застосування *p*. P_4: Якщо деяка особа каже, що щось істинно, і він при цьому щирий, а також є експертом у тій галузі, до якої відноситься висловлювання *p*, то *p* зазвичай істинно. Теза Т: *p* (істинно)». (Feldmam <1993> 1999) Ця схема аргументації виходить за рамки відповідних схем аргументації Уолтона (argument from position to know: Walton et al. 2008: 309; argument from expert opinion: ibid. 310) через включення загального засновка. Цей аргумент можна реконструювати з погляду теорії ймовірності (Lumer 2016a: 11). Фельдман правильно пояснює, що ці докази не можна застосовувати, коли кілька компетентних осіб (s_1, ..., s_n) дають суперечливі показання свідків або експертів. (Між іншим, такі складніші випадки розглядаються в: Lumer 2020a: 409; 416-421.)
19. *Крістоф Лумер. Схеми аргументації — епістемологічний підхід* (2011). Крім критики теорії схем аргументації Кінпойнтнера і Волтона, ця стаття в основному є спробою систематизувати з епістемологічної точки зору найбільш відомі і в деякому відношенні базові (епістемологічно реконструйовані) типи аргументації.[10] Першим

[10] Пізніше Лумер використовував термін «схема аргументації» у вужчому сенсі, який охоплює схеми аргументації Волтона. Відповідно до цього вужчого значення, «типи аргументацій», розглянуті в перекладеному есе «Схеми аргументації…», є не схемами аргументацій, а «характеристиками класів аргументацій» (Lumer 2022; готується до друку).

кроком цієї систематизації є розмежування атомарних (або елементарних) і молекулярних аргументацій, при цьому в останніх аргументативно обґрунтовується хоча б один засновок P_1 на основі кінцевої головної аргументації на користь власної тези (підпорядкована аргументація першого рівня). Цей засновок P_1 таким чином стає лемою, тобто проміжною тезою; в молекулярних аргументаціях, однак, можуть аргументовано обґрунтовуватися й інші засновки головної аргументації або посилки з підлеглої аргументації першого порядку і т. д. Одна з тез статті полягає в тому, що досі таким чином реконструювалися лише три основні форми елементарної аргументації: дедуктивна, практична та імовірнісна. Нарешті, обговорюються важливі субформи цих основних форм і типи молекулярної аргументації, що часто зустрічаються, які включаються в пропоновану систему типів аргументації.

4.3.3. III.c: Аргументативні помилки

Теоретично аргументації виник окремий напрямок досліджень — «аргументативні помилки» (engl.: fallacy). Зокрема, це реакція на труднощі, пов'язані зі спробами уточнення та пояснення недедуктивних аргументів, принаймні зі спробами зрозуміти, що не так з певними аргументами, навіть якщо ці аргументи дедуктивно обґрунтовані (schlüssig) і мають істинні засновки, або коли вони навіть не мають бути дедуктивними аргументами взагалі. Зокрема, Волтон уперше у співпраці з Вудсом докладно вивчив велику кількість аргументативних помилок і показав, що те, що, згідно з звичайними критеріями, є неформальною аргументативною помилкою, може в деяких контекстах бути добрим аргументом, наприклад нападки на аргументатора замість критики аргументу. Сам аргумент (argumentum ad hominem), коли аргументатор виступає як свідок, але достовірність <аргументів> якого викликає сумніви. В епістемологічній теорії аргументації аналіз *petitio principii* (engl.: begging the question) відіграє важливу роль, тому що він показує, що навіть гарні дедуктивні аргументи повинні задовольняти більшу кількість умов, ніж логічна несуперечність та істинність посилок, і тому що різні підходи в рамках теорії Епістемологічні аргументації відрізняються точним поясненням хибності *petitio*.

20. *Юхо Рітола: Передбачення підстави. Практичний приклад* (2003). У цій статті Рітола обговорює критерії Сенфорда та Біро для *petitio principii*. Він використовує приклад, який є *petitio principii* і, проаналізувавши два критерії, заявляє, що вони явно не характеризують цей приклад як *petitio principii*. Потім він досить стисло викладає альтернативний критерій для *petitio prinipii.*

21. *Крістоф Лумер: Редукціонізм у теорії помилок* (2000). В теорії аргументативних помилок окремі помилки аргументації зазвичай обговорюються ізольовано, без їх систематичної класифікації. Деякі теоретики аргументації також стверджують, що не може бути ні теорії, ні закритого списку помилок аргументації. Стаття «Редукціонізм у теорії помилок» (*Reductionism in Fallacy Theory*) намагається вийти за ці уявні межі. З одного боку, вона дає загальне визначення «аргументативної помилки», яка, зокрема, полягає у невиконанні стандартної функції аргументів. Але, насамперед, вона дає систематизацію аргументативних помилок та повний перелік їх основних видів, звертаючись до позитивного загального визначення «валідної (gültigen) аргументації» та умов її адекватного застосування. Аргументативні помилки полягають у тому, що (принаймні) одна з цих умов порушена. Отже, якщо визначити кожну їх як порушення однієї з цих різних умов, можна отримати список всіх аргументативних помилок, повний першому рівні. Тоді аргументативні помилки можуть бути пронумеровані відповідно до умов, які вони порушують. На другому рівні ієрархії в залежності від того, наскільки сильно (genau) вони порушують конкретну умову, можуть бути визначені підвиди (Unterformen) аргументів. Однак це можна зробити таким способом, який фактично не можна передбачати, тому цей список підвидів, ймовірно, не є остаточним. Відповідно до цього підходу існують, наприклад. два типи *Petitio principii*: сильний, який робить невалідним (ungültig) аргумент як такий (наприклад, використання тези як засновка), і слабкий, у якому сам по собі добрий аргумент використовується таким чином, що призводить до передбачення підстави (petitiös). Це — помилка адекватності. Слабке *Petitio prinicpii* є тоді окремим випадком помилки «неприйнята підстава („nicht akzeptiertes Argument“; engl. “unaccepted reason”), яка означає, що адресат не вірить обґрунтовано в цій засновок. Це стає випередженням підстави, якщо обґрунтування цього засновку має відбуватися способом, явно подібним до обґрунтування самої тези.

4.3.4. III.d: Аргументативні діалоги

Представники самих діалогічних теорій аргументації, зокрема консенсусних теорій, звинувачують епістемологічну теорію аргументації в тому, що через зацикленість на аргументаціях вона не займається аргументативними дискусіями і взагалі не може ними займатися. Це, звісно, негаразд. Однак епістемологічні теорії аргументації покладають на аргументативні дискусії інше, епістемологічне завдання, а саме за

допомогою епістемічного співробітництва (замість сперечатися про те, хто правий чи чия стратегія успішніша з точки зору досягнення консенсусу), під час якого учасники дискусії діляться своїми знаннями та використовують свої критичні навички, щоб прийти до істини ближче, ніж це могла б зробити окрема людина.

22. *Крістоф Лумер: Диспут. Особливий тип кооперативного аргументативного діалогу* (1988). У статті спочатку розглядається питання, навіщо взагалі потрібні аргументативні дискусії, коли можна пізнавати індивідуально і передавати отримані знання іншим за допомогою аргументації. Відповідь така: по-перше, у процесі пізнання ми можемо робити помилки, які ми самі не бачимо, але які легше можуть бути розпізнані іншими, які також знають ці правила; по-друге, в інших часто є відповідні додаткові знання, тому завдяки співпраці у певній галузі знань на основі розширеної бази даних стають можливими сильніші обґрунтування. Далі в основному статті викладаються точні правила диспуту. Тут розробляються спільний, аргументативний та епістемічно орієнтований дискурс між двома людьми, а саме вказується, кому дозволено діяти, коли та як? Хто має реагувати, коли та в якій формі? Мета гри полягає в тому, щоб дійти спільної, обґрунтованої думки про тезу, в якій учасники диспуту згодом будуть більш впевнені.

4.3.5. III.e: Глибокі розбіжності

В епістемології йде дискусія про глибокі розбіжності (grundlegende Meinungsverschiedenheiten) (engl.: deep disagreement). Вона виходила з певної інтуїції, яку, втім, не поділяли багато учасників дискусії, а саме: якщо ми зустрінемо когось, хто настільки ж епістемічно компетентний (епістемічного партнера; engl.: epistemic peer) у певному питанні і досліджував певну тезу *T* так само ретельно, як і ми, але прийшов до зовсім іншого погляду на *T*, це має бути епістемологічною підставою для того, щоб утриматися від нашого судження про *T*. Ця позиція називається «примиренство» (Konziliationismus). Прихильники твердої точки зору (Standhaftigkeitsansatzes; engl.: steadfast view), навпаки, дотримуються думки, що в такій ситуації не слід дозволяти собі дратуватися через розбіжності в думках епістемічно рівних співрозмовників, поки власну думку та її обґрунтування не зазнали ефективної критики. Теоретики епістемологічного підходу до аргументації вбачають особливу роль в обміні аргументами, за допомогою якого розбіжності, можливо, можуть бути подолані, особливо у випадках фундаментальних розбіжностей у думках.

23. *Гарві Сігел: Аргументація та епістемологія розбіжностей* (2013). У цій статті Сігел певною мірою спростовує примирення. Це робиться за допомогою кількох лем: і. Щоб бути по-справжньому епістемічно настільки однаково компетентним (peer), потрібно розділяти з іншими дуже великий обсяг знань і переконань. іі. Якщо є принципова розбіжність у думках, значить, у вас дуже мало спільного, щоб досягти згоди з іншими. Але тоді неможлива глибока розбіжність у думках між епістемічно рівними учасниками діалогу: або обидва мають глибоку різницю у думках, але вони епістемічно не рівні. Або вони епістемічно рівні, і в такому разі їхня розбіжність не може бути дуже глибокою.

4.4. Частина IV: Епістемологічна теорія аргументації та інші підходи до теорії аргументації

Теоретики епістемологічної аргументації часто дуже детально та влучно критикували альтернативні теоретико-аргументаційні підходи. Зворотна лінія критики досить тонка. Представники альтернативних підходів зазвичай особливо напружено займалися епістемологічної теорією аргументації. Тому в цьому відношенні все ще існує потреба в обговоренні та покращенні відносин.

24. *Джон Біро; Гарві Сігел: прагма-діалектика проти епістемічних теорій аргументування та аргументів. Суперники чи партнери?* (2006). Ця стаття є відносно обережною критикою прагма-діалектики, яка, зокрема, також підкреслює досягнення прагма-діалектики і розглядає обидва підходи як відповідні доповнення: прагма-діалектика розробила добрі правила для аргументативних дискусій, навіть якщо вони все ще потребують поліпшення. Приміром, не всі порушення цих правил є помилками аргументації, як стверджують прагма-діалектики. Однак, коли справа доходить до правил аргументації, епістемологічний підхід кращий.
25. *Гарві Сігел; Джон Біро. Раціональність, розумність та критичний раціоналізм. Проблеми прагма-діалектичної точки зору* (2008): У цій статті Сігел і Біро розширюють свою критику прагма-діалектики, а також критикують більше її центральних теорем. Основна критика епістемологічних проблем полягає в тому, що правила дискусії прагма-діалектики дозволяють учасникам прийти до ірраціонального подолання розбіжностей у думках. Зокрема, ці правила дозволяють партнерам дискусії домовлятися про ірраціональні правила

аргументації, а потім, застосовуючи їх, приходити до помилкового консенсусу. У прагма-діалектиці були відсутні дійсні правила аргументації, які пов'язують обґрунтовані відповідно до них тези з істиною. Крім того, Сігел і Біро критикують те, що прагма-діалектики покладаються на Поппера та його відмову від позитивного обґрунтування. Але прагма-діалектика дає саме це: позитивні обґрунтування. Вони також критикують трилему Мюнхгаузена, яку використовує прагма-діалектика для обґрунтування власної позиції. Порівняно з ним епістемологічний підхід є найкращою альтернативою.

26. *Гарві Сігел; Джон Біро. Дилема прагма-діалектики. Відповідь Гарссену і ван Лаару* (2010): Гарссен і ван Лаар розкритикували цю критику Сігелем і Біро прагма-діалектики («Раціональність, розумність і критичний раціоналізм») (Garssen & van Laar 2010). У цій статті Сігел та Біро відтворюють цю критику. По-перше, Сігел і Біро наголошують, що Гарссен і ван Лаар визнають центральний пункт критики прагма-діалектики в їхній початковій статті, а саме те, що дотримання правил прагма-діалектики може призвести до ірраціональних результатів. Потім Сігел і Біро цілком конструктивно реагують на деякі критичні зауваження Гарссена і ван Лаара. Вони замінюють приклад, спрямований проти трилеми Мюнхгаузена, який критикували Гарссен і ван Лаар, найкращим прикладом, який уникає цієї критики, тому що колишній приклад — замість того, щоб вказати на іншу можливість — насправді відноситься до одного з варіантів цієї трилеми, а саме припинення комунікації.
27. *Лумер, Крістоф: Схеми аргументації Волтона* (2016). У статті критично обговорюється теорія схем аргументації Волтона. Переваги цієї теорії полягають у тому, що аналізованим аргументам легко можуть бути поставлені у відповідність реальні схеми аргументації, тому ці аргументації можна легко оцінити і з їх допомогою легко побудувати нові аргументи. Крім того, теорія містить безліч недедуктивних схем. Проте деякі недоліки теорії такі. Оскільки ці схеми недостатньо абстрактні, їх дуже багато, хоча список Волтона, Ріда та Маканьо далеко не повний. Основна проблема, однак, полягає в тому, що ці схеми були просто емпірично зібрані і до певної міри уніфіковані, але вони не засновані на жодній теорії або оцінці, які могли б гарантувати, що відповідні аргументації епістемічно добрі, тобто могли б, принаймні, гарантувати прийнятність тези. Але насправді багато схем теж недостатньо ефективні, тобто. занадто багато аргументів з хибними тезами вони вважають добрими. Наприкінці статті показано, як відповідно до стандартів епістемологічної те-

орії аргументації можна краще реконструювати деякі недедуктивні схеми аргументації як валідні ймовірні аргументації, а це гарантує також їх епістемологічне обґрунтування.

Подяки Ми дякуємо всім авторам цього тому за дозвіл перевести їхні статті в цей том і опублікувати ці переклади. Дякуємо видавцям та редакторам за надання права на переклад та публікацію статей, а саме, ми дякуємо журналу «Informal Logic» та «Товариству вивчення аргументації» Онтаріо, видавництву «SicSat» та «Міжнародному товариству вивчення аргументації», журналу «Cogency», видавництва «College Publications», «Erlbaum», «Frommann-Holzboog», «Leipziger Universitätsverlag», «Metzler», «Oxford University Press», «Prentice Hall», «Rowman & Littlefield» та «Springer».

Література / References

Aberdein, Andrew; Daniel H. Cohen (2016): Introduction: Virtues and Arguments. In: Topoi 35.2: 339-343.

Battersby, Mark E. (1989): Critical Thinking as Applied Epistemology. Relocating Critical Thinking in the Philosophical Landscape. In: Informal Logic 11: 91-100. — Reprinted in: Mark E. Battersby; Sharon Bailin: Inquiry: A New Paradigm for Critical Thinking. Windsor, Ontario (Kanada): Windsor Studies in Argumentation 2018: 2-20.

Battersby, Mark E.; Sharon Bailin (2018): Inquiry: A New Paradigm for Critical Thinking. Windsor, Ontario (Kanada): Windsor Studies in Argumentation. xxi; 397 S.

Berger, Jonah (2020): Catalyst: *How to Change Anyone's Mind.* New York, NY: Simon & Schuster. x; 271 S.

Birdsell, David S.; Leo Groarke (1996): Toward A Theory of Visual Argument. In: Argumentation and advocacy 33: 1-10.

Biro, J[ohn] I. (1977): Rescuing 'Begging the Question'. In: Metaphilosophy 8: 257-271.

Biro, John [I.]; Harvey Siegel (2006): Pragma-Dialectic versus Epistemic Theories of Arguing and Arguments. Rivals or Partners? In: Peter Houtlosser; Agnès van Rees (Hg.): Considering Pragma-Dialectics. A Festschrift for Frans H. van Eemeren on the Occasion of his 60th Birthday. Mahwah, NJ; London: Erlbaum: 1-10.

Blair, J. Anthony (2004): Argument and Its Uses. In: Informal Logic 24: 137-151.

Blair, J. Anthony (2012a): Groundwork in the Theory of Argumentation. Selected Papers of J. Anthony Blair. With an Introduction by Christopher W. Tindale. Dordrecht: Springer. xxii; 355 S.

Blair, J. Anthony (2012b): Argumentation as Rational Persuasion. In: Argumentation 26: 71-82.

Bowell, Tracy; Justine Kingsbury (2013): Virtue and Argument. Taking Character into Account. In: Informal Logic 33.1: 22-32.

Eemeren, Frans H. van; Rob Grootendorst (1984): Speech Acts in Argumentative Discussions. A Theoretical Model for the Analysis of Discussions Directed towards Solving Conflicts of Opinion. Dordrecht; Cinnaminson: Foris. vi; 215 S.

Eemeren, Frans H. van; Rob Grootendorst (2004): A Systematic Theory of Argumentation. The pragma-dialectical approach. Cambridge: Cambridge U.P. viii; 216 S.

Feldman, Richard (1999): Reason and Argument. 2nd Edition. Upper Saddle River, N.J.: Prentice-Hall 11993; 21999.

Garssen, Bart [J.]; Jan Albert van Laar (2010): A Pragma-Dialectical Response to Objectivist Epistemic Challenges. In: Informal Logic 30: 122-141.

Goldman, Alvin I. (1999): Knowledge in a Social World. Oxford: Clarendon.

Goldman, Alvin I. (2003): An Epistemological Approach to Argumentation. In: Informal Logic 23.1: 51-63.

Govier, Trudy (<1985> 2010): A Practical Study of Argument. Belmont, California: Wadsworth 11985. x; 389 S.; ^{7}2010. xiii; 417 S.

Govier, Trudy: What is a Good Argument. In: Metaphilosophy 23 (1992): 393-409.

Habermas, Jürgen (1973): Wahrheitstheorien. In: Helmut Fahrenbach (Hg.): Wirklichkeit und Reflexion. Walter Schulz zum 60. Geburtstag. Pfullingen: Neske: 211-264. — Auch in: Jürgen Habermas: Vorstudien und Ergänzungen zur Theorie des kommunikativen Handelns. Frankfurt, Main: Suhrkamp 1984. S. 127-183.

Habermas, Jürgen (1981): Theorie des kommunikativen Handelns. Band 1: Handlungsrationalität und gesellschaftliche Rationalisierung. Frankfurt: Suhrkamp. 534 S. (Insbes. S. 34-71.) — Engl. Übers.: The Theory of Communicative Action. Vol. 1: Reason and the Rationalization of Society. Transl. by T. MaCarthy. Boston: Beacon Press 1984.

Hample, Dale (1981): The cognitive context of argument. In: Western Journal of Communication (includes Communication Reports) 45.2: 148-158.

Johnson, Ralph H. (2000): Manifest Rationality. A Pragmatic Theory of Argument. Mahwah, New Jersey; London: Erlbaum. xiii; 391 S.

Johnson, Ralph H.; J. Anthony Blair (<1977> 2006): Logical Self-Defense. Toronto: MacGraw Hill 11977; 21983; 31993. xvii; 332 S. Neuausgabe: New York: International Debate Education Association 2006. xxi; 313 S.

Lumer, Christoph (1988): The Disputation. A Special Type of Cooperative Argumentative Dialogue. In: Argumentation 2: 441-464.

Lumer, Christoph (1990): Praktische Argumentationstheorie. Theoretische Grundlagen, praktische Begründung und Regeln wichtiger Argumentationsarten. Braunschweig: Vieweg. XI; 474 S.

Lumer, Christoph (1997): Practical Arguments for Theoretical Theses. Argumentation 11: 329-340.

Lumer, Christoph (2000): Reductionism in Fallacy Theory. In: Argumentation 14: 405-423. — Russische Übersetzung in diesem Band.

Lumer, Christoph (2003): Interpreting Arguments. In: Frans H. van Eemeren; J. Anthony Blair; Charles A. Willard; A. Francisca Snoeck Henkemans (Hg.): Proceedings of the Fifth International Conference of the International Society for the Study of Argumentation. Amsterdam: SIC SAT: 715-719.

Lumer, Christoph (2005a): The Epistemological Theory of Argument — How and Why? In: Informal Logic 25: 213-243. — Russische Übersetzung in diesem Band.

Lumer, Christoph (2005b): The Epistemological Approach to Argumentation — A Map. In: Informal Logic 25: 189-212. — Russische Übersetzung in diesem Band.

Lumer, Christoph (2007): Überreden ist gut, überzeugen ist besser! Argumentativer Ethos in der Rhetorik. In: Günther Kreuzbauer; Norbert Gratzl; Ewald Hiebl (Hg.): Persuasion und Wissenschaft. Aktuelle Fragestellungen von Rhetorik und Argumentationstheorie. Wien: Lit Verlag: 7-33.

Lumer, Christoph (2008): Ethische Argumentationen für moralische Prinzipien und der Theorietyp der materialen Ethik. In: [Deutsche Gesellschaft für Philosophie (Hg.)]: Lebenswelt und Wissenschaft. XXI. Deutscher Kongress für Philosophie. Universität Duisburg-Essen, Campus Essen, 15.-19.9.2008. Sektionsbeiträge. CD-rom (ISBN 978-3-00-025531-1). [Essen: Deutsche Gesellschaft für Philosophie]. Sektion 04: Argumentation und Rhetorik. (Beitrag 04_Lumer.pdf.) 18 S. URL = <www.lumer.info/wp-content/uploads/2012/04/A083_Lumer_EthischeArgumentationenF%C3%BCrMoralischePrinzipien.pdf>.

Lumer, Christoph (2010): Pragma-Dialectics and the Function of Argumentation. In: Argumentation 24: 41-69.

Lumer, Christoph (2011a): Probabilistic Arguments in the Epistemological Approach to Argumentation. In: Frans H. van Eemeren; Bart Garssen; David Godden; Gordon Mitchell (Hg.): Proceedings of the 7th Conference of the International Society for the Study of Argumentation. [Amsterdam, June 29 — July 2, 2010.] Amsterdam: Rozenberg; Sic Sat: 1141-1154. (CD-rom.) — Russische Übersetzung in diesem Band.

Lumer, Christoph (2011b): Argument Schemes — An Epistemological Approach. In: Frank Zenker (Hg.): Argumentation. Cognition and Community. Proceedings of the 9th International Conference of the Ontario Society for the Study of Argumentation (OSSA), May 18-22, 2011. Windsor, Kanada: University of Windsor. URL = <http://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1016&context=ossaarchive>. — Russische Übersetzung in diesem Band.

Lumer, Christoph (2012): The Epistemic Inferiority of Pragma-Dialectics — Reply to Botting. In: Informal Logic 32.1: 51-82.

Lumer, Christoph (2014): Practical Arguments for Prudential Justifications of Actions. In: Dima Mohammed; Marcin Lewiński (Hg.): Virtues of Argumentation. Proceedings of the 10th International Conference of the Ontario Society for the Study of Argumentation (OSSA). Windsor, Ontario, May 22-26, 2013. Windsor, Canada: Ontario Society for the Study of Argumentation (OSSA). 16 S. CD-rom, ISBN: 978-0-920233-66-5. Additional web publication, URL: <http://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=2077&context=ossaarchive>. — Russische Übersetzung in diesem Band.

Lumer, Christoph (2015): Ethical arguments for moral principles. In: Bart Garssen; David Godden; Gordon Mitchell; A. Francisca Snoeck Henkemans (Hg.): Proceedings of the 8th International Conference of the International Society for the Study of Argumentation, Amsterdam, July 1-4, 2014. Amsterdam: Sic Sat. 15 S. Online-Publikation: URL: http://rozenbergquarterly.com/issa-proceedings-2014-ethical-arguments-for-moral-principles/?print=pdf. Oder: http://www.lumer.info/wp-content/uploads/2012/04/A114_Lumer_EthicalArgumentsForMoralPrinciples_FinalMS.pdf.

Lumer, Christoph (2016a): Walton's Argumentation Schemes. In: Patrick Bondy; Laura Benaquista (Hg.): Argumentation, Objectivity, and Bias. Proceedings of the 11th International Conference of the Ontario Society for the Study of Argumentation (OSSA), 18-21 May 2016. Windsor, Canada: University of Windsor. 20 S. Online-Publikation, URL: <http://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=2286&context=ossaarchive>, 19.12.2016. — Russische Übersetzung in diesem Band.

Lumer, Christoph (2016b): Commentary on "On Appeals to (Visual) Models": Appeals to Visual Models — An Epistemological Reconstruction of an Argument Type. In: Patrick Bondy; Laura Benaquista (Hg.): Argumentation, Objectivity, and Bias. Proceedings of the 11th International Conference of the Ontario Society for the Study of Argumentation (OSSA), 18-21 May 2016. Windsor, Canada: University of Windsor. 10 S. Online-Publikation, URL: <http://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=2347&context=ossaarchive>, 19.12.2016.

Lumer, Christoph (2018): Strength of Justification — The Rational Degree of Certainty Approach. In: Steve Oswald; Didier Maillat (Hg.): Argumentation and Inference. Proceedings of the 2nd European Conference on Argumentation, Fribourg 2017. London: College Publications: 315-333.

Lumer, Christoph (2019): Recognizing Argument Types and Adding Missing Reasons. In: Bart J. Garssen; David Godden; Gordon Mitchell; Jean H.M. Wagemans (Hg.): Proceedings of the Ninth Conference of the International Society for the Study of Argumentation (ISSA). [Amsterdam, July 3-6, 2018.] Amsterdam: Sic Sat: 769-777. Web publication, URL = <https://ilias-argumentation.com/wp-content/uploads/2021/08/ISSA_2018_Proceedings_of_the_Ninth_Confe-1.pdf>.

Lumer, Christoph (2020a): Arguments from Expert Opinion — An Epistemological Approach. In: Catarina Dutilh Novaes; Henrike Jansen; Jan Albert van Laar; Bart Verheij (Hg.): Reason to Dissent. Proceedings of the 3rd European Conference on Argumentation [Groningen 2019]. Vol. 1. [O.O.]: College Publications: 403-422.

Lumer, Christoph (2020b): A Theory of Philosophical Arguments. In: OSSA, Ontario Society for the Study of Argumentation (Hg.): Evidence, Persuasion & Diversity. Proceedings of Ontario Society for the Study of Argumentation Conference, Vol. 12 (2020). URL = <https://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=2487&context=ossaarchive>.

Lumer, Christoph (2022): An Epistemological Appraisal of Walton's Argument Schemes. In: Informal Logic 42.1: 203-290. URL = <https://informallogic.ca/index.php/informal_logic/article/view/7224>.https://doi.org/10.22329/il.v42i1.7224

Lumer, Christoph (im Erscheinen): How to describe arguments in fundamental criteria for good arguments? Erscheint in: Fabio Paglieri; Alessandro Ansani, Marco Marini (Hg.): Proceedings of the 2022 ECA (European Conference on Argumentation), Rome.

Pasquier, Philippe; Iyad Rahwan; Frank Dignum; Liz Sonenberg (2006): Argumentation and persuasion in the cognitive coherence theory. In: P. E. Dunne; Trevor Bench-Capon (Hg.): Proceedings of COMMA. IOS-Press: 223-234.

Passmore, John A. (<1961> 1973): Philosophical Reasoning. Wiederabdruck der 2. Aufl.: London: Duckworth 1973. ix; 150 S.

Perelman, Ch[aim]; L[ucie] Olbrechts-Tyteca (1958): La nouvelle rhétorique. Traité de l'argumentation. 2 Bände. Paris: Presses Universitaires de France.

Sanford, David H. (1972): Begging the question. In: Analysis 32: 197-199.

Sanford, David H. (1981): Superfluous Information, Epistemic Conditions, and Begging the Question. In: Metaphilosophy 12: 145-158.

Sanford, David H. (1988): Begging the Question as Involving Actual Belief and Inconceivable Without It. In: Metaphilosophy 19: 32-37.

Siegel, Harvey (im Erscheinen): Arguing with Arguments. Argument Quality and Argumentative Norms — or Every Theory in Its Place: The Virtues of the Epistemic Theory. Ms. 2022. Erscheint in: Informal Logic.

Siegel, Harvey; John Biro (1997): Epistemic normativity, argumentation, and fallacies. In: Argumentation 11, 277-292. — Russische Übersetzung in diesem Band.

Siegel, Harvey; John Biro (2008): Rationality, Reasonableness, and Critical Rationalism. Problems with the Pragma-dialectical View. In: Argumentation 22: 191-203.

Siegel, Harvey; John Biro (2010): The Pragma-Dialectician's Dilemma. Reply to Garssen and van Laar. In: Informal Logic 30: 457-480.

Siegel, Harvey; John Biro: Walton on Argument, Arguments, and Argumentation. In: Journal of Applied Logics 8.1 (2021): 183-194.

Sinnott-Armstrong, Walter (1999): Begging the question. In: Australasian Journal of Philosophy 77: 174-191.

Tetens, Holm (2004): Philosophisches Argumentieren. Eine Einführung. München: Beck. 311 S.

Tindale, Christopher W. (1999): Acts of Arguing. A Rhetorical Model of Argument. Albany, NY: State University of New York Press. xii; 245 S.

Tindale, Christopher W. (2004): Rhetorical Argumentation. Principles of Theory and Practice. Thousand Oaks, CA; London; New Dehli: Sage. xiii; 208 S.

Tindale, Christopher W. (2021): The Anthropology of Argument: Cultural Foundations of Rhetoric and Reason. NY: Routledge. 212 S.

Toulmin, Stephen Edelston (1958): The Uses of Argument. Cambridge: Cambridge U.P. 11958; 22003.

Walton, Douglas; Chris[topher] Reed; Fabrizio Macagno (2008): Argumentation Schemes. Cambridge: Cambridge U.P. 12008; 22010. xii; 443 S.

Weinstein, Mark (2002): Exemplifying an Internal Realist Model of Truth. In: Philosophica 69: 11-40.

Weinstein, Mark (2006): Three Naturalistic Accounts of the Epistemology of Argument. In: Informal Logic 26.1 (2006): 63-89.

I.
ЕПІСТЕМОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ АРГУМЕНТАЦІЇ. ЗАГАЛЬНИЙ ПІДХІД

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО АРГУМЕНТАЦІЇ. КАРТА[11]

Крістоф Лумер

Анотація <Ця стаття містить> огляд епістемологічного підходу до аргументації, пояснення того, що це таке, обґрунтування його як кращого, ніж риторичний чи консенсусний підхід, систематизацію основних напрямів та теорій відповідно до їх критеріїв доброї аргументації та роз'яснення їхнього внеску у <рішення> Основні проблеми теорії аргументації. <Вона є> також введення у статті двох спеціальних випусків журналу «Неформальна логіка», присвячених епістемологічному підходу до аргументації.

Ключові слова: Епістемологічний підхід. добра аргументація, функція аргументації, обґрунтоване переконання, прийнятність. епістемічна доступність. Просбатичні критерії, критерії правдоподібності, релятивізм, помилки, випередження підстави.

Цей вступ пояснює, що таке «епістемологічний підхід до аргументації», порівнюючи його з іншими підходами (розділ 1), систематизує основні напрями та теорії, що існують в рамках епістемологічного підходу, відповідно до їх критеріїв доброї аргументації (розділ 2) і показує внесок теоретиків, що дотримуються епістемологічного підходу до аргументації, вирішення основних проблем теорії аргументації (розділ 3). Нарешті, статті цього та наступного спеціального випуску журналу «Informal Logic» («Неформальна логіка») включають карту <стану справ> на даний момент (розділ 4).

[11] Lumer, Christoph: The Epistemological Approach to Argumentation — A Map. In: *Informal Logic* 25 (2005). S. 189-212

1. Що таке епістемологічний підхід до аргументації і чому він кращий за його конкурентів?

У сучасній теорії аргументації можна виділити три повноцінні підходи на основі того, що вони (явно чи неявно) вважають основною метою або стандартною функцією аргументації.[12] Те, що ці підходи є «повноцінними», означає, що властиве їм визначення мети чи функції є ядром наукової парадигми, оскільки дозволяє на цій основі систематично розробляти відповіді всі важливі питання теорії аргументації. Наприклад, хоча теорія Тулміна дуже впливова, у цьому сенсі вона не є повноцінною. 1. *Риторичні теорії* аргументації спрямовані на переконання, тобто результат, якого має досягати аргументація, полягає в тому, щоб породити чи посилити віру адресата у тезу аргументу. Теорії Перельмана, Ольбрехт-Тітекі та Гембліна є типовими для цього підходу. 2. *Консенсусні теорії* аргументації розглядають аргументацію як досягнення в аргументативному дискурсі (при певних обмеженнях) консенсусу, т. е. загальних переконань. Найбільш відомими консенсусними теоріями є прагма-діалектика Ван Емерена та Гроутендорста та теорія дискурсу Габермаса. 3. Згідно з *епістемологічними теоріями аргументації*, стандартним результатом аргументації є знання або обґрунтована віра (belief), що розуміється в епістемологічному сенсі (Biro 1987, 69; Biro & Siegel 1992, 92; 96; Siegel & Biro 1997, 89; 90; 43f.; 1991, 100; Goldman 2003, 58). Аналогічними висловлюваннями цієї мети є: «раціональне переконання (persuasion)» (Johnson 2000, 189[13]), «зростання ступеня розумної довіри (confidence) до істинності висновку» (Sanford 1972, 198), «добре (good) обґрунтування віри у висновок (див. Feldman 1999, xiii; 12; 24), «показати одній людині [...], що інша людина [...] має підстави вірити у щось» (Sinnott-Armstrong 1999, 181). Крім виконання стандартної функції та отримання стандартного результату, аргументація може використовуватися для інших функцій, специфічних для аргументації, зокрема, для індивідуального дослідження істинності гіпотез (Meiland 1989, 186f; Lumer 1990,

---

[12] Аргументи — абстрактні сутності. Як такі, у них не може бути цілей. Але вони можуть бути визначені таким чином, щоб вони виконували певну стандартну функцію, що не виключає виконання ними інших функцій, зокрема функцій, близьких до стандартної функції.

[13] Раніше Джонсон захищав риторичний підхід (наприклад, Johnson & Blair 1977), який він згодом розкритикував (Johnson 1990, 271).

49f; 2005, sect. 4).[14] Те, що ці підходи є «повноцінними», означає, що властиве їм визначення мети чи функції є ядром наукової парадигми, оскільки дозволяє на цій основі систематично розробляти відповіді всі важливі питання теорії аргументації. Наприклад, хоча теорія Тулміна дуже впливова, у цьому сенсі вона не є повноцінною.

Риторичні теорії були об'єктом філософської критики з часів античності, особливо з часів знаменитих нападок на риторику з боку Сократа та Платона. Найважливіша критика полягає в наступному: оскільки риторика не прагне істини та знання, вона часто призводить до хибних переконань, тобто до дезорієнтації щодо того, як влаштований світ, і, таким чином, до хибних рішень з надзвичайно негативними наслідками (наприклад, Платон, Федір 259e-262c; Горгій 452e-455d; І це завжди було так. Друга за важливістю критика риторики Сократом і Платоном полягає у відмові від імовірнісних міркувань, які, на їхню думку, ведуть лише до чогось подібного до істини (Платон, Федр 272d-273c; Тімей 29bc).

[14] Деякі філософи вважають за краще визначати мету аргументації, використовуючи ширші терміни, ніж «увірування» (believing), наприклад, такі як «прийняття» (acceptance) або «визнання (recognition) тверджень про валідність», які повинні включати практичні установки (насамперед наміри)) і емоційні установки (наприклад, Habermas 1981, 35; 38; Pinto 200 I, 10-20). Однак це уявлення насправді не є альтернативою прагненню станів віри. Тому цю ширшу характеристику сюди не включено. (Звичайно, аргументатор, висуваючи аргумент, може — успішно — прагнути до практичних чи емоційних установок. Проте виникає питання, чи є наступні установки вторинними наслідками раціональної зміни переконань (щодо тези аргументу), викликаними аргументацією, чи можуть бути досягнуті напряму. Перший спосіб, звичайно, можливий. Однак аналіз способів аргументації (наприклад, Lumer 2005) говорить проти другої можливості. Аргументи покликані змусити людей перевіряти умови прийнятності тези, результатом цього (якщо все піде гладко) є обґрунтована віра. Захисники цієї точки зору не дали альтернативного функціонального аналізу аргументації, який показав би, як передбачувані ними аргументи повинні працювати. Звичайно, аргументація також має впливати на дії та емоції. Враховуючи щойно зазначені обмеження, найкращий спосіб зробити це — шукати переконання, які впливають на практичні установки. Практичні аргументи, що орієнтуються на епістемологію, дотримуються цієї стратегії (див. Lumer 2005, розділ 7). 2. Незрозуміло, якою має бути «теза» аргументації, якщо аргументація спрямована на щось інше, крім (обґрунтованої) віри. Відповідно до звичайного розуміння, теза аргументу — це пропозиція чи твердження, т. е. значення оповідального висловлювання, але прийняття твердження — це переконання. Докладне обговорення об'єкта аргументації та критику <програми> Габермаса як «програми прийняття» див.: Lumer 1990, 141-158.

Однак це не так.[15] Імовірне, не схоже на правду, це може бути правдою і в основному є правдою, але іноді ні. Відмова від обґрунтованих ймовірнісних переконань мала б катастрофічні наслідки, тому що, наприклад, усі припущення про майбутнє і, отже, про різні наслідки наших варіантів не можуть бути однозначними, внаслідок чого спроба ухвалити рішення без обґрунтованих ймовірнісних переконань залишить нас без будь-якого керівництва. Отже, ми повинні розширити нашу епістемічну мету від істини до прийнятності (тобто до істини, високої ймовірності чи правдоподібності), незважаючи на ризик того, що прийнятне може виявитися хибним. Але для того, щоб гарантувати, що пропозиції, які вважаються прийнятними, дійсно будуть прийнятними (і таким чином будуть максимально наближені до істини), відповідні переконання мають бути обґрунтовані. Пошук критеріїв аргументів, які призводять до обґрунтованих прийнятних переконань (beliefs), є важливим завданням епістемологічного підходу.

Епістемологічні теорії аргументації ґрунтуються на епістемологічних критеріях істинності чи прийнятності пропозицій і, таким чином, пов'язані з істиною. Тому вони набагато кращі у плані орієнтації. Аргументація, побудована відповідно до епістемологічних стандартів, дає досить великий набір прийнятних переконань, тобто (більш-менш) правильні картини світу і, отже, добру орієнтацію. Вона таким чином допомагає нам робити оптимальний вибір. У певному роді непримітна її особливість, яка значною мірою сприяє цьому успіху, полягає в тому, що аргументація, що розуміється епістемологічно, спрямована не тільки на прийнятне переконання, але і на обґрунтоване переконання, яке передбачає прийнятність переконання, але, крім того, додає до цього переконання. суб'єктивне обґрунтування. Це суб'єктивне обґрунтування (i) передбачає, що людина приходить до свого переконання, перевіряючи, чи виконуються деякі критерії прийнятності цього переконання (процес пізнання), і (ii) воно полягає у запам'ятовуванні ядра цього роду генези (суб'єктивне обґрунтування), наприклад, з яких посилок було зроблено висновок. Правильний процес пізнання, мабуть, гарантує прийнятність цього переконання. Суб'єктивне обґрунтування допомагає у випадках, коли хтось приходить до непослідовно (обґрунтованим) переконанням. Це може статися, тому що недостовірне обґрунтування, звичайно, не гарантує істину, і тому обґрунтовані переконання іноді виявляються помилковими. У таких випадках за допо-

[15] Критика «Нової риторики» Перельмана і Ольбрехт-Титекі з епістемологічної точки зору див. Lumer 1990, 287-289, а Гэмблина см. Johnson 1990.

могою пам'яті (суб'єктивного обґрунтування), по-перше, можна встановити та відкинути слабкіше обґрунтоване переконання, і, по-друге, можуть бути встановлені та відкинуті також інші переконання, що ґрунтуються на ньому. Таким чином, суб'єктивне обґрунтування допомагає переглянути чиїсь переконання щодо більшої кількості істин. (Lumer 1990,30-43; 1991, 100.)

Консенсусні теорії аргументації, як і риторичні теорії, націлені на беззаперечну віру іншого у певні положення, що призводить до тієї ж проблеми, що й риторичні підходи. Однак цього разу один має розділити відповідну віру іншого. Але це обмеження не змінює проблеми, тому що і тут консенсус важливіший за істину. Яку допомогу може надати консенсус, якщо загальне переконання хибне? Істинність переконання залежить не тільки від того, чи хтось поділяє це переконання, а від виконання умов істинності розглянутого твердження. Навіть ідея прихильників консенсусу про те, що шлях до консенсусу повинен регулюватися правилами, які знову приймаються спільно, не допомагає, поки ця згода не ґрунтується на об'єктивних умовах істини та прийнятності. [16]

Звичайно, є й заперечення проти епістемологічного підходу до аргументації (див., наприклад, статті Гофмана (Hoffmmann) та Гасса (Huss) з цього питання, а також відповідь Фельдмана Гассу). Одне заперечення полягає в тому, що епістемолог — лише учасник дискусії, як і всі інші. Він не має особливого авторитету для вирішення суперечок. Це правда, але це не заперечення. По-перше, епістемолог як такий не зацікавлений у перемозі у дискусіях. Він пропонує та обґрунтовує критерії для епістемічно цінних аргументів. Якщо хтось вирішить їх прийняти, він отримає перелічені вище переваги; якщо він вирішить виступити проти них, він не матиме цих переваг. Звичайно, навіть припущення епістемологів іноді помилкові, погані або не є оптимальними. Однак важливо не те, що епістемолог зробив припущення, а те, що це припущення добре та обґрунтоване. Ще одне заперечення проти епістемологічного підходу полягає в тому, що істину та віру неможливо відрізнити; тому наполягати на об'єктивній істині як на одній із умов обґрунтованості аргументів зайве та ілюзорне. Але, звичайно, істинність деякої пропозиції *p* відрізняється від віри в те, що *p* <істинно>. Перша визначається умовами істинності *p*, тоді як віра — це суб'єктивний стан. З іншого боку, істинність *p* епістемічно присутня лише у формі власної віри в той

[16] Критику з епістемологічної точки зору прагма-діалектики см.: Siegel & Biro 1997. 281-285; Biro & Siegel 1992, 89-91, а теорії дискурсу Габермаса см.: Lumcr 1990, 150-158: 291-296; 316 f; 401-404.

момент, коли *p* істинно. Однак це не перетворює істину на віру. Можна добре розрізнити, хоч і помилково, між переконанням s у момент *t,* що *p* <істинно>, і істинністю *p*. якщо *s* не є ідентичним самому собі, або якщо *t* не ідентично відповідному моменту і якщо наша нинішня віра в істинність *p* досить обґрунтована.

Багато заперечень проти епістемологічного підходу до аргументації викликано релятивістськими ідеями. Це надто широка тема, щоб розглядати її тут.[17] Однак у відповідь на такі заперечення важливо підкреслити необхідність і існування чітких і ефективних, епістемологічно обґрунтованих істинних визначень і критеріїв, а також процедур для пізнання істини і заснованих на них критеріїв доброї аргументації. Тільки це може позбавити від загального заперечення, що здається вічним, що одні люди вірять у це, а інші вірять у те, і виникає відповідне питання: яке переконання є обґрунтованим? І тут прибічників епістемологічного підходу все ще чекає велике дослідницьке завдання, а саме: розширення та подальша розробка арсеналу подібних до епістемологічно обґрунтованих інструментів.

2. Напрямки у рамках епістемологічної теорії аргументації

2.1. Теорії аргументації, які є епістемологічними у широкому сенсі, та суто епістемологічні підходи

В даний час, під сильним впливом когнітивних наук, також багато говорять про «епістемічні» або «епістемологічні» умови, «(соціальну) епістемологію» або породження «знання». Не всяка теорія аргументації, яка бере участь у цьому дискурсі і вважає себе «епістемічною» або «епістемологічною», є епістемологічною в щойно поясненому строгому значенні. Зокрема, вона не є епістемологічною, якщо, наприклад, термін «знання» використовується в іншому сенсі, ніж у нормативній епістемології, наприклад для позначення поточного запасу експертних думок. Одним із прикладів <такого використання> є Віллард (Willard 1983). Теорія аргументації, яка є *епістемологічною в строгому сенсі*, не тільки поділяє викладену вище ідею про те, що центральна мета або стандартна функція (або аналогічна їй) аргументації полягає в тому, щоб привести до знання та обґрунтованого переконання, вона також

[17] Детальну критику релятивізму з епістемологічної точки зору див: Siegel 1987

повинна розуміти ці терміни у строгому нормативному епістемологічному сенсі, що пов'язує знання та обґрунтовану віру з умовами об'єктивної істини. Таким чином, просте врахування того, що добра аргументація повинна брати до уваги епістемологічну ситуацію адресата або що аргументація заохочує умовиводи та епістемологічні процедури, ще не становить епістемологічної теорії аргументації у строгому значенні цього слова.

Яскравим прикладом є теорія Пінто (Pinto 2001). Теорія Пінто явно є епістемологічною у сенсі, оскільки вона розглядає аргументацію як спрямовану на істинне переконання (ibid., 23), яка закликає до висновків (ibid., 36f.). І тому, що вона розглядає оцінку аргументу ближче до епістемології, ніж до логіки (ibid., 21f; 31) та шукає «епістемічних стандартів», яким має відповідати аргументація (ibid., 135). Але, незважаючи на важливий внесок Пінто у прояснення аргументації, суть його теорії не є епістемологічною у строгому значенні слова. Це справедливо не лише через його релятивістські ідеї щодо залишкових стандартів оцінки аргументів (ibid., 31; 136), які навряд чи сумісні з об'єктивною концепцією істини, але навіть більшою мірою через його теоретико-дискурсивну концепцію таких стандартів та істини, бо їх «об'єктивність» дорівнює інтерсуб'єктивній значущості (ibid., 133; 135), тобто. тому факту, що вони можуть підтверджуватись у діалектичному обміні всередині ширшої когнітивної спільноти (ibid., 135; 136)[18]. Ця концепція дискурсивного обґрунтування є суто формальною та консенсусною[19] у тому сенсі, що мета таких стандартів знову полягає у тому, щоб вирішити питання про те, що таке добрі аргументи (ibid. 136, fn. 11). Таким чином, відсутнє будь-яке посилання на об'єктивну істину та умови істини, які зрештою належать до стану світу. І це не узгоджується з ідеями, висловленими під час обґрунтування епістемологічного підходу, а саме у наданні істинних та прийнятних переконань, які допомагають нам орієнтуватися у світі.

---

[18] Звичайно, будь-яка епістемологічна теорія аргументації повинна брати до уваги епістемологічну ситуацію людей, а це має на увазі, що аргумент, який добрий для раціонального переконання людини в даний момент, може не бути добрим для раціонального переконання іншої людини, тому що, наприклад, останній, на відміну від першого, необґрунтовано вірить у якусь посилку аргументу. Але це ситуативне коригування доброї аргументації не становить сильного релятивізму в тому сенсі, що остаточні та раціональні стандарти оцінки аргументів для різних осіб різні

[19] Близькість цих ідей до прагма-діалектики і навіть теорії дискурсу Габермаса, тобто. до консенсусних теорій аргументації, вражаюча

2.2. Типи критеріїв доброї аргументації, які використовуються в епістемологічній теорії аргументації

Наступний виклад <критеріїв> обмежується лише цими двома аспектами і трохи змінює виклад Гемблін.

A: *Алетичні критерії*: AI: Підстави істинні. A2: З цих підстав логічно випливає висновок (ibid., 234).

E*: Епістемічні критерії*: E 1: Адресат знає, що підстави є істинними. E2: Теза явно випливає із підстав (ibid., 236f.).

RH: *Риторичні критерії*: RH 1: Адресат приймає підстави. RH2: Перехід від підстав до тези є таким, що він є прийнятним для адресата (ibid., 245)[20]. Оскільки дієслово «знає» в EI розуміється в строгому сенсі, який передбачає істинність того, що відомо, то епістемічні критерії сильніші за алетичні критерії і припускають їх.

Гемблін задоволений риторичними критеріями (ibid., 245), тоді як з епістемологічної точки зору жодна з цих груп критеріїв не є задовільною. Існують три проблеми, які необхідно, крім того, вирішити за допомогою епістемологічно задовільного набору критеріїв доброї аргументації. Або, висловлюючись позитивно, з епістемологічного погляду критерії доброї аргументації повинні задовольняти (принаймні) трьом умовам адекватності:

AQ1: *Гарантія прийнятності*: Виконання критеріїв доброї аргументації має означати, що теза (принаймні) прийнятна, тому що добра аргументація повинна призводити до обґрунтованого переконання за наявності істинних, ймовірних чи істинних переконань. Риторичні критерії цієї вимоги не відповідають.

AQ2: *Включення правдоподібних аргументів*: щоб забезпечити достатню орієнтацію, критерії доброї аргументації не повинні бути надто вузькими і допускати лише достовірні аргументи: також мають бути включені недостовірні аргументи з лише правдоподібною або прийнятною тезою (див. критику Платона у розділі 1). Алетичний та епістемічний критерії не задовольняють цій умові. Отже, те, що Гемблін назвав «епістемічними критеріями», є епістемічним у дуже вузькому значенні. І ми маємо шукати слабкі епістемічні критерії.

---

[20] Гемблін називає цю групу критеріїв «діалектичної», нібито використовуючи для них арістотелівський термін (Hamblin 1970, 241). Але діалектичні аргументи Аристотеля засновані на посилках, що є «endoxa», тобто. чимось на кшталт кращої експертної думки (Арістотель, Topics I OOa27-b23), а не на простому прийнятті адресатом. Отже, діалектичні аргументи епістемологічно набагато претензійніші, ніж те, що має на увазі Гемблін, а те, що він має на увазі, явно риторичне.

AQ3: *Доступність*: Чиста істина, прийнятність, логічне слідство тощо не допомагають. Той, хто використовує аргумент, також повинен мати доступ до них. Наприклад, адресат повинен повірити в істинність засновків, щоб повірити у висновок через умовивід. Алетичні критерії не задовольняють цю умову.

G: *Гностичні або слабкі епістемологічні критерії*: G 1: 1. Адресат аргументації обґрунтовано вірить у доводи (reasons) аргументу. 2. І в нього немає додаткової інформації, яка б спростовувала цей аргумент.

G2: Для адресата розумно перейти від віри в доводи до віри в тезу аргументу[21]. Зверніть увагу, що ці критерії говорять про аргумент і адресат, а також у більш імпліцитній формі про час. Таким чином, вони визначають «добрий аргумент» (або «добру аргументацію») як поняття, що має три параметри (triadic notion): «*a* в момент *t* є добрим аргументом для людини *s*» (або «адресувати аргумент *a* в момент *t* людині *s* — добра аргументація»).

PL: *Критерії правдоподібності* (Plausibilist criteria): PL I: 1. Доводи аргументу є істинними або, у разі недостовірних аргументів, прийнятними в деякій базі даних *d.* 2. У недостовірних аргументах підстави враховують усю релевантну інформацію з бази даних *d*.[22] PL2: Істинність або прийнятність доводів, згідно з ефективним епістемологічним принципом, передбачає прийнятність тези. Такими епістемологічними принципами, наприклад, є дедуктивна та індуктивна імплікація, обчислення ймовірностей та визначення «очікуваної корисності». Критерії правдоподібності визначають «добрий аргумент» як поняття, що містить два параметри (dyadic notion): «*a* — добрий аргумент у базі даних *d*», де посилання на базу даних для достовірних аргументів може бути опущено.

P R: *Критерії доступності* (Prosbatos criteria) (грец. Prosbatos означає «доступний»): PR 1: 1. Адресат обґрунтовано вірить у доводи аргументу. 2. У разі недостовірних аргументів його база даних повинна бути ідентична базі даних аргументу. PR2: 1. Адресат (принаймні

---

[21] Важко знайти формулювання умови виведення, яке охоплювало б не лише умову прийнятності, а й умову доступності. «Ґрунтовно» (Reasonable) не зовсім ясне само по собі <формулювання>, але тут воно призначено для виконання обох завдань. У всіх критеріїв, які я знайшов у літературі, щодо цього є деякі проблеми.

[22] Ця умова сильніша, ніж <попередня>: база даних не включає того, хто спростовує аргумент. На відміну від першого, остання умова не виключає можливості того, що база даних, хоч і не включає того, хто спростовує (defeater) аргумент, вона може містити сильнішу підтримку аргументу, так що апостеріорна ймовірність тези може бути вищою, ніж та, яку передбачає аргумент. Такий надто слабкий аргумент теж не є добрим.

неявно) знає основний епістемологічний принцип аргументу, і 2. його застосування в аргументі йому зрозуміле. Критерії доступності визначають «добру аргументацію» як поняття, що містить чотири параметри (quadradic notion): «адресувати аргумент *a* (з базою даних *d*) у час *t* людині *s* — це добра аргументація», де у разі достовірних аргументів посилання на базу даних може бути опущено.

RE *Критерії відповідальності* (Responsibilist criteria): RE 1: 1. Аргументатор обґрунтовано вірить у доводи. 2. У разі недостовірних аргументів аргументатор не має додаткової інформації, що стосується висновку. RE2: 1. Аргументатор обґрунтовано переконаний, що з прийнятності доводів, згідно з ефективним епістемологічним принципом, випливає прийнятність тези. 2. Через ці переконання аргументатор вірить у тезу.

Деякі висновки: Виконання критеріїв правдоподібності завжди має на увазі прийнятність тези (PL → AQ1), тоді як виконання гностичних критеріїв та критеріїв відповідальності майже завжди має на увазі прийнятність тези (G; RE ~> AQ1). Очевидно, що всі чотири групи критеріїв призначені для включення до правдоподібних аргументів (G; PL; PR; RE → AQ2). Виконання гностичних критеріїв та критеріїв доступності в кожному випадку передбачає доступність для адресата і, отже, виконання риторичних критеріїв (G; PR → AQ3 & RH). Це наука, яку епістемологи здобули з риторики. З іншого боку, виконання критеріїв відповідальності передбачає доступність аргументатора (RE → AQ3) і в основному передбачає прийнятність аргументатора (RE -> AQ1). Критерії правдоподібності та доступності, взяті разом, мають на увазі гностичні критерії (PL&PR → G), тоді як протилежне невірно, тому що перші критерії щодо структури аргументу набагато конкретніші.

Деякі ідеї, що лежать в основі зазначених типів, полягають у наступному. Усі чотири групи критеріїв використовують такі поняття, як «обґрунтоване переконання», «прийнятний», «епістемологічний принцип», тобто послаблення стосовно «знання», «істини» та «дедуктивного слідства», і включаючи особливі умови для включення недостовірної, правдоподібної аргументації. З іншого боку, гностичні критерії намагаються одночасно відповідати двом іншим умовам адекватності, тобто. прийнятності та доступності. Отже, гностичні критерії мають бути ситуативними. З епістемологічної точки зору, вони, звичайно, визначають не «добротність аргументу (як таку)», а лише «добротність аргументу в даній ситуації (яка характеризується людиною і конкретним часом)». Гностичні критерії не встановлюють безпосередніх умов для структури аргументу, і вони значною мірою ґрунтуються на поняттях «обґрунтованого переконання» або «розумного», які мають виконувати основну ро-

боту, спрямовану на встановлення обмежень для структур аргументу. Це має кілька недоліків. Критерії добротної аргументації не допомагають у побудові аргументів. Вони не допомагають пояснити, як аргументація приводить до обґрунтованого переконання. Вони не говорять нам, чи цей аргумент може бути корисним в іншій ситуації.

З іншого боку, критерії правдоподібності та доступності (prosbatic criteria) пов'язані один з одним у тому сенсі, що для доброї аргументації повинні виконуватися обидва набори критеріїв. Вони у два етапи задовольняють обидві умови адекватності. Задоволення критеріїв правдоподібності гарантує прийнятність, а задоволення критеріїв доступності (prosbatic criteria) гарантує доступність (accessibility). Критерії правдоподібності є структурними і відносяться лише до аргументу (і бази даних), тоді як критерії доступності є ситуативними та відносяться також до адресата та часу. Таким чином, обидві групи критеріїв разом становлять структурно-ситуативну теорію[23]. Структурні, правдоподібні критерії можна розглядати як такі, які визначають інструмент, тобто. аргумент, що у принципі здатний виконувати стандартну функцію аргументації. Ситуативні критерії доступності, з іншого боку, можна розглядати як правила використання цього інструмента: у якій (епістемічній) ситуації інструмент може бути використаний для реального виконання стандартної функції?

Такий поділ критеріїв на дві групи має низку переваг. 1. Він безпосередньо пояснює, як виконуються обидві умови адекватності. 2. Структурні критерії дають чіткі вказівки щодо того, як побудувати аргумент. 3. І ці аргументи складено таким чином, щоб можна було описати, що має вивчити адресат, щоб пізнати прийнятність тези. Таким чином, вони можуть спрямовувати процес пізнання адресата. Критерії доступності лише гарантують, що адресат справді зможе провести це дослідження. 4. Цей вид поділу праці також пояснює, чому добра аргументація не є релятивістською, хоча адаптована до адресата: аргумент об'єктивний, але заснований на критерії доступності вибір (prosbatic choice) того, який аргумент використовувати, відображає епістемічну ситуацію адресата. 5. Цей вид поділу пояснює, чому деяка аргументація хибна, і навіть поділяє помилки на помилки самого аргументу і помилки його викори-

[23] Те, що я назвав «ситуативним» та «структурним» у нинішніх дебатах, іноді називають «суб'єктивним» і «об'єктивним» (Ritola 2004; Biro & Siegel 2006). Крім того, що останні терміни набагато менш конкретні і точні, вони трохи навантажені (loaded) і вводять в оману, оскільки критерії правдоподібності (об'єктивні) завжди повинні бути доповнені (суб'єктивними) критеріями припустимості (prosbatic criteria). Тому їхнє поєднання в якомусь відношенні також є суб'єктивним.

стання. Таким чином, він може показати, що аргумент сам по собі може бути добрим і корисним у якійсь іншій ситуації, навіть якщо використовувати цей аргумент для переконання даного конкретного адресата було недоцільно. (Див. Lumer 2005, розділ 6.)

Критерії відповідальності є ситуативними (як і гностичні критерії). Але вони відрізняються як від гностичних критеріїв, так і від критеріїв правдоподібності та доступності значно більшою мірою. Ця фундаментальна відмінність стосується того способу функціонування аргументацій, для яких вони створені. Забезпечення обґрунтованого переконання — стандартна функція всіх видів епістемологічно доцільної аргументації, але групи критеріїв відрізняються тим, як вони змушують її виконувати цю функцію. Критерії правдоподібності та доступності, а також гностичні критерії, спрямовуючи пізнання адресата, будують аргументацію таким чином, щоб привести до обґрунтованого переконання: аргументація пропонує адресату вивести тезу із засновків, і адресат дотримується цього запрошення (Pinto 2001, 36f.). Точніше, відбувається ось що. засади аргументу констатують виконання низки умов прийнятності тези, наприклад, певні засади вірні і з них логічно випливає теза. Все це разом означає, що теза істинна, а отже, прийнятна. Адресат тепер перевіряє, чи виконуються ці умови (тобто чи істинні засновки і чи випливає з них теза), а потім, чи веде їх виконання до прийнятності тези. Для цієї другої частини свого дослідження адресат повинен знати епістемологічний принцип, на якому заснований аргумент — у нашому прикладі це дедуктивний принцип, який стверджує, що пропозиція істинна, якщо вона логічно випливає з істинних засновків, і він повинен виявити, чи є умови, викладені в засадах аргументу, конкретизацією цього принципу, а «висловлювання» «теза *c* є істинною, якщо підстави $r_1, \ldots, r_n$ істинні і з них логічно випливає *c*», явно є конкретизацією дедуктивного епістемологічного принципу. Якщо ці дослідження дають позитивний результат, то адресат підтверджує прийнятність тези, і може раціонально в неї вірити. У двох словах, «направляти пізнання адресата» означає: аргумент (вірно) встановлює, що достатні умови прийнятності тези виконані, і адресат перевіряє, чи це так, керуючись у процесі пізнання засадами аргументів. (Lumer 1990, 45-48: 280-281; 1991, 102-104; 2005, розділ 5.).

З іншого боку, критерії відповідальності придатні для регулювання іншого способу аргументації, що веде до обґрунтованого переконання, а саме для *пізнання, що базується на авторитеті*. Викладаючи аргумент, аргументатор уявляє себе не лише тим, хто інформує (про тезу), а й тим, хто усвідомив прийнятність тези, спираючись на викладені засади (див. Goldman 1999, 132f.). Критерії відповідальності не вимагають, щоб

адресат обґрунтовано вірив у засади і т. д. Отже, припустимо, що він не вірить у них обґрунтовано. Потім відбувається таке. Адресат не може на підставі своїх знань підтвердити, що засади є прийнятними. Можливо, він навіть не може точно слідувати ходу аргументації, тому що у нього немає достатніх знань щодо цього типу аргументації (наприклад, <знання> епістемологічного принципу), або тому, що окремі кроки для нього занадто важкі, або з інших аналогічних причин.

Але аргументація і компетентність в цих питаннях аргументатора справляють на адресата сприятливе враження. Тому він визнає аргументатора авторитетом у цій галузі, аргумент ймовірно добрим, а тезу прийнятною. Раціональною підставою його міркувань є статистичний висновок: авторитетний фахівець у цій галузі в основному покладатиметься на добрі аргументи, і думка авторитету буде в основному вірною, тому теза, ймовірно, вірна (Goldman 1999, 133). Для авторитетного пізнання характерно те, що у пізнанні адресат (насправді) не стежить за перебігом аргументації.[24] Він насправді не може її перевірити. Натомість він покладається на компетентність аргументатора. Це накладає на аргументатора тягар особливої епістемічної відповідальності стосовно адресата. Якщо аргументатор хоче взяти на себе цю відповідальність, він має відповідати критеріям відповідальності.

Як показує статистична аргументація, пізнання, що ґрунтується на авторитеті, є епістемічно раціональним, зокрема в ситуаціях, коли (відносно) непрофесійна аудиторія стикається зі складними експертними доводами, наприклад, телеглядачі слухають дебати експертів, парламентаріїв, суддів чи члени журі слухають висновки експертів. І через їхню раціональність віра адресата в тезу обґрунтована. Однак це обґрунтування слабке та вторинне, оскільки воно засноване на первісному визнанні авторитету. Суб'єктивна ймовірність тези (твердження) адресата (слухача) має бути ідентичною суб'єктивної ймовірності аргументатора (що говорить), помноженої на оцінку адресатом надійності аргументатора (тоб-

[24] Це також відрізняється від пізнання, що ґрунтується на аргументах про виникнення знання (genesis of knowledge arguments). У цих аргументах аргументатор повідомляє, як тезу було пізнано і як це знання до нього дійшло (Feldman 1999, 216-232; 418; Lumer 1990, 246-260). Маючи досить докладний звіт, адресат у принципі може перевіряти ще раз виконання умов прийнятності тези так, як це зробив свідок. Таким чином, адресат слідуватиме ходу пізнання свідка. Але проблема, порівняно із прямою аргументацією, полягає, по-перше, в тому. що звіт обов'язково є вельми неповним, отже адресат повинен заповнити імовірнісними гіпотезами недостатні частини <аргументації> і, по-друге, що адресат зазвичай повинен прийняти більшу частину звіту лише з слів опонента.

то на раціональний ступінь довіри адресата): $P_h(c) = P_x.(c) \cdot P_h(r)$, причому, звичайно, $P_h(r) < 1$. Таким чином, після заснованого на авторитеті пізнання адресата, раціональна ймовірність тези адресата має бути нижчою, ніж у аргументатора, тоді як пізнання, засноване на аргументах, призводить в середньому до тієї ж ймовірності тези, що була у аргументатора (ймовірність може бути вищою, наприклад, якщо адресат приписує засадам вищі <ступеня> ймовірності, ніж аргументатор, і може бути нижче в іншому випадку). Пізнання, засноване на авторитеті, на відміну від пізнання, заснованого на аргументах, насправді не використовує потенціал аргументу до створення можливості перевірити прийнятність тези. У цьому плані це недоречне (improper) використання аргументів; у крайніх випадках той самий результат може бути досягнутий за допомогою деякої тарабарщини, яка використовує аргументи, хоча і з ризиком того, що адресат визнає деякі її частини хибними або безглуздими і, отже, не повністю довірятиме аргументатору. (У цьому плані найбезпечніша аргументована «магія» — це саме обґрунтоване (sound) міркування.).

Крім того, що критерії відповідальності доброї аргументації управляють аргументацією, що націлена на пізнання, засноване на авторитеті, вони можуть бути додатковими умовами для аргументації, спрямованої на передачу обґрунтування (Goldman 1997, 161 f.). Управління пізнанням тези адресатом саме собою передбачає лише дотримання гностичних критеріїв чи критеріїв правдоподібності та доступності, але з дотримання критеріїв відповідальності. Наприклад, можливо, що аргументатор не вірить у деякі підстави аргументу або не має для них обґрунтування, або він може сформулювати лише гіпотетичний аргумент, або (у разі вигаданого соліпсистського аргументу та аргументації, що використовується для дослідження) аргументатора немає взагалі. Усе це перешкоджає пізнанню тези адресатом (див. Feldman 1994, 170). Однак, якщо аргументатор хоче передати знання чи обґрунтоване переконання як таке, він повинен відповідати не лише гностичним критеріям та критеріям правдоподібності, а й критеріям відповідальності. Чому? Крім простої семантичної причини, через яку інакше не було б передачі обґрунтованого переконання, глибша причина полягає у міжособистісному прагненні до вдосконалення знань. Якщо чиясь аргументація (адресована іншій людині), як відомо аргументатору, добра для адресата (виконуються гностичні критерії або критерії правдоподібності та доступності), але не для аргументатора (умови відповідальності не виконуються), то аргументатор повинен мати деяку релевантну інформацію, якої немає у адресата. Щоб покращити епістемічну ситуацію адресата, аргументатор повинен включити цю частину інформації до дискурсу і, отже, змінити свій аргумент.

2.3. Теоретики епістемологічної аргументації та їх критерії доброї аргументації.

В останньому підрозділі була представлена загалом карта фізичної географії загальних теорій епістемологічної аргументації. Тепер на неї мають бути нанесені населені пункти та встановлені політичні кордони.

Фельдман та *Пінто* розробили гностичні критерії доброї аргументації. Фельдман визначає <її так>: «Аргумент є добрим аргументом для людини *S* тоді і лише тоді, коли: [G 1.1 F] (i) *S* обґрунтовано вірить у те, що всі засновки аргументу пов'язані; [G 2 F] (ii) *S* обґрунтовано вірить у те, що засновки «правильно пов'язані» із висновком; і [G 1.2 F] (iii) аргумент не є спростованим для *S*.» (Feldman 1994, 179.) [Примітка: вставки в квадратних дужках належать мені (Christoph Lumer) і вказують, якому з перелічених вище критеріїв відповідає критерій Фельдмана. Наприклад, «G 1.1 F» означає версію гностичного критерію G1.1 за Фельдманом.] Умова (ii) (= G 2 F) не зовсім підходить, оскільки вона спрямована лише на прийнятність (AQ 1), але не на доступність (AQ3). Пінто формулює слабкі епістемологічні умови для доброї аргументації: «[G 1 P] (WE 1) Засновки мають бути зрозумілими (reasonable), щоб у них можна було повірити. [G2P] (WE2) Має бути зрозумілим висновок з посилок» (Pinto 2001, 23). На жаль, термін «зрозумілий» дуже розпливчастий; він повинен включати як прийнятність, так і доступність.

Джонсон і *Лумер* дотримуються структурно-ситуаційних критеріїв доброї аргументації. Джонсон захищає алетичні критерії та критерії правдоподібності всуміш з критеріями доступності: A1J: Засновки є істинними (див. Johnson 2000, 198). PL2.J: Засновки адекватні та забезпечують достатнє підтвердження висновку (ibid. 204). PR1.1J.: Адресат раціональним шляхом дійшов визнання всіх засновків (ibid. 1.95). Крім того, Джонсон вимагає релевантності (ibid. 200-204). Ця вимога не дуже зрозуміла і може бути витлумачена як така, що виконує кілька функцій: PL1.2: облік усієї релевантної інформації з бази даних; PR1.2: адресат немає додаткової релевантної інформації. Крім того, що критерії Джонсона не включають версію PR2, включення вимоги істинності (alethic requirement) для посилок є проблематичним. Воно виключає, наприклад, аргументи з явно імовірнісними засновками.

Лумер пропонує критерії правдоподібності та доступності для доброї аргументації. Він визначає «аргументативно валідний аргумент» (який є його узагальненим поняттям обґрунтованого (sound) аргументу) у термінах правдоподібності та додає до нього критерії просбатичної адекватності, щоб використовувати для отримання раціонального пере-

конання. (Lumer 1990, 58 f.; 1991, 104; 2000, 410-412.) (Ці критерії трохи громіздкі, щоб наводити їх тут повністю, але вони містяться в цій статті: Lumer 2005, розділ 8.). Цікавою особливістю цих критеріїв є те, що вони не представляють (conceptualize) зв'язок між підставами аргументу та тезою в термінах «виводу» або «(логічної) імплікації», а використовують більш загальне поняття пізнання, яке розуміється як перевірку того, чи дотримуються умови критерію прийнятності аналізованої пропозиції. Лумер називає загальні версії таких критеріїв прийнятності певного типу пропозицій «епістемологічними принципами» і розрізняє типи аргументації залежно від епістемологічного принципу, на якому вони засновані. Такі епістемологічні принципи ідентичні визначенням істинності різних типів пропозицій або мають бути обґрунтовані з посиланням на них. (Включення цих епістемологічних принципів до підстав аргументу не перетворило б цей аргумент на дедуктивний аргумент, тому що дотримання таких принципів зазвичай не може бути позитивно доведено.) Цей більш загальний підхід дозволяє охопити також типи аргументів, які зазвичай ігноруються в сучасній теорії аргументації, наприклад, практичні аргументи, засновані на визначеннях «очікуваної корисності», ймовірні аргументи або аргументи на підтримку емпіричних теорій.

Хоча *Біро* і *Сігел* не розробили явних загальних критеріїв доброї аргументації, вони захищають концепцію (в основному розроблену для встановлення передбачення аргументів), яка наголошує на важливості «об'єктивних» критеріїв, тобто критеріїв правдоподібності (Biro 1977; 1984; 1987; 1987; 1997, 278; 2006). Хоча вони визнають, що добрий (відповідний об'єктивним критеріям правдоподібності) аргумент може використовуватися безглуздим або таким способом, що приводить до кола (Biro & Siegel 2006, розділ 2), — це їхня данина доступності (AQ3) — вони, наскільки це можливо, визнають, як правило лише критерії правдоподібності і не формулюють критерії доступності. Хоча ця стратегія в принципі не викликає заперечень, вона породжує непорозуміння доти, доки усвідомлюється необхідність доповнення їх критеріями доступності, Спроба пояснити «добру аргументацію» з погляду критеріїв правдоподібності, що стосуються лише одних аргументів, звичайно, не дасть результату. Ймовірно, нинішні дебати породили б менше непорозумінь, якби Біро та Сігел висловили це явніше і розробили критерії доступності.

Голдман розробив комбінацію (переважно) критеріїв відповідальності та доступності: RE1.IG: аргументатор обґрунтовано вірить у вихідні засновки; RE2.2G: він вірить у висновок; PL2G: і (явні та неявні) засновки разом забезпечують сильну підтримку висновку (Goldman 1999, 134; 1994. 34). Спочатку він також додав чотири умови. RE2.1G: Ар-

гументатор обґрунтовано вважає, що (явні та неявні) засновки (разом) надають сильну підтримку висновку (1994, 34f; 36). Аудиторія не вірить у висновок (1999, 136)[25] RHIG, але вірить у посилки (1999, 137; 1994, 37). PR2.2G: відношення засновків та висновку пояснюються способом, який сприяє їхньому розумінню аудиторією (1999, 138)[26]. І PR1.2G: у аудиторії немає заперечень проти аргументу (ibid., 139)[27]. Крім деяких прогалин (RE1.2, PR1.1, PR2.1) та змішування умов з різними групами критеріїв (PL2G замість або на додаток до RE2.1G; RH 1G замість PR 1.1), дивують дві речі в критеріях Голдмена. По-перше, це відсутність критеріїв правдоподібності. Хоча він згадує їх (1999, 135; 1994, 27), він не включає їх до свого списку критеріїв доброї аргументації. І, по-друге, це, перш за все, змішання критеріїв, які є більш менш критеріями відповідальності, з критеріями, які є більш менш критеріями доступності Останнє дивно, тому що ці два типи критеріїв розроблені для різних способів, якими орієнтована на переконання (persuasive) аргументація може досягти своєї мети: критерії відповідальності підходять для пізнання, заснованого на авторитеті, критерії доступності — це половина критеріїв, які підходять для пізнання, заснованого на аргументації (див. вище, розділ 2.2). (Фельдман стверджував, що критерії відповідальності не потрібні для раціонального переконання (Feldman 1994, 170).) Справді, Голдмен, здається, поєднує ці два способи функціонування. З одного боку, він порівнює пізнання, засноване на аргументації, з інформацією, отриманою завдяки свідоцтву, та її справжньою цінністю (1999, 132f.). З іншого боку, він звертається до звичайного, керуючого пізнанням способу функціонування (ibid., 137 і далі), який, щоправда, крім критеріїв доступності також вимагає критеріїв правдоподібності. Така суміш трохи дивує, тому що Голдмен у своїй іншій публікації чітко розрізняє те, що тут називається «управлінням пізнанням за допомогою аргументації» (Голдмен називає це «побудовою обґрунтування») і передачею обґрунтування, тобто управлінням пізнанням за допомогою аргумен-

---

25 Ця умова не має аналогів серед критеріїв, перелічених вище, тому що вони були обмежені умовами, що стосуються підстав та відношення підстав та тези.

26 Більш рання версія: завдяки аргументації аргументатора аудиторія визнає, що вихідні засновки створюють сильну підтримку висновку (Goldman 1994, 37). Але це результат, а не правило поведінки для аргументатора.

27 Крім цих умов, Голдмен пропонує умови для доброї діалогічної аргументації (Goldman 1999, 139-144; 1994, 42f), які, серед іншого, наказують розширений аргументативний дискурс, тобто вимагають передбачити можливі заперечення проти своєї точки зору).

тації, а також прихильністю аргументує обґрунтування (Goldman 1997, 161f.). (В даному випадку для регулювання аргументації, яка спрямовує пізнання, він використовує гностичні критерії Фельдмана (1994, 179). (Goldman 1997, 160f).Так незрозуміло, чому він пізніше вимагає виконання критеріїв відповідальності для всіх видів доброї аргументації.

3. Внесок епістемологічного підходу у вирішення різних проблем теорії аргументації.

Незважаючи на те, що епістемологічний підхід є повноцінним підходом до аргументації, а тому його систематична розробка повинна давати відповіді на всі питання теорії аргументації, більша частина цієї роботи все ще не зроблена. У наведеному нижче списку робиться спроба коротко описати те, що прихильники епістемологічного підходу зробили в різних сферах теорії аргументації, окрім розробки загальних критеріїв доброї аргументації на основі функціонального аналізу (див. розділи 1; 2.2.-2.3). Неявно це буде список побажань для подальшого дослідження.

Цілі теорії аргументації та методологія. Баттерсбі (Battersby 1989) та Вайнштейн (Weinstein 1994)[28] розглядають критичне мислення (за аналогією з «прикладною етикою») як «прикладну епістемологію». Отже, їх дослідження зосереджені на пошуку в різних галузях <знання> критеріїв істини. Хоча таке «розуміння аргументації» може відноситися до критичного *мислення*, і теорія аргументації терміново потребує прикладної епістемології як свою основу, вона не враховує особливості *аргументації.* Джонсон дає досить загальну характеристику «неформальної логіки» (яку можна трактувати як його термін, що використовується для позначення «теорії аргументації»), <а саме, він її визначає> «гілкою логіки, завдання якої полягає в розробці неформальних стандартів, критеріїв, процедур, призначених для аналізу, інтерпретації, оцінки, критики та побудови аргументації у повсякденному дискурсі» (Johnson 1999, 270). (Обмеження <предмета теорії аргументації> повсякденним дискурсом здається довільним. А характеристика її як «гілки логіки» передбачає таке розуміння «логіки», яке сильно відрізняється від звичного.) Лумер ставить більш конкретні завдання перед теорією аргументації, яка розуміється як теорія, заснована на логіці та епістемології: визначення цілей та методології теорії аргументації, функціональний аналіз аргументації, критерії дедуктивної та інших типів аргументації,

[28] Програма Вайнштейна описана та обґрунтована у: Weinstein 2003

теорія помилок, інтерпретація аргументації, використання аргументації у дискурсах (Lumer 1990, 1-7; 2000b, 58-69). Крім того, він пропонує (а потім застосовує) точну подвійну методологію теорії аргументації: 1. ідеалізуючу герменевтику, яка намагається отримати бажану інформацію з ідеальних форм аргументації, і 2. інструменталістську методологію, яка розробляє критерії доброї аргументації, які розуміються як інструменти, що виконують стандартну функцію аргументації (1990, 7-21; 1995). Хоча Пінто теж визнає перевагу інструменталістського підходу, він все ж таки *використовує* інтуїціоністську методологію (Pinto 2001, 23). Складну інтуїціоністську методологію також використовують Сігел і Біро, які шукають найкраще пояснення наших теоретичних суджень про аргументацію (Siegel & Biro 1997, 28).

Окремі типи аргументів: навіть якщо загальних критеріїв доброї аргументації у певному сенсі в принципі достатньо для розробки та оцінки всіх типів аргументації, здійснення цього не є тривіальним завданням. Вона не тривіальна, тому що загальні критерії не встановлюють різні епістемологічні принципи, що використовуються в різних типах аргументів (критерії правдоподібності містять лише екзистенційну кількісну характеристику епістемологічних принципів (див. PL2), а гностичні критерії щодо цього ще менш інформативні) (див. . G2)). А встановлення та обґрунтування таких принципів часто є переважно теоретичною роботою. Цей момент наголошував Вайнштейн (1994, 142 f; 149). Отже, для всім практичним цілям фактично необхідно використовувати критерії якості окремих типів аргументації, засновані на конкретних епістемологічних принципах. Критерії для різних типів аргументації в даний час розроблені в теорії епістемологічної аргументації дуже різною мірою. Критерії добрих дедуктивних аргументів розробили Фельдманом (Feldman 1999, 61-80; 94-100) і Лумером (Lumer 1990, 180-209). Хоча загальна теорія імовірнісної аргументації все ще відсутня, для певних її різновидів були розроблені критерії: для аргументів виникнення знання (які намагаються показати, що теза була кимось правильно підтверджена), які включають аргументи, що виходять із показань свідків і з авторитетних джерел (Goldman 19 , 103-130;Feldman 1999, 216-232; 418; -246), для деяких статистичних типів аргументів (Feldman 1999, 232-327). Критерії істинності наукових теорій були запропоновані Вайнштейном (Weinstein 2002; 2006) та Голдменом (Goldman 1999, 238-250), а Фельдман пропонує критерії для аргументів причинно-наслідкових зв'язків (Feldman 1993, 2) Практичні аргументи щодо бажаності стану справ та оптимального способу дій були запропоновані Фельдманом (Feldman 1999, 351-354; 420) та

Лумером (Lumer 1990, 319-433). Аргументи Паскаля — це застосування практичних аргументів. Вони ґрунтуються на теорії раціональних рішень та в умовах повної невизначеності є аргументами на користь визнання тези істинною. Критерії аргументів Паскаля розробили Лумером (Lumer 1997). Стратегію розвитку некогнітивістських етичних аргументів на користь фундаментальних моральних принципів було запропоновано Лумером (Lumer 2000c, 30-46).

Інтерпретація аргументації: розроблені з епістемологічного погляду критерії доброї аргументації, насамперед, описують ідеальні аргументи та його використання. Щоб мати можливість оцінювати повсякденну аргументацію за цими стандартами, виражені аргументи шляхом інтерпретації мають бути приведені до ідеальної форми. Інструменти для інтерпретації аргументів було розроблено Фельдманом (1999, 113–166) та Лумером (2003).

Загальна теорія помилок. Згідно з епістемологічним підходом, теорія помилок є лише негативною копією позитивних критеріїв доброї аргументації. Грубо кажучи, помилки — це аргументи чи використання аргументів, що порушують ці стандарти. Оскільки теоретично позитивної епістемологічної аргументації є кілька розбіжних основних напрямів (див. вище, розділ 2), можна розвинути відповідні напрями теорії помилок. Фогелін і Дагген, наприклад, пропонують таке агностичне визначення «помилки»: «загальна процедура, яка використовується (або те, що ви використовували) для фіксації переконань, яка має неприйнятно високу тенденцію генерувати помилкові або необґрунтовані переконання щодо цієї процедури фіксації переконань» (Fogel Duggan, 1987, 257).[29] Сігел і Біро критикували цю характеристику з погляду правдоподібності: вона пов'язує помилки з нерелевантними психологічними особливостями та ігнорує критерії правдоподібності як критерії прийнятності тези (Siegel & Biro 1997, 279). Відповідно до їхнього власного підходу (ibid., 285–289), «помилки що неспроможні служити аргументами, оскільки вони можуть, з систематичних міркувань, раціонально породити віру у тому укладання» (ibid., 285). На жаль, Сігел та Біро не особливо конкретизують цю ідею. Лумер пропонує теорію правдоподібності-доступності (plausibilist-prosbatic theory) і, як наслідок, розрізняє два великі класи помилок: помилки те, що він називає «аргументативною валідністю», тобто. структурні помилки са-

[29] Див. також гностичну характеристику Голдмена: «Помилкові моделі аргументації не мають стабільної тенденції приводити до істинних висновків». (Goldman 1999. 150.)

мого аргументу (Lumer 2000a, 412-418), та помилки адекватності, що стосуються ситуативного використання (ibid., 418-420). Він також визначає десятки класичних та нових помилок як конкретні порушення його загальних критеріїв гарної аргументації.

Спеціальна теорія помилок. *Передбачення підстави*: передбачення підстави — особлива помилка, яка привернула найбільшу увагу теоретиків епістемологічної аргументації, і щодо її визначення ведуться жваві дискусії. Причина цього в тому, що передбачення підстави ясно показує, що критеріїв істинності та правдоподібності недостатньо для визначення «доброї аргументації», і що мають бути виконані також епістемологічні умови. Сенфорд (Sanford 1972; 1981; 1988), Голдмен (Goldman 1999, 151; 2003, 54) і Сіннотт-Армстронг (Sinnott-Armstrong 1999) захищають гностичні критерії, які визначають «передбачення підстави» в ситуативних термінах користувача. Типове визначення таке: аргумент, сформульований на користь *s*, передбачає підставу, якщо *s* вірить в один із засновків тільки тому, що він вже вірить у висновок, або якщо *s* повірить в один із засновків тільки в тому випадку, якщо він уже повірив висновку (Sanford, 1972), 189). Біро і Сігел пропонують критерії правдоподібності, які визначають «передбачення підстави» як структурну особливість самого аргументу, а саме, відповідно до того, що в цілому (і не тільки для конкретної людини) неможливо обґрунтовано повірити в один засновок, не повіривши вже обґрунтовано в висновок (Biro 1977; 1984, 242; 1987, 67f; Biro & Siegel 1992; 2006). Лакетт (Lacquette 1993, 322) та Макграт (McGrath 1995, 351) дали аналогічні визначення. Біро і Сігел критикують критерій Сенфорда як психологічний, який ігнорує об'єктивні властивості аргументу. Сенфорд відповідає, що критерій Біро абсолютно суперечливим чином вважає (i) деякі аргументи, що передбачають підстави, бездоганними, а (ii) деякі приклади доброї аргументації, що передбачають підстави (Sanford 1988, 33-33). 35). Лумер пропонує критерій *правдоподібної доступності* (a plausibilist-prosbatic criterion), який розрізняє два види передбачення підстави: суворе передбачення є помилкою самого аргументу і визначається так само, як і «передбачення підстави» у Біро та Сігела (Lumer 2000a, 417); слабке передбачення — це помилка використання аргументу, а саме (приблизно) те, що адресат необґрунтовано вірить (принаймні) в одну з підстав аргументу і що його найбільш очевидні спроби пізнати цю підставу проходять через тезу (Lumer 2000a, 418f). Стратегія розрізнення суворого і слабкого передбачення могла б вирішити суперечку між Сенфордом і Сіннотт-Армстронгом, з одного боку, і Біро і Сігелом, з іншого, оскільки обсяги

того, що обидві сторони вважають «передбаченням підстави», можуть бути тотожними.[30] Сігел і Біро критикували цю характеристику з погляду правдоподібності: вона пов'язує помилки з нерелевантними психологічними особливостями та ігнорує критерії правдоподібності як критерії прийнятності тези (Siegel & Biro 1997, 279). Відповідно до

[30] Таке вирішення суперечки, мабуть, вимагає, щоб Біро і Сігел визнали (і для них не повинно бути проблем зробити це), що крім того випадку, який вони визначають, бувають також випадки слабкого передбачення. Додавання слабкого передбачення звело б нанівець критику (remedy criticism) Сенфорда (i), оголосивши більше випадків аргументації помилковими. Критика Сенфорда (ii) замість цього, схоже, заснована на двох помилках: однієї <помилки> Сенфорда, а другої Біро та Сігела. По-перше, якщо Сенфорд знайшов аргумент, який спочатку здавався передумовою в розумінні Біро і Сігела, а пізніше виявився придатним для використання і не передбачав підставу, то має бути можливість визнати підстави аргументу без визнання тези. Але тоді аргумент не повинен передбачати підстави, згідно з наведеною вище характеристикою критерію Біро і Сігела, на відміну від того, чим він здавався спочатку. Таким чином, обидві сторони вважають, що цей випадок не містить передбачення підстави. По-друге, для цього рішення Біро і Сігела довелося б проте відмовитися від «об'єктивістської» характеристики строгого передбачення як не залежить «від того, що конкретні аргументатори випадково знали або у що вони вірили» (Biro 1984, 245), або від загальної «об'єктивістської» характеристики помилок: «Помилковість — це властивість аргументів у певному контексті і вона не залежить від переконань користувачів» (Biro & Siegel 2006. Початок розділу 2). Якщо конкретний користувач аргументу виявляється єдиним, хто обґрунтовано вірить у підстави, що не залежать від обґрунтованої віри в тезу, це передбачає можливість такої віри і, таким чином, робить аргумент не передбачуваною підставою. Важко визначити «можливість віри» незалежно від «віри у можливі світи», які, звичайно, включають реальний світ. Реальна відмінність в основних напрямках визначення помилок існує не між суб'єктивістськими та об'єктивістськими визначеннями, а між суто ситуативними, гностичними поглядами та структурно-ситуативними, правдоподібно-просбатичними поглядами. (Чисто структурний, що апелює до правдоподібності погляд, який розглядає лише прийнятність, але не враховує доступність для конкретного адресата, навпаки, повторюю я, не є конкурентним (non-starter).) Обсяг передбачуваних підстав аргументів може бути одним і тим же для обох поглядів (звичайно, залежно від правильного визначення «обґрунтованого переконання» в обох випадках), у той час як інтенсіонали (intensions) все одно будуть іншими, а структурно-ситуативне визначення має ту перевагу, що дозволяє розрізняти строге та слабке передбачення і, таким чином краще пояснити, що неправильно. Крім того, в рамках структурно-ситуаційного підходу можуть бути конкуруючі визначення щодо того, де саме повинна проводитися межа між строгим і слабким передбаченням в Університеті Сієни. Але знову ж таки, обсяги обох типів передбачань, взяті разом, у цих теоріях можуть бути ідентичними.

їхнього власного підходу (ibid., 285–289), «помилки що неспроможні служити аргументами, оскільки вони можуть, з систематичних міркувань, раціонально породити віру у тому укладання» (ibid., 285). На жаль, Сігел та Біро не особливо конкретизують цю ідею. Лумер пропонує теорію правдоподібності-доступності (plausibilist-prosbatic theory) і, як наслідок, розрізняє два великі класи помилок: помилки те, що він називає «аргументативною валідністю», тобто. структурні помилки самого аргументу (Lumer 2000a, 412-418), та помилки адекватності, що стосуються ситуативного використання (ibid., 418-420). Він також визначає десятки класичних та нових помилок як конкретні порушення його загальних критеріїв гарної аргументації.

Спеціальна теорія помилок: *інші помилки*. З епістемологічного погляду обговорювалися деякі інші помилки (або гадані помилки), наприклад: argumentum ad hominem (Siegel & Biro 1997, 285-289; Goldman 1999, 152 f.), аргумент від авторитету (Lumer 1990, 256f. (246-2)), Siegel & Biro 1997, 285-289;

Включення аргументації до аргументативного дискурсу. Епістемологічний підхід до аргументації розглядає аргументи переважно як інструменти, що спрямовують пізнання на здобуття знань чи обґрунтованого переконання. Пізнання — це, по суті, індивідуальна діяльність. Отже, у центрі уваги епістемологічного підходу була монологічна аргументація, спрямована на аудиторію, і одиночне (solipsistic) дослідження шляхом аргументації. Це, звичайно, не означає, що епістемологічний підхід не враховує або нічого не говорить про використання аргументації у діалогах та дискурсі. Голдмен пропонує правила аргументації в діалогах, які мають гарантувати найефективніший спільний пошук істини (Goldman 1999, 139-144), і досліджує культурне середовище, необхідне для соціального поширення такої практики (ibid., 144-149). Лумер визначає правила диспутів, тобто. аргументативних діалогів, спрямованих на колективне знаходження істини та підвищення достовірності обґрунтованих переконань шляхом усунення когнітивних помилок за допомогою критики та колективного розширення бази даних для пошуку тих <даних>, які спростовують (defeaters) <тезу> (Лумер, 1988)

Різне. Сігел (наприклад, Siegel 1987; 1999) різко критикував епістемологічний релятивізм і захищав епістемологічний підхід як ведучий до об'єктивного знання та обґрунтованого переконання. Фрімен (Freeman 2005) розробив теорію прийнятності засновків, зокрема засновків, не заснованих на аргументованому пізнанні.

4. Матеріали до цього та наступного випуску.

Цей і наступний випуск «Неформальної логіки» цілком присвячений епістемологічному підходу до аргументації. Статті деяких авторів були залучені (Battersby, Biro & Siegel, Feldman, Lumer, Weinstein), інші (Freeman, Hahn & Oxford, Hoffmann, Buss, Weinstock) були відібрані з статей, надісланих на запит (Informal Logic 24.1 (2004)) . Вони стосуються чотирьох тем: I. Загальний захист від критики епістемологічного підходу. II. Особливі типи аргументів. III. Теорія помилок. IV. Психологічні аспекти

I. Захист та критика епістемологічного підходу до аргументації.

Лумер визначає, що таке «епістемологічна теорія аргументації», а саме: це така теорія, яка бачить основну мету аргументації у досягненні обґрунтованого переконання, та обґрунтовує її інструментально як підхід, який розробляє аргументації таким чином, що вони призводять до більш істинних переконань, ніж аргументації, розроблені конкуруючими підходами На додаток до цієї більш загальної частини він представляє свою власну структурно-ситуативну теорію, яка відокремлює критерії правдоподібності, що стосуються самого аргументу, від просбатичних критеріїв доступності, які стосуються його використання, і він намагається показати її перевагу над просто ситуативною («суб'єктивістською»), гностичною теорією. В основі цього захисту лежить аналіз того, як аргументація функціонує у процесі раціонального переконання: адресат використовує аргумент як керівництво для свого пізнання.

Гоффманн критично ставиться до найсуворіших епістемологічних теорій аргументації (Біро, Сігел, Лумер, Фельдман, Гольдман), які націлені на об'єктивні критерії визначення якості аргументації. Він виділяє три форми залежності якості аргументації: вона залежить від знання адресатом підстав аргументу, від його знання історичного контексту (background knowledge) (у разі недостовірних аргументів) та його цінностей (у разі практичних аргументів). Хоча ці три види залежності також наголошуються «емпістемологами», Хоффманн заперечує, що критерії оцінки аргументів самі можуть бути залежними від культурної середовища і т. д., і що ці залежності справедливі також для будь-кого, хто оцінює аргументацію.

Гасс (Huss) критикує епістемологічний підхід до аргументації з погляду теорії консенсусу ван Емерена та Гроутендорста. Він стверджує, що епістемологічний підхід не може дати пораду для доброї аргументації, тому що та «порада», яку він може дати, а саме використовувати тільки ті пропозиції, які обґрунтовані в епістемологічному сенсі, є порожньою, бо ми не можемо вчинити інакше. Якщо епістемологи хочуть

дати ще пораду, вони можуть зробити це лише як учасники дискурсу, які пропонують щось, що, щоб бути ефективним, має бути схвалено іншими учасниками. Отже, можна резюмувати, що теорія консенсусу обов'язково є каркасом (frame) теорії аргументації.

Фельдман відповідає (у цьому номері) на критику Гассом епістемологічного підходу. Фельдман стверджує, що епістемологічний підхід, звичайно, може дати добрі поради, і, як показують відповідні підручники, такі поради з епістемологічного погляду насправді давались досить часто. Навпаки, теорії консенсусу не можуть дати добрих порад, тому що вони обмежуються тим, що рекомендують покладатися лише на загальноприйняті засновки та схеми аргументів, які можуть бути поганими чи хибними. Насамкінець Фельдман критикує консенсус як мету аргументації, аргументуючи це, зокрема, тим, що це може призвести до помилкового та ірраціонального консенсусу.

II. Особливі типи аргументів з епістемологічної точки зору

Ган (Hahn) та *Оуфорд* (Oaxford) мають справу з імовірнісною аргументацією. Вони наводять докази на користь того, щоб використовувати теорію Байєса як теорію, що визначає суворість аргументів. Вони пояснюють, як можна використовувати байєсівську теорію ймовірностей для реконструкції (явної та прихованої) ймовірнісної аргументації, та захищають її використання в теорії аргументації від критики, зокрема, від критики, яка вказує на те, що повсякденні аргументи не містять числових показників ймовірностей. На їхню думку, переваги такого підходу полягають у тому, що він дозволяє встановити ступінь залежності переконань, а також аргументації від попередніх переконань та дає можливість розрізняти епістемічно добрі та погані приклади класичних помилок. Вони намагаються показати це для аргументів від незнання, для аргументів, що містять коло, і аргументів, що є різновидом зведення до абсурду (slippery slope arguments).

Фріман, з іншого боку, пропонує як модель для концептуального осмислення обґрунтованості недедуктивних аргументів і суворості таких аргументів неортодоксальну теорію ймовірностей, а саме теорію «ампліативної ймовірності» Л. Дж. Коена. Фріман обґрунтовує цей вибір, вказуючи на деякі невідповідності ортодоксальної теорії ймовірностей, і викладає теорію Коена, яка приписує ймовірність строго загальній гіпотезі пропорційно до кількості раніше прийнятих канонічних тестів з різними змінними, які підтверджують цю гіпотезу. Фріман застосовує цю модель, що прийшла з фізичних наук, до психологічних узагальнень, правових контекстів та оцінок.

Баттерсбі (Battersby) досліджує критерії (аргументи щодо) тверджень про причинно-наслідкові зв'язки. Його стаття є продовженням проекту прикладної епістемології. Він розглядає твердження про причинно-наслідкові зв'язки в епідеміології як приклади парадигми, тому що в епідеміології особливо важко сформулювати твердження про причинно-наслідкові зв'язки, щоб їх можна було аргументовано захищати, і тому що епідеміологи зазвичай добре володіють методологією. Результатом його індуктивного (bottom-up) дослідження критеріїв причинно-наслідкових зв'язків, які у епідеміології, з'явилися деякі списки таких критеріїв, які потім порівнюються з критеріями, запропонованими теоретиками аргументації, саме Уолтоном і Хичкоком.

Вайнштейн (Weinstein), крім двох вступних розділів, що містять критику теорій Фрімана та Пінто, розглядає загальні теоретичні твердження в емпіричних теоріях. Він пропонує визначення істинності для відповідних пропозицій, згідно з яким такі пропозиції істинні, якщо вони маються на увазі (історично в довгостроковій перспективі) найбільш всеосяжною теорією. Стаття Вайнштейна є частиною його спільного проекту прикладної епістемології. Але, на відміну від Баттерсбі, він використовує дедуктивну (top-down) методологію.

III. Епістемологічна теорія помилок.

Біро та *Сігел* спочатку захищають епістемологічний підхід до аргументації як підхід, який бачить мету аргументації у розробці вагомих підстав для віри в тезу. Ця концепція потім стає основою для розгляду їхньої головної теми: передбачення підстави. Вони критикують гностичні, «суб'єктивістські» епістемологічні визначення «передбачення підстави», захищають свій власний «об'єктивний», заснований на критерії правдоподібності підхід та розробляють покращену версію свого критерію. Вони йдуть на деякі поступки: помилковість розглядається вже не як властивість аргументів як таких, а як «властивість аргументів у контексті», і вони визнають, що добрі аргументи можна використовувати по колу. Однак їхній основний критерій залишається тим самим: неможливість обґрунтовано повірити в засновки, не вірячи у висновок.

IV. Епістемологічно зрозуміла аргументація та психологія

Вайнштоκ (Weinstock) повідомляє про деякі цікаві результати психологічних досліджень як конструктивних, і критичних навичок аргументації та особистих епістемологій, тобто. явного знання людьми критеріїв гарної аргументації та обґрунтованого переконання. Знання вимог до обґрунтування пов'язане з майстерною аргументацією. Можна виді-

лити три рівні, найвищий у тому числі приблизно відповідає тому, що вимагають епістемологічні теорії аргументації. Це показує практичну важливість епістемологічної теорії аргументації та є стимулом для подальшого розвитку на цій основі стандартів гарної аргументації.

Подяки Я хотів би подякувати редакторам журналу «Неформальна логіка» (Informal Logic), зокрема Крістоферу Тіндейлу (Christopher Tindale), за їхній ентузіазм щодо цього проекту, широку свободу, яку вони надали мені для його розробки, та їхню суттєву допомогу. Велике спасибі всім авторам за їхні зусилля та внесок. Велике спасибі численним рецензентам, чия робота зробила значний внесок у покращення цієї проблеми. І останнє, але не менш важливе: гарячі слова подяки Харві Сігелу та Річарду Фельдману за їхні дружні та цінні поради.

Література / References

Battersby, Mark E. (1989). Critical Thinking as Applied Epistemology. Relocating Critical Thinking in the Philosophical Landscape. *Informal Logic* II: 91-100.

Biro, J[ohn] I. (1977). Rescuing 'Begging the Question'. *Metaphilosophy* 8: 257-271.

Biro, John I. (1984). Knowability, Believability, and Begging the Question. A Reply to Sanford. *Metaphilosophy* 15: 239-247.

Biro, J[ohn] I. (1987). A Sketch of an Epistemic Theory of Fallacies. In: Frans H. van Eemeren let al.] (eds.), *Argumentation, Analysis and Practics. Proceedings of the 1986 Amsterdam Conference on Argumentation.* Dordrecht: Foris. Pp. 65-73.

Biro, John [I.] & Harvey Siegel (1992). Normativity, Argumentation and an Epistemic Theory of Fallacies. In: Frans H. van Eemeren [et al.] (eds.), *Argumentation Illuminated.* Amsterdam: SicSat. Pp. 85-103.

Biro, John [1.] & Harvey Siegel (2006). In Defense of the Objective Epistemic Approach to Argumentation. *Informal Logic* 26. I.

Feldman, Richard (1994). Good Arguments. In: Frederick F. Schmitt (ed.), *Socializing Epistemology. The Social Dimensions of Knowledge.* Lanham, MD: Rowman &Littlefield. Pp. 159-188.

Feldman, Richard (1999). *Reason and Argument.* 2nd Edition. Upper Saddle River, N.J.: Prentice-Hall 1993.

Fogelin, Robert J. & Timothy 1. Duggan (1987). Fallacies: *Argumentation* I: 255-262.

Freeman, James B. (2005). *Acceptable Premises. An Epistemic Approach to an Informal Logic Problem.* Cambridge: Cambridge U.P.

Goldman, Alvin I. (1994). Argumentation and Social Epistemology. *Journal of . Philosophy* 91: 27-49.

Goldman, Alvin I. (1997). Argumentation and interpersonal justification. *Argumentation* 11:155-164.

Goldman, Alvin I. (I999). *Knowledge in a Social World.* Oxford: Clarendon.

Goldman, Alvin I. (2003). An Epistemological Approach to Argumentation. *Informal Logic* 23: 51-63.

Habermas, Jürgen (198 I). *Theorie des kommunikativen Handelns. Vol. I· Handlungsrationalität und gesellschaftliche Rationalisierung.* Frankfurt: Suhrkamp. Engl. Transl.: *The Theory of Communicative Action. Vol. I: Reason and the Rationalization of Society.* Transl. by T. MaCarthy. Boston: Beacon Press 1984.

Hamblin, C[harles] L[eonhard] (1970). *Fallacies.* London : Methuen.

Jacquette, Dale (1993). Logical Dimensions of Question-Begging Argument. *American Philosophical Quarterly* 30: 3 I 7-327.

Johnson, Ralph H. (1990). Acceptance Is Not Enough. A Critique of Hamblin.

Philosophy and Rhetoric 23: 271-287.

Johnson, Ralph H. (1999). The Relation between Formal and Informal Logic. *Argumentation* 13: 265-274.

Johnson, Ralph H. (2000). *Manifest Rationality. A Pragmatic Theory of Argument.* Mahwah, New Jersey & London: Erlbaum.

Johnson, Ralph H. & J. Anthony Blair (1977). *Logical Self-Defense.* Toronto: MacGraw-Hill Ryerson, 1977, 1983, 1993 (New York: McGraw-Hili, first U.S. edition, 1994; New York: International Debate Education Association, reissue of 1st U.S. edition, 2006)

Korb, Kevin B. (2003). Bayesian Informal Logic and Fallacy. *Informal Logic* 23: 41-70.

Lumer, Christoph (1988). The Disputation. A Special Type of Cooperative Argumentative Dialogue. *Argumentation* 2: 44 1-464.

Lumer, Christoph (1990). *Praktische Argumentationstheorie. Theoretische Grundlagen, praktische Begründung und Regeln wichtiger Argumentationsarten.* (Practical Theory of Arguments. Theoretical Foundations, Practical Justification and Rules of Important Argument Types.) Braunschweig: Vieweg.

Lumer, Christoph (1991). Structure and Function of Argumentations. An Epistemological Approach to Determining Criteria for the Validity and Adequacy of Argumentations. In: Frans H. van Eemeren [et al.] (eds.), *Proceedings of the Second International Conference on Argumentation.* Amsterdam: Sicsat. Pp. 98-107.

Lumer, Christoph (1995). Der theoretische Ansatz der Praktischen Argumentationstheorie. In: Harald Wohlrapp (ed.), *Wege der Argumentationsforschung.* Stuttgart-Bad Cannstatt: frommann-holzboog. Pp. 81-101.

Lumer, Christoph (1997). Practical Arguments for Theoretical Theses. *Argumentation* 11: 329-340.

Lumer, Christoph (2000a). Reductionism in Fallacy Theory. *Argumentation* 14: 405-423.

Lumer, Christoph (2000b). Argumentationstheorie und Logik. In: Geert-Lueke Lueken (ed.), *Formen der Argumentation.* Leipzig: Leipziger Universitatsverlag. Pp. 53-71.

Lumer, Christoph (2000c). *Rationaler Altruismus. Eine prudentielle Theorie der Rationalität und des Altruismus.* Osnabrück: Universitätsverlag Rasch.

Lumer, Christoph (2003). Interpreting Arguments. In: Frans H. van Eemeren (et al.) (eds.), *Proceedings of the Fifth International Conference of the International Society for the Study of Argumentation.* Amsterdam: SIC SAT. Pp. 715-719.

Lumer, Christoph (2005). The Epistemological Theory of Argument-How and Why? *Informal Logic* 25.3: 214-232 (this issue).

McGrath, Patrick J. (1995). When do deductive arguments beg the question? In: Frans H. van Eemeren [et al.] (eds.), *Analysis and Evaluation. Proceedings of the Third ISSA Conference on Argumentation. Vol. II.* Amsterdam: Sic Sat. Pp. 345-352.

Meiland, Jack W. (1989). Argument as Inquiry and Argument as Persuasion. *Argumentation* 3: 1.85-196.

Oaksford, Mike; Ulrike Hahn (2004). A Bayesian approach to the argument from ignorance. *Canadian Journal of Experimental Psychology* 58: 75-85.

Pinto, Robert C. (2001). *Argument, Inference and Dialectic. Collected Papers on Informal Logic with an Introduction by Hans V Hansen.* Dordrecht; Boston & London: Kluwer.

Ritola, Juho (2004). *Begging the question. A study of a fallacy.* Turku: University of Turku. Reports from the Department of Philosophy, Volume 13.

Sanford, David H. (1972). Begging the question. *Analysis* 32: 197-199.

Sanford, David H. (1981). Superfluous Information, Epistemic Conditions, and Begging the Question. *Metaphilosophy* 12: 145-158.

Sanford, David H. (1988). Begging the Question as Involving Actual Belief and Inconceivable Without It. *Metaphilosophy* 19: 32-37.

Siegel, Harvey (1987). *Relativism Refuted.* Dordrecht: Reidel.

Siegel, Harvey (1999). Argument Quality and Cultural Difference. *Argumentation 13:* 183-201.

Siegel, Harvey & John Biro (1997). Epistemic normativity, argumentation, and fallacies. *Argumentation* 11: 277-292.

Sinnott-Armstrong, Walter (1999). Begging the question. *Australasian Journal of Philosophy* 77: 174-191.

Weinstein, Mark (1994). Informal Logic and Applied Epistemology. In: Ralph H. Johnson & J. Anthony Blair (eds.), *New Essays in Informal Logic.* Windsor: Informal Logic. Pp.140-161.

Weinstein, Mark (2002). Exemplifying and Internal Realist Theory of Truth. *Philosophica* 69: 11-40.

Weinstein, Mark (2003). If At First You Don't Succeed. Response to Johnson. In: Frans H. van Eemeren [et a1.l (eds.): *Proceedings of the Fifth International Conference of the International Society for the Study of Argumentation.* Amsterdam: SIC SAT. Pp. 1071-1076.

Weinstein, Mark (2006). Three Naturalistic Accounts of the Epistemology of Argument. *Informal Logic* 26.1 (next issue).

Willard, Charles Arthur (1983). *Argumentation and the Social Grounds of Kno1l'ledge.* Alabama: Univ. Of Alabama Press

НОРМАТИВНІСТЬ, АРГУМЕНТАЦІЯ ТА ЕПІСТЕМІЧНА ТЕОРІЯ ПОМИЛОК[31]

Джон Біро та Гарві Сігел

Вступ

Аргументація — складне явище, що має різні аспекти і виконує різні функції: переконливу, комунікативну, соціальну, логічну і т. д. Отже, теорія аргументації є міждисциплінарною теорією у власному розумінні цього слова. Ми створюємо теорії аргументації з погляду риторики, філософії, логіки та соціальних наук. З огляду на такий широкий спектр теоретичних підходів можна зрозуміти, чому деякі риси аргументації, які розглядаються як основні в одному підході, ігноруються іншим. Але хоча таке ігнорування можна зрозуміти, в деяких випадках воно все ж таки неприйнятне.

У цій статті ми виступаємо проти розуміння аргументації з суто *дескриптивної* точки зору і стверджуємо, що теорія аргументації, якщо вона відповідає своєму предмету, має розуміти аргументацію як явище, яке, по суті, є *нормативним* за своїм характером. Аналіз як успішної, і невдалої аргументації («помилки») з погляду концепцій, у яких відсутній нормативний зміст — чи то формальний, психологічний, риторичний чи прагматичний, — дозволяє цим теоріям зрозуміти істотні риси нормативного виміру аргументації. Ми покажемо, що для того, щоб зрозуміти цей вимір, аргументація має розумітися як засіб набуття знань. Отже, хибні аргументи слід розуміти як наслідок епістемічних помилок. У більш широкому значенні такі епістемологічні помилки є помилками *раціональності* та належать до нормативного виміру цього останнього поняття. Ми покажемо, що сучасні дескриптивістські теорії (як помилок, так і, у загальному сенсі, аргументації) не можуть задовільно пояснити цей нормативний вимір.

Ця стаття складається із трьох частин. У першій з них ми розглянемо різні дескриптивістські пояснення помилок і аргументації, щоб показати, як вони не беруть до уваги, відкидають або не зовсім адекватно вирішують питання, що стосується нормативності аргументації. У дру-

[31] Biro, John [I.]; Harvey Siegel: Normativity, Argumentation, and an Epistemic Theory of Fallacies. In: Frans H. van Eemeren; Rob Grootendorst; J. Anthony Blair; Charles A. Willard (Hg.): Argumentation Illuminated. Selected Papers from the 1990 International Conference on Argumentation. Dordrecht: Foris 1992: 85-103.

гій частині ми даємо коротку характеристику епістемологічного погляду на помилки, який пояснює як нормативну природу аргументації, так і сутнісний характер зв'язків між аргументацією, з одного боку, і знанням та раціональністю — з іншого. У третій частині, ми далі розглядаємо зв'язок між аргументацією та раціональністю, а також наведемо доводи на користь того, щоб питання про нормативність аргументації включити в ширший контекст теорії епістемічної раціональності.

1. Дескриптивістські пояснення помилок та аргументації

Ми почнемо з огляду типових дескриптивістських пояснень помилок, щоб показати, що вони не здатні адекватно вирішувати питання щодо нормативності аргументації. Ми критикуємо кожне пояснення за цю нездатність і стверджуємо, що вони неспроможні тому, що не можуть дати нам, як ми його називаємо, внутрішнього погляду на причину того, чому помилки — це погано, а добрі аргументи — це добре. Ми стверджуємо, що таке пояснення може дати лише епістемічне пояснення аргументації, згідно з яким недоліки — це, по суті, епістемічні недоліки. Ми не сумніваємося, що наше обговорення помилок має наслідки не тільки для теорії помилок, але й для теорії аргументації у ширшому значенні, оскільки помилки — це не що інше, як погані чи невдалі аргументи, і теорія, яка пояснює порочну природу (badness) поганого аргументу (теорія помилок), може досягти успіху лише як частина ширшої теорії аргументації, яка враховує весь діапазон нормативної оцінки аргументів. Теорія помилок і теорія аргументації у ширшому сенсі повинні пояснювати нормативний вимір аргументації шляхом пояснення зв'язків між аргументацією, з одного боку, і знанням та раціональністю — з іншого. Ми заявляємо, що це може зробити лише епістемологічна теорія.

Ми розпочнемо з короткого огляду ряда підходів до теорії помилок, які з'явилися останнім часом. Ці підходи мають історичних попередників. Проте, Чарльз Гемблін (Charles Hamblin) у своїй новаторській книзі «Помилки» (Fallacies) (1970) кілька десятиліть тому цілком справедливо скаржився, що «традиційні трактування «помилок» надто безсистемні з погляду сучасних смаків». (p.11). Неабиякою мірою в результаті імпульсу, даного дослідженням Гемблін, в останні роки відбулися драматичні зміни: були зроблені спроби розробити теорію помилок, гідну цієї назви, які здійснювалися зазвичай у широкому контексті теорії аргументації і виходячи з ряду дуже складних філософських і нефілософських точок зору. Цікаво, що, незважаючи на ці спроби, ми думаємо, що всі вони явля-

ють собою один з двох класів (або обидва): ті, які незначно або повністю ігнорують нормативний вимір, що є, як ми вважаємо, суттєвим аспектом цього поняття, і ті, які не в змозі оцінити свій зв'язок з іншими, більш загальними поняттями, такими як знання та раціональність. Оскільки помилка є недоліком будь-якої аргументації (що, як ми вважаємо, всі теорії, хоч би якими різними вони були в інших відносинах, повинні допускати), то з цього випливає, що якщо теорія помилок не відповідає тим аспектам, які ми пропонуємо, то такою буде і теорія аргументації, в якій вона явно чи неявно міститься. Домінуючий традиційний підхід, звичайно, сильно спотворений у наші дні, але, на жаль, як і раніше, присутній навіть у сучасних логічних текстах, полягає в тому, щоб ставитися до помилок як до логічних помилок, тобто як до порушень формальних правил виведення. (Старе визначення помилки як аргументу, який здається правильним (valid), але не відображає дух цього <формально-логічного> підходу). Вони вважали, що помилки, мабуть, не залежать ні від основного змісту висловлювань, що розглядаються, ні від контексту, в якому використовується аналізований аргумент. Зокрема, жодне з порушень зазначених правил не може бути встановлене суто формальними способами та усунуто шляхом дотримання суто формальних приписів.

Давно визнано, що негативним наслідком цього підходу є труднощі у розумінні того, як він може застосовуватися до багатьох речей, які ми з Аристотеля звикли вважати помилками. З різних причин помилки з цього списку, такі різні, як передбачення підстави, з одного боку, і аргумент *ad hominem*, і безладна балаканина, з іншого, не залежать від жодного формального розгляду[32]. Ми згадуємо цей підхід не для того, щоб перерахувати ці знайомі проблеми, а для того, щоб наголосити той факт, що хоч би якими були його недоліки в порівнянні з тими пропонованими поліпшеннями, які ми збираємося обговорити, він відноситься до тих підходів, які дотримуються суто дескриптивного аналізу цього поняття. Тобто. він пропонує визначення, згідно з яким, якщо аргумент має (або не має) певну властивість F, він помилковий (або ні), але він не говорить (і це не є самоочевидним), чому володіння (або неволодіння) властивістю F — погана річ, яку має засуджувати та уникати аргументатор або дослідник. Звичайно, він припускає, що на ці питання є відповіді, і дає неявні зобов'язання щодо того, якими мають бути відповіді, але він явно нічого не стверджує щодо них, не кажучи вже про їхнє теоретичне обґрунтування.

[32] Як вказував Мілль, якщо один валідний аргумент передбачає підставу через свою форму, то передбачають підставу і всі аргументи, що мають таку форму. Дистанція між іншими традиційними помилками, згаданими вище, і формальною логікою надто очевидна, щоб вимагати коментарів.

Іншими словами, порочність (badness) володіння <властивістю> F (або неволодіння ним) є чимось зовнішнім по відношенню до його наявності у <предметі>, і навіть не згадується, не кажучи вже про те, щоб пояснювати це за допомогою теорії, яка робить F ключем до нашого розуміння помилки. (Пізніше ми доведемо, що епістемологічна теорія, якій ми віддаємо перевагу, у цьому відношенні унікально відрізняється від інших).

Невдоволення формальною концепцією помилок змусило деяких дослідників задуматися про <причини> успіху чи ефективність <аргументу>, найчастіше з погляду зміни переконань аудиторії, до якої звернений аргумент. Це дійсно правдоподібно і привабливо розглядати переконання як мету і основний момент аргументації, а отже, переконання аудиторії — як досягнення мети. Цей генеральний напрямок мислення може призвести до багатьох принципово різних підходів у теорії помилок. Якщо ми наголошуємо на фактичному досягненні мети переконання і розуміємо її як зміну переконання, ми приходимо до суто психологічної теорії (наприклад, Sanford, 1972, 1981, 1990). Така теорія вважатиме аргумент помилковим, якщо він не зможе досягти такої зміни переконання, на яку розраховував аргументатор. Очевидно, що аргумент, навпаки, отримає будь-який улюблений почесний ярлик деякої теорії («добрий», «прийнятний», «доречний») просто через те, що він справді призведе до ймовірної зміни. Важливо, що суто психологічна теорія нічого не говорить про засоби, за допомогою яких аргументи здійснюють свою заплановану зміну переконань. Єдиною достатньою умовою успіху є причинно-наслідкова ефективність. Зокрема, не потрібно, щоб зміна переконання була раціональною, або, що те саме, мав існувати певний формальний та/або доказовий (логічний чи епістемологічний) зв'язок між аргументом та зміною, яку він викликає[33].

Тепер ясно, що той самий аргумент може мати успіх в однієї аудиторії і не мати його в іншої (або, можливо, він матиме успіх і зазнати невдачі в різний час з однією і тією ж аудиторією), залежно від таких властивостей слухачів, як їх колишній запас переконань, здатність до висновку та інші здатності, а також навичка формування переконань та безліч інших випадкових психологічних властивостей, не кажучи вже

[33] Ми розміщуємо речі таким невизначеним і неоднозначним способом, стираючи різницю між станами і змістом переконань, не тому, що ми не вважаємо цю відмінність важливою в деякій адекватній теорії, а тому, що вона спрощує виклад, не торкаючись питання, яким ми тут займаємося. Дійсно, важливість критики психологічної теорії, яку ми тут обговорюємо, полягає саме в тому, що вона аналізує помилки з погляду відносин між аргументами та станами переконань, а не з погляду відносин між змістом переконань.

про такі ж випадкові особливості контексту його використання аж до таких земних речей, як рівень навколишнього шуму.[34]

Один із способів, яким захисник психологічного підходу може спробувати уникнути цієї (на перший погляд, небажаної) радикальної відносності, полягає в тому, щоб ввести в теорію досить велику порцію ідеалізації, виключивши цим чисто випадкові і, можливо, ідіосинкразичні властивості як такі, які належать до оцінки аргументів. Крім того факту, що прихильники психологізму в цій галузі, як правило, неоднозначні в цьому питанні[35], слід також усвідомити собі, що така спроба всидіти на двох стільцях за своєю природою не є міцною: чим вища ідеалізація, тим менш чисто психологічною та описовою є теорія. Справді, як тільки хтось стає на шлях ідеалізації, йому важко не накласти таких сильних обмежень на засоби, за допомогою яких слід змінювати переконання, щоб аргумент вважався прийнятним (або навіть щоб він вважався аргументом), щоб ми, зрештою , змогли призвести до *раціональної* зміни переконань як важливої властивості, яку прийнятні аргументи повинні розглядати як свою мету. Однак, як тільки це відбувається, теорія перестає бути суто описовою в раніше зазначеному сенсі, оскільки вона включає суттєві нормативні елементи в саму властивість, з точки зору якої повинні оцінюватися аргументи. Останнім часом низка авторів привабила те, що можна назвати *діалектичним* та *риторичним* підходами до вивчення помилок. (Hamblin 1970, Brinton 1985, Walton 1990). Хоча такі підходи явно черпають натхнення з давньогрецького контексту, в якому виникло поняття помилки, їх прихильники не задовольняються тим, щоб розглядати цю концепцію в суто історичному, стародавньому аспекті, як це було рекомендовано Річардом Робінсоном в одній із його ранніх критик формальної концепції помилки передбачення підстави, яка виступає як свого роду лакмусового папірця (Robinson, 1971). Скоріше, своє трактування помилки вони намагаються помістити в ширші образні рамки (pictures) діалектики або риторики, які систематично розробляються (часто з використанням методів сучасної формальної логіки) таким чином, щоб бути загальною теорією аргументації.

---

[34] Це передбачає, що ми можемо і повинні думати про аргументи як про певний сенс абстрактних об'єктів, здатних стати чимось конкретним завдяки конкретним окремим подіям, в яких вони використовуються. Деякі можуть це заперечувати, але тоді навряд чи можна мати велику надію на теорії помилок і аргументації, або бачити великий сенс у їх вивченні.

[35] Здається, вони хочуть прийняти релятивізм, який вони як відкидають, так і уникають. Для обговорення цього питання з прикладу версії психологізму Сенфорда див. (Biro 1984, pp. 245-6).

Якими б різними ні були ці образні уявлення, ці підходи також уразливі для тієї критики, яку ми спрямовували на психологічні теорії. Оскільки хтось бачить свою мету в тому, щоб чинити вплив (тиск) на аудиторію, він не може уникнути дилеми: або залишити засоби, за допомогою яких ефект досягається у невизначений і нерегламентований <спосіб>, або накласти на них такі обмеження, що тільки деякі з них будуть вважатися прийнятними. У першому випадку він перебуває не в кращому становищі, ніж був чистий психолог, який досліджує причинно-наслідкові зв'язки, а в другому він знову відійшов би від чистого дескриптивізму, впускаючи у свій аналіз нормативні елементи.

Ми можемо проілюструвати цю проблему, пославшись на недавню спробу дати риторичне пояснення одному аргументу, а (іноді) і помилці стосовно яких, на перший погляд, такий підхід був би найбільш підходящим. Йдеться про аргумент до людини (*argumentum ad hominem*). Ми вважаємо, що легко погодитися з деякими загальними зауваженнями, які Ален Брінтон (Alan Brinton 1985) робить в ході цього пояснення, а саме, що аргументи *ad hominem* не завжди помилкові, і для того, щоб вирішити, чи аргумент є помилковим чи ні, необхідно розглянути конкретні факти, пов'язані з його використанням. Брінтон каже: «Для риторичного підходу, на відміну від логічного, характерно те, що вимагає уваги до конкретного випадку» (p.56). Це цілком так, але ми повинні звернути увагу, які особливості конкретних випадків ми вважаємо релевантними. Якщо зосередимося на тому, що сторони в якійсь реальній ситуації вважають переконливим, ми знову опинимося на релятивістській позиції психологічних теорій. (Насправді ми об'єднали риторичні та психологічні теорії). Якщо, з іншого боку, ми звертаємо увагу на ті особливості ситуації, які мають відношення до того, *чи повинен хтось*, кому може бути пред'явлений аргумент, вважати його переконливим (такі особливості, як його об'єктивне ставлення до епістемічного авторитету його джерела з погляду, скажімо, надійності цього джерела у минулому, або його нинішнього епістемічного статусу, або обмежень), ми знову вводимо до наших стандартів нормативні поняття для оцінки аргументу. Такий крок фактично перетворює будь-який погляд, включаючи і так званий риторичний, на епістемологічний, який ми захищаємо.

Ще одна проблема, з якою стикається такий погляд, як у Брінтона, полягає в тому, що він не може відрізнити помилку просто непристойного вчинку. Припустимо, що *X* висуває добрий аргумент *ad hominem* проти *Y*, який сам виступає за якийсь висновок *C* (можливо, як і в деяких прикладах Брінтона, *X* насправді викриває «порнографічні рекомендації» (ethotic credentials) *Y*), показуючи, що його висновок загалом не-

спроможний, лицемірний і упереджений. Брінтон визнає, що хоча такий аргумент *ad hominem* може — і повинен — зменшити нашу сприйнятливість до аргументу *Y* на користь *C*, він не стане, по суті, «прямим» аргументом проти *C* (pp.58-9)[36] Для Брінтона проблема полягає в тому, як відрізнити випадок, коли висувається, як це зазвичай буває, такий самий добрий аргумент *ad hominem*, як і аргумент проти *C*, від випадку, коли пропонент обережно характеризує аргумент як такий, який залишає статус *C* відкритим, навіть якщо він при цьому нейтралізує конкретний (і, можливо, за його відсутності правдоподібний) аргумент на користь *C*. Також припустимо, що те, що пропонується, є поганим аргументом *ad hominem*? Як ми можемо відрізнити просту некоректність навіть морального звинувачення у неналежному нападі на захисника *C* від помилки того, хто претендує на володіння аргументом на користь не-*C*?[37] Ми вважаємо, що ця проблема — не просто термінологічний каламбур, пов'язаний із ярликом «помилка». Між двома наведеними випадками є істотна відмінність, і теорія, яка їх змішує, не пояснює її. (Знову ж таки, ми заявляємо, що епістемологічна теорія може не тільки вказати на цю відмінність, а й пояснити її.).

З подібною труднощами стикається *прагма-діалектичне* пояснення помилки та аргументації, запропоноване Амстердамською школою (van Eemeren 1987, van Eemeren та Grootendorst 1984, van Eemeren, Grootendorst та Kruiger 1987). З цієї точки зору аргументація розглядається як частина діалектичної дискусії між сторонами, що сперечаються, мета якої полягає в тому, щоб вирішити суперечку і дійти згоди щодо обговорюваного питання шляхом ведення бесіди відповідно до правил, які приймають усі сторони, що беруть участь у суперечці, і які призначені для успішного раціонального вирішення таких суперечок: «Аргументація — це комплекс мовних дій, що складається з сукупності

---

[36] Але що буде, якщо необґрунтована атака ad hominem змусить нас знехтувати аргументом Y і відкинути його висновок? Що може сказати риторична теорія про те, чому він поганий, як це інтуїтивно здається?

[37] Можна подумати, що якась умова може бути включена до визначення цього виду помилки, яка стосується наміру аргументатора, і, дійсно, подібні умови можуть бути підходящими / необхідними / у разі деяких інших помилок. Ми вважаємо, що проблема набагато складніша: крім епістемологічних труднощів, пов'язаних з виявленням таких намірів та обґрунтуванням їхньої компетенції, цілком можуть виникнути конфлікти між такими передбачуваними намірами та іншими особливостями контексту, в якому використовується аргумент. Проблеми тут ті ж, що й проблеми, що стосуються статусу та ролі намірів у теоріях значення в цілому (для подальшого обговорення див. (Biro 1979 та 1981).)

висловлювань, призначених для обґрунтування чи спростування думки та націлених на переконання раціонального судді, здатного розумно реагувати, у прийнятності чи неприйнятності цієї точки зору» (van Eemeren 19). 202). З цією метою формулюється норма раціональності: «Користувач мови, який бере участь у аргументованому обговоренні, використовує раціональну мову, якщо в ході дискусії він виконує лише мовні акти, що узгоджуються з системою правил, прийнятною для всіх учасників дискусії, які сприяють створенню діалогу (a dialectic), здатного зробити вирішення спору основною метою дискусії" (van Eemeren and Grootendorst 1984, p.18). У цих багаторазових закликах до раціональності, норм і розумності, безсумнівно, здається, що Амстердамська школа пропонує нормативну, можливо, навіть епістемічну концепцію аргументації. (Тому ми припускаємо, що характеристика цієї теорії аргументації як «дескриптивістської» вводитиме в оману).

Тим не менш, ми вважаємо, що прагматичний характер їх підходу суперечить цій уявній нормативності. Відповідно до їх формулювання зведення правил, що регулюють обов'язки учасників раціональної аргументації (van Eemeren and Grootendorst 1984, pp. 151-75.), основна мета і практична цінність правил полягає в тому, щоб сприяти вирішенню суперечок (p.151). Добрий аргумент — це аргумент, який висувається відповідно до правил і який сприяє вирішенню <суперечки>, а помилки — це ті аргументативні мовленні акти, які порушують правила та перешкоджають її вирішенню: «Будь-яке порушення будь-якого з правил кодексу поведінки для раціональних учасників дискусії (хоч би якою стороною воно було зроблено на будь-якій стадії обговорення) є помилкою» (p.189).

Складність полягає в тому, що учасники можуть дотримуватися зведення норм поведінки та вирішувати свої суперечки, але способами, які роблять це рішення необґрунтованим чи ірраціональним. Тут є два відповідні види випадків: один, у якому учасники поділяють та використовують проблемні правила міркування чи висновку. Першого роду випадок може бути пояснити наступним прикладом. Двоє учасників диспуту сперечаються про майбутні вибори. Обидва вважають, що має бути обраний найкрасивіший кандидат (або чорний кандидат, або кандидат єврейської національності тощо). Спочатку вони не згодні з тим, який з кандидатів найкрасивіший і тому найбільше гідний бути обраним. Але після деякого обговорення, в ході якого дотримуються правил кодексу поведінки, суперечка вирішується, і учасники погоджуються, що їм слід проголосувати за кандидата С. Проблема полягає в тому, що це рішення є явно ірраціональним, оскільки сама по собі краса не має відношення до раціональної. оцінки гідності кандидатів, і загальне переконання

учасників щодо того, що це відповідний критерій, є необґрунтованим. Тут йдеться про випадок, коли рішення, прийняте відповідно до кодексу поведінки, є необґрунтованим і нераціональним.

Другий випадок — це випадок, коли учасники спору поділяють і використовують проблемні правила міркування та висновку.[38] Тут ми можемо виділити два підвиди цього випадку. Перший підвид все ще включає помилкові переконання, хоча цього разу йдеться про хибні переконання не щодо фактичних речей у світі, а щодо обґрунтованості та надійності правил або принципів виведення. Психологічна література сповнена доказів того, що люди в процесі міркування регулярно використовують сумнівні, проблемні та явно хибні правила виведення. Наприклад, вони часто роблять помилку гравця та помилку базової ставки, а також регулярно порушують правило з'єднання, розмірковуючи про ймовірності.[39] Отже, розглянемо випадок, коли гравці сперечаються про свою наступну ставку. Вони витратили майже всі свої гроші, і їм достатньо лише одного шансу відшкодувати свої втрати, перш ніж вони повернуться додому. Один учасник суперечки хоче зробити ставку на блек-джек. Як підстава в нього виступає передчуття, що успіх ось-ось повернеться до нього обличчям. Інший хоче зробити ставку на рулетку і пропонує наступний аргумент: він робив ставки десять разів поспіль і в кожному випадку він програвав, тому що кулька зупинялася на червоній. Звичайно, ймовірно, що наступним виявиться чорний. Вкрай малоймовірно, що червоне трапиться одинадцять разів поспіль. Тому найкраще зробити ставку на чорне. Сперечальники обговорюють відносні переваги запропонованих ставок відповідно до запропонованих Амстердамською школою правил поведінки. Зрештою їх обох переконує аргумент другого учасника суперечки щодо ймовірності того, що наступний поворот колеса зупиниться на чорному. Таким чином, суперечка вирішується і кодекс поведінки дотримано. Але узгоджене рішення навряд чи може бути абсолютно раціональним, оскільки воно є результатом того, що обидва учасники спору роблять помилку гравця. Ось інший випадок, коли зведення правил поведінки може призвести до рішення, яке не є раціональним. Другий підвид цього випадку включає не стільки помилкові переконання про те, що якесь правило виведення використовується як передумова в аргументі, але, швидше,

---

[38] Ми дякуємо Шерон Бейлін (Sharon Bailin) за пропозицію включити обговорення такого роду випадку.

[39] Яскраві приклади таких емпіричних даних, які ми маємо на увазі, можна знайти у Nisbett і Ross (1980), а також у Kahneman, Slovic і Tversky (1982). Що стосується обговорення та посилань, див. Goldman (1986) та Siegel (1991).

використання безглуздих (crazy) правил у самій аргументації. Уявіть двох людей у їхній аргументативний практиці, які згодні, що лише аргументи з парною кількістю засновків є валідними або що той, хто сперечається голосніше, має найкращий аргумент (або, якщо повернутися до того випадку, який ми обговорювали раніше, що аргумент *ad hominem* проти того, хто аргументує на користь *C*, є доказом того, що не-*C*).[40]

Ці випадки показують, що помилково розглядати добру аргументацію як таку, яка відбувається відповідно до правил, узгоджених всіма сторонами, що сперечаються, і призначеними для розв'язання їх суперечки, а помилки розглядати як порушення таких правил. Бо сторони, що сперечаються, можуть дійти рішення, яке тим не менш ірраціональне. (Дійсно, якщо учасники суперечки погано міркують або наполягають на використанні хибних або необґрунтованих переконань у своїх аргументах, <норма> раціональності може вимагати анулювання рішення.[41] Прагматична мета досягнення рішення (навіть відповідно до правил, узгоджених усіма учасниками суперечки) відображає більшою мірою відданість інструментальної чи прагматичної, а не епістемічної раціональності.[42] Але лише остання може повністю виправдати нормативність аргументації.[43]

2. Епістемічна теорія помилок та аргументації

Тепер має стати зрозумілим, що дилема, поставлена нами для дескриптивістських теорій, які ми обговорюємо вище, є досить загальною ди-

---

40 Такі випадки показують, що порушення кодексу поведінки Амстердамської школи не обов'язково для того, щоб аргумент був хибним.

41 Яка встановлює, що порушення кодексу недостатньо, щоб підтримати звинувачення у помилці

42 Див. обговорення цього протиставлення в: (Siegel 1990).

43 Амстердамська школа, як ми вважаємо, зазвичай передбачає прихильність до епістемічної раціональності (як, наприклад, у їхніх цитованих вище зауваженнях про раціональних суддів, норми раціональності і розумності), але насправді вона віддана лише інструментальній або прагматичній раціональності. Наприклад, ван Емерен (van Eemeren 1987) визначає аргументацію протогоніста (pro-argumentation) (приблизно) як «спробу промовця *обґрунтувати* певну точку зору *з метою задоволення реципієнта*» (p. 205, виділення додано). Тут перший виділений вираз передбачає епістемічну раціональність, але другий зводить проблему обґрунтування до проблеми інструментальної раціональності. (Ми вважаємо очевидним, що деяка точка зору може бути виправдана для когось прагматично («з метою задоволення реципієнта»), не будучи фактично (епістемічно) обґрунтованою.)

лемою, яку всі такі теорії допускають.[44] Аналіз помилок (і аргументів загалом) з погляду суто описових, не-епістемологічних властивостей не пояснює прозоро (leaves mysterious) їх нормативний характер. Він також залишає можливість для відкритого питання у стилі Мура: якщо врахувати, що для аргументу «бути помилковим» *погано*, то чому погано мати/не мати F (деяку властивість, з погляду якої наш дескриптивіст пояснює помилковість)? Нижче ми доведемо, що тільки епістемологічна теорія може уникнути цієї проблеми. Але на даний момент слід зазначити, що додавання таких самих або більш складних описових властивостей, далеких від епістемології, не допоможе, тоді як апеляція до тих властивостей, які включені в звичайні ідеалізації (наприклад, від простого переконання до розумного або від прийняття до прийнятності) перетворює цю теорію на нормативну і цим руйнує дескриптивістські обмеження.

Що необхідно, так це властивість, яка, хоч і є сама по собі безсумнівно дескриптивною[45], все ж таки при поясненні проблеми помилки одночасно пояснює її нормативний вимір. Ми стверджуємо, що епістемологічна концепція помилки концентрує свою увагу саме на такій властивості.

Настав час дати короткий огляд епістемологічного підходу, який хочемо протиставити тим, які критикували.[46] Цей підхід ґрунтувався на твердженні, що він є концептуальною істиною, що стосується аргументів, основне (але, звичайно, не єдине) значення якої полягає в тому, щоб прокласти міст від відомих істин або обґрунтованих переконань до поки що невідомих (або принаймні невизнаних) істин і поки що необґрунтованих переконань. Аргумент спрямований на те (а добрий аргумент це робить), щоб виходячи з будь-якого висловлювання (або деяких висловлювань), істинність чи обґрунтованість якого (яких) приймають, привести дослідника чи аудиторію до інших висловлювань, чию істинність чи обґрунтованість вони розглядатимуть як такі, які мають вагомі підстави бути визнаними *на його (їхній) підставі*. Такі аргументи — це, по суті,

---

44 І саме є лише різновидом ще більш загального заперечення, яке висувається проти причинного пояснення інтенціональних феноменів.

45 Що це означає? У цьому контексті, як мінімум, існує природний прийнятний опис того, як встановлюється наявність властивостей, що розглядаються. Основна вимога полягає в тому, щоб для розпізнавання таких властивостей не потрібно ніяких спеціальних навичок.

46 Детальніше див. Biro 1977, 1984 та 1987 та Siegel 1989a. Для обговорення деяких основних філософських питань див. Siegel 1989 та 1990.

епістемологічні об'єкти, а їх суттєві недоліки, незалежно від їх різноманітності, також є епістемологічними.[47]

У попередній роботі (Biro 1977, 1984) ми перевірили основну ідею помилки передбачення підстави, яка представляє особливий інтерес для філософії, як через її поширеність (чи принаймні через звинувачення проти неї), так і через її зв'язки із складними проблемами філософського методу. Для визначення цієї помилки було запропоновано властивість *епістемічної серйозності*, властивість, яку мають добрі аргументи, а погані, такі як передбачення підстави, не мають. Епістемічна серйозність, своєю чергою, визначається, загалом, як проблема відносної пізнаваності засновків і висновка, а також, зокрема, у разі передбачення підстави, пізнаваності засновків незалежно від висновка. Є надія на те, що більшість помилок, якщо не всі, з традиційного списку будуть піддані аналізу, який використовує ці чи інші родинні поняття.[48] Якщо це так, то виявиться, що вони більш природні, ніж це може здатися на перший погляд. Крім того, теорія помилок, зрозуміла в такому дусі, стала б, очевидно, частиною загальної теорії аргументації, яка б представляла свій предмет не як гру, давню чи вічну, і не як засіб для незалежних полемічних, судових чи соціальних цілей. Звичайно, в епістемологічній концепції аргументації немає нічого, що виключало б використання аргументів для цих та багатьох інших цілей. Радше стверджується, що такі інші цілі паразитують на більш важливому використанні аргументів, на якому має зосередитись теорія аргументів.

Потрібно набагато більше витонченості для того, щоб цей короткий нарис став хоча б початком теорії. Питання, які легко спадають на думку як такі, що вимагають дослідження, включають відмінності між теоріями, сформульованими в термінах знання та розумного переконання, відповідно, і відмінності між тим, що дає нормативне пояснення чогось, та використанням нормативних понять у цьому поясненні. Є багато інших <питань, для яких> у нас немає часу навіть на те, щоб перерахувати їх тут.[49] Натомість ми маємо повернутися до нашого твердження про те, що лише епістемологічний погляд може виправдати

---

47 Що не заперечує, що вони також не застраховані від невдач, не пов'язаних з епістемологією, таких як невідповідність соціальним умовам або неелегантність.

48 Пов'язані належним чином властивості варіюватимуться від формальних, що стосуються валідності, з одного боку, до контент-орієнтованих, таких як релевантність — з іншого.

49 Початок було покладено першим питанням у: (Biro 1977 і 1984) та (Siegel 1989a), а другим у: (Biro 1987).

нормативний вимір поняття аргументації і, зокрема, поняття помилки. З точки зору відмінності, яку ми провели раніше між внутрішніми та зовнішніми поясненнями того, що поганого у помилках, роблячи володіння певними епістемічними властивостями, такими як епістемічна серйозність, відмінною рисою доброго аргументу, треба, очевидно, також дати внутрішнє пояснення того, що неправильно, коли аргумент не має такої якості: це — зазнати невдачі як аргументу. (Зверніть увагу на те, що це не випадково, і ми вважаємо цілком доречним наслідування Аристотелю!) Якщо хтось наводить «аргумент», який, таким чином, не в змозі зробити те, що має зробити аргумент, ця людина винна у вчиненні помилки і, таким чином, заслуговує на осуд.

Зауважте, що погляд, який як визначення доброго аргументу містить якусь властивість, що не відноситься до епістемології, таку як, скажімо, переконливість, повинен аналогічним чином ставитися до відсутності цієї властивості як причини (constituting) помилки і зупинитися на цьому. Бо, якщо ми візьмемо переконання як мету аргументації, то, якщо аргумент не зможе досягти цієї мети, його на цій підставі можна буде вважати *вадким* (defective), не вважаючи його при цьому помилковим. (Можливо, ця нездатність (failure) є випадковим результатом неуважності або необачності аудиторії, або незграбності аргументатора.) І навпаки, аргумент, що містить кричущу помилку, все ж таки може переконати, враховуючи досить велику довірливість аудиторії. Сказати, що аргумент, який не може переконати, є помилковим, означає сказати, що він робить це з особливої причини, і саме цю причину має пояснити теорія *помилок* (на відміну від теорії переконання) — і, як ми стверджуємо, лише епістемологічна теорія може зробити це. (Чи характеризуємо ми хибну аргументацію як помилку чи недолік — це інше питання. Але ми не згодні із твердженням Гінтікі про те, що в епістемологічній теорії «більше не залишиться жодного криміналу», але тільки помилки» (Hintikka 1987, p. 232).).[50]

Теорії, які пояснюють помилковість з погляду неэпистемологических властивостей, змушені залучати (invoke) епістемологічну мету як зовнішню, до якої аргументи можуть, але не зобов'язані, прагнути на додаток до своїх безпосередніх психологічних, риторичних, діалектичних чи інших цілей. Тільки так вони можуть уникнути того, щоб можливість інтуїтивного застосування поняття провини до деяких невдач у аргументації залишалася непоясненою та загадковою. Якщо, викладаючи вам аргумент, я бачу свою мету лише в тому, щоб змінити вашу

[50] Ми обговоримо квазі-епістемологічну теорію Хінтікі нижче

думку, то моя невдача, незалежно від її причини, може бути джерелом жалю для мене (хоч і не обов'язково для вас чи для інших) і навіть приводом для критики з деякої прагматичної точки зору. Але, як підказує наше інтуїтивне розуміння помилок, немає сенсу звинувачувати мене за цю невдачу в якомусь моральному сенсі. Навіть якщо теорія, яка розуміє аргументи в таких суто полемічних термінах, може мати справу з випадками, які часто вважаються для неї проблемними, такими як випадки окремих осіб, які обмірковують або досліджують щось (можливо, представляючи їх як окремі випадки більш загальної багатосторонньої ситуації)), то який сенс це може надати тій ідеї, що помилки — чи то в таких ситуаціях з однією людиною або в більш типових ситуаціях з кількома людьми — у прозорому сенсі є щось об'єктивно погане?

Навпаки, епістемологічне поняття аргументу вже включає пояснення того, чому помилки гідні осуду (blameworthiness), — пояснення, яке інші погляди повинні отримувати із зовнішніх зв'язків з епістемологічними цілями. Це пояснення, у двох словах, полягає в тому, що аргумент, який спрямований на досягнення епістемологічних цілей, але не робить цього, заслуговує на звинувачення *ipso facto* (через сам факт). Немає необхідності шукати подальше пояснення у зовнішніх відношеннях між аргументами, що розуміються не в епістемологічному сенсі, і епістемологічними цілями, що розуміються не в епістемологічному сенсі, яким вони можуть випадково служити.

Тут слід коротко згадати два погляди, що недавно виникли, один із яких стосується, зокрема, передбачення підстави, а інший — помилки загалом. Ці погляди наближаються до епістемологічного підходу, який ми захищаємо, хоча явно та послідовно його не дотримуються.

Френк Джексон має намір «почати все спочатку, підійшовши до цього питання (передбачення підстави) шляхом розгляду того, що насамперед є метою суперечки взагалі» (Jackson, p.26). Такий початок ми явно схвалюємо. Проте він сприймає цю мету, за великим рахунком, багато в чому в дусі психологічної теорії як спробу вплинути на переконання інших і вважає помилки неефективними (ineffective) (термін Джексона — p.36) спробами досягти цієї мети. Таким чином, він робить ту ж помилку, що й дескриптивізм загалом. Але погляд Джексона цікавий тим, що він знову розкриває перевагу (reveals the pull) нормативу, який навіть дескриптивісти відчувають, хоч і не визнають. Джексон бачить «особливу легкість [...] таку, що будь-яка (розсудлива) аудиторія, яка сумнівалася у висновку, мала б вихідні переконання, на які не впливають аргументи, представлені в процесі викладу аргументації» (Jackson, p.35). Проте він не бачить, що саме його опис випадку вклю-

чає змішання психологічних і епістемологічних понять. Він приходить до такого змішання понять, прагнучи ідеалізації, яка, на його думку, призведе до поняття передбачення підстави «в правильному значенні цього слова» (ibid.). Тут ми знову можемо побачити погляд, обмежений рамками дилеми, що стоїть перед нами, яку ми описували в загальних рисах, <з одного боку> — відчуття недостатності чистого дескриптивізму, а <з іншого> — спроби уникнути його, не звертаючись до епістемологічної і, отже, нормативної теорії. Ми сподіваємося, що ми маємо підстави вважати, що досі це нікому не вдалося зробити.

Набагато цікавішою є недавня спроба впоратися з цією проблемою (tensions) (і не лише через її більшу загальність). Це спроба Яаако Гінтіки (Jaakko Hintikka 1987). Він виходить із критики Робінсоном формальної концепції помилки і для розуміння цього поняття виступає за повернення до грецького контексту. Але він не приймає зневажливого ставлення Робінсона до цього поняття, який серйозно вважає це поняття анахронічним та застосовним лише до архаїчних ігор. Це далеко не так: Гінтікка заявляє і намагається показати досить детально, що історичний контекст вказує на набагато загальнішу модель дослідження, а саме на його власну модель питань та відповідей (interrogative model), з точки зору якої слід розуміти як помилки, так і аргументи в цілому. Тут ми не можемо розглянути багато провокаційних історичних і змістовних заяв, що висуваються Гінтікой, заяви, до яких ми ставимося з різним ступенем симпатії.[51] Безпосередньо цікавим для нас аспектом його погляду є та роль, яку відіграють у ньому епістемологічні поняття. Хоча Гінтікка розглядає свій погляд як діалектичний і використовує квазі-метафору гри, щоб представити питання-відповідну модель, на основі якої він пропонує розуміти аргументи, важливо підкреслити, що він, насправді, розглядає цю модель як модель *дослідження*, як модель «гри, спрямованої на пошук знань», як «реалістичну модель [моделі] процесів пошуку знань» (p.231). Незважаючи на те, що він офіційно називає свій погляд «діалектичним», ці твердження явно дозволяють віднести погляд Гінтікі до класу епістемологічних теорій, оскільки епістемологічні поняття стають як центральними, так і внутрішніми по відношенню до так званої діалектичної моделі. Деякі з найцікавіших частин статті Гінтікі стосуються ширшого питання про те, як слід розуміти самі ці епістемологічні поняття, і він виступає за арістотелівське (як він це розуміє) обґрунтування їх у рамках діалектичних понять. Незважаючи на наяв-

[51] Сюди належать деякі моменти інтерпретації текстів Арістотеля.

ність спірних моментів[52], ми дуже симпатизуємо такій позиції. Але ми б наполягали на тому, щоб подібне звернення до діалектичних понять на цьому фундаментальнішому рівні різко відрізнялося б від чужих епістемологічному діалектичних підходів, які ми обговорювали раніше. Погляд Гінтікі і наш поєднує визнання того, що існують систематичні та аналітичні зв'язки між поняттям аргументу (і, отже, помилки) та системою (network) епістемологічних понять, які включають знання, докази, демонстрацію, свідчення, розумні переконання, раціональність тощо подібне. Це явно контрастує з теоріями, далекими від епістемологічної, які поміщають наші центральні (target) поняття в зовсім іншу сім'ю понять, що включає переконання, зміну переконань тощо.

Ми наполягаємо на тому, що теорія помилок має бути нормативною. Це не означає, що властивості, до яких вона апелює, власними силами повинні бути неописовими (у поясненому вище сенсі). Побоювання, що наш погляд може вимагати саме цього, є основою заперечення, висунутого проти нього Сенфордом (Sanford 1990). Він просить нас розглянути аналогію з аналізом концепції брехні з погляду абсолютно описових властивостей (таких як вимовлення хибних речень та володіння хибними намірами), які, тим не менш, можуть віддавати належне нормативним інтуїціям, пов'язаним із цим поняттям (зокрема, що брехня варта осуду). Так само, як у цьому випадку, стверджує Сенфорд, так і у разі помилок не потрібно посилатися на будь-які нормативні, а тому, можливо, проблематичні з точки зору епістемології *властивості*.[53] Необґрунтованість такого занепокоєння має стати тепер очевидною. Епістемологічні властивості (такі як епістемологічна серйозність) цілком описові (у своєму сенсі) і не вимагають якоїсь особливої епістемології. Але вони мають здатність (однозначно, якщо ми маємо рацію) уможливити нормативну теорію. Аналогія Сенфорда краще, ніж він думає: вона аж ніяк не дає підстав для заперечення. Вона є прикладом тієї стратегії, яку ми

---

[52] Ми, наприклад, воліли б розвивати нашу теорію зрештою з урахуванням таких понять, як розумне чи обгрунтоване переконання, а чи не такого старого, як поняття знання. Ми бачимо, що цей напрям найбільш арістотелівський за духом і найкращий спосіб примирити нитки міркувань (strands) його Топіки / Софістичних спростування з Першою Аналітикою і теорією науки, викладеної у Другій Аналітиці.

[53] Яким буде характер нашого доступу до цих об'єктів? Чи потрібно залучати для їхнього розпізнавання особливі здібності, як це роблять неприродним чином етичні інтуїціоністи?

відстоюємо, — стратегії, яка дозволяє нормативним властивостям перевершувати дескриптивні.[54]

3. Аргументація, нормативність та раціональність

Аргумент успішний з епістемологічної (а не риторичної, прагматичної і т. д.) точки зору тією мірою, якою він сприяє прогресу знання аргументатора та його аудиторії, або ж дає вагомі підстави для переконання чи прийняття пропозиції. З епістемологічної погляду успішними аргументами є епістемологічно серйозні аргументи в поясненому вище сенсі, а невдачі аргументації, які б не були наміри аргументатора, повинні розумітися як епістемологічні невдачі, тобто. невдалі спроби дати обґрунтування своїх переконань чи сприяти прогресу знання. Епістемологічний успіх — питання *обґрунтування*, яке, своєю чергою, є питанням раціональності. Аргумент успішний тією мірою, якою він *робить переконання раціональним*. Таким чином, раціональність займає центральне місце в оцінці аргументів та теорії <аргументації> і, звичайно ж, є нормативною. В ідеалі вона каже нам, у що ми маємо і не повинні вірити. Ця концепція аргументації передбачає, що при обґрунтуванні висновків *підстави* здатні бути *епістемологічно сильними*. Оцінка аргументу та теорія аргументації, зрозумілі таким чином, значною мірою спираються на теорію епістемологічної раціональності. Надалі ми спробуємо розвинути це поняття епістемологічної раціональності, а також проілюструвати та продемонструвати її центральне місце у теорії аргументації.[55]

---

[54] Було б дивно, якби спробували дати пояснення брехні, не згадуючи обману. Уявіть, що ви намагаєтеся обійтися такими властивостями, як: сказати щось, що змушує аудиторію повірити у щось хибне. Ми вважаємо, що пояснення помилки, відмінні від епістемологічних, даються у цьому руслі: вони покладаються на описові властивості, над якими не владні нормативні. (Або припустимо, що я говорю щось з наміром обдурити вас, але те, що я говорю, відбувається всупереч моєму переконанню, що це правда. Я брехав? Теорія, що розглядається тут, мала б сказати, всупереч інтуїції, що я не брехав.)

[55] З цього моменту під раціональністю ми розуміємо епістемологічну раціональність. Деякі автори проводять різницю між епістемологічною раціональністю та моральною, або практичною (prudential) раціональністю. (Див., наприклад, Moser 1985, гл. 6.) Ми не хочемо тут досліджувати відносини чи відмінності (якщо такі є) між цими різними видами раціональності. Ми задовольняємося розробкою у цьому тексті поняття епістемологічної раціональності. Її ставлення до інших видів раціональності слід розглядати в іншому місці.

З епістемологічної точки зору, аргумент успішний тією мірою, якою він забезпечує достатню (adequate) підставу для віри у свій висновок, і неуспішний в тій мірі, якою він цього не робить. Незважаючи на те, що люди сперечаються заради багатьох цілей — переконати, умовити, справити враження, насолодитися, вбити час), — успіх аргументу не має нічого спільного з досягненням таких цілей. Візьмемо аргумент:

(1) Комунізм зазнає поразки у всій Східній Європі.
(2) Тому народу Куби було б краще, якби Кастро пішов у відставку.

Це — поганий аргумент, тому що його засновки самі по собі не в змозі забезпечити достатню підтримку своєму висновку, і це незважаючи на те, що він задовольняє багатьом із перерахованих цілей. Наприклад, багато людей уПівденній Флориді вважають цей аргумент переконливим. Він часто використовується, щоб задобрити друзів уряду Кастро. Він справляє враження на багатьох, він приносить задоволення багатьом, і він вбиває багато часу, коли використовується в розмовах і в засобах масової інформації. Незважаючи на те, що цей аргумент сприяє досягненню цих різноманітних цілей, він невдалий, оскільки не дає підстав вірити у його висновок. Це означає, необхідною та достатньою умовою для досягнення успіху в аргументації є таке, що робить висновок гарантованим (warranted). Аргумент є успішним тією мірою, якою він гарантує (provides warrant) свій висновок, і неуспішним тією, якою він не гарантує його.

Що потрібно для того, щоб аргумент гарантував висновок? Коротка відповідь така: висновок гарантовано аргументом, якщо аргумент робить віру у висновок раціональною, якщо засновки аргументу дають вагомі підстави і тому гарантують його висновок. Критикувати аргумент як невдалий чи помилковий — отже, сказати, що він неспроможний раціональним способом змусити повірити (render belief) у свій висновок (назвати його помилковим — отже, стверджувати, що він робить віру у свій висновок раціональної через якогось конкретного недоліку, який є ознакою помилки, що розглядається). Визнати аргумент успішним — значить, визнати, що він досяг успіху в тому, щоб зробити віру в його висновок раціональною. Раціональність, таким чином, є основою аргументації. І теорія аргументації має розумітися як теорія, пов'язана із здатністю аргументів робити переконання раціональними. Та частина теорії аргументації, яка відома як теорія помилок, повинна розумітися як теорія, яка зосереджує свою увагу на систематичних вадах, через які аргументи стають нездатними раціонально гарантувати свої висновки.

Коли аргумент робить висновок раціонально обґрунтованим, то виникає питання: чи є віра у його висновок (на його підставі[56]) раціональної? Тут ми вступаємо на спірну епістемологічну територію і маємо діяти з обережністю. Загалом аргумент робить віру в затвердження (на його основі) раціональною, коли підстави, висунуті аргументом на підтримку затвердження, відповідають критеріям, яким повинен відповідати добрий аргумент. Коли підстави, наведені на підтримку висновка, достатньо добрі, віра у нього раціональна. Коли ж підстави «достатньо добрі»? Тут ми приходимо до суті епістемології, оскільки епістемологія централізовано займається формулюванням загальних критеріїв, що визначають оцінку сильних і слабких сторін пропонованих і передбачуваних підстав, та <розробкою> загальної теорії знання (a general theory of knowledge), яка виправдовує ці критерії. Ми тут не претендуємо на те, щоб вирішити чи хоча б серйозно розглянути основні питання щодо характеру та доказової сили підстав. Але деякі короткі зауваження ми висловимо.

Питання, яке постає перед нами: які *стандарти раціональності*, до яких ми (маємо) апелювати при оцінці епістемічної переконливості аргументів чи підстав? Це питання є мотивуючим питанням у галузі логіки, яка тепер відома як неформальна логіка. Двоє її провідних прихильників і практиків Блер і Джонсон визначають її таким чином: «Ми вважаємо, що неформальну логіку найкраще розуміти як нормативне дослідження аргументів. Це область логіки, яка прагне розробити стандарти, критерії та процедури для інтерпретації, оцінки та побудови аргументів та аргументації, що здійснюється засобами природної мови» (Blair and Johnson 1987, p. 148). Таким чином, наше уявлення про теорію аргументації збігається з концепцією неформальної логіки

[56] Тут ми повинні бути обережними, щоб розрізняти між пропозиційним та доксатичним обґрунтуванням. Перший вид обґрунтування досягається, коли пропозиція виявляється істинною на підставі вичерпних доводів (total evidence) людини, незалежно від того, чи довіряє їм ця людина чи ні і чи вірить вона в них з помилкової причини. Другий вид обґрунтування має місце тоді, коли переконання є пропозиційно обґрунтованим для людини, і ця людина вірить у неї з правильної причини, тобто на підставі доказів (justifying evidence). Доксастичне обґрунтування вимагає, щоб обґрунтовані переконання були належним чином пов'язані з будь-якими доказами, тоді як пропозиційне обґрунтування цього не вимагає. Питання про природу базового відношення (зокрема, чи краще розуміти його як епістемологічне або як каузальне) і питання про те, чи ґрунтується воно на чиємусь переконанні, яке вимагає показати, яке воно, — <ці питання> є предметами інтенсивних епістемологічних суперечок . Ряд поглядів на ці та пов'язані з ними питання щодо обґрунтування див. в есе Мозера (Moser 1986).

Блера та Джонсона. Але до яких стандартів раціональності повинні апелювати обидва підходи?

Багато авторів, що пишуть роботи з неформальної логіки, звертаються до трьох критеріїв оцінки аргументів: (а) прийнятність засновків.[57] Другий критерій, релевантність, здається просто окремим випадком третього критерію, оскільки, якщо засновок не релевантний, він не дає підтримки, а якщо вона релевантний, то вирішальне питання про силу підтримки, яку він надає, має бути все ж таки вирішене. Таким чином, ці три критерії зводяться до двох: прийнятність посилок та сила підтримки, яка надається засновками висновку. Але зверніть увагу, що ці два критерії власними силами залежать від глибшої епістемологічної теорії добрих підстав (good reasons), яка повинна сказати, коли і якою мірою вони достатні (satisfied). Таким чином, неформальна логіка, як і теорія аргументації, ґрунтується на епістемологічному погляді про добротність (goodness) підстав.

Конкретні принципи оцінки підстави численні та різноманітні. Один із видів включає обчислення ймовірностей, яке дає принципи для визначення сили і доречності (appropriateness) імовірнісного переконання. Обчислення формальної логіки дає принципи визначення валідності (логічної правильності). Існують також контент-орієнтовані принципи, в яких використовується контент-специфічна інформація — наприклад, щоб оцінити силу підстав на користь переконання, що у пацієнта є конкретний розлад, потрібно щось знати про відповідну область фізіології та біохімії. Існує велика різноманітність принципів оцінки підстави, починаючи від нейтральних стосовно суб'єкта принципів логіки і закінчуючи специфічними для суб'єкта принципами, що регулюють оцінку підстави у спеціальних галузях.[58]

Ці конкретні принципи власними силами мають бути підтверджені загальним епістемологічним поясненням їх доречності. Тут немає альтернативи зайняттю «чистою» епістемологією, оскільки конкретні позиції з епістемологічних питань призведуть до різних інтерпретацій аргументації. Хоча ми тут не аргументуємо на користь цих аргументацій, ми вважаємо, що, якщо ми хочемо розуміти аргументацію епістемологічно, ми повинні відкинути епістемологічний релятивізм, прийняти більш менш стандартну концепцію істини, а також розмежування між

---

[57] Фріман (див. Freeman 1989, p. 35 і примітка 52, стор 39) стверджує, що бачить «зростаюча одностайність щодо цих трьох критеріїв» серед неформальних логіків

[58] Для подальшого обговорення в контексті теорії критичного мислення див.: (Siegel 1988 та 1990a).

істиною та обґрунтуванням і розглядати обґрунтування як помилковий індикатор істини.[59]

Альтернативні епістемологічні позиції — наприклад, ті, які відкидають епістемологічну силу підстав (Рорті, обладунки «постмодерністів»), і ті, хто відкидає різницю між істиною та обґрунтуванням (Патнем, Даммет, прагматики)[60] — ускладнюють або унеможливлюють розуміння аргументації , і тому ускладнюють або унеможливлюють для теорії аргументації адекватну оцінку аргументів. Оскільки ми вважаємо очевидним, що центральним завданням теорії аргументації є формулювання принципів та критеріїв оцінки аргументів, ми вважаємо очевидним і те, що теорія аргументації має припускати епістемологію, яка робить виконання цього завдання можливим. Хоча багато епістемологічних позицій дозволять теорії аргументації виконати своє завдання, деякі цього не роблять. Крім того, різні епістемологічні позиції, доступні теоретику аргументації, призведуть до суттєво різних принципів оцінки підстав, а разом з ними — різних критеріїв оцінки аргументів. Отже, як для посилення підстав (underwriting) теорії аргументації, так і для розробки і встановлення критеріїв оцінки аргументів теорія аргументації має спиратися на епістемологію. Наш акцент на нормативності аргументації наголошує на цьому епістемологічному аспекті аргументації та її теорії.

Ми не претендуємо на те, що зроблені нами вище короткі зауваження просунулися дуже далеко у вирішенні основних питань щодо епістемологічної переконливості сумнівних підстав. Наша позиція, скоріше, полягає у наполяганні на тому, що оцінка добротності, демонстративної чи доказової сили підстав є головною як для епістемології, так і для теорії аргументації. Оскільки аргументація стосується побудови, аналізу та оцінки підстав для «досягнення» переконання, і оскільки успішна аргументація дає підстави, що відповідають відповідним критеріям добротності і, таким чином, роблять переконання раціональним, то це, по суті, нормативне явище, і теорія аргументації повинна враховувати цю нормативність. Чисто дескриптивістські пояснення аргументації просто не можуть цього зробити.[61]

---

59 Див. Siegel (1989a) для подальшого обговорення та захисту.

60 Для обговорення та посилань див. Siegel (1989a).

61 Ми тут припускаємо — як ми передбачали всюди — легітимність розмежування описового/нормативного та фактичного/ціннісного. Справді, без такого розмежування неможливо сформулювати всю проблему, що розглядається у цій статті. Тим не менш, ми хотіли б вказати, що ми виходимо з скромної версії дихотомії описового/нормативного. Ми готові визнати, що деякі факти мають важливі нормативні аспекти або наслідки, а деякі цінності включають

Висновок

Ми запропонували епістемологічну концепцію аргументації, згідно з якою (1) аргументація є в своїй основі справою епістемології, мета якої полягає в тому, щоб привести тих, хто міркує, від визнаних істин або обґрунтованих переконань до раніше невизнаних істин або до необґрунтованих таким шляхом переконань; (2) аргументи та епізоди аргументації оцінюються з точки зору їхньої здатності гарантувати свої висновки або свою демонстративну/доказову силу; а (3) помилки — хоч би якими були наміри аргументатора — як епістемологічні невдачі, тобто. як невдалі спроби привести від визнаних істинних чи обґрунтованих переконань до переконань, які досі не були визнані істинними чи обґрунтованими. Оскільки епістемологічне підґрунтя робить віру раціональною, в епістемологічній концепції аргументації аргументи та епізоди аргументації оцінюються з погляду їхньої здатності зробити віру у свої висновки раціональною. З цієї точки зору аргументація в основному передбачає раціональність та епістемологічну силу підстав, а теорія аргументації залежить від теорії епістемологічної раціональності, оскільки саме остання теорія (в принципі) надає засоби, за допомогою яких ми оцінюємо ступінь, з якою підстави дають гарантію та раціональне обґрунтування тим твердженням, котрим вони є підставами. Таким чином, теорію аргументації найкраще розглядати як важливу складову частину теорії епістемологічної раціональності, і вона є настільки ж нормативною, як і теорія епістемологічної раціональності. Отже, дескриптивістські пояснення аргументації, які аналізують її з погляду не-епістемологічних властивостей — як би багато світла це не проливало на комунікативні, формальні, психологічні, риторичні, прагматичні та інші аспекти аргументації — не зможуть торкнутися її, по суті, нормативної основи, і в цьому сенсі вони будуть недосконалими загальнотеоретичними поясненнями аргументації.[62]

важливі фактичні передумови. Ми допускаємо тільки таку відмінність: той факт, що певне твердження мені подобається чи відповідає моїм цілям, не є достатнім, щоб виправдати мою віру в це твердження чи зробити мою віру раціональною. Факти, які стосуються моєї психології або моїх практичних обставин, не мають відношення до раціонального статусу моїх переконань. Ця форма розмежування фактів і цінностей здається нам такою самою безперечною, як і наступна форма: того факту, що миш'як можна зробити смачним, недостатньо для того, щоб виправдати його вживання.

62 Ми вдячні Франсу ван Емерену та Робу Гроутендорсту за їхні критичні зауваження та пропозиції щодо більш ранньої версії цього рукопису

Aristotle. Posterior Analytics.

Aristotle. Prior Analytics.

Aristotle. Sophistical Refutations.

Aristotle. *Topics.*

Biro, J. (1977). "Rescuing 'Begging the Question'", *Metaphilosophy,* vol. 8, № 4, pp. 257-71.

Biro, J. (1979). "Intentionalism in the Theory of Meaning", *The Monist,* vol. 62, № 2, pp. 239-58.

Biro, J. (1981). "Meaning, Translation and Interpretation", *Australasian Journal of Philosophy,* vol. 59, №3, pp. 267-81.

Biro, J. (1984). "Knowability, Believability, and Begging the Question. A Reply to Sanford», *Metaphilosophy,* vol. 15, № 3-4, pp. 239-47.

Biro, J. (1987). "A Sketch of an Epistemic Theory of Fallacies", in F. H. van Eemeren, et. al., eds., *Argumentation. Analysis and Practices* (Proceedings of the 1986 Amsterdam Conference on Argumentation), Dordrecht: Foris Publications, 1987, pp. 60-73.

Blair, J.A. and R.H. Johnson (1987). "The Current State of Informal Logic", *Informal Logic,* vol. 9, № 2 & 3, Spring & Fall 1987, pp. 147-151.

Brinton, A. (1985). "A Rhetorical View of Ad Hominem*», Australasian Journal of Philosophy,* vol. 63, № 1, pp. 50-63.

Eemeren, F.H. van (1987). "For Reason's Sake: Maximal Argumentative Analysis of Discourse", in van Eemeren et. al., eds., *Argumentation: Across the Lines of Discipline.* Dordrecht: Foris Publications, pp. 201-15.

Eemeren, F.H. van and R. Grootendorst (1984). *Speech Acts in Argumentative Discussions.* Dordrecht. Foris Publications.

Eemeren, F.H. van R. Grootendorst and T. Kruiger (1987). *Handbook of Argumentation Theory.* Dordrecht: Foris Publications.

Freeman, J.B. (1989). "The Human Image System and Thinking Critically in the Strong Sense", *Informal Logic,* vol. 11, #1, Winter 1989, pp. 19-40.

Goldman, A. (1986). *Epistemology and Cognition.* Cambridge, Mass.: Harvard University Press. Hamblin, C. (1970). *Fallacies.* London: Methuen.

Hintikka, J. (1987). "The Fallacy of Fallacies", *Argumentation,* vol. 1, pp. 211-38.

Jackson, F. (1984). *"Petitio* and the Purpose of Arguing", *Pacific Philosophical Quarterly,* vol. 65, pp. 26-36.

Kahneman, D., P. Slovic, and A. Tversky (eds.) (1982). *Judgment Under Uncertainty: Heuristics and Biases.* Cambridge: Cambridge University Press.

Moser, P.K. *Empirical Justification.* Dordrecht: D. Reidel Publishing Company.

Moser, P.K. (ed.) (1986). Empirical Knowledge: Readings in Contemporary Epistemology. Totowa, NJ: Rowman & Littlefield.

Nisbett, R. and L. Ross (1980). *Human Inference: Strategies and Shortcomings of Social Judgment.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Robinson, R. (1971). "Begging the Question", *Analysis,* vol. 31, № 4, pp. 113-7.

Sanford, D. (1972). "Begging the Question», *Analysis,* vol. 32, № 6, pp. 197-9.

Sanford, D. (1981). "Superfluous Information, Epistemic Conditions and Begging the Question", *Metaphilosophy,* vol. 12, № 2, pp. 145-58.

Sanford, D. (1990). "Begging the Question as Involving Actual Belief and Inconceivable Without It", *Metaphilosophy* (in press).

Siegel, H. (1988). Educating Reason: Rationality, Critical Thinking, and Education. New York: Routledge.

Siegel, H. (1989). "Philosophy of Science Naturalized? Some Problems with Giere's Naturalism", *Studies in History and Philosophy of Science,* vol. 20, № 3, pp. 365-375.

Siegel, H. (1989a). "Epistemology, Critical Thinking, and Critical Thinking Pedagogy", *Argumentation,* vol. 3, №2, pp. 127-140.

Siegel, H. (1990). "Laudan's Normative Naturalism", *Studies in History and Philosophy of Science,* vol. 21, № 2, pp. 295-313.

Siegel, H. (1990a). "The Generalizability of Critical Thinking", forthcoming in S. P. Norris, ed., *The Generalizability of Critical Thinking,* and in *Educational Philosophy and Theory* (in press). Siegel, H. (1991). "Justification by Balance", *Philosophy and Phenomenological Research* (in ' press)

Walton, D.N. (1990). "What Is Reasoning? What Is an Argument?", *Journal of Philosophy,* vol. 87, №8, pp. 399-419

ЕПІСТЕМІЧНА НОРМАТИВНІСТЬ, АРГУМЕНТАЦІЯ ТА ПОМИЛКИ[63]

Джон Біро та Гарві Сігел

Анотація У нашій статті (Biro and Siegel 1992) ми стверджували, що теорія аргументації має повністю займатися нормативністю суджень про аргументи, і ми розробили таку теорію. У цій статті ми розвиваємо і захищаємо нашу теорію.

Ключові слова: аргументація, епістемологія, епістемічна нормативність, нормативність, помилки, методологія.

Вступ

У нашій статті (Biro and Siegel 1992) ми стверджували, що теорія аргументації має повністю займатися нормативністю суджень про аргументи: вона повинна давати критерії, за допомогою яких можна оцінювати нормативний статус аргументів, і вона повинна пояснювати нормативний статус, який мають аргументи (тобто вона повинна пояснювати, чому добрий аргумент є добрим, а поганий — поганим). Ми розробили таку теорію, за якою релевантним критерієм є здатність засновків деякого аргументу гарантувати віру у його висновок, а пояснення нормативного статусу аргументу дається безпосередньо з погляду цієї здатності. Ми застосували цю теорію до помилки передбачення підстави, показавши, що серед різних версій, які в даний час відстоюються, тільки вона може виконати ці завдання.

Наше попереднє обговорення, хоч і було успішним, але, на нашу думку, не просунулося досить далеко. У цій статті ми звертаємося до деяких заперечень проти тієї теорії, яку ми волієм, сподіваючись прояснити деякі її важливі аспекти. Потім ми застосовуємо нашу теорію до інших помилок, щоб проілюструвати її загальність і пояснювальну силу. На закінчення ми зробимо кілька методологічних зауважень щодо відповідних крите-

[63] Biro, John [I.]; Harvey Siegel: Epistemic Normativity, Argumentation, and Fallacies. In: Argumentation 11,3 (1997): 277-292. – Скорочена версія в: Frans H. van Eemeren; Rob Grootendorst; J. Anthony Blair; Charles Arthur Willard (Hg.): Analysis and evaluation. Proceedings of the Third ISSA Conference on Argumentation, University of Amsterdam, June 21-24, 1994. Vol. II. Amsterdam: Sic Sat 1995. S. 286-299

ріїв, з допомогою яких слід оцінювати теорії у цій галузі. Ми починаємо з короткого переказу аргументу на користь нашого твердження про те, що теорія аргументації має займатися нормативністю аргументації, і що нормативність має бути витлумачена як епістемічна за своєю природою.

1. Нормативність та «епістемологічний» підхід до аргументації

На наш погляд,[64] адекватна теорія аргументації має розглядати теорію аргументації як нормативну у своїх засадах теорію. Вона має пояснювати нормативні судження, які ми робимо щодо конкретних аргументів. Ми протиставляємо нормативні теорії описовим, які можуть пояснити, чому добрі аргументи є добрими, а погані — поганими.[65] І ми пояснюємо (cash out) нормативність з *епістемічної* точки зору: аргументи спрямовані на досягнення знання чи принаймні обґрунтованого переконання. Добрі аргументи *гарантують* (warrant) свої висновки, погані аргументи — ні. Зокрема, помилки слід розуміти як епістемічні невдачі, а саме як аргументи, які не можуть дати знання про свої висновки або обґрунтувати віру в них. У разі помилки передбачення підстави, оскільки посилки (в аналізованому аргументі) не є обґрунтованими *незалежно* від

---

64 Див. також інші наші роботи, процитовані в (Biro and Siegel 1992). Звичайно, ми не є єдиними, хто захищає епістемологічне пояснення аргументації. До інших аналітичних робіт на захист цього підходу відносяться роботи, написані Блером і Джонсоном (Blair and Johnson 1993), Фельдманом (Feldman 1994) та Лумером (Lumer 1990, 1991)

65 Можна подумати, що описова теорія аргументації неможлива. Як вказала Сьюзен Хаак (Susan Haack) (у розмові), будь-яка теорія, що визнає різницю між дійсністю і недійсністю, ipso facto (за фактом) нормативна, оскільки «дійсність» має нормативний зміст. Хаак, звичайно, має рацію щодо цього. Але деякі теорії, що проводять цю відмінність, не можуть задовільно пояснити, чому слід цінувати або віддавати перевагу добротним аргументам, або вони намагаються пояснити це без будь-якого посилання на якість аргументу, що розглядається. Наприклад, теорія, яка вважає аргументи «валідними», якщо їм вдається переконати аудиторію прийняти їх висновки, без урахування здатності засновків підтримувати ці висновки, оцінює «валідність» незалежно від того ступеня <надійності>, з якою засновки аргументів є підставою для їх висновків. (Це, звичайно, не логічне поняття валідності, яке саме по собі явно нормативне.) Така теорія, хоч і нормативна в тому сенсі, в якому її розуміє Гаак, проте, на наш погляд, недостатньо нормативна, оскільки ігнорує епістемологічні властивості аргументів. які, як ми стверджуємо, повинні лежати в основі будь-якого нормативного судження, що стосується цієї галузі. Для подальшого обговорення ненормативних теорій див. (Biro and Siegel 1992).

висновку, вони не можуть дати такої гарантії. Ми називаємо аргументи, які не здатні гарантувати висновки, «епістемічно несерйозними» і вважаємо, що *епістемічна серйозність* є необхідною умовою відсутності помилок (коли *аргумент* слід розуміти як спробу перенести раціональне переконання або обґрунтувати раціональний характер такого перенесення в собі чи в інших), а не лише як набір тверджень, пов'язаних валідністю у логічному сенсі). Оскільки мета аргументів (принаймні умовна) полягає в тому, щоб гарантувати свої висновки шляхом надання для них (у своїх засновках) *добрих підстав* (good reasons), помилки (і невдалі аргументи взагалі) повинні розглядатися як невідповідність стандартам раціональності. Звідси центральне місце нормативного поняття р*аціональності* в теорії аргументів: аргумент успішний тою мірою, якою він *робить переконання раціональним*.[66]

Очевидно, що про цей підхід до теорії помилок та аргументації можна сказати набагато більше. Ми сподіваємося, що наступні зауваження сприятимуть його подальшій розробці та захисту. Ми почнемо з короткого розгляду деяких загальних проблем підходу, викладених Джонатаном Е. Адлером (Jonathan E. Adler) та Дьйозе Сел (Guözö Széll).

2. Критика епістемологічного підходу до аргументації

Адлер (Adler 1993) критикує епістемологічні пояснення помилок (пояснення, які вважають необхідною умовою помилковості аргументу те, що він має «тенденцію породжувати помилкові або невиправдані (unwarranted) переконання» (p.263)) на тій підставі, що такі пояснення (1) надмірно розширюють клас помилок, і (2) помилковість не веде *обов'язково* веде до невиправданих переконань, а, швидше, може зашкодити практиці аргументації.

Адлер обговорює (нібито) епістемологічний погляд, запропонований Робертом Дж. Фогеліном та Тімоті Дж. Дагганом (Fogelin and Timothy J. Duggan 1987). Ми згодні принаймні з деякими критичними зауваженнями Адлера на адресу Фогеліна та Даггана. Але ці критичні зауваження не ставлять під серйозний сумнів ні наш, ні навіть будь-який

[66] Що стосується подальшого розвитку цієї теми, див. (Biro and Siegel 1992: Розділ 3, особливо p. 96). Фельдман (Feldman 1994, p. 176) пропонує «епістемологічне виклад добрих аргументів», якому ми дуже симпатизуємо. Відповідно до нього, добрим аргумент характеризується як «аргумент, який дає вагомі підстави свого висновку, тобто. аргумент, який робить обґрунтованою віру у його висновок

справді епістемологічний погляд. Якими б не були переваги чи недоліки погляду Фогеліна і Даггана, він, попри його зовнішній вигляд, насправді не є епістемологічним. Адлер, та й самі Фогелін і Дагган, помиляються, вважаючи, що пояснення вважається епістемологічним через наявність у ньому таких епістемологічних виразів, як «хибне переконання», «необґрунтоване переконання» тощо. Наявність у ньому таких виразів робить це пояснення епістемологічним. У цьому випадку *пояснюване* (explanandum) — це тенденція до створення переконань певного типу (навіть якщо цей вид <аргументу> з епістемологічної точки зору можна охарактеризувати, наприклад, як необґрунтований) — є статистичним фактом. *Пояснення* (explanans) — хоч би яким воно було — має бути причинними/ психологічним поясненням. Ні статистичні факти, ні їхні психологічні пояснення не торкаються нормативного виміру понять аргументу і помилок тією мірою, якою (як ми стверджували) це потрібно для їхнього адекватного пояснення. Оскільки пояснення Фогеліна і Даггана цього не робить, воно не може бути епістемологічним поясненням, попри те що вони його називають і попри присутність у ньому епістемологічних висловів. З цієї причини його критика Адлером неспроможна розглядатися як критика епістемологічних уявлень. Ми коротко покажемо, що ці критичні зауваження не ставлять під сумнів наш погляд.

Перше критичне зауваження Адлера на адресу Фогеліна і Даггана у тому, що й пояснення не обмежується аргументами, але призначено для застосування до «будь-який загальної процедурі» (p. 266), призначеної для закріплення переконань, і тому є неприйнятно широким. Ми згодні. Але наш погляд настільки обмежений, що дозволяє уникнути цього заперечення.

Друге критичне зауваження Адлера порушує серйозні питання. Деякі з них будуть розглянуті нижче під час обговорення «прагма-діалектичної» теорії аргументації та помилок Франса Х. ван Емерена та Роба Гроутендорста. Але ми хочемо привернути увагу до того факту, що наш опис помилок не ґрунтується на будь-якій характеристиці практики аргументації, наприклад, тієї, що відповідає правилам, які керують (з погляду ван Емерена та Гроутендорста) аргументативним дискурсом. Воно також залежить від будь-якої реальної тенденції до створення хибних чи необґрунтованих переконань. Звичайно, на наш погляд на помилки, практика помилкового міркування матиме таку тенденцію. Але наявність такої тенденції не означає, що аргумент є помилковим. Те, що робить аргумент помилковим, це скоріше нездатність його посилок гарантувати свій висновок. Отже, друге критичне зауваження Адлера на адресу «епістемологічних» пояснень помилок не враховує нашу думку.

Думка Адлера у тому, що збільшення числа помилкових чи необґрунтованих переконань перестав бути необхідною умовою те, що щось є помилкою, ми вважаємо цілком прийнятним. (І цього, звичайно, недостатньо.) Адже хтось може запитати: якщо помилковість не веде обов'язково до необґрунтованих переконань і, проте, може завдати шкоди практиці аргументації, то якою буде ця шкода? Неясно, що може означати «заподіяння шкоди» практиці аргументації, крім того, що вони призводять до більшої кількості хибних або необґрунтованих переконань. Але тоді шкода, про яку тут говорить Адлер, зрештою можна пояснити лише з погляду епістемологічних міркувань, які передусім вимагають (motivate) такого пояснення. Отже, правдоподібне твердження Адлера тут не виключає потреби в епістемологічному поясненні.

Проте головний недолік будь-якого підходу, який аналізує помилки з погляду їх наслідків для аргументів чи аргументативних практик, полягає у тому, що, перш ніж турбуватися про те, до чого може «привести» помилковість, треба зрозуміти, що це таке. Її не можна *визначити* як щось, що «може завдати шкоди практикам аргументації», бо *це* може зробити *будь-що*. Вона має завдати їм шкоди певним чином, а саме, роблячи їх більш схильними до створення хибних чи необґрунтованих переконань, і це певним чином, тобто. через нездатність засновків аргументу належним чином доводити його укладання. Але це, як ми щойно зазначили, означає, що епістемологічне пояснення є єдиним адекватним видом пояснення.

Думка Адлера, що помилковий аргумент необов'язково призводить до необґрунтованого висновку, є коректною. Зрештою цей висновок може бути підтверджений іншими засновками. Ключове питання полягає в тому, чи гарантують засновки аналізованого аргументу цей висновок. Згідно з епістемологічним поглядом, їх нездатність зробити це є одночасно необхідною і достатньою умовою помилковості.

Причина, через яку ці суперечки між Фогеліном, Дагганом і Адлером оминають епістемологічні теорії, полягає в тому, що, на відміну від останніх, вони зосереджені лише на продуктах аргументів та аргументативної практики, а не на тому, як ці продукти виходять. Чи призводить аргумент чи практика до істинних чи обґрунтованих переконань, не залежить від того, чи достатньо його чи її для цього. І те, чи є аргумент і аргументативна практика поганими, не може бути (просто) функцією того, чи вони породжують чи мають тенденцію породжувати хибні переконання, тому що навіть добрі аргументи можуть це зробити, враховуючи відсутність схильності до співпраці у світі або досить химерні психологічні звичаї. Отже, пояснення помилковості має бути зосереджено

на відношенні між засновками та висновком аргументу, між продуктом та тим, що має його зробити.[67]

Селл (Szell 1995) також критично ставиться до нашого епістемологічного погляду на помилки (і, як наслідок, до аргументації загалом). Він виділяє кілька різних видів помилок та стверджує, що не всі помилки пов'язані з епістемологічними труднощами. Наприклад, помилки мови, (дедуктивної) логіки та діалектичної процедури, хоч і призводять до неспроможності аргументації, не включають будь-який особливий епістемологічний недолік. Отже, було б помилкою намагатися зрозуміти всі помилки (і аргументації) з епістемологічної точки зору. Але цей аргумент нам здається помилковим. Розглянемо аргумент, який включає мовну помилку — скажімо, двозначність. Такий аргумент не може бути підставою для висновку. Це та епістемологічна ціна, яку платить двозначність. Якщо це так, то для будь-якого (виду) помилок — навіть, використовуючи термінологію Селла, для помилок «першого ступеня», тобто помилок мови — фундаментальне теоретичне розуміння її спиратиметься на нездатність помилкового аргументу гарантувати свій висновок або зробити свій висновок новим елемент знання. Селл має рацію, вказуючи на те, що це може відбуватися з різних причин і що та специфічна риса, яка відповідальна за це, не обов'язково повинна сама по собі бути явним епістемологічним недоліком. Таким чином, ми можемо погодитися з тим, що, якщо, наприклад, причина проблеми полягає у двозначності, що міститься в засновках, то сама ця причина не повинна характеризуватись як епістемічний недолік. Але те, до чого вона призводить, а саме, до неспроможності *аргументу*, *має бути* «епістемічним недоліком», якщо взяти до уваги той факт, що мета аргументації, *за своєю суттю*, є епістемічною. (Звичайно, окремі випадки аргументації можуть мати й інші цілі, наприклад, втомити або розважити аудиторію, але ці цілі явно не є тим, що мають намір зрозуміти пояснювальні теорії аргументації). Наскільки ми можемо бачити, у такому разі «модульність» помилки у стилі Селла (тобто виявлення різних видів недоліків, які можуть бути причиною загальної неспроможності аргументу на різних рівнях та необхідності їхнього різного трактування) не ставить під сумнів наш епістемологічний погляд на помилки.

---

[67] Тут може виявитися корисним міркування щодо розмежування між іллокутивним і перлокутивним вимірами мовних актів. Відмінність, на яку ми спираємося, аналогічна різниці, яку необхідно провести між двома видами зв'язків: між значенням висловлювання та його іллокутивною силою, з одного боку, і між його значенням та його перлокутивною силою, з іншого боку. Перше — внутрішнє та аналітичне, друге — зовнішнє та випадкове.

Селл також захищає ван Емерена і Гроутендорста від нашої (1992) критики, <яка вказує на те>, що вони нехтують епістемічним аспектом аргументації, коли кажуть, що їхня теорія призначена для вивчення того, що він називає діалектичним (орієнтованим на вирішення суперечок) рівнем, і, отже, не призначена для обговорення тих самих (епістемологічних) міркувань, якими займається наша теорія. Ми не впевнені, чи схвалять ван Емерен і Гроутендорст цю лінію захисту, оскільки це, як нам здається, суперечило б їхнім твердженням щодо надання повної та повністю нормативної теорії аргументації. Лінія захисту, запропонована тут Селлом, ставить ван Емерена і Гроутендорста перед дилемою: або вони мають намір дати повне уявлення про аргументацію, але не можуть цього зробити; або їм вдається дати повне уявлення про щось, але це не є аргументацією. Ми розглянемо цей момент у наступному розділі, де детальніше обговоримо «прагма-діалектичну» теорію аргументації ван Емерена і Гроутендорста.

3. Прагма-діалектика, «раціональне» вирішення суперечок та нормативність.

Ван Емерен та Гроутендорст розробили, ймовірно, найвпливовіший сучасний підхід до аргументації. Згідно з їхньою «прагма-діалектичною точкою зору», «аргументативний дискурс» тлумачиться як «критичне обговорення», яке, у свою чергу, «розуміється як інтерактивна процедура, спрямована на подолання розбіжностей за допомогою регулярного обміну мовними актами» (van Eemeren and Grootendorst 1992: xiii).[68] З прагма-діалектичної точки зору, аргументація спрямована на розв'язання суперечок, а правила, що регулюють обмін аргументами, запропоновані ван Емереном та Гроутендорстом, є правилами, які, якщо їх дотримуються, сприяють такому розв'язанню.

Спочатку можна було подумати, що така думка надто схиляється у бік риторики та переконання. Зрештою, якщо ми з тобою сперечаємось, і одному з нас вдасться переконати іншого змінити свою думку, тоді наша первісна суперечка була вирішена незалежно від раціональності нашого обміну аргументами. Ван Емерен та Гроутендорст чудово це розуміють і хочуть рішуче дистанціюватися від такого риторичного підходу. На їхню думку, аргументація містить найважливіший нормативний

[68] Далі всі посилання на сторінках у дужках на них відносяться до їх праці: (van Eemeren та Grootendorst 1992)

компонент. Вони розглядають успіх аргументів не просто як ефективне вирішення суперечок, а як *раціональне* вирішення:

> «Дослідників аргументації цікавить, як аргументативний дискурс можна використовувати для раціонального обґрунтування чи спростування будь-якої точки зору. На нашу думку, аргументативний дискурс слід вивчати як зразок нормального вербального спілкування та взаємодії, і водночас його слід оцінювати за *певним стандартом розумності*. (1992: 5, курсив наш) […] [Ми розглядаємо] аргументацію як раціональний засіб переконання критично налаштованого опонента, а чи не як просте переконання. Суперечка має бути не просто припинена, неважливо як, але вирішена шляхом методичного подолання сумнівів раціонального судді у добре організованій критичній дискусії». (1992: 10-11)[69]

Ідеал розумності пояснюється тут з погляду діалектичного методу: одні діалектичні ходи в аргументативному дискурсі розумні, інші — ні. Чим розумні ходи відрізняються від нерозумних? Шляхом спостереження за тим, чи сприяють вони досягненню мети такого дискурсу: вирішення спору.[70] Схоже, що це повертає ван Емерена і Гроутендорста назад до

---

[69] Твердження ван Емерена і Гроутендорста про те, що жодне рішення не буде дійсним (not any resolution will do) — що для того, щоб суперечка була вирішена належним або адекватним чином, потрібно дотримуватися деякого додаткового, «зовнішнього» критерію «правильності» або « проблемної валідності», — постійно наголошується в ході їх дискусії, наприклад (1992: 30, 34, 158-159, 162-164, 169) і в розділі 17 (1992: 184-194). Це передбачає наявність придатних для оцінки аргументів стандартів міркування, які застосовуються незалежно від прагматичної мети вирішення спорів.

[70] Можна покращити це формулювання, заявивши, що розумні кроки відрізняються від нерозумних, якщо вони ведуть до раціонального вирішення суперечок. Але це буде марно, оскільки неінформативно визначають розумні кроки як такі, що підвищують раціональність вирішення суперечок. Щоб відрізнити розумні ходи від нерозумних, ми маємо бути здатними відрізнити раціональні рішення від нераціональних чи ірраціональних. Але це саме те, що має допомогти нам зробити вихідну різницю. Таким чином, це нове формулювання не є покращенням формулювання, даного в цьому тексті.

У процитованому уривку йдеться про те, що діалектичний хід у критичній дискусії є розумним, якщо він достатній для досягнення мети вирішення розбіжностей. Але це здається нам занадто сильним, оскільки хід може бути розумним, навіть якщо його *недостатньо* для того, щоб призвести до того вирішення суперечки, до якого прагнуть сторони, що сперечаються. І навпаки, необґрунтованого ходу може бути *достатньо* для цього. Але ми не будемо тут зупинятись на цьому питанні.

риторичного табору, оскільки насправді суперечка може бути вирішена як нерозумним, так і розумним шляхом. Ван Емерен і Гроутендорст намагаються уникнути цього, посилаючись на ще одну характеристику ідеалу розумності:

> «… Дослідники аргументації надають форму своїм ідеалам розумності, пропонуючи конкретну модель того, що мається на увазі під розумною дією в аргументативному дискурсі. Ідеальна модель спрямована на забезпечення адекватного розуміння аргументованого дискурсу шляхом визначення того, які способи аргументації *є прийнятними для раціонального судді з точки зору певної філософської концепції розумності*». (1992: 7, курсив наш)

У уривку, який ми цитували безпосередньо перед цим, таким «ще одним критерієм розумності» є «достатність процедури аргументації для досягнення» <мети> — подолання розбіжностей. Як ми тільки-но припустили, цей «додатковий критерій» зовсім не є критерієм розумності, оскільки суперечки можуть вирішуватися як нерозумними, так і розумними способами. В останньому процитованому уривку «додатковий критерій» є вже не достатність для вирішення спору, а скоріше вирішення спору за допомогою таких «способів аргументації», які «прийнятні для раціонального судді з погляду певної філософської концепції розумності». Тепер, схоже, це допомагає уникнути сповзання до риторики, оскільки жодні аргументи не будуть засобом вирішення суперечки, прийнятним для раціонального судді. Якщо суддя дотримується філософської концепції розумності, яка виключає певні аргументи як нерозумні, то не будь-яке вирішення суперечки вважатиметься цим суддею розумним. Ми вітаємо це прагнення до «критичного раціоналізму» і відмову, що випливає звідси, щоб як критерій розумності виступало просте рішення.

Але слід зазначити, що визначення «додаткового критерію розумності» поки що повністю позбавлене змісту, оскільки хід, який є достатнім для вирішення суперечки, буде розумним лише в тому випадку, якщо його вважатиме розумним. раціональний суддя. Що робить хід розумним? Він розумний, якщо так вважає раціональний суддя. Що робить суддю раціональним? Ми поки що про це не маємо поняття. Доки ван Емерен і Гроутендорст не пояснять і не обґрунтують свою «філософську концепцію розумності», відповідно до якої раціональний суддя прийматиме рішення про розумність аргументативних ходів, вони фактично не сформулювали додатковий критерій розумності, якого вони потребують, якщо їх погляд повинен мати норматив-

ний вимір, який відсутній у риторичних підходах до аргументації.[71] Більше того, як наочно демонструють кілька процитованих уривків, ван Емерен і Гроутендорст розуміють «розумність» з погляду конкретних аргументативних «ходів»: це особливі типи мовних актів (у певних контекстах), які є чи не є розумними. З цього погляду розумність перестає бути функцією здатності мовного акту, — тобто засновку, коли він висловлений, — обґрунтовувати свою точку, тобто висновок, що розглядається. Але тоді їхній зміст «розумності», хоч би яким він був, не пов'язаний з тим епістемічним змістом цього терміна, який ми наголошували під час цього обговорення.

Ми вважаємо, що ван Емерен і Гроутендорст фактично опинилися перед дилемою: або їхнє пояснення, за своєю суттю, є дескриптивним і риторичним, яке не враховує нормативність суджень щодо аргументів, або воно дійсно пояснює цю нормативність. І тут воно насправді є такого роду епістемологічним поясненням, на захист якого ми виступаємо. У тій мірі, якою ван Емерен і Гроутендорст віддані, як вони кажуть, оцінці аргументативних ходів з погляду філософського погляду на раціональність і/або розумність, вони фактично захищають свого роду епістемологічний погляд на аргументацію, яку ми схвалюємо. Але неясно, чи дійсно вони прихильні до цього погляду, оскільки єдина істотна річ, яку вони говорять щодо «додаткового критерію розумності», — це те, що відповідні йому кроки будуть достатніми для вирішення суперечки, а це здається явно риторичним критерієм, який не є <епістемічним> і не залежить ні від філософського погляду на раціональність/розумність, ні від епістемологічної концепції аргументації. Нам здається, що ван Емерен і Гроутендорст хочуть всидіти на двох стільцях (have it both ways): вони хочуть, щоб аргументація відповідала епістемологічним критеріям раціональності, — «коли ми пояснюємо наші прагматично-діалектичні теоретичні точки зору в рамках філософії критичного раціоналізму і коли ми формулюємо ідеал розумності, то це — критичне обговорення» (1992: 10) — а *також* вона повинна оцінюватися строго з точки зору вирішення суперечок. Як ми стверджували у нашій статті (1992), вони не можуть всидіти на двох стільцях.

Проблема, з якою стикаються тут ван Емерен і Гроутендорст, оскільки вони взагалі використовують епістемічні критерії оцінки аргументів, насправді є різновидом тієї ж проблеми, яку ми визначили

[71] Звичайно, ми вважаємо, що принаймні почали формулювати таку точку зору, згідно з якою «додатковий критерій» є явно епістемічним. див. нашу статтю (1992).

раніше при розгляді поглядів Адлера, Фогеліна і Дуггана: всі ці пояснення до тих пір доки вони зосереджуються на епістемічному статусі висновку, неспроможна зосередитися на епістемічних відношеннях між засновками і висновком. Вчиняючи таким чином, вони фактично не можуть дати теорію *аргументу*, оскільки аргумент по суті є питанням таких відношень. У будь-якому випадку, або «зовнішні» критерії, які використовують ван Емерен і Гроутендорст, насправді не залежать від риторичних/причинно-наслідкових міркувань, які спрямовані на переконання та вирішення суперечок, або залежать від них. Якщо залежать, то їх погляд перетворюється на свого роду риторичний погляд, від якого вони щосили намагаються дистанціюватися. Якщо не залежать, то це фактично означає прихильність до нашого епістемологічного підходу.

Така відданість створює серйозну проблему для внутрішньої узгодженості загальної позиції ван Емерена і Гроутендорста, оскільки ці два критерії — вирішення суперечок та епістемічна законність — тягнуть (іноді) у протилежні напрямки, а таке становище не дає можливості ранжувати ці суперечливі критерії.

Ця проблема також впливає на пояснення ван Емереном і Гроутендорстом помилок.[72] Відповідно до цього пояснення, помилковість аргументу *немає нічого спільного* з тим, чи здатні (або нездатні) його засновки гарантувати (warrant) висновок. Вона, швидше, полягає у порушенні одного з десяти встановлених ван Емереном та Гроутендорстом правил, що регулюють обмін аргументами у критичних дискусіях. Ці правила покликані допомогти сторонам вирішити суперечку. Помилка відбувається, коли порушується одне з правил, порушення якого заважає досягненню такого рішення. Але, як вказують Блер і Джонсон (1993: 189), аргументативний крок, який є контпродуктивним з точки зору мети вирішення суперечки і, таким чином, помилковим з прагма-діалектичної точки зору, проте може бути коректним з точки зору його обґрунтування, тобто. підстави, висунуті на користь відповідного висновку, можуть зробити його обґрунтованим. З прагма-діалектичного погляду, аргумент може бути помилковим, навіть якщо його висновок підтверджується його засновками. Так само з прагма-діалектичної точки зору аргумент може бути непомилковим, оскільки його формулювання не порушує жодного з правил, що регулюють аргументативний дискурс, і навіть сприяти вирішенню відповідної суперечки, незважаючи на те,

[72] Див. їхню працю (Eemeren and Grootendorst 1992: Частина II, особливо 102–106)

що його засновки повністю не гарантують його висновку. Отже, прагма-діалектичне пояснення помилковості з погляду тенденції сприяти чи перешкоджати вирішенню спорів повністю ігнорує питання про здатність засновку аргументу обґрунтувати його висновок. У цьому сенсі теорія помилок ван Емерена і Гроутендорста повністю не бере до уваги епістемічний, нормативний вимір, який, як ми заявляємо, є центральним для теорії аргументації та помилок, і, незважаючи на їх наполегливі твердження про протилежне, має мало спільного з *раціональним* вирішенням суперечок.

Традиційний список помилок, як відомо, включає різні помилки в аргументації. У деяких випадках помилка полягає у порушенні будь-якого правила логіки. У цих випадках, оскільки проблема, як передбачається, полягає у *формі* аргументу, всі конкретні аргументи, що мають таку форму, вважаються помилковими. Однак, на відміну від цих так званих формальних помилок, традиційний список містить приклади помилок, коли аргументи, що мають певну форму, іноді вважаються помилковими, а іноді — ні, в залежності від деяких інших властивостей. Ось чому суто логічні теорії помилок приречені на провал і чому у пошуках більш адекватного пояснення багато хто (дотримуючись підказок, які можна знайти вже в Аристотеля) звернулися до епістемологічних, діалектичних чи риторичних вимірів аргументації. Як ілюстрацію візьмемо лише один приклад, до якого ми нижче застосуємо нашу теорію: помилковість (деяких) аргументів від авторитету (і аргументів *ad hominem* взагалі), очевидно, не може бути відображена освяченим (hallowed) логічним текстом визначенням помилкового аргументу як такого, що *здається правильним (valid), але не є таким*.[73] Це так, тому що (а) такі аргументи або явно правильні, або явно неправильні, залежно від того, чи надані певні приховані засновки, і (б) вони іноді вважаються добрими аргументами, а іноді ні, залежно від нашого погляду на істинність засновків. Так у аргументі: «Папа непохибний; Папа виступає проти контрацепції; отже, контрацепція — це неправильно» все залежить від того, що ми думаємо про засновки.

Ті, хто відкидає більший засновок, скажімо, тому аргумент здається помилковим. Але зауважте, що ті самі люди цілком можуть підтримати такий аргумент: «Все, що наша передова наука говорить нам про походження людського життя, вірно; передова наука каже нам, що ми еволюціонували; отже, ми маємо вірити в еволюцію». Ці два аргументи мають

[73] Див. Гемблін (Hamblin 1970); критичне обговорення див. у Біро (Biro 1977)

ту саму основну логічну форму[74], тому, якщо один правильний, отже й інший правильний. Таким чином, зміст різних суджень про них має бути поясненим інакше.

Це не заперечує наявності деяких помилок, до яких насправді застосовується логічне вчення про визначення (the logic-text definition). Пізніше ми покажемо, що навіть у цьому випадку справжня причина, через яку аргументи, що містять логічну помилку, вважаються поганими, полягає в тому, що вони не можуть дати нам нового знання, хоч і претендують на це, і теорія, яка розпізнає це явно має пояснювальні переваги над теорією, яка цього не робить (не може зробити).

Але спочатку ми хочемо докладніше показати, як наша теорія справляється з помилкою аргументації до авторитету. Ми вважаємо, що ця помилка є особливо яскравим прикладом того, що можна пояснити лише з епістемологічної точки зору. Ми також вважаємо, що вона є моделлю для правильного поводження з помилками *ad hominem* загалом.

Що поганого у аргументі до авторитету? Коротка відповідь — нічого, якщо авторитет добрий (для відповідного висновку). Причина, через яку аргумент до авторитету як такий іноді розглядають як помилку, полягає в тому, що його не можна відрізнити від аргументу, що апелює лише до гаданого авторитету.

Коли ми ґрунтуємо висновок на апеляції до авторитету, не будучи готовими обґрунтувати (а) автентичність (genuineness) авторитету, до якого ми апелюємо, та (б) його важливість для висновку, який ми намагаємося встановити, ми не наводимо аргументу на користь висновку в тому сенсі, що ми не наводимо раціональних підстав для того, щоб повірили у висновок. Сенс аргументації, взагалі кажучи, полягає в тому, щоб показати, що знання чи обґрунтованість засновків гарантує знання чи обґрунтованість висновку. Якщо комусь вдається зробити це для себе або для іншого, він досягає успіху в розширенні своїх знань або запасу обґрунтованих переконань. Аргумент, який робить це, на наш погляд, є епістемічно серйозним. Аргументи будь-якої форми, правильні чи неправильні, можуть досягти успіху у цьому. Не менш важливим є те, що судження про те, чи є аргумент до авторитету епістемічно серйозним у цьому сенсі, залежить від погляду людини на епістемічний статус засновків (тобто від того, чи

[74] Ми говоримо «логічна форма, що лежить в основі», тому що ми навмисно взяли приклади, що мають різну форму, щоб показати їх реальний характер. Але, як ми сподіваємося, легко помітити, що зовнішні відмінності між двома аргументами (наприклад, що тільки один включає посилку з явно оцінним предикатом або що нормативний характер лише одного із висновків явно виражений у його синтаксисі) не має відношення до логічної форми аргументів.

думає людина, що вона знає, і чи обґрунтовано вона думає, що авторитетне джерело є автентичним і релевантним), а не від того, чи переконає цей аргумент кого-небудь. Легко випустити з виду цю важливу відмінність, оскільки в граничному випадку, коли людина є сама своєю власною аудиторією, ці дві речі нероздільні: людину переконують тоді і тільки тоді, коли вона позитивно оцінює епістемічний статус засновків. Однак у разі двосторонньої аргументації це явно не так: хтось може не переконати свого опонента, незважаючи на свою власну впевненість в епістемічному статусі своїх засновків, або опонента можна переконати, навіть коли хтось просто висуває як підставу для виведення гаданий авторитет, що він не визнає, але сподівається, що це зробить противник. Занадто велика увага до другого типу випадків, коли йдеться про навмисне, софістичне використання помилкового авторитету для переконання опонента, призводить до традиційної думки про те, що аргументи до авторитету завжди є помилковими. Інше — зосередження уваги у разі, коли аргументатор (можливо, самотній) справді переконаний у автентичності і релевантності авторитету, якого він апелює, але, з нашого погляду, помиляється у цьому переконанні. Кожна з цих картин аргументації до авторитету помилково приймає один вид такого аргументу за рід і, зробивши це, нездатна пояснити той очевидний факт, що ми розглядаємо деякі аргументи до авторитету як цілком добрі аргументи і чинимо при цьому правильно. Таким чином, вони не можуть врятувати явища і дати їм пояснення.

Знову ж таки, все залежить від справжності та релевантності аналізованої властивості. Коли вона справді присутня і коли її присутність впливає на те, чи дає аргументація захисника на користь цього твердження нам підстави не довіряти їй, то немає нічого поганого в апеляції до неї.[75] Звичайно, помилково думати, що він сам є аргументом на користь відхилення твердження. Якими б не були риторичні наміри та наслідки, єдиний висновок, для якого є аргумент, — це, строго кажучи,

[75] Гарний варіант аргументу: «Папа вважає, що люди не еволюціонували; але Папа не є компетентним в еволюційній біології; отже, ми не повинні допускати (на підставі його гаданого авторитету, який не є автентичним), що люди не еволюціонували». Ми вважаємо, що це добрий аргумент від відсутності авторитету, тому що гадана відсутність авторитету є автентичною і важливою щодо того, чи слід нам приймати це переконання. Звичайно, якщо ми помиляємось або в його важливості, аргумент виявиться поганим. Більше того, навіть якщо це добрий аргумент, він не дає жодних підстав вважати, що люди справді еволюціонували. Для цього ми повинні шукати підстави в іншому місці, мабуть, у науці. Все, що гарантує добрий аргумент, — це те, що ми не приймаємо на підставі передбачуваного авторитету Папи його судження про те, що люди не еволюціонували.

висновок проти ухвалення твердження без пред'явлення інших підстав. (1992: 111), підриву довіри до свого опонента шляхом звернення уваги на «суперечність у словах опонента, або ж між його словами та його діями», недостатньо для того, щоб визнати хибність його затвердження. Все, що можна зробити таким чином, — показати, що це твердження, як і раніше, потребує підтримки.[76]

Ми вважаємо, що всі аргументи *ad hominem*, які б зовнішні відмінності не існували між ними, по суті є випадками того, що ми щойно назвали «аргументами від нестачі авторитету». У будь-якому випадку такі аргументи є добрими тоді і тільки тоді, коли їхні засновки гарантують або є підставою для їхнього (негативного) висновку, і вони є поганими тоді і тільки тоді, коли їх засновки цього не роблять. Таким чином, ван Емерен і Гроутендорст помиляються, стверджуючи, що будь-яке використання аргументу ad hominem «має розглядатися як помилка» (1992: 110). Якщо чийсь опонент справді «ненадійний, непослідовний чи упереджений» (ibid), і ці недоліки мають відношення до його авторитету в даній справі, то привернення до них уваги з метою підірвати його авторитет є цілком законною річчю, яку потрібно зробити. Вони мають рацію, вказуючи, що це саме собою нічого не доводить щодо «дійсних достоїнств точки зору опонента» (1992: 111). Але воно, як вони вважають, і не спрямоване проти його особистості (ibid.). Метою такого привернення уваги є доказова сила його підтримки тези, що розглядається. Чи є його аргументи на користь тези добрими, це з концептуальної точки зору (якщо не з практичної, з огляду на можливе небажання аудиторії досліджувати їх об'єктивно) незалежне питання.

Вернемся тепер ненадовго до так званих логічних або формальних помилок. Може показатися, що тут ті ж самі міркування неприйнятні. Наприклад, можна сказати, що аргументи, що містять нерозподілений середній термін, завжди помилкові. Тому їх помилковість повинна бути включена в цю формальну особливість. Але є як мінімум дві причини думати, що це не так. По-перше, розглядається особливість, можливо, не зовсім формальна, оскільки передбачає значення середнього терміна. По-друге, існують також інші помилки, які справедливо характеризують як логічні, якщо такі маються, коли різні судження щодо помилковості <аргументу> видаються можливими за аналогією з такими нелогічними випадками, як тільки розглянуті випадки ad hominem. Розглянемо імплікативні твердження. Я вважаю, що *q* <істинно>. Я прийшов до висновку,

[76] Порівняйте точку зору сократівської діалектики, яка може показати лише непослідовність співрозмовника, а не заперечення висунутої ним тези. (Аргументи за і проти такого погляду на elenchus див. (Vlastos 1971, 1983), (Brickhouse and Smith 1994: особливо гл. 1-2) і (Benson 1987).)

що *p* тягне за собою *q*. Хіба я, таким чином, не отримав яких-то підстав вважати, що *p* <вірно>? І хіба ви, знаючи, що я вважаю *q* <вірним>, сказали мені, що *p* тягне за собою *q*, для того, щоб привести такі підстави, обов'язково зробили помилку? Нам здається, що відповіді на ці питання відповідно «так» і «ні». В деяких ситуаціях такий аргумент цілком законний. Він міститься в наведених емпіричних доказах на користь *p*. (Звичайно, такий аргумент не може *доказати* (*prove*), в строгому сенсі слова «доказу» (proof), що *p*. Але не всі аргументи призначені для доказів, і не всі добрі аргументи такі. Зокрема, добрі індуктивні аргументи часто тягнуть за собою підтвердження наслідку. Наприклад, ван Эмерен и Гроутендорст визнають добрим аргументом: «Якщо йде сніг, дахи стають білими; дахи білі; отже, шов сніг».) В інших випадках така модель аргументу є дефектною (defective). Тільки таке епістемічне пояснення, як наше, може пояснити цей факт відносно логічних або формальних помилок.

Перш ніж завершити це коротке обговорення того, як наша теорія застосовується до помилок, відмінних від помилки передбачення підстави (в контексті якої вона спочатку розроблена), ми хочемо нагадати читачеві нашу відповідь на заперечення Адлера на адресу епістемологічних теорій. Він, а також за іронією долі, як ми зазначали, уявні представники епістемологічної теорії Фогелін і Дагган, переплутали причинно-наслідкове питання про те, чи веде аргумент (або тип аргументу) до істинних (або обґрунтованих) переконань, з епістемологічним питанням про те, чи обґрунтовує аргумент (чи тип аргументу) переконання у своєму висновку. Ми стверджували, що тільки останнє може мати значення для нормативного статусу аргументу, і що наші фактичні міркування щодо аргументів підтверджують це. Це підтверджують результати застосування нашої теорії до деяких інших помилок різного роду. Чи є конкретний аргумент до авторитету помилковим чи ні, не залежить від того, чи справді він приводить когось до переконання, яке є істинним (чи обґрунтованим на інших підставах). Також аргументи до авторитету не можуть вважатися помилковими, *навіть якщо* вони призводять до хибних чи необґрунтованих переконань (що, м'яко кажучи, очевидно). Це пов'язано з тим, що, як ми постійно доводили, помилковість залежить не від таких причинно-наслідкових зв'язків, а від епістемічних.

Ми вважаємо, що не потрібно подальшого обговорення, щоб показати, що результати цього обговорення підкріплюють нашу критику підходу ван Емерена та Гроутендорста, які розглядають аргументацію з точки зору раціонального розв'язнення суперечок. Оскільки, як ми стверджували вище, їхня теорія також припускає версію тієї ж помилки: вони також змішують каузальні/психологічні питання, що стосуються

вирішення суперечок, з епістемічними питаннями, що стосуються підстав, наданих засновками аргументу для його висновку.

4. Заключні методологічні зауваження: як слід оцінювати теорії помилок та аргументації?

В основі нашого захисту епістемологічної теорії помилок та аргументації лежить низка загальних поглядів на відповідні критерії, за допомогою яких можна судити про теорії в цій галузі. По-перше, ми вважаємо важливим мати, наскільки це можливо, єдине уявлення про різні помилкові аргументи, що випливають з них. Цього вимагає теорія, основні пояснюючі концепції якої мають досить високий рівень загальності. У той же час ці концепції не повинні бути сформульовані на такому загальному рівні, щоб вони не могли відрізнити недоліки інтересу (які справедливо називають помилкою) від інших недоліків у аргументації, наприклад, непереконливості. Захищаючи нашу теорію, ми намагалися показати, що тільки епістемологічні концепції задовольняють цю подвійну вимогу.

Тільки завдяки цьому поняття помилки зберігає зв'язок із поняттями аргументації та раціональності. Будь-яка теорія помилок, що ґрунтується на не-епістемологічних концепціях, чи то риторичних, діалектичних, психологічних чи будь-яких ще, в кінцевому підсумку призведе або до розриву зв'язку між помилками та аргументацією, що розуміється, по суті, як засіб для раціональної зміни переконання, або, якщо зберігається зв'язок з аргументацією, до перетворення такої зміни переконання на щось нераціональне. Будь-який варіант здається нам невірним як стосовно феноменів (тобто міркувань, які ми насправді робимо при оцінці аргументів), так і стосовно традиційної концепції помилок.

Це не означає, що традиційний список помилок повинен або насправді може розглядатися як священний. Цілком може виявитися, що деякі пункти в цьому досить різнорідному (rag-tag) списку не належать до природного типу явищ, які добра теорія здатна виділити і пояснити.. Поки винятки незначні і добре мотивовані, це не ставить під сумнів пояснювальну силу такої теорії. При виборі серед конкуруючих теорій важливим є їхній відповідний загальний пояснювальний успіх, і в цьому відношенні, незважаючи на те, що ми відкриті до викликів, ми все ще бачимо, що наша теорія працює краще, ніж її конкуренти Вона краще, ніж вони, пояснює судження, які ми робимо на дотеоретичному рівні щодо того, чи помилковий аргумент чи ні, і, на відміну від них, вона пояснює зміст цих суджень з точки зору концептуальних істин, що стосуються раціонального аргументу.

Adler, J. E.: 1993, 'Critique of An Epistemic Account of Fallacies', *Argumentation* **7**, 263–272.

Benson, H.: 1987, 'The Problem of the *Elenchus* Reconsidered', *Ancient Philosophy* **7**, 67– 85.

Biro, J.: 1977, 'Rescuing "Begging the Question" ', *Metaphilosophy* **8**(4), 257–271.

Biro, J. and H. Siegel: 1992, 'Normativity, Argumentation, and An Epistemic Theory of Fallacies', in F. H. van Eemeren, R. Grootendorst, J. A. Blair and C. A. Willard (eds.), *Argumentation Illuminated*, SICSAT, Amsterdam, pp. 81–103.

Blair, J. A. and R. H. Johnson: 1993, 'Dissent in Fallacyland, Part 1: Problems with van Eemeren and Grootendorst', in R. E. McKerrow (ed.), *Argument and the Postmodern Challenge: Proceedings of the Eighth SCA/AFA Conference on Argumentation*, Speech Communication Association, Annandale, VA, pp. 188–190.

Brickhouse, T. C. and N. D. Smith: 1994, *Plato's Socrates*, Oxford University Press, Oxford.

Eemeren, F. H. van and R. Grootendorst: 1992, *Argumentation, Communication, and epistemic normativity, argumentation, and fallacies: A Pragma-Dialectical Perspective*, Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, New Jersey.

Feldman, R.: 1994, 'Good Arguments', in F. F. Schmitt (ed.), *Socializing Epistemology: The Social Dimensions of Knowledge*, Roman and Littlefield, pp. 159–188.

Fogelin, R. J. and T. J. Duggan: 1987, 'Fallacies', *Argumentation* **1**, 255–262.

Hamblin, C. H.: 1970, *Fallacies*, Methuen, London.

Lumer, C.: 1990, *Praktische Argumentationstheorie: Theoretische Grundlagen, Praktische Begrundung und Regeln Wichtiger Argumentationsarten*, Vieweg, Braunschweig, Germany.

Lumer, C.: 1991, 'Structure and Function of Argumentations — An Epistemological Approach to Determining Criteria for the Validity and Adequacy of Argumentations', in F. H. van Eemeren, R. Grootendorst, J. A. Blair and C. A. Willard (eds.), *Proceedings of the Second International Conference on Argumentation*, vol. 1A, SICSAT, Amsterdam, pp. 98–107.

Széll, G. Á.: 1995, 'Levels of Argumentative Rationality', in F. H. van Eemeren, R. Grootendorst, J. A. Blair and C. A. Willard (eds.), *Proceedings of the Third International Conference on Argumentation*, SICSAT, Amsterdam, pp. 300–307.

Vlastos, G.: 1971, *The Philosophy of Socrates*, Anchor Books, New York.

Vlastos, G.: 1983, 'The Socratic *Elenchus*', *Oxford Studies in Ancient Philosophy* **1**, 27–58.

Walton, D. N.: 1985, *Arguer's Position: A Pragmatic Study of Ad Hominem Attack, Criticism, Refutation and Fallacy*, Greenwood Press, Westport, CT.

У ЗАХИСТ ОБ'ЄКТИВНОГО ЕПІСТЕМОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО АРГУМЕНТАЦІЇ[77]

Джон Біро та Гарві Сігел

Анотація У цій статті ми захищаємо певну версію епістемологічного підходу до аргументації. Ми висуваємо деякі загальні міркування на користь цього підходу, а потім досліджуємо те, як розвиваються його різні версії стосовно теорії помилок, яку ми вважаємо центральною для розуміння аргументації. Епістемологічні теорії поділяються на об'єктивну та суб'єктивну версії. Ми виступаємо на користь об'єктивної версії, показуючи, що вона дає краще пояснення основної помилки передбачення підстави, ніж суб'єктивна версія, що конкурує з нею. Ми стверджуємо, що сильні сторони об'єктивної епістемологічної теорії помилок забезпечують більшу підтримку епістемологічного підходу до аргументації.

Ключові слова: аргументування, аргумент, аргументація, передбачення підстави, епістемологічні теорії, помилки, об'єктивні епістемологічні теорії, переконання, суб'єктивне, суб'єктивні епістемологічні теорії.

Вступ

У цій статті ми захищаємо певну версію епістемологічного підходу до аргументації. Ми робимо це, висуваючи деякі загальні міркування на його користь, а потім дивимося, як різні його версії розглядають теорію помилок, яку ми вважаємо центральною для розуміння аргументації. Прихильники епістемологічної теорії поділяються на два табори: об'єктивного та суб'єктивного підходу. Ми виступаємо на користь об'єктивної версії, показуючи, що вона дає краще пояснення головної помилки передбачення підстави, ніж суб'єктивна версія, що конкурує з нею. Далі ми вважаємо, що сильні сторони об'єктивної епістемологічної теорії помилок забезпечують ширшу підтримку епістемологічного підходу до аргументації.

[77] Biro, John [I.]; Harvey Siegel: In Defense of the Objective Epistemic Approach to Argumentation. In: Informal Logic 26,1 (2006). S. 91-101

1. Два попередні розмежування

(і) При будь-якому обговоренні аргументації важливо розрізняти аргументи як абстрактні об'єкти та аргументи як послідовність подій. Перші складаються з інших абстрактних об'єктів, здебільшого висловлювань. Другі з актів аргументування, які зазвичай здійснюють люди.[78] Аргументування (Arguing) полягає у стверджені пропозицій, і якщо висунуті (asserted) пропозиції містять аргумент (абстрактний об'єкт[79]), то можна сказати, що той, хто стверджує їх, використовує цей аргумент. Як правило, хоч і не завжди, мета аргументу полягає в тому, щоб переконати деяку аудиторію прийняти деякі твердження, які вона ще не підтримує.

Серед філософів ця основна відмінність між аргументами та аргументуванням є відносно безперечною, хоча були суперечки щодо того, яка з цих двох речей, аргументи чи аргументування є справжнім об'єктом вивчення теорії аргументації (van Eemeren and Grootendorst, 2004). В іншому місці ми якось говорили, що відповідь полягає в тому, що як аргументи, так і аргументування є її об'єктами, але лише остільки, оскільки їх чітко розмежовують, а їх зв'язок розуміють правильно (Biro and Siegel, 2006).

Можна сказати, що розмежування між аргументами як абстрактними об'єктами і аргументами, що використовуються, також широко поширене серед авторів, що пишуть про аргументацію і помилки (наприклад, Blair 2004, Goldman 1994, 1999, Hitchcock 2006, Sinnott-Armstrong, 1999). Однак, як ми побачимо, існують значні розбіжності з приводу того, як слід роз'яснювати поняття використовуваного аргументу (argument in use), («як використовуваний» («as used»), «щодо використання» («on a use») тощо. Одного аспекту цього поняття ми вже торкнулися: з якою метою наводить аргумент той, хто його використовує? Очевидно, що існує безліч можливих цілей, які можна переслідувати під час спору, і, відповідно, безліч можливих застосувань даного аргументу. В епістемологічних теоріях, які стверджують, що основна мета аргументів полягає в тому, щоб дати знання чи розумне переконання (Biro and Siegel, 1997), не слід заперечувати, що вони зазвичай використову-

---

78 Можна сміливо сказати, що інші види об'єктів, можливо, абстрактних у певному сенсі (країни, партії, корпорації тощо.) мають розбіжності, отже, вони відносяться до аргументів у другому значенні цього терміну. Навіть у таких випадках дані акти аргументації є подіями.

79 Ми не намагаємося точно охарактеризувати, які властивості має мати безліч пропозицій, щоб вважатися аргументом у цьому сенсі.

ються також з метою переконати аудиторію.[80] Вони наголошують, що коли остання мета, як це, очевидно, може бути, переслідується таким шляхом, який не використовує здатність аргументу давати знання або розумне переконання, то успіх чи неуспіх у досягненні цієї мети не має значення для того, чи є використаний аргумент добрим.

(ii) Говорячи про здатність аргументу породжувати знання чи розумне переконання, ми говоримо про аргументи як абстрактні об'єкти. Всі епістемологічні теорії згодні з тим, що тільки тоді, коли він використовується у певній ситуації чи зв'язку, є сенс говорити про аргумент, що він робить чи може зробити це. Тут ми маємо інше поняття використання аргументу, яке слід відрізняти від використання у тому сенсі, коли він висувається задля досягнення мети. Припустимо, що мета має епістемічний характер. Цей аргумент (в абстрактному сенсі) може досягти цієї мети в одній ситуації або в одному відношенні (в одному випадку використання), але не досягти її в іншому. Як ми побачимо, головне питання, яке поділяє прихильників епістемологічної теорії, полягає в тому, як слід визначати такі контексти чи способи використання. Дехто думає, що їх опис має посилатися на переконання аргументатора (і, можливо, аудиторії), інші заперечують це. У наступному розділі ми більш точно охарактеризуємо ці конкуруючі позиції та перевіримо їх на відомому та суперечливому прикладі.

Однак спочатку ми повернемося до питання, як слід розуміти відносини між аргументами, їх використанням та актами аргументації. Деякі теорії стверджують, що те, чи аргумент є добрим, залежить від не-епістемічних характеристик актів аргументації, у здійсненні яких полягає їх використання. До таких теорій ми відносимо діалектичний, прагма-діалектичний, діалогічний і риторичний підходи.

Почнемо з того, що покажемо, що ці погляди приречені на провал. Основна причина цього проста. З такої точки зору єдиний спосіб вирішити, чи є аргумент добрим чи поганим, — це запитати, чи просуває він позицію аргументатора (за умови, як і в основному випадку, що його метою є перемога у сенсі схиляння на свій бік, тобто. у переконанні, свого опонента). Щоб відповісти на таке запитання, ми маємо звернu-

[80] Вони не повинні бути такими, коли хтось шукає аргумент, щоб підтвердити переконання, що вже є у нього, коли хтось може представити аргумент аудиторії, яка вже вірить у його висновок, але їй потрібно показати, що для нього є виправдання, коли хтось може аргументувати навіть для того, щоб роздратувати інших або набридати їм і так далі. Ми не намагатимемося тут досліджувати відношення такого використання аргументів до того, що, як ми стверджуємо, є їх основним використанням.

ти увагу на психологічний стан аудиторії, зокрема на її переконання до і після аргументації. (Існує версія епістемологічної теорії, так звана суб'єктивна версія, яка поділяє цю вимогу і вважає це своєю гідністю. Нижче ми представимо наші заперечення проти неї.) Якщо враховувати цю вимогу, то для того, щоб аргумент був добрим, навіть не потрібна його формальна правильність (validity), не кажучи вже про обґрунтованість (soundness). І це ще не все. Можна успішно переконати поганим аргументом та не переконати добрим. Перше очевидно. Щодо останнього, то причини цього можуть бути різні. Очевидно, що безглуздість співрозмовника — одна з причин, через яку добрий аргумент не зможе переконати. Що ще цікавіше, співрозмовник може подумати, що це аргумент недоречний чи передбачає підставу. Його вчинки показують, що він очікує від аргументу того, що він дасть йому привід повірити в те, у що він ще не вірить. Це — очікування, яке може виправдати лише епістемологічна теорія.

Таким чином, пояснення, засновані на <аналізі> процесу аргументації, не залишають місця для критики аргументу, якщо йому вдається переконати (щось, що він може зробити з однією аудиторією і не зробити з іншого). Це зробило б безглуздим вираз «Йому вдалося переконати за допомогою поганого аргументу». Однак він не є безглуздим. Те саме стосується і виразу «Він аргументував добре, але безуспішно» (що, на жаль, з нами часто трапляється!).

Незалежно від їхніх деталей, пояснення щодо того, як люди насправді аргументують, стикаються з дилемою. Вони можуть бути суто описовими, і в цьому випадку вони не можуть зрозуміти деякі нормативні факти, які ми вважаємо безперечними. (Один з таких фактів полягає в тому, що часто багато, іноді більшість, а можливо, і всі люди роблять певні помилкові висновки. Цього не можна було б сказати, виходячи з суто описової теорії.)[81] З іншого боку, вони можуть явно чи неявно використовувати стандарт того, які фактичні аргументи повинні враховуватися з погляду цілей деякої ідеалізації, й у цьому випадку вони набувають властивість нормативності, яка, як ми вважаємо, має значення для поняття помилки.

Можна спробувати дати пояснення якості аргументу з точки зору тих висновків, які роблять його допустимим (licenses).[82] Тут важливо

[81] Принаймні, як стверджують, наприклад, Канеман та інші (Kahneman, Slovic and Tversky, 1982). Оскільки ці автори можуть помилятися, то крапку слід поставити умовно: якщо вони мають рацію, дескриптивні теорії опиняються у скрутному становищі.

[82] Наприклад, Пінто (Pinto 2001).

розрізняти типи виведення та токени (токен — конкретний представник деякого типу об'єктів — С.С.). Якщо пояснення дається з погляду токена, наша оцінка якості аргументу залежатиме від переконань того, хто робить висновок. (Те, який висновок хтось робить, залежить від того, які є у нього інші переконання.) Але тоді ми не зможемо уникнути зазначеної вище проблеми: те, що хтось робить висновок, не завжди означає, що він це робить з повною підставою; оцінка аргументів, що заснована на врахуванні типу аргументу, відображає помилку такої поведінки з погляду її переконливості. Тому в центрі нашого аналізу мають бути типи висновків, а не токени. Це дозволить нам сказати, що цей аргумент дозволяє певні висновки, незалежно від того, чи робить їх хтось насправді чи ні. При такому його розумінні пояснення з точки зору допустимих висновків рівнозначне об'єктивному епістемологічному погляду, який ми будемо відстоювати.

Навіть якщо припустити, що нам потрібен нормативний критерій для оцінки якості аргументів, все-таки залишається питання, чому цей критерій повинен бути епістемологічним? Чи немає інших претендентів, які дотримуються нормативної точки зору, але не ґрунтуються на епістемологічних міркуваннях? Їх немає. Хтось може сказати, що ефективність (переконливість тощо) може дати нормативний критерій: аргумент помилковий, якщо він не здатний переконати певними специфічними способами або завдяки своїм певним специфічним характеристикам. Але це не так. Аргумент, який я не чую через шум, не переконає мене, але не через те, що має якесь відношення до його дійсних переваг. Проте спробуйте пояснити, що це за причина, яка не може переконати в тому, що вона має якесь відношення до дійсних переваг аргументу, і здогадайтеся, що ви отримаєте. Це — епістемологічний погляд! Причина в тому, що дійсна гідність аргументу має оцінюватися щодо дійсної мети, raison d'etre, аргументів, яка полягає в тому, щоб надати (добрі[83]) підстави для переконання.

Як зазначалося вище, аргументи можуть бути використані для інших цілей, головними з яких є переконання та розв'язання суперечок. Таке використання аргументів має цікаве відношення до використання аргументів для обґрунтування переконань, яке ми вважаємо основним. Вони його припускають, оскільки спроба переконати означає надати підстави для ухвалення переконання, а спроба вирішити суперечку — це пошук підстав, щоб учасники спору погодилися з одним переконан-

[83] Цей кваліфікатор передбачається з цього моменту

ням, а не з іншим.[84] Однак, як ми тільки що зазначили, те, чи досягне своєї мети аргумент, який використовується таким чином, не залежить від того, чи підходить він як виправдання переконання.

Оскільки дійсна мета аргументів полягає в тому, щоб дати підстави для переконання, їх якість слід оцінювати за тим, наскільки успішно вони дають такі підстави. Але добрий аргумент, тобто. аргумент, який дає підстави для переконання, дає підстави вважати, що його висновок є істинним. Це прямо випливає з великої істини, що вірити в щось — значить, вірити, що воно *істинне*: якщо я вірю, що *p*, я вірю, що *p* істинно, і, навпаки, якщо я не вірю, що *p* істинно, я не вірю, що *p*.[85] З цього, своєю чергою, випливає, що прагнення до істини є основною властивістю аргументів.

Зрозуміло, потрібно відрізняти прагнення до істини (truth-aimingness) від приведення до істини (truth-conduciveness). Чи приводить аргумент до істини чи ні, залежить не тільки від його якості: аргументи є заручниками удачі, оскільки дуже добрий аргумент все ще може мати хибний висновок. Це може статися, коли засновок, якому є всі підстави довіряти, проте є помилковим. Чийсь аргумент, як і раніше, прагне істини, навіть якщо він не призводить до встановлення істини. Ми вважаємо, що саме прагнення істини слід вважати справжньою метою аргументів. Вони мають оцінюватися щодо цього розуміння їхньої мети.

2. Епістемологічні теорії: об'єктивна та суб'єктивна.

Тепер ми переходимо до дослідження проблеми теорії помилок, яка, як ми вважаємо, стане підтвердженням об'єктивної версії епістемологічного підходу. Ряд авторів, які визнають необхідність епістемологічного підходу до аргументації, проте не згодні з нами у деяких фундаментальних особливостях такого підходу. Найважливіша розбіжність стосується того, чи слід звертати увагу на переконання тих, хто використовує аргумент, який ми оцінюємо. Ця розбіжність найяскравіше виявляється в теорії помилок. Тут вона стала відома як протиріччя між захисниками

---

[84] Звичайно, можна «переконати», взявши в руки палицю якомога більше, а опоненти можуть вирішити суперечку шляхом компромісу або домовившись не погоджуватися. У таких випадках оцінка дійсної, епістемічної цінності аргументу не відіграє жодної ролі.

[85] Згідно з дефляційними теоріями, вони еквівалентні. Див (Horwich 1990). Але тут нам немає потреби вплутуватися в суперечки щодо теорій істини.

об'єктивної епістемологічної теорії (ОЕТ) та прихильниками суб'єктивної епістемологічної теорії (СЕТ):[86]

ОЕТ: Помилковість — властивість аргументів у певному контексті і не залежить від переконань тих, хто їх використовує.

СЕТ: Помилковість — властивість аргументів у певному контексті і вона (принаймні іноді) залежить від переконань тих, хто їх використовує.

Часто обговорюваний приклад стосується помилки передбачення підстави (парадигматична неформальна помилка). Приклад, придуманий Девідом Сенфордом (1988), зіграв ключову роль справі вбивання клину між двома цими теоріями:

(А1) Усі члени клубу відвідували Техаський університет.

Твардовський є членом клубу.

Твардовський відвідував Техаський університет.

Сенфорд стверджує, що ми можемо описати дві ситуації використання аргументу (А1), які відрізняються лише тим, як аргументатор набуває своєї віри у більший засновок. Варто повністю процитувати його опис цих двох ситуацій:

Ситуація 1: …існує статут, який обмежує членство в клубі лише тими особами, які навчалися в Техаському університеті. Більше того, цей підзаконний акт є дійсним. Це пояснює, чому у клубі немає членів, які не відвідували Техаський університет. Нічого з цього не зберігається у секреті. Ви могли б легко переконатись у цьому, якби спробували. Але ви не спробували, і вам ніхто не підказав. Ви не знайомі зі статутом. Однак упродовж багатьох років ви час від часу розмовляли з кожним членом клубу. Ви знаєте всіх членів клубу. Від кожного з них ви дізналися, що він навчався у Техаському університеті. Ваше переконання, що всі члени клубу навчалися в Техаському університеті, ґрунтується на вашому переконанні, що Твардовські навчався у Техаському університеті. Коли ви висуваєте аргумент, ви передбачаєте підставу, і я стверджую, що це так.

[86] Крім нас, прихильниками ОЕТ є Фельдман (Feldman 1994) та Лумер (Lumer 1991, 2000). Захисники СЕТ включають Сенфорд (Sanford 1988), Сінотт-Армстронг (Sinnott-Armstrong 1999), Рітола (Ritola 2004), Уолтон (Walton 1994), Адлер (Adler 1993, 1994) і Сорен (Asenr 1993). До тих, хто схиляється до ОЕТ, але чиї позиції ми не можемо з упевненістю класифікувати, відносяться Джонсон і Блер (Johnson and Blair 1996). Блер (Blair 2004), Пінто (Pinto 2001) і Вайнштейн (Weinstein 1994).

Ситуація 2: … немає відповідного статуту і немає нічого щодо мети чи функції клубу, що обмежувало б членство в клубі тими, хто навчався в Техаському університеті. Ви все ще можете обґрунтовано повірити в те, що всі члени клубу навчалися в Техаському університеті, не повіривши спочатку нічого, що стосується Твардовські. Один із способів — прийняти це на підставі ще чиїхось надійних свідчень... Ви [чините таким чином...] і робите висновок. Ваш аргумент передбачає підставу? Я кажу ні. (Sanford, 1988, p. 35).

Вердикт Сенфорда у тому, що аргументатор у першій із цих ситуацій передбачає підставу, тоді як його противник у другій ситуації — ні. Уолтер Сіннотт-Армстронг погоджується: «Ці ситуації насправді відрізняються одна від одної несуттєво, але різниця між переконаннями, що аргументують у цих ситуаціях, найкраще пояснює різницю в тому, чи приводить таке використання [аргументу] до передбачення підстави. Об'єктивні підходи заперечують, що такі відмінності в переконанні можуть призвести до передбачення підстави. Отже, ніякий об'єктивний підхід до передбачення підстави неспроможний встановити цю різницю» (Sinnott-Armstrong 1999, p. 180).

Зверніть увагу, по-перше, що Сенфорда цікавить, чи робить *аргументатор* передбачення підстави, а не те, чи робить це *аргумент*. (Він, насправді, запитує про S2: «Чи робить ваш аргумент попередження підстави?». Але ясно, що він, паралельно зі своїм питанням про S1, хоче запитати, чи робить аргументатор передбачення підстави.) Звичайно, з тією частиною його позиції, згідно з якою про аргументи, як абстрактні об'єкти, не можна сказати, що вони передбачають підставу, ми, як зазначалося, згодні. Але ми запитуємо, чи робить передбачення підстави аргумент, який використовується в цій ситуації. Ми стверджуємо, що для того, щоб винести таку думку, ми повинні запитати про епістемологічний статус засновків, а не про психологічні стани учасників. Чи є засновки пізнаванними, чи принаймні такими, у які розумно вірять, незалежно від висновку (тобто. без посилання на нього чи апеляції щодо нього)? У прикладі Сенфорда відповідь у ситуації S1, як ми стверджуємо, позитивна. Ми говоримо це тому, що в S1 є підзаконний акт, що дозволяє аргументатору знайти розумну віру у більший засновок незалежно від віри в висновок. Сенфорд вважає, що навіть за наявності підзаконного акту *користувач* A1, який засновує свою віру у більший засновок не на статуті, а на своєму колишньому переконанні в тому, що Твардовській навчався в Техаському університеті, насправді здійснює підставу. Можливо це так. Але навіть якщо він передбачає передбачення підстави, це не має жодного відношення до того, чи робить це в даному контексті *аргумент*, який він використовує.

Вердикт Сенфорда з приводу S2 полягає в тому, що в цій ситуації аргументатор не передбачає підстави. Він каже це тому, що в цій ситуації аргументатор знаходить розумну віру у більший засновок, не посилаючись на висновок: «Для вас… можливо знайти розумну віру [у більший засновок] … [прийнявши це] на підставі чиїхось надійних свідчень... [і] ви робите це…» (ibid.). Фактично Сенфорд пропонує як частину підстави свого вердикту в ситуації S2 те саме, що й ми щодо нашого вердикту в ситуації S1: наявність епістемологічного шляху до засновків, який не проходить через висновок. Однак він думає, що оскільки аргументатор у ситуації S1 не скористався незалежним шляхом, доступним йому, але вибирає шлях, який проходить через висновок, він здійснює передбачення підстави, тоді як аргументатор у ситуації S2, який покладається на незалежні докази, не здійснює цієї помилки. Ми говоримо, що те, який шлях вибирає аргументатор, не має жодного відношення до того, чи робить аргумент передбачення підстави. Наявності незалежного маршруту як у ситуації S1, так і в ситуації S2 достатньо, щоб сказати, що в жодній ситуації він не призводить до передбачення підстави.

Тут ми бачимо пробоїну (gap), що відкривається для різних вердиктів щодо аргументатуючих та аргументів: аргументатор може передбачати підставу, навіть якщо аргумент, який він використовує, не робить цього.[87] В ОЕТ говориться: оскільки в описаній ситуації можна використовувати аргумент, не передбачаючи підстави, то він не передбачає підстави. І в ній йдеться про те, що оскільки те, чи можна використовувати аргумент таким чином, залежить від епістемологічних фактів у цій ситуації, а не від того, у що вірить аргументатор (або його аудиторія), питання про те, чи аргумент передбачає підставу є об'єктивним. Сенфорд, однак, наполягає (і Сіннотт-Армстронг із цим згоден), що різниця полягає в тому, як насправді аргументатор набуває переконання.[88] Але хоча умова, згідно з якою переконання набувається певним чином, може мати відношення до того, чи передбачає аргументатор підставу, ми не вважаємо його важливим для питання про те, чи передбачає підставу аргумент. Нам здається, що до тих пір, поки хтось міг би використати аргумент, не передбачаючи підстави, а він, звичайно ж, може, поки є свідчення (з причин, абсолютно аналогічних тим, які ми привели щодо ситуації S1). цього вже достатньо для того, щоб аргумент не передбачав підстави.

---

87 Про цю відмінність див. також Lumer 2000, стор. 417-418..

88 Див. також Ritola 2004, pp. 50-51. На сьогоднішній день це найбільш докладне обговорення теорій передбачення підстави.

Зрозуміло, що (A1) може використовуватися як у ситуації S1, так і в S2 способом, який не веде до передбачення підстави, так що в обох випадках необхідна умова того, щоб він не передбачав підставу, виконується і виконується з однієї і тієї ж причини: аргумент може використовуватися для набуття знань або принаймні розумного переконання.

Сенфорд, як нам здається, повинен визнати ці зауваження, якщо його описи ситуацій, які він розрізняє, повинні мати сенс. Який сенс може мати включення існування підзаконного акту в опис першої ситуації, якщо <це робиться> не для того, щоб уможливити <таке використання аргументу, яке> не допускає передбачення підстави? Зрештою, уявний аргументатор Сенфорда описується в S1 як особа, яка в процесі формування своєї віри у більший засновок не посилається на статут, хоча він міг би це зробити, і тому він передбачає підставу. Безсумнівно, сенс висування існування підзаконного акту як умови полягає у тому, щоб дати аргументатору можливість не посилатися на нього, коли він міг би це зробити, і те, що він не робить цього, є причиною, через яку він передбачає підставу. Але, знову ж таки, це не має жодного відношення до питання, чи передбачає аргумент підставу: це залежить від того, чи є підзаконний акт, на який він міг би послатися, навіть якщо він цього не робить.

Таким чином, важлива відмінність насправді має місце не між ситуаціями S1 і S2, а між ситуацією S1 (зі статутом) і тим, що ми могли б назвати S1A (без статуту) і, аналогічно, між S2 (з надійними свідченнями) та S2A (без надійних свідчень). Але ці відмінності настільки ж об'єктивні, як і поява відмінностей, і не залежить від чиїхось реальних переконань.

Сенфорд наводить приклади двох ситуацій, щоб показати, що саме дійсні переконання відповідних аргументуючих визначають те, чи аргумент (A1) передбачає підставу. Насправді проаналізовані належним чином приклади показують протилежне. Саме наявність статуту та надійного свідчення, відповідно, роблять ситуацію (A1) у цих двох контекстах такою, що аргумент не передбачає підстави, у що б не вірив той, хто його використовує, і як би він не прийшов до віри у засновки.

У той час як Сенфорд зосереджується виключно на переконаннях аргументатора, Сіннотт-Армстронг наполягає на тому, що те, чи наводить конкретне використання аргументу до передбачення підстави, може також залежати від переконань його співрозмовника.[89] Він наводить такий приклад. Розглянемо два використання цього аргументу.

[89] Порівн. Sorensen 1996, p. 52: «Випередити підставу — значить, випрошувати її у когось». Цей акцент на ролі співрозмовника відповідає духу опису Робінсоном випередження підстави як незаконного кроку in elenchus (у списку) (Robinson, 1971).

(A2) Огайо — Каштановий штат
Мері живе в Огайо
Мері живе у Каштановому штаті

У першому випадку аргументатор намагається переконати когось, хто вірить у другий засновок, але не вірить у перший. (Він ніколи не чув про Каштановий штат.) У другому він намагається переконати того, хто, знову ж таки, вірить у другий засновок, але явно заперечує перший. Синнотт-Армстронг стверджує, що у той час як у першому випадку немає передбачення підстави, у другому воно має місце.[90] Причина, через яку Сіннотт-Армстронг так вважає, полягає в тому, що в другому випадку «використання [аргументатором] цього аргументу *не* показує, що [його адресат] має будь-які підстави довіряти [його] висновку» (Sinnott-Armstrong 1999, p. 177, курсив оригіналу).

З цього приводу нас непокоять дві речі. По-перше, одна справа показати, *що* адресат має підставу вірити у щось, інша — показати *адресату*, що він має підставу вірити в це щось. Неможливість зробити останнє не тягне за собою неможливості зробити перше. Крім того, припустити, що не можна зробити останнє, просто використовуючи цей аргумент, не означає припустити, що цього не можна зробити, показавши йому, що є якась інша причина вірити засновку, яку він заперечує. Чи існує така причина — питання, який об'єктивний епістемологічний підхід вважає ключем до того, чи аргумент передбачає підставу. Якщо вона є (для одного епістемічного контексту), то немає передбачення підстави, якщо її немає (для іншого контексту), то має місце передбачення підстави.

Друге, що нас турбує, полягає в тому, що зовсім неясно, як хтось може вирішити, чи використовувати (A2), не знаючи, як це зазвичай буває, у що вірить його співрозмовник. Твердження Сіннотт-Армстронга залежить від явного заперечення співрозмовником першого засновку. Він, звичайно, має рацію в тому, що було б недоречним використовувати (A2), враховуючи це заперечення. Але чи тому, що це означало б передбачити підставу? Яка підстава? Причина, через яку було б недоречним використовувати (A2) у такій ситуації, не має нічого спільного з передбаченням підстави. Хоча (A2) можна використовувати для того, щоб дати комусь підставу повірити у висновок, його використання було б недоречним, оскільки його, очевидно, не можна використовувати для

[90] Ми визнаємо, що вираз Сіннотта-Армстронга «використання аргументу аргументатором передбачає підставу» означає «таке використання аргументу (тобто в такому епістемологічному контексті), яке передбачає підставу».

того, щоб дати комусь підставу повірити у перший засновок. Всупереч твердженню Сіннотт-Армстронга, співрозмовнику, якому адресований аргумент (A2), дають підставу повірити у його висновок (за умови, яку ми вважаємо очевидною, що перший засновок можна пізнати — чи розумно повірити в нього — незалежно від висновка). Ми вважаємо, що це очевидно. Те, що співрозмовник усвідомлює, що йому дається підстава, оскільки він приймає перший засновок (A2), створює складну ситуацію, але таку, яку не можна виправити з допомогою аргументу (A2). Аргументатор, який не розуміє, що це неможливо, робить помилку, але він не передбачає підстави.

Набагато більше за нас турбує наступне. У переважній більшості випадків людина має вирішити, чи використовувати аргумент, не знаючи, у що вірить або що готовий припустити його співрозмовник. Людина починає з певних припущень із цього приводу і в міру просування виявляє, підтверджуються вони чи ні. Він може запитати свого співрозмовника, чи він приймає перший засновок. Якщо він дізнається, що той його не приймає, він перестає йти запланованим шляхом, хоча він може його продовжити з кимось ще. Це не означає, що людина змінює свою думку про те, чи є аргумент, який він планував використати, добрим аргументом, і починає вважати його поганим. (Зрозуміло, це не слід розглядати як передбачення підстави!) Людина приходить до висновку, що його використання безглуздо, і це є досить непоганою причиною відмовитися від свого плану.

Добрий аргумент може не переконати. Одна річ його здатність переконувати, яка може залежати від того, у що вірить той, кому він адресований. Але те, чи аргумент є добрим, не може залежати від цього. Якби це було так, то потенційний користувач не міг би розпізнати його якість до того, як дізнався про переконання свого співрозмовника. Тоді було б неможливо дотримуватися припису, який ми, безумовно, маємо дотримуватися: використовуйте тільки добрі аргументи!

Висновок

Хоча те, що робить аргумент добрим, пов'язане з можливістю його використання для обґрунтування віри в його висновок, той факт, чи має він цю властивість чи ні, не може залежати від того, чи він дійсно використовується для цієї мети яким-небудь фактичним користувачем. Добрий аргумент (або, дійсно, поганий) у щойно поясненому значенні може бути використаний для інших цілей, до яких його якості не мають

жодного відношення, наприклад, до того, щоб справити враження, заплутати, втомити тощо. Що ще цікавіше, хтось може спробувати використати поганий аргумент з метою обґрунтувати віру у його висновок. Тоді ми маємо справу з помилкою. Добрий чи поганий аргумент, яким би з цих способів він не використовувався, не має нічого спільного ні з тим, у що вірить будь-який довільно взятий індивідуальний користувач, ні з підставами такої віри.

Звісно, є й інші способи назвати аргумент поганим. Як зазначалося раніше, найважливішим із них є нездатність переконати. У цьому сенсі добрий аргумент може бути поганим, а поганий — добрим. Який із них є аргумент, це може і часто залежить від переконань тих, кому він адресований. Але бути добрим або поганим у цьому сенсі (або в деяких інших розумінням — у сенсі зайвої складності, неелегантності тощо) нічого не говорить про епістемічні якості (quality) аргументу. (Як ми всі знаємо, на жаль, забобони можуть зробити людей глухими до розуму, а погані аргументи — переконати.)

Чи можна сумніватися в тому, що філософи (на відміну від риторів, лінгвістів, психологів, соціологів та політиків) завжди цікавилися епістемічною добротністю (goodness) аргументів? І що ми питаємо, коли ставимо питання, у чому полягає помилка? Як поганий аргумент може маскуватися під добрий? Хіба ми не можемо визнати це традиційним філософським питанням про помилки?

Література/References

Adler, J. A. (1993). Critique of an epistemic account of fallacies. *Argumentation*, 7, 263- 272.

Adler, J. A. (1994). Fallacies and alternative interpretations. *Australasian Journal of Philosophy*, 72, 271-281.

Biro, J. and H. Siegel (1997). Epistemic normativity, argumentation, and fallacies. *Argumentation*, 11, 277-292.

Biro, J. and H. Siegel (2006). Pragma-dialectic versus epistemic theories of arguing and arguments: Rivals or partners? In P. Houtlosser and A. van Rees, eds., *Considering Pragma-Dialectics*, 1-22. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Blair, J. A. (2004). Argument and its uses. *Informal Logic*, 24, 2, 137-151.

Eemeren, F.H. van & R. Grootendorst (2004). *A systematic theory of argumentation: The pragma-dialectical approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

Feldman, R. (1994). Good arguments. In F. F. Schmitt, ed., *Socializing epistemology: The social dimensions of knowledge, 159-188*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield Publishers.

Goldman, A. I. (1994). Argumentation and social epistemology. *Journal of Philosophy*, 91, 27-49.

Goldman, A. I. (1999). *Knowledge in a social world*. Oxford: Oxford University Press.

Hitchcock, D. (2006). The concept of argument, and informal logic. In D. Jacquette (ed.), *Philosophy of Logic*, volume 5 of D. Gabbay, P. Thagard, and J. Woods (eds.), *Handbook of the Philosophy of Science*, 11 volumes. New York: Elsevier (in press).

Horwich, P. (1990). *Truth*. Oxford: Oxford University Press.

Kahneman, D., P. Slovic, and A. Tversky, ed. (1982). *Judgment under uncertainty: Heuristics and biases*. Cambridge: Cambridge University Press.

Johnson, R. and J. A. Blair (1996). Informal logic: Past and present. In R. Johnson, *The rise of informal logic*, 32-51. Newport News, VA: Vale Press.

Lumer, C. (1991). Structure and function of argumentations—an epistemological approach to determining criteria for the validity and adequacy of argumentations. In F. H. van Eemeren, R. Grootendorst, J. A. Blair, and C. A. Willard, eds., *Proceedings of the Second International Conference on Argumentation*, Vol. 1A, 98-107. Amsterdam: Sicsat.

Lumer, C. (2000). Reductionism in fallacy theory. *Argumentation*, 14, 405-423.

Pinto, R. C. (2001). *Argument, inference, and dialectic: Collected papers on informal logic*. Dordrecht: Kluwer.

Ritola, J. (2004). *Begging the question: A study of a fallacy*. Turku: University of Turku, Reports from the Department of Philosophy, Volume 13.

Robinson, R. A. (1971). Begging the question. *Analysis*, 31, 113-117.

Sanford, D. H. (1972). Begging the question. *Analysis*, 32, 197-199.

Sanford, D. H. (1988). Begging the question as involving actual belief and inconceivable without it. *Metaphilosophy*, 19, 32-37.

Sinnott-Armstrong, W. (1999). Begging the question. *Australasian Journal of Philosophy*, 77, 174-191.

Sorensen, R. A. (1996). Unbeggable questions. *Analysis*, 56, 51-55.

Walton, D. N. (1994). Begging the question as a pragmatic fallacy. *Synthese*, 100, 95-131.

Weinstein, M. (1994). Informal logic and applied epistemology. In R. Johnson and J. A.

Blair (eds.) *New Essays in Informal Logic*, 140-161. Windsor, ON: Informal Logic.

ДИЛЕМА ПРАГМА-ДІАЛЕКТИКИ: ВІДПОВІДЬ ГАРССЕНУ І ВАН ЛААРУ[91]

Гарві Сігел та Джон Біро

Анотація Гарссен та ван Лаар фактично визнають нашу основну критику прагма-діалектичного підходу. Критика полягає в тому, що висновки аргументів можуть бути «обґрунтованими» (reasonable) з прагма-діалектичної точки зору, але явно необґрунтованими з епістемологічної точки зору. Поступка полягає в заяві про те, що ця теорія «досі обмежується дослідженням точок зору у світлі конкретних наборів відправних точок», які «має бути створено окремим учасникам суперечки», та визнання того, що всі відповідні умови нормативної оцінки були переглянуті (redefined). Ми також обговорюємо їхню критику епістемологічного підходу до аргументації та оцінки аргументів і порушуємо деякі нові питання щодо того підходу, який вони захищають.

Ключові слова: аргументація, аргументи, епістемологічна теорія, обґрунтування, нормативна оцінка, прагма-діалектична теорія.

1. Вступ

У «Прагма-діалектичній відповіді на об'єктивістські епістемологічні звинувачення» Барт Гарссен та Ян Альберт ван Лаар (Garssen and van Laar 2010) захищають прагма-діалектичний підхід, розроблений Франсом ван Емереном і Робом Гроутендорстом, від критики, якої ми піддавали заперечення проти пропонованого нами епістемологічного підходу. Після короткого обговорення їхньої відповіді на нашу основну критику (розділи 2 і 3) ми розглянемо ці заперечення, багато з яких стосуються того, чи слід дотримуватись «джастифікаціонізму» при оцінці аргументів (розділи 4-7). Ми стверджуємо, що наші опоненти стикаються з дилемою: або вони зберігають елемент обґрунтування і цим фактично підтримують епістемологічний підхід, або вони виключають усі такі елементи і тим самим змінюють предмет розгляду. Потім ми звернемося

[91] Siegel, Harvey; John Biro: The Pragma-Dialectician's Dilemma. Reply to Garssen and van Laar. In: Informal Logic 30 (2010). S. 457-480.

до ще двох звинувачень на адресу епістемологічного підходу (розділи 8 та 9). Ми обговоримо пропозицію прагма-діалектикам переглянути нормативні терміни, які використовуються при оцінці аргументів (розділ 10), і завершимо питанням про доцільність розпалювання з погляду прагма-діалектичного підходу суперечок, подібних до цієї.

2. Головне епістемологічне заперечення прагма-діалектики.

Наша основна критика прагма-діалектичного підходу до оцінки аргументів та аргументації проста. Згідно з прагма-діалектичним підходом, аргументація (і переконання, що виникають у її результаті, і прийняття точок зору) є раціональною або розумною, якщо аргументатор «здійснює тільки такі мовні акти, які узгоджуються з системою правил, прийнятною для всіх учасників дискусії, що сприяє створенню діалогу, який може вести до вирішення суперечки, що знаходиться в центрі дискусії» (van Eemeren і Grootendorst 1984, p. 18; порівн. van Eemeren and Grootendorst 1992, pp. 6-11; van Eemeren and Grootendorst 2004, p. 16 Це робить «раціональність» або «розумність» функцією двох речей: можливості розв'язання суперечки («проблемна валідність») та здійснення цього розв'язання відповідно до правил, узгоджених учасниками суперечки, та вихідних точок зору («конвенційна валідність»). Наша критика полягає в тому, що переконання і погляди, що виникають в результаті таких дискусій, можуть бути раціональними або розумними в цьому прагма-діалектичному сенсі, будучи ірраціональними або нерозумними з епістемологічної точки зору. Це може статися одним або двома способами. Учасники дискусії можуть розділяти необґрунтовані переконання та покладатися на них, а також можуть приймати та використовувати проблемні правила виведення чи міркування. В обох випадках підсумкове рішення може бути раціональним у прагма-діалектичному сенсі (далі «П-Д-раціональним»), але явно ірраціональним з епістемологічної точки зору. Як ми вже писали в іншому місці, «трудність [з П-Д раціональністю] полягає в тому, що учасники можуть дотримуватися кодексу поведінки та вирішити свою суперечку, але способами, які роблять це рішення необґрунтованим або ірраціональним». (Biro and Siegel 1992, p. 90; порівн. Siegel and Biro 1997, pp. 282-285; Biro and Siegel 2006, pp. 6-7) П-Д-раціональні рішення, очевидно, раціональні в установленому П-Д-сенсі, але, якщо ми маємо рацію, вони не обов'язково повинні бути раціональними в епістемо-

логічному сенсі для того, щоб показати обґрунтованість точок зору.[92] Проте саме останній вид раціональності має вирішальне значення для оцінки аргументів. (Biro and Siegel 1992, pp. 91-2, 96-9; Siegel and Biro 1997, pp. 278, 281-5; Biro and Siegel 2006, pp. 6-7)

Ми цінуємо відповідь Гарссена та ван Лаара (2010) на нашу критику. Вона зрозуміла і дуже корисна для прояснення питань, що лежать в основі розбіжностей між прибічниками прагма-діалектики та епістемологічної точки зору. У цій відповіді ми сподіваємося показати, що їхній погляд постає перед дилемою. Він повинен або визнати нашу основну критику і, по суті, приєднатися до епістемологічної точки зору, або розглядатися як такий, що підміняє предмет суперечки і не здатний нічого сказати про оцінку аргументів у звичному значенні, тобто. про відмінність добрих аргументів від поганих.

Гарссен і ван Лаар стверджують, що наша критика прагма-діалектичного підходу «заснована на некоректних припущеннях». По-перше, кажуть вони, ми некоректно «стверджуємо, що прагма-діалектична модель не є справді нормативною через те, що норми, що становлять цю модель, не гарантують раціональних результатів». По-друге, ми помилково «стверджуємо, що прагма-діалектичний підхід не відповідає і не в змозі виправдати свої очікування, що випливають із філософії критичного раціоналізму». (2010, p. 123) Ми розпочнемо з розгляду цих тверджень по черзі. Потім ми прокоментуємо їхнє обговорення так званої трилеми Мюнхгаузена, їхню подальшу критику нашого епістемологічного підходу (що ми недостатньо серйозно ставимося до фалібілізму, що ми не приділяємо достатньої уваги соціальному контексту, в якому має місце аргументація, і що епістемологічний підхід невиправдано обмежує коло питань, які можна вирішити за допомогою аргументів), їх захист від висунутого нами звинувачення в тому, що П-Д теорія, як і критичний раціоналізм, який вони підтримують, містить «присмак джастифікаціонізму», їх критику запропонованих нами контрприкладів на адресу П-Д теорії, і навіть їх нове визначення основних термінів аналізу та оцінки аргументів. Зрештою, ми вказуємо на проблему, з якою стикається застосування цієї теорії до справжньої суперечки.

---

[92] Навряд чи нам треба вказувати на те, що було б зайвим вимагати навіть від епістемологічно доброго аргументу, щоб він показав, що його висновок істинний. Ми можемо сподіватися і сподіваємося, що це так, але знаємо, що іноді ми маємо право вірити в брехню.

3. Прагма-діалектика та нормативність.

> «Проблема валідності правил дискусії взагалі та доречності (appropriateness) аргументації та схем міркування зокрема є результатом їх оцінки не з точки зору їх епістемологічної гідності, а з огляду на те, наскільки вони сприяють критиці, — це те, що, на нашу думку, недостатньо оцінено Біро та Сігелом» (Garssen and van Laar 2010, p. 129).

Ми, звичайно, розуміємо, що П-Д не оцінює аргументи з погляду їхньої епістемічної гідності, а це був основний недолік, на який ми вказували. Щодо їх оцінки з огляду на те, наскільки вони сприяють критиці, то ця пропозиція (як ми покажемо нижче) також має зіткнутися з дилемою, яку ми ставимо: або критика і те, наскільки вони сприяють критиці, самі по собі оцінюються з точки зору епістемологічних критеріїв або той факт, що аргумент їх підтримує, не має жодного відношення до його переваг. Важливіше те, що їхня позитивна відповідь з цього питання тут дозволяє нам висунути основний наш критичний аргумент, а саме, що правила можуть бути проблемно валідними, <тобто. успішно розв'язувати проблеми, і конвенційно валідними, <тобто. визнані всіма учасниками суперечки>, та можуть ефективно здійснювати критику, але при цьому бути епістемічно недосконалими. Як ясно видно з процитованого уривка, з прагма-діалектичної точки зору правила дискусії, схеми міркувань та аргументація оцінюються не з точки зору їхньої епістемічної гідності, а відповідно до того ступеня, в якому вони сприяють критиці. Пізніше ми звернемося до питання про те, до чого приводить критика в прагма-діалектиці (розділи 4, 10).

Коротше, наше основне звинувачення (complaint) зводиться до такого: *проблемна валідність + конвенційна валідність не дають правильного типу нормативності*. Справа не в тому, що вони в певному сенсі не є нормативними: вони є пропозиціями щодо стандартів, яким повинні відповідати аргументатори. Але нормативність у цьому сенсі знецінюється. Стандарт за визначенням є нормативним, тому пропозиція будь-якого стандарту з метою оцінки аргументів рівнозначна пропозиції нормативної теорії. Суперечне питання у тому, чи є стандарти П-Д правильними, тобто. чи виділяють вони властивості, наявність яких робить аргумент добрим. Визнаючи, що критичні дискусії, які дотримуються стандартів П-Д, можуть призвести до вирішення суперечок, придбання нових переконань і прийняття точок зору, які *не* є раціональними або розумними в тому прямому розумінні, що підстави, які пропонуються на

їх підтримку, принаймні мають тенденцію встановити їх істинність чи підвищити їхній епістемічний статус, Гарссен і ван Лаар фактично підтверджують наше основне твердження, саме, що теорія П-Д не оцінює аргументи з погляду правильних властивостей (right properties).

Щодо цієї суперечки, то ми могли б тут зупинитися. Але, мабуть, не все так просто. Теоретики P-D не визнають, що епістемічні властивості є правильними властивостями, з погляду яких слід оцінювати аргументи. Тому ми продовжимо <нашу дискусію>, щоб повніше довести, що Гарссен і ван Лаар дійсно визнають наше твердження про П-Д, щоб показати, що вони в той же час самі покладаються на епістемічні стандарти, і, найважливіше, щоб вирішити те, що, як ми вважаємо, і є реальною проблемою, а саме: які стандарти слід використовувати при оцінці аргументів.

4. Джастифікаціонізм, позитивна підтримка та примат критики

У нашій статті (Siegel and Biro (2008)) ми стверджували, що, незважаючи на всі зусилля, спрямовані на те, щоб уникнути джастифікаціонізму, теоретики ПД насправді залежать від джастифікаціонізму, якого вони, за їхніми твердженнями, уникають (див. . також Lumer 2010). Гарссен і ван Лаар відкидають наше звинувачення і стверджують, що прагма-діалектична теорія не допускає «ні найменшого натяку на джастифікаціонізм» (Garssen and van Laar, 2010, 138). Натомість вони кажуть, що діалектика — це «вивчення розмовних норм, що сприяють критиці» (Garssen and van Laar 2010, p. 130), а критика не є питанням обґрунтування. Постулюючи цю різку дихотомію між обґрунтуванням та критикою, вони дотримуються точки зору, згідно з якою критика є незалежною від обґрунтування. Ми вважаємо, що цей погляд не витримує критики.

Що таке «джастифікаціонізм»? У тому вигляді, як він представлений у поясненнях «норм розумності», цей термін допускає як мінімум дві інтерпретації: судження є розумним, якщо точка зору, яка оцінюється, або *остаточно узаконена*, або (менш строго) користується адекватною *позитивною підтримкою підстав та/або свідчень* (Siegel and Biro 2008, p. 195); «остаточно» — термін, використаний ван Емереном і Гроутендорстом (van Eemeren і Grootendorst 2004, p. 131). Ми згодні з теоретиками ПД у тому, що перша інтерпретація надто строга, але ми вважаємо, що друга і доречна, і необхідна для адекватного пояснення оцінки аргументів. Отже, наша незгода з теоретиками П-Д стосується цього останнього сенсу: ми схвалюємо «джастифікаціонізм» у тому сенсі, що аргументи, щоб бути добрими, мають бути такими, щоб їхні

висновки отримували адекватну позитивну підтримку з боку їхніх засновків, і наш епістемологічний погляд роз'яснює це з погляду збільшення обсягу знань і сили виправдання. Теоретики П-Д відкидають це на користь свого діалектичного розуміння розумності на кшталт критичного раціоналізму:

> «Для критичних раціоналістів ідея систематичного критичного дослідження всіх областей людської думки і діяльності є принципом, який служить відправною точкою для розв'язання проблеми. При такому підході проведення критичного обговорення стає відправною точкою для концепції розумності, а це має передбачає прийняття діалектичного підходу. Як ми вже сказали, аргументація в діалектичному підході розглядається як частина процедур подолання розбіжностей з приводу прийнятності однієї або декількох точок зору шляхом критичного обговорення [...] Розумність процедури виводиться з можливостей, які вона створює для подолання розбіжностей (її *проблемна валідність*) у поєднанні з її прийнятністю для учасників дискусії (її *конвенційна валідність*). У цьому зв'язку правила дискусії та аргументації, розроблені в діалектичній теорії аргументації, повинні бути ретельно вивчені з точки зору як їх ефективності для вирішення проблеми, так і їх інтерсуб'єктивної прийнятності». (van Eemeren and Grootendorst 2004, p. 131-2.)

Таким чином, з точки зору П-Д, дана процедура (і, імовірно, правила, які її дозволяють) розумна тоді і тільки тоді, коли вона є одночасно як проблемно, так і конвенційно валідною. Для нас очевидно, що це зовсім відрізняється як від розумності висновка, так і розумності віри у висновок. В іншому місці ми припустили, що епістемологічні теорії та теорії П-Д, можливо, просто говорять про дві різні речі і насправді не суперечать одна одній, а доповнюють одна одну: прагма-діалектичні теорії говорять про те, як вести критичну дискусію, а епістемологічні — про те, як оцінювати аргумент. (Biro and Siegel 2006) Якщо це правильно, то розумність П-Д, представлена як така з погляду проблемної та конвенційної валідності рекомендованої процедури подолання розбіжностей (заданої правилами критичного обговорення), не апелює до епістемічного статусу аргументів чи переконань, які використовуються для обґрунтування. Звичайно, теоретики П-Д цілком мають право наполягати на тому, що розумність П-Д проте абсолютно нормативна, оскільки вона оцінює правила дискусії та аргументації з

точки зору того, наскільки добре вони сприяють проблемній та конвенційній валідності (і критиці). Ми з цим не сперечаємося, але ми хочемо лише вказати на те, що правила та аргументи, які в цьому сенсі «розумні», можуть бути зовсім нерозумними, а їхні висновки явно недостойними довіри.

Зверніть увагу, що, на думку ван Емерена та Гроутендорста, розумність проявляється у вигляді проблемної та конвенційної валідності. Гарссен і ван Лаар швидше говорять про те, що нормативна оцінка «правил дискусії взагалі і доречності аргументації та схем міркувань зокрема» є результатом їх оцінки не з точки зору їх епістемічної цінності, а, швидше, з точки зору того, наскільки вони сприяють критиці» (Garssen and van Laar, 2010, 129). Ми не бажаємо приймати чийсь бік у цій внутрішній суперечці в таборі П-Д, але ми думаємо, що варто вказати на це протиріччя: згідно з вихідною точкою зору П-Д, нормативна оцінка аргументації є питанням проблемної та конвенційної валідності. З погляду Гарссена та ван Лаара, це питання сприяння критиці. Звичайно, ван Емерен і Гроутендорст також наголошують на важливості критики, тоді як Гарссен і ван Лаар також наполягають на важливості проблемної та конвенційної валідності. Можливо, найточніша інтерпретація полягає в тому, що для всіх чотирьох авторів усі три речі — проблемна валідність, конвенційна валідність та здатність сприяти критиці — є невід'ємною частиною нормативного виміру аргументації.

Одна з причин, через яку ми не вважаємо за потрібне займати чийсь бік у цій суперечці (можливо, ці різні акценти можна узгодити) полягає в тому, що обидві версії, як ми вважаємо, стикаються з серйозними труднощами. Ми вже вказали ті труднощі, які ми виявляємо у першій версії. А що щодо нової версії, згідно з якою нормативна оцінка правил дискусії, а також доречність аргументації та схем міркувань є питанням того, наскільки вони сприяють критиці?

Розглянемо твердження Гарссена та ван Лаара про те, що для сприяння критиці не потрібно позитивної підтримки. Чи можна розуміти критику незалежно від позитивної підтримки? Ми вважаємо, що ні. Розглянемо дві критичні дискусії. У першій погляд *s* відхиляється учасниками дискусії виходячи з критики *c*. У другому випадку погляд *s* відхиляється учасниками дискусії на підставі критики *c*. Що ми маємо сказати про нормативність аргументації у двох дискусіях? Здається очевидним, що ми поки що нічого не можемо сказати, тому що не в змозі судити про епістемічні переваги критики. Припустимо, погляд і критика є такими:

s: Амстердам — найбільш багатолюдне місто Європи.
c: Амстердам має найнижчу густину серед європейських міст, якщо судити за кількістю людей на квадратний метр землі.
c′: В Амстердамі багато чудових каналів.

Ми вважаємо очевидним, що *c*, якщо воно істинно, є серйозною критикою *s*, а c' — ні. Тобто одні критичні зауваження кращі за інші. Аргумент «¬*s*, тому що *c*» краще, ніж аргумент «¬*s*, тому що c′». Якщо це правильно, це говорить про дві речі. По-перше, «сприяння критиці» саме собою може бути адекватною мірою якості аргументів, оскільки критика відрізняється за рівнем релевантності і силі. Ми вважаємо, що ще важливіше те, що якість критики залежить від позитивної підтримки. Ці два поняття не можна так чітко розмежовувати, як цього вимагають Гарссен та ван Лаар. Якщо *c* дійсно є доброю критикою *s*, це дає нам вагоме підґрунтя не довіряти *s*: у цьому прикладі, якщо в Амстердамі справді найнижча щільність населення, то це як (1) добра критика того, що «Амстердам — найбільш багатолюдне місто», так і (2) доброю підставою не вірити в те, що «Амстердам — найбільш багатолюдне місто». Критику та позитивну підтримку не можна розділяти. Справді, суть може бути сформульована чіткіше таким чином: критика, щоб мати силу, повинна включати позитивну підтримку. (Цей момент є центральним при критичному обстеженні тієї версії, яка представлена критичним раціоналізмом Поппера; див. Siegel and Biro 2008, pp. 197-8.). Існує симетричний взаємозв'язок між критикою та позитивною підтримкою, яка підриває будь-яку спробу відкинути джастифікаціонізм чи позитивну підтримку взагалі, ґрунтуючи нормативну оцінку аргументів на тому, наскільки добре вони сприяють критиці.

5. Трилема Мюнхгаузена

Вважається, що ця трилема є передсмертним дзвоном джастифікаціонізму, тому що будь-яка теорія обґрунтування, що базується на понятті позитивної підтримки, повинна закінчуватися одним із трьох варіантів, які однаково неприйнятні: регрес у нескінченність, догматичне обґрунтування, або довільне (і тому невиправдане) його припинення, або коло в обшрунтуванні. . Це єдині варіанти, кожен з яких здається явно неприйнятним, тому, згідно з критичними раціоналістами, такими як Ганс Альберт, Карл Поппер і теоретики П-Д, слід зробити висновок про те, що ми повинні відмовитися від джастифікаціонізму, а разом з ним і від

поняття позитивної підтримки. (Garssen and van Laar 2010, pp. 131-133; порівн. Siegel and Biro 2008, pp. 195-202).

Перше питання, яке слід поставити: чи всі ці три можливі кінцеві пункти виправдувальних аргументів є поганими з епістемологічної точки зору? Тут ми не стверджуватимемо, що будь-які з них, насправді, не є поганими, але ми хотіли б коротко вказати, що, насправді, література з епістемології останніх років виступила на захист двох з них (регресу в нескінченність і обґрунтування по колу), визнавши їх законними. (Див. Klein 1999, 2000 про нескінченний регрес, Goodman 1983 про переваги обґрунтування по колу, Lehrer 2000, 2003 про узгодженість і т. д.) Тут епістемологічні проблеми, що стосуються обґрунтування, набагато складніше, ніж можна було б на трилему.

Друге питання, яке слід поставити: чи є ці три варіанти єдиними, чи посилки аргументу можуть забезпечити позитивну підтримку висновку, не впадаючи у нескінченний регрес, свавілля, догматизм чи міркування по колу? Хоча, наскільки нам відомо, жоден серйозний сучасний епістемолог не захищав свавілля чи догматизм як прийнятну кінцеву точку виправдувального аргументу. Ми стверджували, що пункти зупинки не можна робити ні тим, ні іншим способом. Тобто виправдувальні аргументи, що уникають нескінченного регресу та кола в обґрунтуванні, можуть мати точки зупинки, які не є довільними, ні догматичними (Siegel and Biro 2008, pp. 199-202). Давайте пояснимо.

Гарссен і ван Лаар стверджують, що точка зупинки може бути несвавільною чи недогматичною лише в тому випадку, якщо вона розуміється діалектично, тобто. тільки якщо вона не заперечується. Якщо вона розуміється недіалектичною, то потреба в подальшому обґрунтуванні буде завжди:

> «З діалектичного погляду ясно, де протагоніст може перестати висувати подальші аргументи: коли досягнуто взаємної згоди щодо відправних точок дискусії. З погляду джастифікаціонізму, де критично мислячому антагоністу не відводиться жодної чіткої ролі, не можна пояснити, що *r* не потребує підтримки. Тому що джастифікаційна відповідь на запропоноване Біро та Сігелом рішення може бути такою: «Яке має значення, чи адресовано *r* аудиторії, яка, насправді, не кидає йому виклик, чи ні? Справжня проблема — це об'єктивна істина, і оскільки істинність *r* ще не гарантована, ми повинні обґрунтувати r». Отже, ми не бачимо четвертого шляху, який є істинно джастифікаційним». (Garssen and van Laar, 2010, c. 139.)

Ми думаємо, що це помилкова думка, тому що необхідність обґрунтування пункту зупинки не залежить від того, чи було йому кинуто реальний виклик. По-перше, зауважте, що відсутність «гарантії» — це маневр, що відволікає. Для обґрунтування не потрібні гарантії (або достовірності). Даний засновок *r* є виправданим, і тому раціонально вірити чи підтримувати його, якщо загальних доказів для нього достатньо (у контексті та для поточних цілей). Звичайно, це грубо, і є багато епістемологічних тонкощів, про які ми могли б розповісти, але це заведе нас надто далеко.

Розглянемо приклад:

p: Нідерланди програли фінальний матч ЧС-2010 Іспанії

Твердження *p* потребує підтримки. Ось кілька можливих підтримок (тобто підстав, що обґрунтовують це переконання):

q: Я дивився матч (по телевізору, в Інтернеті або особисто в Південній Африці).
r: Я читав про матч (в газеті, журналі або в Інтернеті).
s: Я слишав багато обговорюваних матчів, які говорили люди, які стверджували, що бачили його, в офісі, пабе чи супермаркеті.

Для простоти представлення приведемо кон'юнкцію цих посилок

t: *q* + *r* + *s*.

Ми стверджуємо, що за відсутності додаткових, протилежних (що спростовують чи ставлять під сумнів) свідчень, *t* є несвавільною, недогматичною точкою зупинки в аргументі, висунутому на користь *p*. Тобто *t* дає підстави вважати, що *p*. Це не означає, що *t* не можна поставити під сумнів. Звісно, це можна було б зробити. Але якщо немає вагомих підстав ставити його під сумнів, — ні свідчень, що його спростовують (наприклад, суперечливих повідомлень, новин або міркувань), ні доказів, які ставлять його під сумнів (наприклад, доказів великої всесвітньої змови чи містифікації, скоєної інопланетними загарбниками чи ігор Лас Вегаса) — тоді це несвавільна, недогматична точка зупинки в аргументації, яка виправдовує віру в те, що *p*. Віра тих читачів, які вважають, що Іспанія виграла цей матч з причин, подібних до наведених, повністю виправдана. Якщо це так, то трилема не показує, що джастифікаціонізм, тобто обґрунтування переконання, погля-

ду чи висновку з урахуванням позитивної підтримки, запропонованої підставами, неможлив.

З цих причин ми не погоджуємося з висновком Гарссена і ван Лаара: «Результатом критики трилеми Мюнхгаузена є те, що визнання обґрунтування призводить до непереборних проблем». (Гарссен та ван Лаар, 2010, с. 132).[93]

6. Інші критичні зауваження на адресу джастифікаціонізму

Гарссен і ван Лаар висувають ще дві підстави на користь того, щоб відмовитися від джастифікаціонізму. По-перше, він недостатньо серйозно ставиться до фалібілізму:

> «Навіть якщо пошук виправдання може бути узгоджений із визнанням того, що люди можуть помилятися, критичний раціоналізм є підходом, який розглядає можливість помилок наших пізнавальних здібностей *серйозніше*, ніж джастифікаціонізм. Бо центральна ідея критичного підходу полягає в тому, що думки та теорії мають перевірятися систематично та критично, а надійні аргументи слід розуміти як внесок у таку критичну перевірку. Недостатньо просто визнати можливість недоліків в обґрунтуванні. Ось чому аргументація має відбуватися як обговорення, у якому антагоніст ставить собі завдання з'ясувати, чи є надійною

[93] Крім того, варто зазначити, що ця трилема адресована обґрунтуванню, яке розуміється не з діалектичної точки зору, а лише з суто епістемологічної. Гарссен і ван Лаар вважають, що критика трилеми Мюнхгаузена показує, що джастифікаціонізм не може призвести до «дійсно обґрунтованого висновку». (ibid) Тобто, ця трилема призначена для того, щоб поставити під сумнів джастифікаціонізм як погляд на той нормативний статус, який засновки можуть надати висновку або вірі, що випливає з них. Вона не адресована процедурам чи правилам критичного обговорення. Але саме на останнє і націлені норми П-Д-розумності. Це свідчить, що є (1) змішання у П-Д літературі двох «об'єктів» (target) оцінки з погляду розумності, тобто. (а) нормативного/обґрунтовуючого статусу поглядів/висновків з точки зору аргументів, що висуваються на їх підтримку, та (б) нормативного статусу правил та процедур критичних дискусій з точки зору їх проблемної валідності, конвенційної валідності та/або здатності сприяти критиці, або (2) існує аргумент на користь того, що ми не можемо мати (а) і тому маємо задовольнятися (б). Якщо має місце таке змішання, теоретики прагма-діалектики повинні розібратися з ним. Якщо мають на увазі (2), то ця передумова, як ми щойно показали, хибна.

аргументація, запропонована на підтримку певного погляду. Таким чином, слабкість джастифікаціонізму полягає в тому, що увага зосереджена на виправданні, а не на критиці». (Garssen and van Laar 2010, p. 132, виділено в оригіналі.)

Як слід розуміти «перевірку» думок та теорій, «надійність» аргументів чи «слабкість» джастифікаціонізму, якщо не з погляду наявності чи відсутності позитивної епістемічної підтримки? Це питання ми розглянемо докладніше нижче.

Друге заперечення Гарссена та ван Лаара проти орієнтованого на виправдання підходу полягає в тому, що він надто знеособлений:

«Джастифікаціоністи не приділяють достатньої уваги адресату та його відправним точкам [...] Прагма-діалектична критика джастифікаціонізму полягає не в тому, що неможливо висунути добрі підстави на підтримку певної точки зору. Ця критика полягає в тому, що основна увага приділяється добрим підставам, що розглядаються як «існуючі» у порожньому соціальному просторі, замість того, щоб розглядати аргументацію як відповідь на критику з боку певного антагоніста». (Garssen and van Laar, 2010, p. 133.)

Фактично, всупереч щойно процитованому уривку, Гарссен і ван Лаар (наприклад, ван Емерен і Гроутендорст) насправді стверджують, що «не можна висунути добрих підстав на підтримку певної точки зору». У цьому полягає весь зміст їхнього звернення до трилеми Мюнхгаузена. І це те, до чого зводиться їхня відмова від джастифікаціонізму. Ми вже розглянули цю критику. Що ми можемо сказати з приводу другого критичного зауваження, ніби джастифікаціонізм не звертає уваги на учасників дискусії та зосереджується на добрих підставах, що «розуміються як «існуючі» у соціально порожньому просторі»? Ми говоримо про дві речі. По-перше, теорія аргументації повинна враховувати як *аргументацію*, яка розуміється як обмін мовними актами в ході обговорення, так і *аргументи*, які розуміються як абстрактні об'єкти, в яких одні міркування (засновки) претендують на те, щоб стояти в певних епістемологічних відносинах з іншими (висновками)) (Biro and Siegel 2006). При розгляді аргументів, які розуміються як абстрактні об'єкти, абстрагування від контексту та розгляд елементів аргументу «як існуючих у соціально порожньому просторі» — це саме те, що потрібно зробити. По-друге, навіть щодо аргументації прихильникам джастифікаціонізму немає не-

обхідності, і вони не мають права, заперечувати, що обмін аргументами відбувається у соціальному контексті. Швидше, вони повинні (і ми це робимо) дотримуватися думки, що *епістемічна* оцінка таких обмінів *не залежить* від особливостей соціального контексту, в якому вони відбуваються. Ця відповідь не торкнеться Гарссена та ван Лаара, оскільки вони не зацікавлені у такій епістемічній оцінці. Але, з іншого боку, він показує, що вони визнають нашу основну критику щодо того, що підхід П-Д ігнорує основну рису аргументів, яка робить їх такими, якими вони є.

7. Чи є у підході П-Д «присмак джастифікаціонізму»?

Дивно, але Гарссен і ван Лаар у відповідь на наш критичний огляд літератури, пов'язаної з визнанням Поппером «присмаку індуктивізму» у його версії критичного раціоналізму, кажуть, що ми не здатні показати, що таке визнання необхідне для теоретиків П-Д: «Біро і Сігел, здається, припускають, що подібна поступка джастифікаціонізму має бути властивою прагма-діалектиці. [Але] автори не пояснюють (паралельний) аргумент, який повинен змусити прагматичних діалектиків піти на цю (паралельну) поступку» (Garssen and van Laar 2010, 137). Фактично, паралельний аргумент прямо сформульований у статті, яку обговорюють Гарссен і ван Лаар:

> «Відмова від «джастифікаціонізму» у сенсі позитивного обґрунтування буде руйнівною для їхнього [тобто. ван Емерена і Гроутендорста] проекту, принаймні, у двох відносинах: він унеможливив б успіх *будь-якого* аргументу (*будь-якої* аргументації) у тому сенсі, що він не дав би співрозмовникам вагомих (good) підстав прийняти або відкинути будь-яку конкретну спірну точку. зору. А це знецінило б їхні власні численні та вражаючі зусилля щодо захисту прагма-діалектичного погляду, який вони обстоюють. Без можливості позитивного обґрунтування їхні аргументи не можуть обґрунтувати епістемічну цінність їхньої власної точки зору» (Siegel and Biro 2008, p. 199).

Замість того щоб розглянути ці два моменти, щодо яких (на нашу думку) теоретикам П-Д необхідно піти на поступку джастифікаціонізму, Гарссен і ван Лаар стверджують, що в критичних дискусіях «виправдання» у джастифікаціоністському сенсі, тобто у сенсі позитивної підтримки, не є необхідним, і що з цієї причини теоретикам П-Д не потрібно йти на поступки джастифікаціонізму:

«По-перше, результат дискусії справді може (але не повинен) бути використаний для обґрунтування пропозиції, якщо розуміти «обґрунтування» у діалектичному значенні. Це не свідчить про присмак джастифікаціонізму. Припустимо, що було проведено дві дискусії, D і D', у яких протагоніст D захищає <тезу> S, а протагоніст D' захищає не-S. Припустимо далі, що обидві дискусії виходять з відправних точок, які підтверджує деяка особа P, що всі пропозиції, які P вважає релевантними для цього питання, насправді є відправними точками D і D ', що сторони D і D' зробили кроки, які P вважатиме доречними, і що D і D' не порушують жодного правила критичного обговорення. Нарешті, припустимо, що <теза> S була успішно захищена D, проте що не-S не була успішно захищена D' (або що S захищалася більш успішно D, ніж не-S захищалася D'). Тоді, за інших рівних умов, можна очікувати, що ця людина P зробить S своїм особистим переконанням, віддавши перевагу не-S. Людина Q може навіть спробувати переконати P на користь S, посилаючись на ці дискусії D і D' та їх результати. Такий спосіб аргументації може бути успішним для Q.

Однак той факт, що подібна аргументація може відповідати нормам критичної дискусії, не означає, що прагма-діалектичний підхід припускає «присмак джастифікаціонізму». Кожен аргумент можна розуміти як частину спільного критичного дослідження, і цей конкретний аргумент (який бере свій початок у D і D' як відправних точках) також слід розглядати як відповідь антагоністу (P), який критично перевіряє цю точку зору. Таким чином, цей особливий аргумент не є обґрунтуванням, якщо ми не розуміємо цей термін у діалектичному дусі.

По-друге, зацікавленість сторін у подоланні розбіжностей не обов'язково мотивується метою дійти до істинних чи прийнятних точок зору. Ми охоче погоджуємося з тим, що критичні дискусії можуть бути корисними для учасників діалогу, які в першу чергу зацікавлені в тому, щоб з'ясувати, чи є точка зору прийнятною «як така» (тобто виразом істинного висловлювання, або дією, яку дійсно можна рекомендувати, або оцінкою, яка є дійсно адекватною), а не такою, яку можна просто захистити від нападів певного антагоніста, які здійснюються з певних вихідних положень (starting points).. Але ця мета для точки зору, яка є прийнятною як така, не є метою критичної дискусії, як вона розуміється в прагма-діалектиці. Бажаний результат будь-якої критичної дискусії полягає або в тому, щоб думка була успішно захищена від антагоніста, який [sic] дотримувався певного набору вихідних положень, або в тому, що думка була успішно піддана критиці з певної конкретної позиції. Таким чином, на відміну від філософії науки Поппера, яка мотивується

пошуками істинних теорій, прагма-діалектична теорія аргументації, як і раніше, обмежується дослідженням точок зору у світлі певних наборів вихідних положень. Враховуючи, що прагматично-діалектична теорія полягає в захисті поглядів проти адресата з певним набором зобов'язань, а не в спробі наблизитися до істинних теорій або точок зору, які прийнятні *як такі*, то в прагма- діалектиці немає навіть найменшого натяку на джастифікаціонізм. Коротше кажучи, аргументація повинна розумітися з очевидної, критичної точки зору, а вирази, що використовуються в процесі аргументації, не мають на увазі жодних поступок джастифікаціонізму, за винятком таких виразів, які (як, наприклад, «виправдувальна сила») є корисними». (Garssen and van Laar, 2010, стор. 137-9, курсив в оригіналі)

Ми цитуємо так докладно захист Гарссеном і ван Лааром, спрямований проти звинувачення в тому, що теорія П-Д вимагає «присмаку джастифікаціонізму», оскільки він є дуже ясним і корисним для виявлення предмета суперечки. Однак ми вважаємо, що цей захист стикається із серйозними проблемами.

По-перше, навіть якщо вони мають рацію щодо того, що необхідно в рамках критичних дискусій, все ж те, що вони говорять тут, не торкається необхідності теоретику П-Д прийняти джастифікаціонізм, *оскільки він бажає захистити свою теорію як таку, що перевершує інші, несумісні з нею теорії* (такі, наприклад, як епістемологічна теорія). Важко повірити, що теоретики П-Д не взялися за цей конкретний виправдувальний проект. Якщо вони взялися за нього, у них немає іншого виходу, окрім як апелювати до поняття позитивної підтримки <в дусі> джастифікаціонізму.[94] (Див. також розділ 11 нижче.)

Якщо відкласти це убік, <залишається питання про те>, чи мають вони рацію, стверджуючи, що в рамках критичних дискусій не потрібно жодної джастифікаційної концепції позитивної підтримки? У першому абзаці, наведеному вище, вони вдаються до поняття успішного захисту. Що означає тут успіх? Якщо те, що учасники дискусії вважають певний захист успішним, ми знову опиняємося в галузі простого переконання та консенсусу: аргумент є успішним, якщо протагоніст та антагоніст погоджуються з ним.

---

[94] Вони, мабуть, можуть відповісти: «Але ми не пропонуємо позитивного захисту прагма-діалектичної теорії. Ми просто критикуємо конкуруючі теорії». Але якщо ця критика покликана дати позитивні підстави для відмови від інших теорій або для того, щоб надати перевагу прагма-діалектичній теорії перед іншими, вони неявно апелюють до поняття позитивної підтримки

Те, що це може бути їхньою відповіддю, підтверджується також їх висловлюванням у тому ж абзаці, де «успіх» аргументу цілком може призвести до того результату, «що ця людина P віддасть перевагу S перед не-S, видаючи це за своє особисте переконання». Чи є приведення до особистого переконання показником якості аргументу? Чи існують якісь обмеження щодо того, що P міг би прийняти «як своє особисте переконання»? Чи може P розглядати ту ж інформацію, але віддати перевагу не-S? Небезпеки для прагма-діалектичної теорії тут очевидні.

Гарссен і ван Лаар намагаються наголосити, що успіх аргументації «не є виправданням, якщо ми не розуміємо цей термін діалектичним чином». Саме з цієї причини вони наполягають на тому, що теоретично П-Д немає «присмаку джастифікаціонізму». «Успіх» тут полягає у проблемній валідності, конвенційній валідності та переконанні чи особистої переконаності, а також у ситуації, що дозволяє впоратися з критикою. Якби співрозмовника переконали в іншому, ніж те, в чому його переконали насправді, за тих самих умов і виходячи з тих самих вихідних положень, це також було б «успіхом».

Заперечення прихильності джастифікаціонізму відбувається за рахунок нового розуміння (re-conceiving) аргументів як простих інструментів для формування переконання чи досягнення консенсусу, а також за рахунок нового визначення (re-defining) нормативних термінів, які ми використовуємо для оцінювання їхньої якості. (У розділі 10 нижче ми обговорюємо відкритий захист Гарссеном та ван Лааром саме цього «розуміння»). Це та сама дилема, яка проявляється в іншій формі, знову ж таки, як вибір між прийняттям епістемологічного погляду та зміною об'єкта.

Гарссен і ван Лаар ясно розуміють, що *з епістемологічного погляду* теорія П-Д, як ми це покажемо, *не є амбітною*: «прагма-діалектична теорія аргументації залишається обмеженою дослідженням точок зору у світлі певних наборів відправних точок. Враховуючи те, що прагма-діалектична теорія спрямована на захист точок зору від <нападів> адресата, який є пов'язаний певним набором зобов'язань, а не на спроби наблизитися до істинних теорій або точок зору, які прийнятні як такі, у прагма-діалектиці немає навіть найменшого натяку на джастифікаціонізм». Тобто теорія П-Д не зацікавлена в оцінці аргументів чи критичних дискусій, які здійснюються з погляду істини чи виправдувальної сили. Звичайно, теоретик П-Д має право бути не амбітним щодо цього. Але тоді неясно, чому він повинен захотіти зберегти та використовувати ключові нормативні терміни епістемології у своїй епістемологічно не амбітній теорії. Припустимо, що це його право змінювати визначення таких термінів так, як він забажає. (Див. розділ 10 нижче.) Є ще два пи-

тання: (a) Чи не буде краще з точки зору ясності використовувати іншу термінологію? (b) Якщо «успішний захист» розуміється як «захист точок зору від нападів адресата, який є пов'язаний певним набором зобов'язань», то чи не має бути взято до уваги ще щось, крім того, що мовні акти, зроблені під час обговорення, підпорядковуються правилам прагма-діалектики і дотримуються цих зобов'язань? Якщо нічого більше не потрібно, то два протилежні результати тих самих критичних дискусій вважатимуться «успішними».

Всі ці коментарі вказують на один і той самий напрямок: висунуте нами спочатку звинувачення в тому, що аргумент, висновок або погляд можуть бути раціональними в сенсі прагма-діалектики і, тим не менш, абсолютно ірраціональними з епістемологічної точки зору, було <ними> визнано.

8. Помилкова критика епістемологічного підходу.

Гарссен і ван Лаар також критикують епістемологічну точку зору так:

> «Епістемологічна альтернатива заснована на претензії, що це концептуальна істина, яка стосується аргументів, що їх центральна (але, звичайно, *не єдина*) мета полягає в тому, щоб звести міст, що веде від відомих істин або обґрунтованих переконань до ще невідомих (або, принаймні, невизнаних істин, або до поки що невиправданих переконань» (1992: p. 92).

> «Що вражає в цій точці зору, то це те, що вона, здається, передбачає неприйнятне обмеження типу питань, які можуть бути порушені в ході дискусії. Політична чи юридична аргументація, що висувається на захист практичних позицій, мабуть, не береться до уваги. Бо тільки при розширеному використанні цього терміна ми можемо говорити про *істину*, коли йдеться про те, що щось має бути зроблено або що об'єктом *віри* є практична розумність (prudence) дії. Більше того, з діалектичної точки зору, поняття «відома істина» та «обґрунтована віра» потребують подальшого уточнення. Хто має вирішити, що певне твердження є «відомою істиною» чи «обґрунтованою вірою» у тому випадку, коли питання є суперечним?» (Garssen and van Laar 2010, p. 129, виділення в оригіналі, примітку видалено, цитується Biro and Siegel 1992.)

«Обмеження», яке тут бачать Гарссен та ван Лаар, зовсім не є обмеженням. Ніщо в епістемологічній точці зору (і особливо у процитованому уривку, що стосується «концептуальної істини про аргументи») не передбачає, що не може бути аргументів, що стосуються питань практичної розумності, моральних, політичних та юридичних питань. Часто є правдою (у якому сенсі цього слова не вважала за краще її розуміти ваша улюблена теорія істини), що потрібно зробити щось конкретне («[Правда, що] мучителі повинні негайно припинити тортури»). Ми зазвичай віримо у висловлюваннях, що передбачають розсудливість дій («Ви дійсно хочете бути присутнім на цій конференції, оскільки час спливає, то [я вважаю, що] вам краще забронювати квитки якнайшвидше»). Більше того, їхнє критичне зауваження тут змішує те, про що аргумент, з тим, що таке аргумент. Перше немає значення для другого. Те, про що йдеться, не повинно впливати на те, як оцінюється аргумент (Biro 2009). Таким чином, наше вживання слів «істина» та «віра» у процитованому уривку зовсім не є «розширеним».

Ми припускаємо, що «з діалектичного погляду» легко дати «докладне роз'яснення», до якого тут закликають Гарссен і ван Лаар. З цього погляду «відома істина» і «обґрунтована віра» розумітимуться діалектично, тобто. з погляду, щодо чого згодні учасники дискусії. Наше твердження, звичайно, зроблено не з діалектичної позиції, і воно не створює особливих труднощів для аналізу зазначених понять. Якщо заперечення у тому, що ми не даємо їх аналізу, ми відповідаємо, що це не задача теорії аргументації. Така теорія має право використовувати поняття, аналіз яких є справою теорії пізнання чи теорії істини. (Порівняйте: аналіз знання як обґрунтованої істинної віри не обов'язково дає теорію істини.) Або, можливо, звинувачення полягає в тому, що поняття, якими ми користуємося, — поняття істини, знання, обґрунтованої віри — в якійсь мірі недосконалі, оскільки відсутній їх адекватний аналіз. Тоді, звичайно, все, що в нас залишилося, навіть якщо воно залишилося, — це те, чим займається прагма-діалектика, — переконання і досягнення згоди. Але поки ми не взяли на себе завдання спростувати релятивізм, ми з радістю визнаємо, що припускаємо його хибність.[95]

[95] Один із нас узяв на себе це завдання в іншому місці. Див зовсім недавно вийшла статтю Сігела (Siegel 2010).

9. Приклади: «Привабливий/расист» та «помилка гравця»

Обговорення Гарссеном і ван Лааром запропонованих нами контрприкладів теорії П-Д допомагає ще більше прояснити цю суперечку. Про наш приклад привабливого, але в іншому невідповідного кандидата вони пишуть:

> «Біро та Сігел відзначають, що результат дискусії явно ірраціональний, оскільки загальне переконання учасників полягає в тому, що привабливість — слушний критерій, але сам по собі не виправданий. У цьому випадку рішення було досягнуто відповідно до прагма-діалектичного кодексу поведінки, але цей результат дискусії «тим не менш невиправданий або ірраціональний» (1992: p. 90). Це змушує їх зробити висновок, що прагма-діалектична раціональність або розумність — це не той вид розумності, який нам потрібен […]
>
> Ми залишаємо на розсуд різних дисциплін вироблення методів та критеріїв, які допоможуть вченим оцінювати прийнятність засновків, і залишаємо на розсуд окремих учасників суперечки створення того, що вони вважають за відповідну загальну основу. Але ми покладаємо на теорію аргументації завдання вивчити, як вести розумний діалог з урахуванням того, що сторони вважатимуть за прийнятне». (Garssen and van Laar, 2010, pp. 126-7, цитується за Biro and Siegel, 1992.)

Ми охоче припускаємо, що модель критичної дискусії прагма-діалектики є модель розуміння того, як учасники дискусії можуть досягти домовленостей, тобто. як можна досягти вирішення суперечок за допомогою правил (і дій, санкціонованих цими правилами), які обидва учасники дискусії вважають легітимними або допустимими і в яких використовуються узгоджені відправні точки. Тобто у нас немає проблем із уявленнями П-Д про проблемну та конвенційну валідність. Проте ми повторюємо, що нормативний статус таких проблемно і конвенційно валідних рішень залишається під питанням, оскільки, як визнають Гарссен і ван Лаар, обидві відправні точки — це «відправні точки, що прийняті сторонами» (Garssen and van Laar 2010, p. 128), а правила, з погляду епістемології, можуть бути недосконалими. Приклади привабливого кандидата та помилки гравця є ілюстрацією цього. Ніщо з того, що говорять Гарссен та ван Лаар, не ставить їх під сумнів. Їх відповідь, по суті, така: ці приклади або супутні міркування не ставлять під сумнів підхід П-Д, тому що цей підхід

пропонує концепцію розумності, згідно з якою розумність або, інакше, аргументація залежить не від епістемічного статусу узгоджених відправних точок і правил виведення міркування, а лише від того, чи досягають вони згоди і чи допустимі мовні акти, що становлять обговорення, згідно з правилами П-Д, якими керуються критичні дискусії. І це знову ж таки наша точка зору: «Прагма-діалектична розумність» не означає епістемічної раціональності чи розумності. Але останнє — це те, що має давати теорія аргументів та аргументації (Biro and Siegel, 1992, с. 90-91; Biro and Siegel, 2006, с. 7). Гарссен і ван Лаар нічого не говорять тут, щоб оскаржити статус прикладів як контрприкладів, або концептуальну істину про аргументи, які ми підкреслюємо. Знову ж таки, вони визнають основне положення нашої критики прагма-діалектичного підходу.

10. Прагма-діалектика та значення нормативних термінів.

Гарссен і ван Лаар пояснюють, що теоретики П-Д переглянули найважливіші нормативні терміни, що лежать в основі нинішніх розбіжностей:

> «Аргумент», «про-аргументація», «виправдувальна сила» і споріднені ним висловлювання в прагма-діалектиці отримали сенс, не пов'язаний з обґрунтуванням». (Garssen and van Laar, 2010, нар. 134).

Що це за інші значення? Як пояснюють Гарссен і ван Лаар, відмінності у значеннях випливають із того факту, що

> «[а] Згідно з прагма-діалектичною теорією, аргументація повинна розглядатися з точки зору критичної дискусії […]

Внаслідок цієї діалектичної установки аргументативна термінологія набула змісту, що не має виправдувального характеру. По-перше, протагоніст висуває аргументи у відповідь на сумніви антагоніста. Саме антагоніст, задаючи критичні питання, висуваючи заперечення та прохання про роз'яснення, вказує на компоненти позиції протагоніста, які вважаються такими, що потребують подальшої підтримки чи уточнення. Коротше кажучи, аргументація в діалектичному сенсі слова — це не спроба знайти більш менш міцну основу, а не що інше, як подолання критики.

По-друге, аргументація є частиною спільного розгляду питання про те, чи має погляд протагоніста прийматися антагоністом з урахуванням

відправних точок, щодо яких сторони домовились на початковому етапі [...] [Ми] говоримо, що всі добрі аргументи є «критичними» та спрямовані на перевірку критичної позиції антагоніста. Коротше кажучи, аргументація є частиною спільного дослідження прийнятності погляду і, отже, сталості позиції як протагоніста, так і антагоніста. На відміну від того, що, мабуть, припускають Біро і Сігел (2008), теоретикам аргументації, що трактується в дусі критичного раціоналізму, не потрібно уникати будь-яких вживань таких термінів, як «аргумент», «про-аргументація» та «виправдувальна сила».

[…] Очевидно, що в нашому розумінні «критика», спрямована на усунення помилок, є первинною, і цей аргумент краще розглядати як побічний продукт критичного процесу, ніж як засіб, за допомогою якого можна гарантувати досить стійку позицію» (Garssen and van Laar 2010, pp. 136-7, курсив наш.).[96]

Як саме, згідно з Гарссеном та ван Лааром, «критика» і «критичне» працюють при оцінці реальних суперечок? Розглянемо таку схематично подану критичну дискусію:

> **Протагоніст:** *p, q* тому, ймовірно, *r*. Ви повинні прийняти *r* або повірити в нього на підставі запропонованих підстав.
>
> **Антагоніст:** «Я не думаю, що *p* і *q* є добрими підставами для того, щоб повірити в *r*, тому що *s*».
>
> **Протагоніст:** Ні, вони є добрими, тому що *t*. Крім того, не-*s*, тому що *u*»

Протагоніст відстоює та пропонує підстави на користь певної точки зору. Антагоніст висуває заперечення проти цієї точки зору, а протагоніст захищає вихідну точку зору і пропонує міркування, покликані поставити під сумнів критику антагоніста. Припустимо, що жоден із мовних актів, що становлять критичне обговорення, не суперечить ні правилам, ні відправним точкам, про які домовилися сторони. Уявимо

---

[96] Гарссен і ван Лаар у своїй статті звертаються до критичних раціоналістів, таких як Міллер (Miller), Бартлі (Bartley), Поппер та інші. Однак вони не звертаються до фундаментальної критики позиції критичного раціоналізму, яка протягом десятиліть була нормою в літературі з філософії науки, яку ми описуємо в нашій статті 2008 року. Ми не будемо зупинятися на цих труднощах тут, а просто зазначимо, що цитування цих авторів, чиї аргументи на користь критичного раціоналізму та проти можливості позитивної підтримки, на нашу думку, були повністю дискредитовані, не сприяє розвитку діалектики. (Для більш свіжого обговорення див. Irzik 2008.)

далі остаточне завершення дискусії. Наше питання: чи впорався хтось із учасників із запропонованою критикою? Чи слід протагоністу продовжувати стверджувати, що *r*, незважаючи на критику з боку антагоніста? Чи слід антагоністу відмовитися від своєї критики *r* у світлі захисту протагоністом *r* та критики *s*?

Ми не вважаємо, що будь-яка з відповідей, які можуть тут дати Гарссен і ван Лаар, зможе змінити нашу ґрунтовну критику. Ось варіанти:

i. Дискусія є проблемно та конвенційно валідною. Цього достатньо, щоб сказати, що обидві сторони впоралися із запропонованою критикою. Ця відповідь показує порожнечу «висловлювання» «впоратися з критикою»: якщо воно вимагає, щоб тільки зберігалася і підтримувалася проблемна та конвенційна валідність, то дискусія навіть не обов'язково має роза'язати суперечку. Таким чином, можна сказати, що обидві сторони впоралися із запропонованою критикою, хоча жодна з них не змінила своєї точки зору.

ii. Дискусія є проблемно та конвенційно валідною, і розбіжність у думках дозволена (у будь-якому напрямку). Тому нам слід сказати, що обидві сторони впоралися із запропонованою критикою. Ця відповідь говорить: «впоратися з критикою» означає, що одна сторона відкидає критику, запропоновану її опонентом, а інша приймає критику опонента як вражаючу чи переконливу. Тобто питання, чи хтось впорався з критикою, — це питання про те, чи варто одному з учасників дискусії залишитися при своїй думці, а іншому капітулювати перед точкою зору свого опонента. Це не має нічого спільного з тим, чи *слід* залишатись при своїй думці (stand pat) чи капітулювати. Це просто питання переконання.

iii. Дискусія є проблемно і конвенційно валідною, і розбіжність у думках дозволена в тому чи іншому напрямі на основі вищих епістемічних переваг однієї з критик. Тільки тоді ми повинні сказати, що обидві сторони впоралися із запропонованою критикою, оскільки вони визнали «валідність» чи виправдувальну силу однієї із запропонованих критик, і що критика дає вагомі підстави для відмови від точки зору чи успішно розкритикованої критики. Це робить опанування «критикою» питанням епістемічної оцінки».

Жоден із цих варіантів не ставить під сумнів наші основні критичні зауваження. Основна проблема полягає в наступному: якщо «впоратися з критикою» розуміється одним із перших двох способів, то воно не залежить від якості аналізованої критики. Якщо його розуміти третім способом, підтверджується епістемологічна теорія.

Розглянемо питання з погляду учасника критичної дискусії: «Мій опонент критикував мою точку зору (чи мою критику його точки зору). Чи маю я відкидати критику і продовжувати дотримуватися своєї вихідної точки зору або прийняти критику і відмовитися від своєї точки зору?» Ми не бачимо нічого в обговоренні Гарссена і ван Лаара, що дає відповідь на це питання таким чином, яке було б корисним або задовільним з теоретичної точки зору. Зокрема, якщо учасник приймає те чи інше рішення, чи має це рішення, на їхню думку, ґрунтуватися на добрих підставах? Якщо Гарссен і ван Лаар дадуть негативну відповідь, то вислів «впоратися з критикою» є порожнім. Будь-яке рішення буде так само «добрим», як і будь-яке інше. Якщо вони дадуть ствердну відповідь, то з їхнього боку воно отримало позитивну підтримку. Без зазначення критеріїв *належного* опанування <критикою>, будь-що може вважатися опануванням. (Відомо, що Поппер впорався з критикою, відключивши слуховий апарат.) Щоб зробити це поняття релевантним для оцінки аргументів, «опанування» слід розуміти як таку реакцію у відповідь, яка чутлива до змісту критики.

Зрештою, якщо всі ключові терміни, включаючи сам «аргумент», будуть перевизначені з погляду прагма-діалектики, то виникає питання: чи можна взагалі справедливо розглядати теорію П-Д як теорію *аргументу* (у звичайному сенсі)?

11. Проблема, що виникає з саморефлексії.

Чи варто запитати, як підхід П-Д можна застосувати до аргументованого обміну думками, в якому зараз беруть участь Гарссен, ван Лаар і ми? Ми вважаємо очевидним, що ми *сперечаємося* з Гарссеном і ван Лааром щодо достатності (adequacy) прагма-діалектичної концепції розумності: вони думають, що вона є достатньою, а ми, що ні. Ми вчотирьох ще не сіли і не домовилися ні про вихідні матеріальні положення, ні про допустимі правила міркування та висновку. Тобто ми не погодили «відправні точки». Чи це означає, що наша дискусія не є критичною? Якщо це так, то модель П-Д не можна застосувати до багатьох суперечок «реального світу» (політичних, економічних, релігійних тощо) і до всіх змістовних наукових суперечок. Якщо є, тобто. якщо наша дискусія з Гарссеном і ван Лааром (а також ван Емереном і Гроутендорстом) вважається критичною дискусією, до якої можна застосувати теорію П-Д, незважаючи на те, що вона не задовольняє вимоги, згідно з якою моделі <аргументації> повинні обмежуватися суперечками, в яких на самому початку досягається згода щодо матеріальних відправних точок, а також правил

міркувань і висновків, тоді ця теорія проблематична, оскільки багато, а, можливо, й більшість, суперечок за інтересами (включаючи нинішню) не задовольняють цим обмеженням теорії і все ж таки є свого роду суперечками, до яких, як передбачається, застосовується ця теорія.

Ще одна схожа складність, що виникає з перевизначення Гарссеном і ван Лааром ключових термінів, які становлять інтерес для теорії аргументації, полягає в тому, що при такому розумінні теорія П-Д, схоже, позбавляє себе можливості критикувати конкуруючі теорії. Поміркуйте: чи є критика Гарссеном і ван Лааром нашої епістемологічної теорії епістемічно сильною критикою чи лише П-Д критикою? Якщо перше, то чи не виявиться так, що ключові терміни були все-таки не повністю перевизначені? Якщо останнє, то чому той, хто не приймає їх перевизначення, має турбуватися про них?

12. Висновок

Дискусія з Гарссеном та ван Лааром допомагає прояснити відносні переваги теорії П-Д та нашої її критики. Тепер ми можемо ясно побачити, що Гарссен і ван Лаар визнали нашу основну критику теорії П-Д, а саме, ця теорія не відповідає концептуальній істині щодо аргументів, яка справедливо обмежує теорії аргументів, і що внаслідок цієї невідповідності вона має набагато більш обмежений теоретичний інтерес, чим це часто стверджується. Хоча прагма-діалектична теорія дійсно може дати інструменти, необхідні для того, щоб ми могли робити деякі нормативні оцінки аргументів, і дійсно дає найбільш витончений опис існуючих критичних дискусій, що заслуговує на повагу, все ж таки обмеження її нормативних оцінок «оцінками в прагма-діалектичному сенсі» робить її нездатною дати адекватне пояснення того, як мають оцінюватись (і оцінюються) аргументи.[97]

[97] Дякуємо Крістофу Лумеру за корисне обговорення більш раннього чорнового проекту

Biro, J. (2009). An argument is an argument is an argument…. Paper presented at International Symposium "Argumentation and Philosophy: Different Issues or Productive Tensions?" Instituto de Investigaciones Filosóficas, Universidad Autónoma de México, September 2009.

Biro, J. & H. Siegel. (1992). Normativity, argumentation and an epistemic theory of fallacies. In F.H. van Eemeren, R. Grootendorst, J.A. Blair and C.A. Willard (Eds.), Argumentation Illuminated (pp. 85-103, Ch. 7). Amsterdam: SicSat.

Biro, J. & H. Siegel. (2006). Pragma-dialectic versus epistemic theories of arguing and arguments: Rivals or partners? In P. Houtlosser & A. van Rees (Eds.), Considering pragma-dialectics: A festschrift for Frans H. van Eemeren on the occasion of his 60 th birthday (pp. 1-10, Ch. 1). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Biro, J. & H. Siegel. (2006a). In defense of the objective epistemic approach to argumentation. Informal Logic 26 (1), 91-101.

Eemeren, F.H. van & R. Grootendorst. (1984). Speech acts in argumentative discussions. Dordrecht: Foris.

Eemeren, F.H. van & R. Grootendorst. (1992). Argumentation, communication, and fallacies: A pragma-dialectical perspective. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Eemeren, F.H. van & R. Grootendorst. (2004). A systematic theory of argumentation: The pragma-dialectical approach. Cambridge: Cambridge University Press.

Garssen, B. & J.A. van Laar. (2010). A pragma-dialectical response to objectivist epistemic challenges. Informal Logic 30 (2), 122-141.

Goodman, N. (1983). Fact, Fiction and Forecast (fourth edition). Cambridge: Harvard University Press.

Irzik, G. (2008). Critical rationalism. In S. Psillos & M. Curd (Eds.), Routledge Companion to the Philosophy of Science (pp. 58-66, Ch. 6). Abingdon and New York: Routledge.

Klein, P. (1999). Human knowledge and the infinite regress of reasons. In J. Tomberlin (Ed.), Philosophical Perspectives, vol. 13, pp. 297-325.

Klein, P. (2000). Why not infinitism? In R. Cobb-Stevens (Ed.), Epistemology: Proceedings of the Twentieth World Congress in Philosophy, vol. 5, pp. 199-208.

Lehrer, K. (2000). Theory of Knowledge (second edition). Boulder: Westview Press.

Lehrer, K. (2003). Coherence, circularity and consistency: Lehrer replies. In E. J. Olsson (Ed.), The Epistemology of Keith Lehrer. Dordrecht: Kluwer, pp. 309-356.

Lumer, C. (2010). Pragma-dialectics and the function of argumentation. Argumentation 24(1), 41-69.

Siegel, H. (2010). Epistemological Relativism: Arguments pro and con. In S. D. Hales (Ed.), Blackwell Companion to Relativism (in press).

Siegel, H. & J. Biro (2008). Rationality, reasonableness, and critical rationalism: Problems with the pragma-dialectical view. Argumentation 22 (3), 191-203.

Siegel, H. & J. Biro (1997). Epistemic normativity, argumentation, and fallacies. Argumentation 11 (3), 277-292.

ДОБРІ АРГУМЕНТИ[98]

Річард Фельдман

Безсумнівно, є багато переваг, які може мати аргумент, і, отже, багато особливостей, які можуть спонукати нас вважати аргумент добрим. Однак, я вважаю, що існує основне поняття доброго аргументу, яке ми зазвичай маємо на увазі, коли оцінюємо аргументи і коли вчимо студентів працювати з аргументами. Саме це поняття я спробую проаналізувати у цьому розділі.

У першій частині цього розділу я розгляну деякі пояснення того, що таке добрий аргумент у логіці. У другому розділі я розгляну кілька прикладів добрих аргументів, які наголошують на соціальній ролі аргументів. В останньому розділі я опишу і захищатиму епістемологічну теорію, згідно з якою добрі аргументи аналогічні обґрунтованим переконанням.

I

Обговорення добрих аргументів можна знайти у підручниках із символічної логіки. Стандартні логічні погляди стверджують, що добрий аргумент — це валідний аргумент чи ймовірно валідний аргумент із істинними засновками. Ми можемо сформулювати цю «дедуктивістську» точку зору так:

> **LI**. Аргумент є добрим аргументом тоді і тільки тоді, коли (i) він валідний і (ii) він містить істинні засновки.

Стандартне логічне поняття валідності робить його формальним чи синтаксичним питанням. Аргументи валідні, якщо вони мають належну форму. Філософи іноді також звертаються до семантичного поняття валідності, згідно з яким аргумент валідний за умови, що його висновок має бути істинним, якщо його засновки є істинними. Різниця між використанням синтаксичних та семантичних понять валідності в LI стає очевидною, якщо ми розглянемо прості аргументи, такі як цей:

[98] Feldman, Richard: Good Arguments. In: Frederick F. Schmitt (Hg.): Socializing Epistemology. The Social Dimensions of Knowledge. Lanham, MD: Rowman & Littlefield 1994. pp. 159-188.

Аргумент 1
(1) Джонс — брат
(2) Джонс — чоловік

Згідно з синтаксичним поглядом, цей аргумент не валідний. Відповідно до семантичного погляду, він є імовірно валідним. Оскільки слово «валідний», що використовується в LI, є технічним терміном, немає сенсу обговорювати, чи синтаксичне чи семантичне пояснення валідності є «правильним». Тим не менш, може бути якийсь сенс у тому, щоб вирішити, яке з них найкраще підходить для добрих аргументів.

Вважаю, що найкраще охарактеризувати аргумент 1 як неправильний (invalid). Причина в тому, що це призводить до найпростішої та найлегше застосовуваної системи оцінки аргументів. Ясно, що аргумент 1 так чи інакше залежить від неявного засновку:

(1.5) Усі брати чоловіки.

Якщо ви кажете, що аргумент 1 валідний, то, ймовірно, це твердження ґрунтуватиметься на додатковому твердженні, що (1.5) обов'язково істинно. (Ви могли б просто сказати, що (1) «робить необхідним» (2), але, мабуть, це буде мати місце тільки в тому випадку, якщо (1.5) обов'язково істинно.) Це судження здається досить розумним у цьому випадку Але інші випадки викликають більше занепокоєння. Розглянемо аргументи, що ґрунтуються на неявних узагальненнях, наприклад:

Усі причини передують своїм наслідкам.

Жоден літак не рухається зі швидкістю світла.

Будь-яка людина, чия голова була відірвана від тіла більш ніж на годину, мертва.

Важко сказати, чи є вони необхідними істинними. Отже, важко сказати, чи є валідними аргументи, яких вони залежать (в семантичному сенсі).

Ми можемо позбавитися потреби в оцінці необхідності цих тверджень, відхиляючи як невалідні такі аргументи, як аргумент 1,). Натомість ми можемо сказати, що це неповні твердження більших аргументів. У разі аргументу 1 більший аргумент виглядає так:

Аргумент 1а
(1) Джонс — брат
(2) Усі брати — чоловіки
(3) Джонс — чоловік

Цей аргумент, безперечно, є валідним. Його оцінка зрештою вимагатиме перевірки істинності його другого засновку. Однак нам не потрібно визначати модальний статус посилки для його остаточної оцінки. Знову ж таки, в даному випадку це може здатися не дуже великою перевагою. Але для інших узагальнень, згаданих вище, бажано уникати дослідження їхнього модального статусу.[99]

Таким чином, я думаю, що такі аргументи, як аргумент 1, не дають жодних вагомих підстав (good reasons) для прийняття семантичного поняття валідності. Це не означає, що синтаксичний стандарт валідності не викликає труднощів. Його найчастіше застосовують до формальних мов, а не до природних мов. Проте, як правило, аргументи, які ми хочемо оцінити, можуть бути сформульовані таким чином, щоб зробити оцінку їхньої валідності простою.[100] Наслідуючи рекомендований тут підхід, така реконструкція аргументів зробить явними припущення, на яких ґрунтуються аргументи. У цьому важко побачити щось шкідливе. Тому я припускаю, що ми можемо розібратися в синтаксичному понятті валідності природної мови і саме це поняття використовується при поясненні добрих аргументів.

Дедуктивізм відкритий до того, що вважаю головним запереченням. Є багато добрих аргументів, які не є дедуктивно валідними (у будь-якому випадку з погляду валідності). Знайомі індуктивні енумеративні аргументи є яскравими прикладами цього. Наприклад, припустимо, що мені доручили підібрати запрошеного доповідача на спортивний бенкет. Все, що я знаю про спікера, це те, що він професійний баскетболіст. Я намагаюся вирішити, чи поїду я своєю маленькою машиною чи великою машиною моєї дружини. Я вирішив використовувати машину більшого розміру, оскільки зріст спікера більше шести футів, і тому йому буде зручніше в тій машині, яка більша. Частина моїх міркувань тут виглядає так:

---

99 Можна погодитися з тим, що аргумент 1 не є валідним, але стверджувати, що це все ще добрий аргумент. Очевидно, він міг би бути добрим аргументом, тому що його невстановлений засновок (2) в Аргументі 1а має певний привілейований статус. Проте надзвичайно важко сказати, що то за привілейований статус. Наскільки я можу судити, ми нічого не втратимо, якщо скажемо, що аргумент 1 є просто некорисний, хоча це неповна версія аргументу 1а, який є добрим.

100 Тобто ми можемо переформулювати аргументи відповідно до шаблонів англійської мови, які легко та природно перекладаються у шаблони, дійсні у стандартних формальних системах.

Аргумент 2

(1) Зріст майже всіх професійних баскетболістів вище шести футів.
(2) Запрошений спікер — професійний баскетболіст.
(3) Зріст запрошеного спікера перевищує шість футів.

Це є або принаймні може бути добрим аргументом. Очевидно, що аргументи, що наслідують зразок аргументу 2, не є валідними. Таким чином, схоже, що вимагати дедуктивної валідності добрих аргументів означає вимагати занадто багато.

Є безліч способів, за допомогою яких можна захистити цю дедуктивну вимогу. Згадаю два. Обидва вважають, що хоча аргумент 2 не є добрим, його можна видозмінити, щоб він став добрим. Передбачається, що наша інтуїція щодо того, що аргумент 2 є добрим аргументом, підкріплюється тим фактом, що ці аргументи, що їх замінили, є добрими. Перша відповідь закликає змінити висновок, замінивши його наступним:

Ймовірно, зріст запрошеного спікера більше шести футів.

Можливо тоді можна було б стверджувати, що переглянутий аргумент є валідним. Я не буду тут детально обговорювати цей підхід. На мій погляд, не існує інтерпретації «ймовірного», яка робить переглянутий аргумент слушним (suitable). З погляду суб'єктивних та епістемологічних інтерпретацій переглянутий аргумент не є валідним. За інших інтерпретаціях висновок переглянутого аргументу не зовсім схоже на висновок вихідного аргументу. (Див. обговорення Фельдмана у пресі.)

Друга відповідь на заперечення проти дедуктивізму починається зі спостереження, що завжди можна додати умову до невалідного аргументу, щоб отримати валідний аргумент. Таким чином, можна додати умову до посилок аргументу 2, що призведе до наступного результату:

Аргумент 2а

(1) Зріст майже всіх професійних баскетболістів вище шести футів.
(2) Запрошений спікер — професійний баскетболіст.
(3) Якщо зріст майже всіх професійних баскетболістів перевищує шість футів, а запрошений спікер — професійний баскетболіст, то зріст запрошеного **спікера перевищує шість футів.**
(4) Зріст запрошеного оратора перевищує шість футів.

Аргумент 2а, мабуть, є валідним.

Повне обговорення цієї пропозиції вимагає детального вивчення можливих інтерпретацій умов, таких як (3). Я коротко зупинюся на цьому питанні. Якщо (3) є матеріальною умовою, то вона є хибною, якщо (1) і (2) є істинними, а (4) є хибною. Отже, у цій ситуації аргумент 2а має хибний засновок і, отже, не є добрим аргументом згідно з LI. Однак я думаю, що вихідний аргумент, аргумент 2, міг би бути добрим аргументом у такій ситуації. Одна з центральних особливостей індуктивних аргументів полягає в тому, що добрі аргументи можуть призвести до хибних висновків. Отже, аргумент 2а разом з (3), що розглядається як матеріальна умова, не є відповідною заміною аргументу 2. У аргументі 2а є інші можливі інтерпретації цієї умови, але в будь-якому випадку посилка або хибна, або непізнавана, або результуючий аргумент не є валідним. У жодному разі аргумент 2а не є прийнятним як заміна аргументу 2.[101]

Проблема дедуктивізму передбачає, що логічні пояснення добрих аргументів мають бути змінені, щоб допустити як добрі ті аргументи, які є «індуктивно вірогідними (cogent)». Це аргументи, які є дедуктивно валідними, але їхні засновки роблять ймовірним (probable) їхній висновок. Аргумент 2 — приклад парадигми. Ми могли б сформулювати індуктивізм таким чином:

L2. Аргумент є добрим аргументом тоді і тільки тоді, коли (і) він є валідним або вірогідним та (іі) він містить істинні засновки.

Як я інтерпретую термін «вірогідний»: всі аргументи, що наслідують прості шаблони, такі як

(1) Більшість *As* суть *Bs*
(2) ***x* є *A***
(3) *x* є *B*

є вірогідними. Вірогідні аргументи можуть бути добрими аргументами, якщо вони мають помилкові засновки чи якщо вони «спростовані» (defeated). (Те, що спростовує вірогідний аргумент, я розгляну в цьому розділі пізніше.)

Коли ми звертаємося до складніших аргументів, оцінка вірогідності аргументів стає складнішою. Може здатися, що два аргументи можуть

[101] Я порушую цю тему в моїй статті, яка готується до друку. Труді Гов'є (Trudy Govier, 1992, pp. 393-409) обговорює таку пропозицію. Вона приписує цю пропозицію Девіду Хічкоку в «Методологічному дедуктивізмі», представленому на зборах Східного відділення Американської філософської асоціації у 1986 році.

мати однакову форму, але один вірогідний, а інший — ні. Це, мабуть, робить вірогідність не просто питанням форми чи моделі аргументації. Розглянемо аргумент 3:

Аргумент 3
(1) Усі випускники влаштувалися працювати.
(2) Більшість тих, хто отримав роботу, можуть дозволити собі машину.
(3) М. Плойд — випускник.
(4) М. Плойд може дозволити собі машину.

Цей аргумент видається добрим, якщо припустити, якщо все добре з його засновками. Його структура виглядає так:

(1) Всі As суть Bs
(2) Більшість Bs суть Cs
(3) *x* є A
(4) *x* є C

Але тепер розглянемо аргумент 4:

Аргумент 4
(1) Усі бабусі — жінки
(2) Більшість жінок не є бабусями
(3) *x* — бабуся
(4) *x* не є бабусею

Виникає спокуса сказати, що цей аргумент, який не є вірогідний, є сильним.[102] Справді, істинність його засновків гарантує, що його висновок є хибним, тому важко зрозуміти, як ми можемо сказати, що засновки роблять висновок ймовірним. Таким чином, він не є вірогідним. Але якщо Аргументи 3 і 4 мають ту саму структуру, а один — вірогідний, а інший — ні, то вірогідність не є питанням структури чи форми.

Хоча деякі можуть думати, що цей приклад показує непереборну проблему з поняттям вірогідності (cogency), я вважаю, що такий висновок є передчасним. Я думаю, що найкраща відповідь визнає, що Аргумент 3, і всі аргументи, що йдуть за його шаблоном, не є вірогідними. Нашу схильність

[102] Досить сильним, щоб переконати Джеймса Кейна та Скотта Брофі сказати мені, що цей аргумент (або інші йому подібні аргументи) не є переконливим

думати, що це вірогідний аргумент, можна зрозуміти (can be accommodated), помітивши, що він розбивається на два простіші аргументи:

Аргумент 3a
(1) Усі випускники отримали роботу
(2) М. Плойд випускник
(3) М. Плойд отримав роботу

Аргумент 3b
(1) Більшість осіб, які отримують роботу, можуть дозволити собі машину.
(2) М. Плойд отримав роботу.
(3) М. Плойд може дозволити собі машину.

Перший є валідний, другий — вірогідний. Вони обоє можуть бути добрими аргументами.

Аргумент 4 також розбивається на два простіших аргументи, 4a і 4b, що мають ту ж структуру, що і 3a і 3b. Аргумент 4a буде валідним, а аргумент 4b — вірогідним. Однак, як вказувалося, вірогідні аргументи можуть бути спростовані більш глибокими доводами (background evidence). Аргумент 4b буде спростований для будь-кого, хто знає про Аргумент 4a. Щодо цього він відрізняється від аргументу 3b. Так, на відміну від Аргументу 3, Аргумент 4 не може бути замінений парою добрих аргументів (згідно зі стандартом, який визнає необхідність того, щоб добрі аргументи не були спростовані).

Таким чином, ми можемо подолати цю перепону, сказавши, що складні аргументи, такі як Аргументи 3 і 4, не є вірогідними, і тільки перший з них може бути розбитий на два добрі аргументи. Ця перепона виникне знову тільки в тому випадку, якщо можуть існувати аргументи, що мають ту саму структуру, що й аргумент 3b, які можуть відрізнятися щодо вірогідності. Я особисто маю сумнів, що можуть бути такі аргументи.

Хоча є ще складні питання щодо поняття вірогідності, я думаю, що воно може відіграти корисну роль в оцінці аргументів. Немає жодної проблеми говорити, що аргументи, такі як Аргументи 2, 3b та 4b є вірогідними. Інші аргументи явно невірогідні. Можуть залишатися випадки, які можна класифікувати після розробки більш всеосяжної теорії. Але це те, що я не намагатимуся тут зробити. Я висловлю припущення, що у нас досить ясне уявлення про вірогідність, щоб продовжувати <наше дослідження.>

Основна проблема з логічними поясненнями добрих аргументів у тому, що вони не враховують епістемологічний аспект оцінки аргументів. Добрі аргументи — це аргументи, які дають людям підстави вірити їхнім висновкам. Проте аргументи можуть бути добрими чи вірогідними і мати істинні засновки, але не мати раціональної цінності. Один приклад має прояснити цей момент.

Припустимо, я пливу на каное вглиб безлюдної дикої місцевості і повністю втратив зв'язок із суспільством. Припустимо, що я знаю, що були вибори, поки мене не було, і що моя сусідка голосувала. Проте я не маю інформації про те, чи голосувала вона за кандидата А чи за кандидата Б. Тепер розглянемо ці два аргументи:

Аргумент 5.
(1) Моя сусідка проголосувала за А або вона проголосувала за В.
(2) Вона не голосувала за А.
(3) Отже, вона проголосувала Б.

Аргумент 6.
(1) Або моя сусідка проголосувала за А або вона проголосувала за В.
(2) Вона не голосувала за Б.
(3) Отже, вона проголосувала за А.

Обидва ці аргументи валідні. Один із них має істинні засновки. Отже, один із них задовольняє логічним умовам (обом версіям) для того, щоб бути добрим аргументом, але жоден з них не є добрим аргументом.[103] Після розгляду цих аргументів у мене немає підстав погоджуватися з жодним висновком. Ці аргументи не мають раціональної цінності. Або, якщо валідність надає їм деяку гідність, вони обидва мають цю гідність. Жоден з них не кращий за інший, навіть якщо насправді один

[103] Можливо, вона проголосувала за вписаного кандидата. Якщо ви хочете розглянути таку можливість, створіть складніший набір аргументів, використовуючи цю можливість як третій варіант у першому засновку. Наступні два засновки виключають два з цих трьох варіантів і приводять до висновку, що третій варіант вірний. Таких аргументів було б три. Мої коментарі про них були б точно аналогічні моїм коментарям до двох представлених тут аргументів.

з них має істинні засновки. Отже, логічних умов для того, щоб бути добрим аргументом, недостатньо.[104]

Твердження, що жоден із цих аргументів у цьому контексті не є добрим аргументом, має вирішальне значення для аргументації у цьому розділі. Я вважаю його однозначно правильним. Причина того, що в даному контексті жоден з них не є добрим аргументом, полягає в тому, що жоден з них не дає мені жодних підстав повірити у його висновок. В результаті розгляду цих аргументів у мене немає підстав вірити жодному висновку. Якби зі мною була група студентів, і я вчив би їх оцінювати аргументи під час неквапливого походу на каное, я б порадив зробити висновок, що жоден з цих аргументів не є добрим. Твердження, що жоден із цих аргументів у цьому контексті не є добрим аргументом, має вирішальне значення для аргументації у цьому розділі. Я вважаю його однозначно правильним. Причина того, що в даному контексті жоден з них не є добрим аргументом, полягає в тому, що жоден з них не дає мені жодних підстав повірити у його висновок. В результаті розгляду цих аргументів у мене немає підстав вірити жодному висновку. Якби зі мною була група студентів, і я вчив би їх оцінювати аргументи під час неквапливого походу на каное, я б порадив зробити висновок, що жоден з цих аргументів не є добрим.

Захисники логічних пояснень можуть відповісти, що той чи інший із наведених вище аргументів є добрим аргументом, але в описаній ситуації я просто не в змозі зрозуміти, який із них. Мені незрозуміло, чи є щось більше за традицію, яка підтримує це твердження. Мені здається очевидним, що обидва аргументи є помилковими. Це тому, що, як я розумію, самі аргументи чи, принаймні, роздуми про аргументи, мають якесь відношення до з'ясування того, у що вірити. (Схожа думка захищається у статті Мейланд [Meiland 1989].) Ці аргументи не сприяють з'ясування цього <питання>. Якщо хтось хоче наполягати на тому, що існує певний сенс у понятті «доброго аргументу», в якому один із них є добрим аргументом, то, я думаю, це можна визнати. Слід також визнати, що є певний сенс у понятті «доброго аргументу», у якому жоден із аргументів не є добрим аргументом. Цілком зрозуміло, що цей сенс пов'язаний з епістемологічним статусом засновків. Саме цей сенс я намагаюся пояснити у цьому розділі.

---

[104] Те саме можна сказати і щодо вірогідних аргументів. Можна побудувати кілька вірогідних аргументів, один із яких повинен мати справжнє значення, хоча невідомо, який саме. Такі аргументи виправдовують віру в їх висновки не більше ніж щойно розглянуті аргументи. Але, згідно з логічними міркуваннями, один із них був би добрим аргументом.

Міркування, аналогічні наведеним вище, змушують згадати інше заперечення проти логічних пояснень, саме те, що добрі аргументи необов'язково повинні мати істинні посилки. Припустимо, що я маю добрий індуктивний аргумент на користь якогось висновку. Потім я висуваю аргумент, використовуючи цей висновок та інші відомі істини, щоб правильно вивести деякі подальші твердження. Цей другий аргумент може бути добрим, навіть якщо один з засновків — індуктивно підтверджений висновок першого аргументу — насправді є хибним.

II

Аргументи, безперечно, відіграють важливу соціальну роль, деякі філософи використовували ідеї соціальної епістемології для пояснення добрих аргументів. Соціальні теорії добрих аргументів черпають свою правдоподібність (plausibility) із того факту, що аргументи — це звичайні речі, які люди використовують у спілкуванні один з одним. Вони є інструментами переконання та складовими частинами колективного пошуку істини. Соціальні теорії добрих аргументів включають розгляд цих питань. Той спосіб, яким аргументи впливають і повинні впливати на цільову аудиторію, вони роблять важливим фактором, що визначає їх якість.

Незрозуміло, чи краще розглядати соціальні теорії добрих аргументів як суперників логічних пояснень, що обговорюються в першому розділі, або як пояснення іншого сенсу виразу «добрий аргумент». Принаймні один захисник соціальної теорії, Алвін Голдмен, ясно дає зрозуміти, що, на його думку, існує два різні поняття про те, що таке аргумент, і сенс виразу «добрий аргумент», пов'язаний з кожним з цих понять. Хоча в одному сенсі argument — це абстрактний набір речень і тверджень, він каже:

> «Однак в іншому сенсі argument — складний мовленнєвий акт, за допомогою якого промовець висуває тезу слухачу або аудиторії і захищає цю тезу, використовуючи підстави або посилки... [Це] — міжособистісний або соціальний сенс «аргументу», зовсім відмінний від абстрактного сенсу; і цілком імовірно, що критерії чи норми добротності цього сенсу «аргументу» відрізняються від критеріїв, згаданих вище. Цей соціальний сенс «argument» — те, що я хочу назвати *аргументацією*. (Goldman 1994)»

Таким чином Голдман не вважає свій погляд суперником логічного погляду на добрі аргументи. Скоріше це пояснення того, що є доброю аргументацією. У цьому розділі я досліджую можливість аналізу основного поняття «добрі аргументи», обговорюваного у цьому розділі, з погляду концепцій, на які орієнтуються соціальні теоретики. Оскільки соціальні теоретики, такі як Голдман, можливо, намагалися проаналізувати інше поняття, ніж я, мої коментарі можуть ставитись лише до того, щоб адаптувати їхні пропозиції до поточної теми.

Переконливість (Persuasiveness)

Аргументи часто використовуються, щоб переконати людей у чомусь. Хтось сперечається про щось, намагаючись переконати у цьому свою аудиторію. Загалом, якщо ми використовуємо предмети певного типу для певної мети, тоді щось є добрим прикладом такого роду, якщо воно досягає цієї мети. Це передбачає таку соціальну формулу:

> **SI.** Аргумент — добрий тоді і тільки тоді, коли він переконливий (persuasive).

Хоча SI іноді зможе звернути на свою користь, варто витратити трохи часу на виявлення його недоліків.

Оскільки аргумент може переконати одних людей, але не інших, то, щоб зрозуміти значення SI, нам потрібно знати, кого аргумент має переконати, щоб бути добрим. Є багато можливостей, але жодна з них не є особливо правдоподібною. Ми могли б випробувати таку:

> **S2.** Аргумент є добрим аргументом тоді і лише тоді, коли він переконливий для своєї цільової аудиторії.

S2 робить якість аргументу частково залежним від легковір'я чи впертості передбачуваної аудиторії. Упертих людей не можна переконати за допомогою добрих аргументів. Легковірних людей можна переконати поганими аргументами. Переконувати аудиторію — отже бути риторично ефективним, тому S2 плутає риторично ефективні аргументи з добрими аргументами.

Якщо ми уважно подумаємо про те, чому ми вчимо наших студентів, коли вчимо їх оцінювати аргументи, то зрозуміємо, що є різниця між риторичною ефективністю та доброю аргументацією. Щоб оцінити риторичну ефективність аргументу, ми маємо подивитися, чи переконує він нас та інших. Статистичний аналіз переконливості аргу-

менту був ідеальним способом визначення його гідності. Звичайно, це не те, що ми вчимо студентів шукати, коли вони оцінюють аргументи на курсах критичного мислення чи інших філософських курсах. Переконливість — це не те, що нам потрібне.

Варіанти погляду на переконливість, наведені в S2, викликають аналогічні заперечення. Можна було б вимагати, щоб добрий аргумент був переконливим для людини, яка наводить цей аргумент, або для «середньостатистичних» слухачів, або для будь-кого ще. Можна було б також розглянути ідею про те, що якість аргументу пропорційна відсотку його фактичної, передбачуваної чи потенційної аудиторії, для якої він буде переконливим. Це також робить аргументи аргументами, надто залежними від випадкових факторів його (потенційної) аудиторії. І це не те, що ми вчимо студентів шукати.

Можливо, існує сенс «доброго аргументу», для якого S2 або щось таке є правильним. Уявіть, що політик та його радники обговорюють, який аргумент йому слід використовувати у майбутній промові. Він, можливо, скаже: «Це — добрий аргумент. Він переконає багатьох. Однак навіть якщо це так, ясно, що це не те поняття «доброго аргументу», яке ми маємо на увазі, коли намагаємось навчити наших студентів розмірковувати. Саме цей останній зміст і обговорюється тут. У цьому сенсі добрі аргументи — аргументи, що мають раціональну, а не риторичну гідність.

Прийнятність для аудиторії

Інша соціальна теорія добрих аргументів починається зі спостереження, за яким немає особливого сенсу наводити аргумент, засновки якого у певному сенсі неприйнятні для цільової аудиторії. У своїй статті, що нещодавно вийшла, Труді Гов'є (Trudy Govier 1992) обговорює і підтримує цю теорію з деякими обмеженнями. Гов'є формулює цю точку зору так:

> **S3.** Аргумент є добрим аргументом тоді і тільки тоді, коли (i) його засновки прийнятні для аудиторії, до якої він адресований, (ii) його засновки мають відношення до його висновку та (iii) його засновки, взяті разом, є достатніми підставами для його висновку (Govier 1992, p. 394).

Позиція Гов'є у ключових відносинах аналогічна до позиції, яку захищає Елвін Голдман. Голдман пропонує низку правил чи норм, які керують доброю аргументацією. Вони включають таке:

1. Оратор повинен відстоювати висновок, тільки якщо він у нього вірить.
2. Оратор повинен затверджувати засновок, тільки якщо він вірить у нього.
3. Оратор повинен затверджувати засновок тільки в тому випадку, якщо він має підстави вірити в нього.
4. Оратор повинен підтверджувати висновок на підставі встановлених засновків лише в тому випадку, якщо (а) ці засновки разом з невстановленими засновками, в які оратор обґрунтовано вірить, рішуче підтримують висновок; (б) він вважає, що вони сильно підтримують його, та (в) він має підстави вважати, що вони його сильно підтримують.
5. Оратору не дозволяється будь-що затверджувати з вихідним наміром спонукати аудиторію зробити висновок, який він сам вважає хибним.
6. За інших рівних умов, аргумент, висунутий оратором *S* аудиторії *H*, краще (як зразок аргументації) тією мірою, якою аудиторія *H* схильна (A) знайти затверджувані засновки такими, що заслуговують на довіру (credible), (B) розділяти будь-які не заявлені, але передбачувані засновки *S* і (C) визнати, що засновки дають сильну підтримку висновку. (Goldman 1994)

Я хочу зосередитися тут на вимогі прийнятності для аудиторії, яка міститься в умові 6. Очевидно, що вона схожа на умови, про які говорить Гов'є. Звичайно, Гов'є не включає такі вимоги, як 1–5, які встановлюють умови, яким повинні задовольняти складові аргументу, які стосуються людини, що висуває аргумент.

Умови 1–5 цілком можуть встановлювати відповідні обмеження щодо того, коли той, хто говорить, повинен обстоювати або захищати аргумент, і, таким чином, можуть бути частиною гарного погляду на аргументацію. Однак наша мета тут — аналіз поняття «добрий аргумент», який ми зазвичай маємо на увазі, коли оцінюємо аргументи та коли вчимо студентів оцінювати їх. Включення умов 1–5 до такого аналізу призвело б до дивних результатів. Припустимо, ви наводите аргумент із засновками, які, як я знаю, істинні, але яким не дали обґрунтування (і я знаю, що у вас немає обґрунтування). Припустимо далі, що висновок випливає з цих посилок, а раніше не усвідомлював зв'язок між цими засновками і висновком. В результаті я тепер бачу, що висновок істинний. Однак, якщо добрі аргументи повинні задовольняти умови 1-5, то я повинен зробити висновок, що аргумент не є корисним, оскільки ви не

дали обґрунтування засновків. Це дуже дивний висновок. У моїй оцінці аргументу статус, який мають для вас засновки, не має значення. Цей аргумент дає мені вагомі (good) підстави вірити у такий висновок. Принаймні для мене це добрий аргумент. Давайте зосередимося на умові 6, яка стосується його прийнятності для аудиторії. Зокрема, давайте зосередимося на статусі самих засновків і поки не турбуватимемося про зв'язок засновок/висновок.

Гов'є вимагає, щоб засновки були «прийнятними» для аудиторії, а Голдман вимагає, щоб аудиторія «вважала заявлені засновки заслуговуючи на довіру». Ці слова можна використовувати для висловлювання вимог, щоб аудиторія просто вірила засновкам аргументу. Ця думка веде до неправильних результатів, аналогічним тим, які підкреслюють переконливість. Аргументи можуть виявитися добрими, тому що аудиторія, якій вони адресовані, необґрунтовано приймає їхні засновки, або поганими, тому що їхня аудиторія необґрунтовано відкидає їх засновки. Таким чином, ігнорується раціональна перевага аргументу.

Вимога, щоб аудиторія приймала засновки аргументу, має певний сенс, якщо хтось припускає, що добрі аргументи мають бути переконливими. Це тому, що людина більш схильна переконувати аудиторію, використовуючи прийнятні засновки. Якщо відокремити раціональну гідність аргументу від його переконливості, стає менш зрозумілим, чому аудиторія повинна приймати засновки аргументу для того, щоб він був добрий.

Гов'є пояснює свою думку, кажучи: «Прийнятність означає оптимальну прийнятність для аудиторії. Не все, що прийнято, у цьому сенсі є прийнятним» (Govier 1992, p. 407). Голдман нічого прямо не говорить з цього приводу, але я підозрюю, що він вітав би перегляд чи інтерпретацію свого погляду з метою вимагати, щоб переконання аудиторії щодо аргументу були розумними.

Мені неясно, чи має намір Гов'є вимагати, щоб у доброго аргументу були засновки, які одночасно приймаються аудиторією та є для неї раціональними, чи просто вимагає, щоб ці засновки були такими, які є для аудиторії достатньо раціональними, щоб вона їх прийняла. Різниця в тому, що одна думка вимагає, щоб аудиторія дійсно приймала засновки і поводилася при цьому раціонально, а інша вимагає тільки, щоб аудиторія раціональним чином прийняла засновки. Перша вимога призводить до того, що якщо аудиторія ірраціонально відкидає засновки аргументу, цей аргумент не є добрим. Мені це видається помилкою. Якщо я наводжу аргумент, використовуючи засновки, які є достатньо обґрунтованими, щоб ви в них повірили, я не думаю, що мій аргумент слід вважати невдалим, тому що ви необґрунтовано відкидаєте ці засно-

вки. Я вважаю, що думати інакше означає при оцінці аргументів знову вводити фактори переконливості.

Таким чином, більш правдоподібна точка зору полягає в тому, що добрий аргумент повинен містити обґрунтовані засновки, щоб аудиторія в них повірила, незалежно від того, вірить вона їм насправді чи ні. Таким чином, наскільки я розумію, пояснення прийнятності добрих аргументів аудиторією виглядає приблизно так:

> **S4.** Аргумент є добрим аргументом тоді і тільки тоді, коли (i) він містить засновки, в які його аудиторія має розумні підстави повірити, та (ii) його засновки дають адекватне обґрунтування його висновку.[105]

Я поки що залишу відкритим питання про те, що саме стосується пункту (ii).

Тепер я звернуся до низки проблем та труднощів, з якими стикається щойно описаний погляд. Я вважаю, що наведені нижче зауваження, хоч і не розв'язують повністю ці проблеми, сприяють пошуку дещо іншого розуміння того, що таке добрий аргумент.

Один ряд проблем цієї теорії виникає через те, що різні члени аудиторії можуть мати різну сукупність доказів і, таким чином, вважати обґрунтованими різні пропозиції. Незрозуміло, як застосувати цю теорію до таких випадків. Чи повинні ми сказати, що засновки мають бути обґрунтовані для всіх, більшості чи деяких членів аудиторії? Залежно від того, яку думку прийнято, це може призвести до того, що добрі аргументи стануть поганими, якщо їх потенційна аудиторія буде багато в чому неосвіченою або дезінформованою. Також важко зрозуміти, як таке визначення частини аудиторії, для якої посилки мають бути обґрунтованими, може призвести до віддаленої правдоподібної вимоги.

Інша проблема теорії прийнятності <аргументу для> аудиторії полягає в тому, що багато аргументів не мають певної цільової аудиторії. Тут є низка випадків. Іноді хтось формулює аргумент як спосіб щось вигадати для себе. Мабуть, слід сказати, що в даному випадку аргументатор є слухачем. Але навіть коли аргумент формулюється не тільки для себе,

---

[105] Неясно, яку альтернативу виберуть Блер та Джонсон. Вони кажуть, що у деяких випадках «спільнота [зразкових співрозмовників] складатиметься із зразкових експертів» (Blair and Johnson, 1987, pp. 52-53), але в інших випадках «спільнота зразкових співрозмовників складатиметься зі зразкових «звичайних» людей» (P. 52). Мені незрозуміло, що у кожному конкретному випадку визначає характер зразкових співрозмовників

певної цільової аудиторії може не бути або аудиторія може бути настільки різноманітною, що очевидно: жодні відповідні засновки не будуть обґрунтовані для якоїсь значної частини цієї аудиторії. Наприклад, коли ви пишете для книги або журналу широкого профілю, кожен знає, що жоден набір засновків не буде прийнятним для всіх. Проте, можна сформулювати свій аргумент, і він може бути добрим.

Основна проблема тут *полягає у тому*, що теорія прийнятності <аргументу для> аудиторії намагається надати кожному аргументу (чи, можливо, кожному викладу структури аргументу) унікальну цінність, що значною мірою залежить від того, як він сприймається його аудиторією. Я думаю, що більш правдоподібною є думка, яка відносить добротність аргументів до окремих людей або груп. Таким чином, аргумент може бути корисним для однієї людини або однієї групи людей, але не для іншої людини чи іншої групи. З цієї точки зору немає такої речі, як просто якість аргументу. Натомість є його переваги по відношенню до різних людей. Я повернуся до цієї ідеї у розділі III.

У S4, як і інших соціальних поясненнях, обговорюваних у цьому розділі, в оцінці аргументів, в одному важливому відношенні робиться надмірний акцент на соціальних чинниках. Вони не можуть відповісти на питання, які розумні люди справді ставлять під час оцінки аргументів. Ця невідповідність між тим, до чого привертають увагу соціальні теорії, і тим, що люди насправді розглядають, найкраще можна продемонструвати на прикладі, в якому людина оцінює аргумент, не знаючи його цільову аудиторію. Наприклад, якщо я заходжу в клас і бачу аргумент, написаний на дошці, я можу оцінити його, не знаючи, кому він призначений. Я не запитуватиму: «Чи обґрунтовані ці засновки для цільової аудиторії?» Натомість я розгляну переваги засновків та їх зв'язок із висновком.

Розглянемо також випадок, коли ви натрапили на певний аргумент у місцевій газеті. Ви знаєте, що більшість читачів газети необґрунтовано приймають деякі з засновків, хоча ви також знаєте, що насправді засновки істинні. Припустимо, що засновки дійсно підтверджують висновок, і що ви раніше не усвідомлювали, що ці засновки дійсно підтверджують цей висновок. Ви будете змушені сказати, використовуючи теорію прийнятності <аргументу для> аудиторії, що цей аргумент не є добрим. Однак мені здається очевидним, що було б помилкою просто залишити свою оцінку такою, якою вона є. Якщо ви знаєте, що засновки вірні і що вони підтверджують висновок, то в цьому аргументі, напевно, є щось добре, навіть якщо цільова аудиторія цього не знає.

Я вважаю, що ці останні кілька прикладів показують, що теорія прийнятності <аргументу для аудиторії> не відображає того, як ми на-

справді підходимо до оцінки аргументів. Вона не відображає того, чого ми вчимо наших студентів, коли вчимо їх оцінювати аргументи. Що ми робимо і чого вчимо, так це оцінювати засновки та їх зв'язок із висновком у світлі тієї інформації, яку ми маємо. Ми не дуже турбуємося про те, що інші подумають або повинні подумати про засновки цього аргументу. Ми турбуємося про те, що ми маємо про них думати. Я докладно розповім про цю ідею в наступному розділі.

Розмірковуючи про інтуїтивну привабливість точки зору прийнятності <аргументу для> аудиторії, корисно відокремити питання про корисність, цінність або доречність висування конкретного аргументу в конкретному контексті від якості самого аргументу. Можливо, такі принципи, як S4 та норми Голдмана, правильно визначають умови, за яких доречно наводити аргументи. Можливо навіть, ми іноді використовуємо фразу «добрий аргумент» для опису аргументів, які відповідають цим умовам. Проте вони не розуміють фундаментального поняття доброго аргументу.

Раціональна переконливість

Ентоні Блер і Ральф Джонсон (Blair and Johnson, 1987) пропонують варіант оцінки прийнятності аудиторією добрих аргументів, який містить у відповідь деякі заперечення, висунуті у попередньому підрозділі. Їх погляд ґрунтується на деяких основних положеннях теорії переконливості, деяких основних положеннях теорії прийнятності <аргументу для> аудиторії та як доповнення включає також деякі чинники, що стосуються раціональності.

Блер і Джонсон починають зі спостереження, що «аргумент є діалектичним» і що його мета — «змусити [іншої] [...] людини прийняти як вірне якесь твердження, яке він чи вона в даний час не приймає» (Blair and Johnson , 1987, p.48). Однак вони розуміють, що проста вимога, що аргумент має бути переконливим, щоб він був добрим, призведе до неприйнятних результатів, аналогічних тим, які описані раніше. Зокрема, вони припускають, що просте пояснення переконливості вимагатиме від засновків доброго аргументу лише того, щоб їх було прийнято аудиторією. Вони відкидають «релятивістський висновок [...], що будь-яка пропозиція, яка приймається аудиторією [...], повинна розглядатися як така, що заслуговує бути прийнятною» (ibid., p. 49).

Щоб уникнути щойно описаного небажаного висновку, Блер і Джонсон натомість припускають, що добрий аргумент має бути переконливим для «спільноти співрозмовників, які [...] демонструють певні риси «розважливості» (ibid., p. 50). Серед рис вони згадують

такі, як мати знання предмета обговорення, рефлексивне мислення, бути відкритим новим ідеям і діалектично кмітливим. Блер і Джонсон продовжують: «Загалом, ми пропонуємо, щоб засновок аргументу був прийнятний і не потребував захисту на той випадок, якщо людина, яка наслідує методи і втілює риси відповідної спільноти ідеальних співрозмовників, не зможе поставити питання або засумніватися в ньому.» (Blair and Johnson, 1987, p. 53)

Вони також вимагають, щоб зв'язок між засновком та висновком в аргументі відповідав деяким діалектичним умовам, що визначаються установками зразкових співрозмовників. Серед включених тут умов є те, що засновки повинні забезпечити достатню підтримку висновку, належним чином справляючись з певними запереченнями, які можуть висунути ідеальні співрозмовники.

Погляд Блера і Джонсона страждає значною неясністю. (Голдман [Goldman 1994] робить те саме). Ми погано розуміємо, що мають являти собою зразкові співрозмовники, які знають предмет обговорення. Щоб усвідомити собі проблему, спочатку розглянемо суперечку щодо особистого питання. Припустимо, я сперечаюся з дружиною про те, де нам краще повечеряти сьогодні ввечері. Чи повинні ми припускати, що зразкові співрозмовники знатимуть про наші харчові уподобання? Ми можемо вважати, мабуть, що не будуть, на тій підставі, що в нашій спільноті про це мало що відомо. Якщо це вірно, то добрий аргумент не буде визнаний добрим цією теорією. Якщо, з іншого боку, зразкові співрозмовники справді знають наші кулінарні уподобання, то важко зрозуміти, які обмеження ми маємо накласти на те, що вони знають. Можливо, вони знають, де нам найкраще поїсти, і тому мають змогу відкинути будь-який аргумент із хибним висновком. Інша можливість полягає в тому, що вони знають приблизно те, що ми знаємо. Блер і Джонсон не дають жодних вказівок щодо цього. Це унеможливлює визначення того, які наслідки має їх теорія для багатьох аргументів.

Подібні проблеми виникають і щодо суперечок з більш широко обговорюваних тем. Експерти, сперечаючись між собою, можуть наводити аргументи, що містять засновки, про які широка публіка нічого не знає. Чи знають зразкові співрозмовники про цю спеціальну інформацію? Якщо так. тоді, можливо, експерти зможуть навести добрі аргументи. Але тоді нефахівці можуть навести ті ж аргументи, і вони будуть вважатися добрими аргументами, навіть якщо у нефахівців немає спеціальних знань, щоб знати засновки. З іншого боку, якщо у зразкових співрозмовників немає спеціальної інформації, то аргумен-

ти експертів автоматично перестають бути добрими. Жодна з альтернатив не прийнятна.[106]

Навіть якби Блер та Джонсон змогли б адекватно пояснити, що передбачається знати зразковим співрозмовникам, я вважаю, що їхня теорія все одно викликала б серйозні заперечення. Я коротко зупинюся на цьому. Я вважаю, що поняття зразкового співрозмовника найкраще зрозуміти з погляду незалежного поняття доброго аргументу. Тобто зразковий співрозмовник — це людина, яка визнає всі добрі і лише добрі аргументи. Я не вірю, що у нас є якесь незалежне поняття зразкового співрозмовника. В результаті їх теорія страждає на своєрідну замкнутість.[107]

Нарешті, я думаю, що Блер та Джонсон переоцінюють значення переконливості при оцінці аргументів. Ще раз подумайте, щоб ви сказали студенту, який збирається оцінити аргумент. Ви не сказали б студентові відкидати аргумент, засновки якого, як знає студент, істинні, тому що «зразковий співрозмовник» може зародити сумніви в цих засновках. Якщо ті засновки, які знає учень, повністю підтверджують висновок, ви, напевно, порадите учню прийняти аргумент, незалежно від того, що скажуть про ці посилки «зразкові співрозмовники». Причина, через яку ви порадите студентам прийняти такі аргументи, полягає в тому, що вони роблять свої висновки розумно обґрунтованими для учня. Таким чином, аргумент допомагає студенту сформувати розумно обґрунтоване переконання. Для учня важливо не те, чи переконає цей аргумент деяких незрозумілих зразкових співрозмовників, а те, чи дасть він йому вагомі підстави повірити у його висновок.

Суть тут полягає в тому, що думка Блера і Джонсона у певному відношенні розходиться з їхнім поглядом на мету аргументу. Як зазначалося, вони кажуть, що мета аргументу — «змусити [іншу] [...] людину прийняти як істинне якесь твердження, яке він чи вона нині приймає» (Blair and Johnson, 1987, p. 48). Хоча це може бути однією з цілей аргументу, я думаю, що це не основна мета і, звичайно ж, не та, що знаходиться в центрі уваги звичайного курсу критичного мислення чи філософії. Інша мета, як стверджував Джек Мейланд (Meiland 1989), полягає в тому, щоб допомогти у дослідженні, допомогти нам зрозуміти, у що вірити. Мей-

---

106 Моя думка аналогічна тій, яка була викладена Сократом щодо визначення благочестя в «Євтифроні». Я розумію, що не довів, що немає незалежних способів зрозуміти, що таке зразковий співрозмовник

107 Це мій погляд на природу епістемологічного обґрунтування. Цього погляду дотримуються Фельдман та Коні (Feldman & Conee, 1985). Багато чого з того, що говориться в частині цього розділу, що залишилася, узгоджується з іншими поглядами на епістемологічне обґрунтування.

ланд зазначає, що якщо метою справді є переконання, то твердження, що добрі аргументи мають задовольняти деяким раціональним стандартам, є «безпідставним» (Meiland 1989, p. 194). Якщо метою є переконання, то добрі аргументи — ті аргументи, які переконують.

Як тільки ви розглядаєте аргументи як інструменти дослідження, тобто. як засіб з'ясувати, у що розумно вірити, виникає інше розуміння того, що таке добрий аргумент. Я почну розвивати цей погляд у розділі III.

III

У цьому розділі розгляну епістемологічну концепцію добрих аргументів. Загальна ідея, що лежить в основі цієї точки зору, полягає в тому, що добрий аргумент у деяких важливих відносинах аналогічний до обґрунтованого переконання. Епістемологічне обґрунтування — відношення між індивідом та пропозицією.[108] Відношення виникає, коли довід (evidence) людини підтримує пропозицію. Фундаментальне твердження епістемологічного пояснення добрих аргументів полягає у тому, що добрий аргумент — це аргумент, який дає добрі підстави (good reasons) щодо його висновку, аргумент, який робить віру у його висновок обґрунтованою. Таким чином, ий аргумент — це, грубо кажучи, аргумент з обґрунтованими засновками та з обґрунтованим зв'язком засновок/висновок.

Через відмінності доводів (evidence) пропозиція може бути обґрунтована для однієї людини, але не для іншої, і може бути обґрунтована для однієї людини в один час, але не в інший. Так само, згідно з епістемологічним уявленням про добрі аргументи, добрий аргумент стосується відношення між людиною і аргументом. Те, що є добрим аргументом для однієї людини або стосово неї, може не бути добрим аргументом для іншої людини або стосовно неї. Більше того, аргумент може бути добрим аргументом для людини в один час, але може не бути добрим аргументом для цієї людини в інший час. Те, що визначає статус аргументу для людини, — значною мірою докази (evidence), які вона має в той час. Я розгляну це релятивістське значення епістемологічної теорії пізніше у цьому розділі.

Як перша спроба точно сформулювати епістемологічну точку зору ми могли б запропонувати такі приклади:

---

[108] Тут я припускаю, що всі посилки є істотними (essential) для аргументу

ПІ. Аргумент є добрим аргументом для *S* тоді і лише тоді, коли (і) *S* обґрунтовано вірить у зв'язок усіх посилок цього аргументу та (іі) аргумент є правильним (valid).

Зверніть увагу, що ПІ вимагає, щоб був обґрунтований зв'язок усіх засновків, взятих разом, а не тільки щоб посилки були обґрунтовані кожна окремо. Чи матиме це якесь значення, залежить від того, чи є коректним правило з'єднання для обґрунтованого переконання. Якщо так, то засновки будуть обґрунтовані спільно, якщо вони обґрунтовані кожна окремо. Але якщо правило невірно, то можливі випадки, коли засновки для когось окремо обґрунтовані, а їхній зв'язок — ні. Зрозуміло, що в цьому випадку аргумент є поганим. Висновок аргументу обґрунтований його засновками лише в тому випадку, якщо ці засновки обґрунтовані спільно. [109] Зверніть також увагу на те, що ПІ не вимагає, щоб людина дійсно вірила у зв'язок посилок аргументу, який є для нього чи неї чи добрим, або навіть щоб ця людина вірила в ці засновки окремо. Потрібно лише, щоб зв'язок був обґрунтованим.

Обговорюючи у розділі І логічне пояснення добрих аргументів, я стверджував, що вимагати правильності (validity) деякого аргументу для того, щоб він був добрим означає вимагати занадто багато. Отже, одне з основних питань розробки деталей епістемологічного пояснення добрих аргументів полягає у тому, як переглянути пункт (іі) прикладу ПІ. Очевидна відповідь на цю проблему з дедуктивною вимогою <до доброго аргументу> полягає в тому, щоб послабити цю вимогу до індуктивної. Таким чином, ми можемо запропонувати такий приклад:

П2. Аргумент є добрим аргументом для *S* тоді і тільки тоді, коли (і) *S* обґрунтовано вірить у зв'язок всіх засновків аргументу, і (іі) аргумент або валідний (valid), або вірогідний (cogent).

П2 також відкрито для заперечень. Найсерйозніша проблема П2 у тому, що з оцінці вірогідних аргументів він упускає з уваги роль знань другого плану (background knowledge). Вірогідний аргумент може бути добрим аргументом для людини, навіть якщо він знає, що його засновки істинні.

---

[109] Існують додаткові проблеми, пов'язані з правильним підключенням. Труди Гов'є та інші стверджували, що є добрі аргументи, які не є ні правильними (valid), ні вірогідними (cogent), принаймні за будь-якого стандартного прочитання терміна «вірогідний». На захист цієї точки зору див. (Govier 1987, гл. 3).

Це тому, що аргумент можна спростувати за допомогою додаткових доказів. (Background evidence). Знову погляньте на Аргумент 2:

Аргумент 2
(1) Зріст майже всіх професійних баскетболістів вище шести футів.
(2) Запрошений спікер — професійний баскетболіст.
(3) Зріст запрошеного спікера перевищує шість футів.

Хоча в деяких контекстах це може бути добрим аргументом, розгляньте його гідності в ситуації, коли я знаю, що назва доповіді — «Навіть невисокі люди можуть зробити це в НБА: моя особиста історія». Чомусь знання про це перетворює *Аргумент 2* на поганий аргумент для мене. Це спростовує аргумент. Ця можливість повинна бути визнана нашою інформацією про добрі аргументи.

Ми можемо вказати умови, за яких додаткові доводи (background evidence) спростовують аргумент, вірогідний для людини. Це відбувається, коли зіставлення цих доводів із засновками аргументу не дає доброї підстави для висновку. Точніше, коли аргумент вірогідний, він для людини є спростованим (defeated), якщо аргумент, сформований шляхом додавання цією людиною відповідних доводів другого плану до засновків аргументу та збереження при цьому висновку без змін, призводить до аргументу, який не є вірогідним.

Таким чином, ми повинні змінити П2, додавши вимогу, щоб аргумент не був спростований для *S*.

П3. Аргумент є добрим аргументом для *S* тоді і тільки тоді, коли (i) *S* обґрунтовано вірить у зв'язок всіх засновків аргументу, (ii) аргумент або валідний, або вірогідний, і (iii) для S аргумент не є спростований.

Центральне питання щодо П3 стосується зв'язку між засновком і висновком. Валідність (validity) та правдоподібність (cogency) — об'єктивні відносини, які можуть або не можуть мати місце між набором засновків та висновком. Вони можуть мати місце, навіть коли людина зовсім не обізнана з цим фактом. Це призводить до проблеми для П3, яку найкраще видно з прикладу. Припустимо, студент, який починає вивчати логіку, розглядає аргумент, засновки якого, як він знає, істинні. Припустимо, що цей аргумент є валідним, хоч студент не може його зрозуміти. Ми можемо припустити, що висновок є склад-

ним. Насправді він міг би бути настільки складним, що був би недоступний навіть для досвідчених логіків. Зрозуміло, що для студента за цих обставин аргумент не є добрим аргументом. Для нього він не робить віру у його висновок розумно обґрунтованою. Проте умови П3, мабуть, виконуються. Аналогічний момент виникає у разі вірогідних аргументів. Якщо вірогідність (cogency) — об'єктивне ймовірнісне ставлення, то аргументи можуть бути вірогідними, навіть якщо людина не має причин думати, що це так.

Ці міркування роблять зрозумілим те, що зв'язок засновків і висновків у добрих аргументах має задовольняти певну епістемологічну умову. Є принаймні два способи пояснити це. Одна з можливостей апелює до поняття «безпосередніх наслідків». Відповідно до цієї ідеї, для людини одна пропозиція може бути безпосереднім наслідком іншої. Таким чином, для досвідченого логіка, який просто здатний «бачити» логічні зв'язки, недоступні іншим, висновок аргументу може бути безпосереднім висновком його засновком. Той самий висновок для новачка може не бути прямим наслідком зв'язку цих засновків. Мені здається можливим вірогідне пояснення, яке використовує це поняття.

Інша можливість використовує міркування метарівня. Вона стверджує, що аргумент добрий для людини тільки в тому випадку, якщо людина обґрунтовано вважає, що цей аргумент є валідним або вірогідним. Ми повинні бути обережними при формулюванні цієї умови. Вимагати чіткої впевненості у тому, що зв'язок підходить, означає надмірно інтелектуалізувати питання. Звичайні люди, що розмірковують, можуть не мати чітко сформульованих концепцій валідності чи вірогідності. У кращому випадку вони можуть мати відносно розпливчасте уявлення про поважну причину, підтримку і т. д. Я думаю, що потрібне обґрунтування того, що цей зв'язок має місце.

Я не намагатимуся докладніше розвивати тут жодне з цих пояснень зв'язку між засновком і висновком. Я також не намагатимуся стверджувати, що одне краще іншого. Я припущу, що можна виробити певний такий погляд, і я скажу, що коли засновки та висновок аргументу мають відповідне відношення, то вони «пов'язані належним чином (properly)».

Таким чином, виправлене пояснення виглядає так:

П4. Аргумент є добрим аргументом для суб'єкта *S* тоді і тільки тоді, коли (i) *S* обґрунтовано вірить, що всі посилки аргументу пов'язані, (ii) *S* обґрунтовано вірить, що посилки «правильно пов'язані» з висновком і (iii) для *S* аргумент не є спростованим.

Використання фрази «належним чином» (properly connected) у пункті (ii) П4, очевидно, приховує деякі проблемні питання, про які ще не згадувалося. Одне з них пов'язане з ентимемами. Як зазначалося раніше, на мій погляд, аргументи з пропущеними засновками зазвичай не є добрими. Вони стають добрими лише тоді, коли встановлені їх відсутні засновки. На мою думку, багато аргументів, які ми схильні зазвичай приймати, не є добрими. Це тому, що вони ентимеми. Якщо хтось бажає змінити поняття про «належний зв'язок» (proper connection) з метою дозволити, щоб засновки та висновки таких аргументів могли бути пов'язані належним чином, я не сильно заперечуватиму. Однак я думаю, що простіше сказати, що такі аргументи, як уже говорилося, не є добрими, але вони є неповними версіями добрих аргументів. Насправді, мені здається, це саме те, що вони являють собою.

Соціальні фактори та добрі аргументи

Однією з важливих відмінностей між епістемологічною концепцією, що захищається в цьому розділі, та соціальними концепціями, розглянутими в попередньому розділі, є те, що останні теорії намагалися дійти єдиної оцінки кожного аргументу. Навпаки, П4 дає оцінку аргументу щодо кожної людини, оцінку, яка залежить від доводів (evidence) цієї людини. Хоча епістемологічний підхід не включає соціальні фактори до умов доброго аргументу, він вказує спосіб висловити багато міркувань, важливих для соціальних теоретиків.

Цілком можна думати, що часто, коли людина захищає аргумент, він думає, що це добрий аргумент для тих, кому він призначений. Звичайно, враховуючи відмінності в доводах різних членів аудиторії, може виявитися неможливим привести докази на користь того, що вони є добрими для всієї аудиторії. Оцінюючи аргумент щодо його аудиторії, потрібно враховувати переваги засновків, статус зв'язку між засновком і висновком та вплив додаткових доводів на аудиторію. Це вимагатиме розгляду багатьох факторів, на які вказують соціальні теоретики. Якщо завгодно, можна уявити собі зразкового співрозмовника і спробувати визначити статус аргументу щодо такої людини. Епістемологічна теорія має на увазі, що немає такої речі, як реальний статус аргументу. Справа не в тому, що його гідності стосовно аудиторії, доповідача чи зразкового співрозмовника якимось чином визначають його справжні вартості. Для різних людей це просто добрий чи поганий аргумент.

Я вважаю, що силу епістемологічного погляду на добрі аргументи найкраще можна оцінити, подумавши про ті причини, з яких ми висуваємо та оцінюємо аргументи. Причин, звісно, багато. Іноді ми нама-

гаємося переконати інших, іноді намагаємося продемонструвати свої інтелектуальні таланти, іноді ми сперечаємося, щоб заробити собі на життя, а іноді намагаємося докопатися до істини. Як уже зазначалося, тією мірою, якою аргумент призначений для переконання, він добрий настільки, наскільки він переконливий (persuasive) (можливо для тих, кого він покликаний переконати). Міркування щодо раціональності не мають необхідного зв'язку з переконливістю аргументу.

Ще одна основна причина, через яку ми наводимо аргументи і думаємо про них, — це ділитися ідеями та брати участь у колективному пошуку істини. (З метою подальшого обговорення див. статтю Мейланд (Meiland 989). Одна з причин, з якої люди висувають аргументи, полягає в тому, що вони думають, що ці аргументи можуть дати добрі підстави вважати, що висновок представляє певний спільний інтерес. Поділ цього аргументу з іншими, зацікавленими у <встановленні> істинності висновку, має деяку цінність. Ми можемо навчатися на основі їхніх відповідей. Отже, аргументи є частиною колективного пошуку істини.

Хоча захисники соціальних теорій теж схильні приймати ідею про те, що аргументи є інструментами у пошуку істини, все ж підкреслення цієї ролі аргументів призводить до епістемологічного погляду на добрі аргументи. Таким чином, якщо взяти до уваги цю мету, то немає нічого поганого в тому, щоб висунути аргумент, у засновках якого сумніваються або у висновок якого не вірять. Сенс висування такого аргументу полягає в тому, щоб поміркувати про нього, внаслідок чого, можливо, зміняться ваші переконання. Ніхто не порушує жодних лінгвістичних угод, наводячи аргумент, який не вважається добрим аргументом. Попри те, що кажуть Блер і Джонсон, мета висування аргументу не обов'язково повинна полягати в тому, щоб когось переконати, тим паче раціонально переконати.[110]

Епістемологічний погляд на добрі аргументи також добре узгоджується з нашими звичайними цілями, коли ми оцінюємо аргументи. Іноді здається, що люди аналізують аргументи, щоб вирішити, чи повинен аргумент переконати «опонента», або щоб подивитися, чи автор або авторка припустився тієї чи іншої помилки. Деякі тексти, здається, підкреслюють ці міжособистісні цілі. Однак до аргументації можна підійти й із запитанням: «У що мені тепер вірити?» Тут основна увага приділяється епістемічній значущості аргументу самого по собі. Звичайно, можна також

[110] Це не означає, що не можна також повірити в те, що аргументи є обґрунтованими або мають намір переконати аудиторію. Справа в тому, що людина не повинна мати цю мету.

запитати, чи має цей аргумент значущість для інших, хоча це питання представляє лише маргінальний інтерес у нашому пошуку істини.

Проблеми епістемологічного пояснення

Обґрунтовані засновки, добрі аргументи та релятивізм. Як зазначалося, епістемологічні пояснення добрих аргументів визначають статус аргументу щодо окремої людини. Хоча існує безліч доктрин, іменованих «релятивізмом», які я вважаю абсолютно неприйнятними, я не вважаю, що той вид релятивізму, який вноситься в епістемологічне пояснення добрих аргументів, викликає заперечення.

У той час як одні філософи можуть вітати релятивізм у цій галузі, інші виступають проти нього. Розглянемо наступний уривок із статті Харві Сігеля:

> «Суперечка такого роду породжує привид релятивізму. Тому що вона передбачає, що те, що вважається підставою, відноситься до особистостей, конструкцій (frameworks) або точок зору. Телескопічні спостереження давали добрі підстави Галілею, але не його опонентам. Твори Аристотеля давали добрі підстави його опонентам, але не Галілею. Отже, статус підстави, що претендує на те, щоб вважатися (доброю) підставою, залежить від того, хто оцінює.
>
> Такий релятивізм підстав несумісний із вихованням критичного мислення. У процесі його виховання наша мета (частково) полягає в тому, щоб допомогти учням розвинути здатність оцінювати аргументи та доказову силу, яку мають передбачувані підстави, а також заохочувати учнів вірити та діяти на основі підстав — *належним чином керувалися підставами*. Це передбачає, що підстави мають доказову силу і що їх можна неправильно оцінити […] Якщо підстави відносні, то ми не можемо сказати, що одна оцінка аргументу краща за іншу; зокрема, ми не можемо обґрунтовано вважати, що наші правила та критерії оцінки аргументів перевершують наївні правила та критерії наших студентів (або краще за їх заперечення). Таким чином, не було б переконливого підґрунтя для навчання студентів тому, як оцінювати підстави та аргументи, не було б мотивації до курсу критичного мислення». (Siegel 1989, pp. 133-134).

Релятивізму, який має на увазі Сігел, справді слід уникати. Це цілком може мати негативні наслідки (bleak implications), про які він згадує. Од-

нак схвалений тут релятивізм добрих аргументів не має таких наслідків. Розглянемо спочатку релятивізм виправданої віри. Якщо дві людини мають різні докази щодо якогось твердження, цілком може бути, що один з них цілком обґрунтовано (або виправдано) вірить цьому твердженню, а інший не має підстав вірити в нього. Це можуть бути об'єктивні факти, що стосуються їхньої епістемічної ситуації. Той, хто не має підстав вірити цьому твердженню, може помилково вважати, що його докази справді підтримують його «твердження», і що він обґрунтовано вірить у нього. Релятивізм тут є просто наслідком того факту, що різні люди можуть перебувати в різних епістемічних ситуаціях. Це не означає, що будь-яка віра так само виправдана, як і будь-яка інша. Це не означає, що ваша віра виправдана, якщо ви так вважаєте. Цього не варто боятися.

Релятивізм, що мається на увазі епістемологічним підходом до добрих аргументів, також є прийнятним. Це не означає, що одна оцінка аргументу така ж добра, як і будь-яка інша. Це не означає, що аргумент добрий для вас просто тому, що ви так думаєте. Припустимо, ми з вами оцінюємо аргумент, який, як ми знаємо, валідний. Ви знаєте, що засновки вірні, а я не маю підстав вважати, що вони вірні. Ви дійдете висновку, що аргумент добрий, а я прийду до висновку, що це не так. Епістемологічне пояснення передбачає, що висновки, яких ми дійшли, вірні. Цей аргумент є добрим для вас, але не для мене. Це здається мені правильним результатом. Цей аргумент дає вам, але не мені, вагомі підстави (good reasons) вірити його висновку. Це об'єктивні факти про нас та аргумент. Визнання того, що від доказів людини залежить, чи аргумент є добрим, не означає бездумного релятивізму та суб'єктивізму, які так ненавидять викладачі філософії і так часто схвалюють їхні студенти.

Крім загальних міркувань щодо релятивізму, є вагомі причини вважати, що якість аргументації може змінюватись від однієї людини до іншої. Одна з причин полягає в тому, що епістемічна цінність засновків аргументу може змінюватись від однієї людини до іншої. Більше того, якщо є добрі недедуктивні аргументи, то (майже) неминуче, що ми робимо аргумент добрим стосовно окремих осіб. Це тому, що знання другого плану мають відігравати певну роль в оцінці таких аргументів, і такі знання, очевидно, варіюються від однієї людини до іншої. Розглянемо найпростіший приклад. Припустимо, я веду клас із сотнею студентів, порівну розділених на першокурсників, другокурсників, молодших та старших. Я знаю, що вісімдесят п'ять студентів у класі мають оцінки С або вище і що п'ятнадцять учнів з оцінками нижче С — усі першокурсники. Ми з моїм асистентом бачимо одного зі студентів у класі, що йде кампусом. Тепер припустимо, що я формулюю такий простий аргумент:

Аргумент 7
(1) Більшість студентів мого класу мають оцінку «С» або вище.
(2) Ця людина навчається у моєму класі.
(3) У цієї людини в моєму класі оцінка С або вище.

На мій погляд, це добрий аргумент для мене. У мене є підстави вірити в засновки, я знаю, що вони належним чином пов'язані із висновком, і цей аргумент для мене не є спростований. Тепер припустимо, що мій помічник знає, що студент, якого ми бачимо, є першокурсником і що більшість першокурсників мають нижчі оцінки. Для нього ця додаткова інформація заперечує аргумент. Таким чином, на мій погляд, аргумент 7 не є для нього добрим аргументом.

Щоб уникнути цього релятивістського висновку, треба сказати, що аргумент є або просто добрим, або просто поганим аргументом. Жодна відповідь не є правдоподібною (plausible). Припустимо, ми говоримо, що це добрий аргумент. Припустимо, моя помічниця могла це знати. Для неї абсурдно розглядати його як добрий аргумент, але при цьому свідомо відкидати його висновок Припустимо, ми кажемо, що це поганий аргумент. Тоді моє твердження, що це добрий аргумент, є помилковим. Тим не менш, я, звичайно, розумно приймаю його висновок на основі цього аргументу. Більше того, на якій підставі ми можемо вирішити, що аргумент 7 — поганий аргумент? Чи на тій, що його висновок справді хибний? Це, мабуть, робить марним поняття доброго недедуктивного аргументу. Вірогідний (cogent) аргумент добрий тоді і тільки тоді, коли його висновок істинний. Якщо ми можемо правильно судити про те, що аргумент добрий, тільки тоді, коли ми правильно судимо про істинність висновку, то немає сенсу оцінювати само міркування. Ми можемо обмежити наше обговорення значенням істинності висновку.

Я приходжу до висновку, що релятивізм, якого дотримується епістемологічний підхід, не є пороком. Фактично це необхідна риса будь-якого адекватного пояснення добрих аргументів.

Аргументи, що містять коло.
Припустимо, ви зустріли наступний аргумент:

Аргумент 8
(1) Джордж Вашингтон був першим президентом США.
(2) Джордж Вашингтон був першим президентом Сполучених Штатів.

Це не схоже на добрий аргумент. Проте він, швидше за все, задовольняє умову П4. Його посилка обґрунтована, зв'язок правильний (оскільки це, очевидно, валідний аргумент), і він не спростований. Схоже, це контрприклад до П4.

Захисники епістемологічних пояснень добрих аргументів мають дві основні лінії відповіді на це заперечення. Перша можливість — погодитися, що аргумент 8 є добрим аргументом. Вони можуть додати, що це *безглуздий* (pointless) аргумент, оскільки він не дає підстав вірити у щось нове. Вони можуть правильно сказати, що це й не дефектний (defective) аргумент. Це не означає, що ви не повинні вірити його висновку, якщо його засновок є обґрунтованим. Більше того, варто зазначити, що багато аргументів, які нібито містять коло, з якими ми стикаємося, згідно з П4, насправді виявляються поганими аргументами. Це тому, що у типовому випадку сумнівного аргументу, що містить коло, засновок (як і висновок) є необґрунтованим і дуже суперечним твердженням. Згідно з П4, такі аргументи будуть поганими аргументами.

Друга можлива відповідь — переглянути П4. Як перший крок захисники епістемологічних пояснень добрих аргументів можуть сказати, що засновки та висновок доброго аргументу не пов'язані належним чином, якщо висновок збігається з одним із засновків. Вони можуть піти далі і додати щось на кшталт того, що людина має право вірити засновкам «незалежно» від того, чи обґрунтовано вона вірить у висновок. Якщо це поняття незалежного обґрунтування можна зробити досить зрозумілим, можна довести, що ця модифікація П4 є доброю.

Оскільки я зазвичай знаходжу звинувачення в колі дуже незрозумілим, я вважаю першу з цих двох відповідей адекватною. Тобто я готовий визнати, що деякі тривіальні аргументи з обґрунтованими засновками є добрими, але безглуздими аргументами. Так само як деякі тривіальні переконання обґрунтовані, але безглузді. Однак я б вітав добре опрацьовану версію другої відповіді.

Оцінка аргументів є безособовою

Іноді ми оцінюємо аргументи у такий спосіб, який, мабуть, має на увазі, що існує безособовий нерелевантний стандарт добротності (goodness). Розглянемо, наприклад, філософські дискусії про скептицизм або існування Бога. У своїх обговореннях онтологічного аргументу (або його конкретних версій) філософи не обговорюють, чи добрий цей аргумент стосовно тієї чи іншої людини. Вони просто обговорюють, чи слушний аргумент. Адекватний захист релятивізованого епістемологічного погляду має пояснити роль такого обговорення.

Я вважаю, що це уявлення про добрий аргумент, яке здається безособовим, можна адекватно пояснити в рамках розробленого епістемологічного підходу. Ймовірно, найкраще думати про ці оцінки аргументів як про безособові епістемічні оцінки, такі як ця:

A. Нерозумно вважати, що астрологічні прогнози є точними.

Вище я сказав, що фундаментальне поняття раціонального (або обґрунтованого) переконання стосується індивіда. Тим не менше, люди дійсно роблять з переконанням твердження, що здаються безособовими, подібні до того, що виражено в A.

Існування цього уявного безособовим уявлення про раціональне переконання не підриває його уявлення про те, що фундаментальне поняття раціонального (або обґрунтованого) переконання щодо індивіда. Це тому, що A найкраще розуміти з погляду цього поняття, що відноситься до індивіда. Таким чином, те, що люди використовують для вираження A, майже напевно, є приблизно наступним:

A'. Для людини, яка має загальноприйняті уявлення про астрологію, було б нерозумно вважати, що астрологічні прогнози є точними.

Звісно, у різних контекстах вид доказів, що визначають істинність безособового епістемологічного судження, може бути різним. У деяких випадках релевантними доказами можуть бути доводи експертів з цієї теми. В інших контекстах це можуть бути зразкові дослідники, про яких говорять Блер та Джонсон. Я підозрюю, що немає межі тому, кого можна тут мати на увазі. Вирішальним для моєї мети в цьому розділі є твердження: твердження, що здаються безособовими, такі як A, є замаскованими особистими твердженнями, такими як A'. В моє завдання тут не входить надання будь-якої систематичної формули для переведення безособових тверджень у особисті.

Я вважаю, що щось подібне вірне і щодо безособових оцінок достоїнств аргументів. Статус твердження про те, що аргумент добрий, яке здається безособовим і безвідносним, найкраще розглядати відносно якоїсь конкретної людини чи сукупності доводів. Коли ми говоримо, наприклад, що конкретний аргумент щодо скептицизму чи існування Бога, є добрим, я припускаю, що ми намагаємося повідомити те, що цей аргумент добрий відносно певного типу людей, у даному випадку, ймовірно, добре поінформованого філософа. Знову ж таки, є майже безмеж-

ні можливості для відповідної людини. Якщо це вірно, то ці безособові судження краще всього розуміти в термінах особистих суджень, проаналізованих у спосіб, зазначений вище. У результаті вони не підривають <довіри до> епістемологічного аналізу.

Зрештою, мені здається, що ці безособові епістемічні судження надзвичайно розпливчасті. Знову розглянемо твердження А. Припустимо, що значна кількість «середньостатистичних» людей має докази, які включають свідчення, що підтверджують точність астрологічних передбачень. Можливо, через вибірковість їхніх спогадів вони, здається, пам'ятають чимало точних прогнозів, які вони прочитали, і відносно мало неточних прогнозів. Припустимо, що багато хто з цих людей ігнорують широко поширену, хоча й не повсюдну, зневагу до астрології серед авторитетних учених. В результаті, безпосередньо доступні їм дані дають деяке підтвердження астрології. Чи робить це твердження А хибним? Або припустимо, деякі експерти приховали докази точності астрології. Чи зробить це твердження А хибним? Зізнаюся, що цього не знаю.

Я вважаю такими ж спантеличуючими (puzzling) і безособові оцінки аргументів. Наприклад, у статтях, книгах та розділах з такими назвами, як «Раціональність віри в Бога», можна зустріти обговорення складних аргументів, які раніше (або згодом) не розглядалися переважною більшістю людей. Коли такий аргумент є добрим аргументом, я зовсім не впевнений, яке значення може мати результат щодо раціональності віри звичайної людини в існування Бога. Яке б відношення ці аргументи не мали до гідності звичайних переконань з точки зору їх раціональності, я думаю, що найкраще розглядати висловлені в таких випадках судження як судження про те, чи добрий цей аргумент для людини, яка винесла судження, для добре поінформованих філософів чи для якогось іншого. роду людини. І знову я не думаю, що існування оцінок аргументів, що здаються безособовими, підриває уявлення про те, що наше основне поняття оцінки аргументів є індивідуально відносним епістемологічним поняттям.

Я приходжу до висновку, що Е4 можна гідно захистити від цих трьох заперечень, висунутих тут. Безперечно, є додаткові заперечення, які слід розглянути, та додаткові деталі, які потрібно роз'яснити. Проте, я думаю, що епістемологічний розгляд добрих аргументів дає пояснення основного сенсу фрази «добрий аргумент», яка використовується у стандартних контекстах. Хоча «добрий аргумент» може мати логічне та соціальне значення, я вважаю, що основний зміст цього терміну — епістемічний.

Blair, A. and Johnson, R. (1987) Argumentation as dialectical, *Argumentation* 1: 41-56.

Feldman, R. (forthcoming) "Deductivism."

Feldman, R. and Conee, E. (1985) Evidentialism, *Philosophical Studies* 48: 15-34

Goldman, A.I. (1994) Argumentation and social epistemology, *Journal of Philosophy* 91: 27-49.

Govier, T. (1992) What is a good argument? *Metaphilosophy* 23: 393- 409.

Meiland, J. (1989) Argument as inquiiy and persuasion, *Argumentation* 3: 185-196.

Siegel, H. (1989) Epistemology and critical thinking pedagogy, *Argumentation* 3: 127-140

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО АРГУМЕНТАЦІЇ[111]

Елвін Голдман

Анотація Оцінка аргументів та аргументації найкраще розуміється з епістемологічної точки зору. Епістемічний круг формально не є помилкою, але може викликати заперечення з епістемологічної точки зору. Сумніви Соренсона щодо синтаксичного підходу до проблеми кола підтверджуються з застереженнями. Одним з пояснень добротності аргументу є його здатність породити обґрунтовану віру в його висновок завдяки обґрунтованої віри у його засновки, але для міжособистісної аргументації не все так просто. Навіть коли посилки та висновки аргументу обґрунтовані для того, хто говорить, ця обґрунтованість не може бути передана кожному слухачеві. Проте, епістемологічний підхід є повчальним. Аргументування з використанням ентимем може бути законним, наприклад тому, що ентимеми можуть допомогти породити обґрунтоване переконання в аудиторії, яка додає відсутні засновки.

Ключові слова: аргумент, аргументація, оцінка аргументу, ентимеми, епістемічне коло, Соренсон.

1. Вступ

У цій статті досліджується епістемологічний погляд на аргумент та аргументації, а також визначаються підстави для оцінки аргументів у галузі епістемології. Тема статті обмежується *фактичною* аргументацією та не пропонує жодного трактування *практичної* аргументації. Прецедент епістемологічного підходу є у роботах Біро та Сігела (1992), Пінто (2001, глави 2-3), Фельдмана (1994), Гов'є (1992) і, можливо, Блера та Джонсона (1987). Однак багато підстав для епістемологічного підходу до аргументу та аргументації ще не повністю встановлені, так само як і не досліджено всі ті труднощі, з якими він сти-

[111] Goldman, Alvin I.: An Epistemological Approach to Argumentation. In: Informal Logic 23 (2003). S. 51-63.

кається. Я підтримую думку про те, що обґрунтованість аргументу чи аргументації, можливо, найкраще розглядати з епістемологічної точки зору, але я також бачу деякі складні питання, які виникають при спробі сформулювати точні відносини між добрими аргументами та епістемологічними нормами. Одна зі сторін, що беруть участь у дискусії, зосереджується на особистому (мисленому) використанні аргументів у процесі міркування чи виведення, а інша сторона дискусії зосереджується на міжособистісному використанні аргументів у публічному дискурсі. Я не претендую на винятковість епістемологічного погляду на аргументацію. Інші підходи також є повчальними. Я роблю лише скромнішу заяву про те, що епістемологічний підхід особливо плідний і може дати єдину основу для вивчення багатьох вимірів (фактичної) аргументації.

Тут доречними є деякі короткі термінологічні коментарі.. Термін «аргумент» використовуватиметься тут для <виразу> результату, чи, можливо, змісту аргументації, зазвичай ряду речень (sentences) чи низки тверджень (propositions), які можна висловити з допомогою таких речень. Один член такого ряду є висновком, інші члени (можливо, нульові) є засновками. Елементи аргументу можуть бути надруковані, вимовлені або просто мислимі. «Аргументація», навпаки, відноситиметься до процесу чи діяльності зі створення чи розгортання такого складного об'єкта. Процес аргументації може бути суто розумовим, і в цьому випадку це «умовивід», або він може бути відкритим і публічним. В останньому випадку аргументація зазвичай спрямована на аудиторію, відмінну від мислителя чи оратора. Я не стверджую, що всі аргументи чи аргументацію слід оцінювати з тієї самої точки зору. Приватна або особиста аргументація має різні цілі і, отже, не повинна відповідати таким самим стандартам, як публічна або міжособистісна аргументація. Тим не менш, я вважаю, що основні способи оцінки аргументів та аргументації — особливо способи оцінки, пов'язані з областю неформальної логіки — найкраще реконструювати з епістемологічної точки зору.

2. Епістемічне коло

Цікавий тип недоліку аргументу займає важливе місце в новітній епістемології, але на нього здебільшого не звертають уваги прихильники неформальної логіки. Теоретики неформальної логіки та міркування приділяють багато уваги сумнозвісному родичу цього недоліку, а саме,

колу, але тип передбачуваного недоліку, про який я згадую, уникнув їхньої уваги. Недоліком, про який йде мова, є епістемічне коло. Цей тип кола відрізняється від звичайного кола, в якому висновок аргументу виступає як одна з його передумов. У наші дні епістемологи називають цей знайомий тип кола «коловоротом передумов» (premise circularity), щоб виділити його з епістемологічної різноманітності.

Що таке епістемічне коло? Найкраще пояснити його на стандартному прикладі (Alston 1986, 1993). Припустимо, вас запитують або ви просто ставите питанням, чи є надійним ваш зір. Воно зазвичай не підводить і вселяє довіру. Щоб зібрати докази щодо цього, ви проводите серію експериментів. Ви дивіться на стіл, щоб побачити, що там є. Ви бачите миску, і у вас складається враження, що вона стоїть на столі. Одночасно ви також зауважуєте, що завдяки баченню у вас сформувалося переконання, що миска стоїть на столі. Отже, ось візуально сформоване переконання, і це переконання є істинним (на столі стоїть миска). Запишіть успіх своєї візуальної здатності один до одного. Потім ви оглядаєте комору. Ви бачите там мітлу. Одночасно ви помічаєте, що у вас щойно сформувалося переконання, що мітла знаходиться у коморі. Отже, другий позитивний випадок, ще одне візуально сформоване переконання. Таким чином ви складаєте «список досягнень» (ПС) своєї здатності формувати візуальні переконання та робите такі висновки.

(СД) У мене було візуально сформоване переконання у вигляді твердження стосовно того, що стоїть на столі, і це моє твердження виявилося вірним.

У мене було візуально сформоване переконання у вигляді твердження, що мітла знаходиться в коморі, і це твердження виявилося вірним.

Мій зір загалом надійний

Назвіть СД аргументом «списку досягнень», оскільки він приводить до висновку про те, що здатність зору людини ґрунтується на засновках, які стосуються списку минулих досягнень цієї здатності.

Зверніть увагу, що СД не страждає від кола засновків. Його висновок не з'являється знову в аргументі як засновок. Тим не менш, здається, що СД містить деяке коло. Припускається, що той, хто викладає СД — незалежно від того, чи призначений він для нього або для інших, — використовує або покладається на свою зорову здатність з метою обґрунтування або перевірки кожного з засновків аргументу, зокрема другого члена кон'юнкції кожного засновку, коли стверджує, що зазначене пере-

конання було вірним.[112] Якщо це так, то хіба той, хто використовує цей аргумент, не *припустив* або не *передбачав* істинність висновку, щоб підтвердити ці засновки? Хіба це не свого роду коло, небажане чи порочне коло? Безумовно, якщо хтось спробує встановити надійність свідка, посилаючись на власну заяву цього свідка про його надійність, то йому можна буде висунути звинувачення в колі.

Якщо СД викликає заперечення, як вважають багато філософів, його незаконність явно має епістемологічний характер. Здається, що в аргументі немає жодних формальних, *синтаксичних* чи *структурних* характеристик, проти яких можна заперечувати. Як іноді кажуть неформальні логіки, у ньому немає «іллативного» дефекту. Прихильник формального або структурного підходу до оцінки аргументів може відповісти, що, хоча висновок не відображається у зазначених вище засновках, більш точний виклад аргументу містив би висновок серед засновків. Хіба людина, яка використовує СД, не використовує *мовчазно* висновок як засновок? Якщо це так, то цей аргумент має знайомий структурний вигляд кола, тобто. коло у засновках.

Ця відповідь не є переконливою. Нам не потрібно припускати, що той, хто використовує СД починає з переконання в тому, що його зір загалом надійний. Можливо, він ніколи не був досить розважливим, щоб поставити собі це питання або сформувати будь-яке переконання щодо цього. Він, можливо, нерефлексивно використовував свою здатність зору для формування уявлень про фізичний світ, але при цьому ще не дотримувався переконань щодо цієї візуальної здатності (або, у всякому разі, не вважав її надійною), так само як і є психологічні чи нейропсихологічні здатності, які ми регулярно використовуємо, не знаючи нічого про них і не вірячи в них. Той, хто використовує СД, дійсно використовує свій *зір* і залежить від нього. Він потрібний, щоб повірити у засновки аргументу. Ця впевненість призводить до епістемічного кола у його міркуванні чи аргументації. Але посилання на зір у процесі «гарантування» (securing) засновків не обов'язково має включати попередню віру в істинність висновку аргументу.

---

[112] Можна було б обґрунтувати другі кон'юнкції засновків іншим методом, не апелюючи до зору, наприклад, вислухавши усні свідчення інших спостерігачів про істинність зазначених переконань. За такого сценарію не виникне проблема епістемічного кола. Однак, цей сценарій тут не обговорюється. Я обмежую увагу сценарієм, в якому тільки зір використовується для встановлення <істинності> засновків (принаймні, інші зв'язки засновків, тому що перші зв'язки встановлюються інтроспекцією).

У чому, власне, полягає епістемічне коло? Давайте назвемо такі здібності, як зір і слух, а також методи і людей, на яких можна покластися при отриманні свідчень, джерелами формування переконань. Тепер припустимо, що віра, заснована на джерелі X, виправдана тільки в тому випадку, якщо джерело X дійсно заслуговує на довіру. Потім, слідуючи Вільяму Алстону (William Alston 1993) і Майклу Бергману (Michael Bergmann) (готується до друку), ми можемо сказати, що аргумент A містить епістемічне коло у тому випадку, якщо обґрунтованість (деяких з) переконань користувача, які містяться в засновках аргументу A, вимагає істинності висновку цього аргументу A. Ми припускаємо, що той, хто використовує аргумент, подібний до СД, починає вірити у свої засновки, спираючись або покладаючись (by depending or relying) на те саме джерело, яке у висновку вважається таким, що заслуговує на довіру або надійне. Отже, позитивний статус обґрунтування його переконань вимагає надійності самого джерела. У цьому сенсі висновок «передбачається» засновками.[113] Той, хто використовує аргумент, що містить епістемічне коло, не повинен використовувати висновок у тому сенсі, що він не повинен вірити в нього. Йому потрібно лише використовувати джерело, яке обговорюється у висновку.

У межах епістемології точаться суперечки щодо того, чи завжди порочним є епістемічне коло аргументів. Одні кажуть «так» (Vogel, 2000), інші — ні (Bergmann, готується до друку; Goldman, 1999; Stewart, не опубліковано). Тут важливо те, що їхній статус прийнятного чи неприйнятного <аргументу> є питанням епістемології. Центральне питання полягає в тому, чи можуть люди колись обґрунтовано вірити у висновки аргументів, що містять епістемічне коло, в результаті використання аргументів вказаним чином, коли те саме джерело X, згадане у висновку, використовується для формування переконань у засновках. Оскільки центральне питання стосується обґрунтованості віри, то воно є явно епістемологічним питанням. Воно залежить від багатьох епістемологічних міркувань, які ми не можемо тут розглядати. Справа в тому, що, принаймні в цьому випадку, форма або стиль аргументу або аргументації повинні оцінюватися з епістемологічної точки зору. Таким чином, жодна повна або завершена теорія аргументу чи аргументації не може оминути епістемологічний напрям.

---

[113] Я навмисно використовую термін «передбачати» (presuppose) у формі каузативу. Я не хочу посилатися на будь-який сенс цього терміна, запропонований теоретиками пресуппозиції

Більше того, ми могли б екстраполювати цей випадок, сказавши, що добрий аргумент є добрим тим, що він підходить для створення обґрунтованої віри у його висновок завдяки обґрунтованій вірі у його засновки. Як ми побачимо нижче, така характеристика добротності аргументів надто спрощена і вимагає уточнення. Проте добрий аргумент або добра аргументація, якщо ми на правильному шляху, — це, по суті, питання епістемології.

3. Коло у засновках.

Давайте тепер досліджуємо епістемологічний підхід, звернувшись до стандартної форми кола: кола у засновках. Рой Соренсон (1991) виступає проти синтаксичного підходу до кола та на захист того, що він називає «прагматичним» підходом. Його так званий прагматичний підхід, однак, здається близьким до того, що я називаю епістемологічним, оскільки він ґрунтується на раціональній переконливості. Соренсон стверджує, що синтаксичний коло, що має форму «P, отже, P», не є достатньою умовою для порочного кола або передбачення підстави. Він представляє багато аргументів виду «P, отже, P», які, як він стверджує, не містять порочного кола (are not objectionably circular), тому що вони «раціонально переконливі» (p. 248).

Хоча я погоджуюсь із духом підходу Соренсона, який протиставляє епістемологію синтаксису, я не вважаю всі його приклади та обговорення переконливими. Дозвольте мені почати з прикладу, де обговорення є повчальним, але не повністю диспозитивним. Розглянемо наступний аргумент:

(A-I) **Деякі аргументи написані чорним чорнилом**

Деякі аргументи написані чорним чорнилом.

З погляду синтаксичного підходу A-I є яскравим прикладом аргументу, що має форму «P, отже, P», і тому, згідно з синтаксичною теорією, він повинен містити порочне коло. Однак Соренсон стверджує, що A-I раціонально переконливий і, отже, не містить кола (себто «кола», яке є порочним). Звичайно, передбачається, що у нас є відображуваний токен A-I, написаний чорним чорнилом. Можна раціонально переконатися в істинності висновку A-I, розглядаючи цей відображуваний токен. Аргумент надійний, і людина, яка сумнівається в правильності такого висновку, може переконатися в тому, що він є вірним, розглянувши токен

аргументу, включаючи, звісно, його засновок. То що ж у ньому поганого? Соренсон підкріплює свої докази, проводячи різницю між «пропозиційними» і «онтичними» підставами висновку, де «онтична» підстава належить до речей, про які йдеться (p. 253). Він припускає, що A-I надає «онтичну» основу, а не «пропозиційну» основу для свого висновку. Але він вважає, що онтичні підстави можуть раціонально переконувати, тому він робить висновок, що A-I не є помилковим аргументом.[114]

Така оцінка цього випадку є непереконливою. Найкращий спосіб розглянути статус A-I — це провести розмежування, на відміну від Соренсона, між відображуваним аргументом, та іншим аргументом, який мисляча людина може подумки використовувати для отримання зазначеного висновку. Ментальний аргумент, який я маю на увазі, ставився б до A-I, але не був би ідентичним йому. Назвіть цей інший аргумент A-2 і подайте його наступним чином:

> (A-2) **Відображуваний аргумент, A-I, написаний чорним чорнилом.**
>
> Деякі аргументи написані чорним чорнилом.

A-2 складається з єдиної пропозиції як єдиного засновку, за якою як висновок слідує екзистенційне узагальнення цього засновку. A-2 є раціонально переконливим та таким, що дає обґрунтування. Обґрунтована віра у його засновки може бути виправданням віри у його висновок. Справді, читач токену A-I буде обґрунтовано вірити в засновок A-2 через наявність перцептивних доказів того, що A-I є аргументом або написаним чорним чорнилом. Він може легко зробити висновок A-2 із цього засновку і, таким чином, обґрунтовано вірити у цей висновок. Нарешті, у A-2 немає кола: його висновок перестав бути засновком. Цілком правдоподібно, що A-2 — це те, про що подумав би читач, обґрунтовуючи вказаний висновок, і цей спосіб міркування чи висновку не викликає заперечень.. Звичайно, засновок A-2 *відноситься* до A-I, тому A-I дійсно стає предметом у розумовому процесі читача. Але, всупереч Соренсону, неясно, чи є A-I аргументом, що дозволяє читачеві переконатися у своєму висновку. Отже, твердження Соренсона про те, що A-I не містить порочне коло, викликає підозри. Я вважаю, що видима відсутність порочного кола A-I пояснюється тим, що A-I легко сплутати з A-2. Зрозуміло, що читач/інспектор A-I може бути раціонально переконаний у

[114] Огида до античного переконання, зауважує Соренсон, є симптомом «шовінізму обґрунтованості», який він відкидає (p. 253).

висновку А-І, але не настільки ясно, що це робиться через висновок, що використовує А-І. Таким чином, цей приклад ясно не встановлює, що аргумент із синтаксичною формою «Р, отже, Р» позбавлений недоліків.

Моє тлумачення цього випадку підкреслює роль аргументу у суто уявному висновку, на відміну публічного дискурсу чи діалогу. Ті, хто свідомо обмежують аргумент чи аргументацію діалектичною сферою, хто виключає її з галузі мислення чи «рухів розуму» (наприклад, прагма-діалектичний підхід ван Емерена та ін. (Eemeren 1993) та Джонсона (Johnson 2000).), позбавляють себе < можливості зрозуміти це природне пояснення прикладу Соренсона, в якому аргументи фігурують у мисленні окремої людини.

Зараз я переходжу до іншого моменту, зачепленого під час обговорення прикладу Соренсона, який відіграє не менш важливу роль у його статті загалом. Цей момент вказує на те, що існує більш складний зв'язок між аргументом та епістемічною оцінкою, ніж той, на який я досі натякав. Розглянемо наступний аргумент:

> (В-І) **Або мурахи плюються, або це не той випадок, коли мурахи плюються.**
>
> Або мурахи плюються, або це не той випадок, коли мурахи плюються.

Зауважте, що висновок цього аргументу (а також його засновок) є теоремою логіки. Таким чином, каже Соренсон, його можна обґрунтовано (validly) вивести навіть без будь-яких засновків. Якби ми почали з валідного аргументу, позбавленого засновків, і додали до нього засновок, ми отримали б валідний аргумент з одним засновком, засновок якого є зайвим. Оскільки ми вільні вибирати будь-який засновок, Соренсон просто вибирає сам висновок. В результаті, як він вважає, що ми маємо цілком прийнятний аргумент, незважаючи на те, що він має форму «Р, отже, Р».

Соренсон розкриває зміст (moral) В-1 наступним чином:

> «Щоб [В-1] спрацював, його слід розуміти як аргумент із єдиною надмірною посилкою. Порівняно з висновком (derivation), заснованим виключно на правилах, [В-1] не містить кола. Проте [В-1] містить коло по відношенню до висновку (derivation), який, по суті, апелює до засновку [В-1]. Як це заведено в підручниках логіки, ми повинні розрізняти аргументи та докази. Аргументи не тотожні доказам, тому що один аргумент зазвичай має багато альтернативних доказів свого висновку». (Р.261)

Які висновки ми маємо зробити із цих зауважень? Не зовсім ясно, що має намір зробити сам Соренсон. Але спираючись на зауваження Соренсона, я пропоную наступний висновок. Аргументи *самі по собі* неспроможні бути класифіковані як такі, які містять чи не містять порочного кола. Аргумент може містити або не містити коло тільки *відносно* певного висновку (derivation). Точніше, це — висновки чи речі, споріднені висновків (наприклад, послідовності думок), які містять чи не містять кола. Аргументи зрештою не зовсім підходять для того, щоб претендувати на цей «нормативний» статус. Причину цього можна пояснити так. Аргументи самі по собі мають синтаксичні та семантичні властивості, такі як логічна форма, правильність і неправильність. Але це не *епістемологічні* властивості, тоді як наявність кола (в негативному сенсі) — це епістемологічна властивість. Оскільки неформальна логіка прагне зрозуміти та встановити наявність кола, це можуть бути не *аргументи*, а такі сутності, як умовиводи чи, можливо, уривки приватної та/або публічної аргументації. Такі уривки — епізоди чи події, які *включають* чи *використовують* аргументи, але їх не слід ототожнювати з аргументами. Тільки ці типи предметів мають необхідні епістемологічні властивості, такі як раціональність або придатність для виробництва раціонального або обґрунтованого переконання.

Такий спосіб мислення добре узгоджується з каузальним підходом до обґрунтованості переконань (Goldman 1979, 1986). Щодо обґрунтування, то, згідно з каузалізмом, переконання обґрунтоване лише в тому випадку, якщо воно породжується причиною або підтримується відповідним когнітивним процесом або методом. З цього випливає, що переконання не може вважатися обґрунтованим просто через наявність логічних відносин між його власним пропозиційним змістом та змістом інших переконань, яких дотримується агент, навіть якщо він вважається обґрунтованим. Обґрунтованість також залежить від того, яким чином одержано (або принаймні яка причина підтримує) переконання адресата. Іншими словами, невірно, що такі умови достатні для обґрунтованості: (I) існує деяка безліч (засновків) положень P_1, ..., P_n, яким ви обґрунтовано довіряєте, (2) положення С коректно виводиться з цих Р-положень, та (3) ви додаєте положення С до свого запасу переконань. З цього не випливає, що ваша переконаність у С обґрунтована, якщо тільки ми не зробимо подальших припущень про те, що ви дійшли своєї переконаності в С, «основуючи» її на положеннях P_1, ..., P_n, де базове відношення яким-то чином включає оцінку або розуміння відносин між С і P_1, ..., P_n. Якщо, наприклад, ви не звертаєте уваги на ці передбачувані твердження і замість цього незалежно від них ґрунтуєте своє переконання на якомусь

несерйозному міркуванні, ваша переконаність в С легко може виявитися необґрунтованою. Таким чином, логічна обґрунтованість залежить від процесу міркування — процесу «особистої» аргументації, якому піддається той, хто переконаний. Це підтверджується нашим обговоренням В-1, хоча В-1, за загальним визнанням, є незвичайним випадком.

4. Добрі аргументи та нормативне управління переконанням

Наприкінці 2-го розділу я висунув припущення, що те, що робить добрий аргумент добрим, — це його здатність дати обґрунтоване переконання у його висновку у вигляді обґрунтованого переконання у його посилках. Іншими словами, добрий аргумент — це аргумент, який може передавати обґрунтування від засновків до висновку (а *безпосереднє* (vis-a-vis) обґрунтування посилок не потребує попереднього безпосереднього обґрунтування висновку). Цей зв'язок між добрими аргументами та обґрунтованими переконаннями був задуманий як (попередня) пропозиція для того, щоб сказати, в чому полягає добротність (goodness) аргументу. Але, схоже, цей зв'язок можна використовувати і для іншої мети. Епістемологів часто цікавить проект, який служить посібником із формування переконання. Правила для керівництва переконанням можуть бути витлумачені як правила, що визначають переконання, які когнітивному агенту дозволено приймати з погляду епістемології. Такі правила, своєю чергою, можна розуміти як правила обґрунтування, з припущення, що бути обґрунтовано впевненим у *P* означає, що йому дозволяється, з погляду епістемології, вірити у нього (див. Goldman, 1986, гл. 4). Ґрунтуючись на запропонованому раніше зв'язку, ми, схоже, можемо сказати таке: якщо аргумент А є добрим аргументом, то той, хто має право вірити всім засновкам А, також може обґрунтовано вірити висновку А. На жаль, справа складніша.

По-перше, як зазначалося раніше, людина не матиме жодних підстав вірити висновку А, якщо він не оцінить і не визнає зв'язок між засновками та висновком, а також не побачить, як висновок може бути отриманий із засновків. Друга проблема виникає, якщо аргумент А не є дедуктивно валідний. (Я вважаю, що деякі недедуктивні аргументи добрі, хоча я не намагатимуся конкретизувати, які саме.) Одна проблема тут у тому, що спроба передати обґрунтування від засновків до висновку завжди може бути заблокована або спростована іншими переконаннями когнітивного агенту. Інакше кажучи, недедуктивне міркування є неспроможним (defeasible). За інших рівних умов, я маю право зробити

висновок про те, що зовнішнє світло гаража горить, і обґрунтовано вважати, що я щойно повернув вимикач світла в положення «включено». Але також вважаючи, що в розетці немає лампочки, я не можу обґрунтовано робити висновок, що світло горить. Таким чином, ми не можемо стверджувати, що обґрунтоване переконання у засновках беззастережно дає право зробити висновок щодо висновку. Це залежить від того, що ще перебуває у зведенні переконань агенту.

Проблема може бути незвичайною для недедуктивного випадку. Коли ставиться під сумнів дедуктивно валідний аргумент, чи не можна нам сказати, що агенту беззастережно дозволено робити висновок, якщо він обґрунтовано вірить у засновки та визнає (appreciates) валідність аргументу? Ні, цього немає навіть у дедуктивному випадку (Harman, 1973; Goldman, 1986). Припустимо, Джейн справедливо вірить у деякі пропозиції, які логічно тягнуть за собою С, і в момент часу *t* вона помічає, що вони тягнуть за собою С. Однак С є об'єктом, що спостерігається, і в момент часу t вона наочно спостерігає не-С. Отже, Джейн prima facie (насамперед) має право вірити у не-С. Чи має вона все ще право, як і раніше, виводити С з інших пропозицій, з яких воно випливає? Це сумнівно. З боку Джейн здається розумнішим відмовитися від віри в одне або кілька пропозицій, які виступають як засновки. Тож сформулювати точний взаємозв'язок між добротністю аргументу та можливістю перенести обґрунтування від засновків до висновку — непросте завдання. Ця труднощі не є причиною відмови від погляду, що добротність аргументу є питанням епістемології, але це непросте епістемологічне питання.

5. Міжособистісна аргументація та епістемологічні норми

Досі я розглядав лише особисте використання аргументів. Вочевидь, більшість аргументації у публічному викладі аргументів, а саме у викладах, орієнтованих аудиторію, не обмежуються лише тим, хто щось каже чи пише. Теорії аргументації справедливо ставляться до цій галузі публічного аргументованого дискурсу. Чи існують норми міжособистісної аргументації, і якщо так, то яке їхнє відношення до норм внутрішньоособистісної (intrapersonal) аргументації? Чи існують епістемологічні норми, що стосуються міжособистісної аргументації, і якщо так, то які вони?

У аргументативному дискурсі необхідно враховувати дві ролі: того, хто говорить, і того, хто слухає. Для початку, що можна сказати про слухачів? Уявіть слухача, який, слухаючи аргументоване міркування того, хто говорить, схвалює лише один аргумент. Початкова реакція слухача — ді-

яти так, як той, хто міркує, і вирішити, чи приймати висновок аргументу і наскільки йому можна довіряти. Згодом слухач може взяти на себе роль того, хто говорить, і відкрито відповісти на аргумент, але спочатку він повинен вирішити, як відповісти на нього чесно (credally). Що він має зробити? Якщо підійти до справи з епістемологічної точки зору, то центральне питання полягає в тому, як викладений аргумент стосується виправдувального статусу (justificational status) слухача стосовно висновку аргументу. У типовій ситуації той, хто говорить, прагне переконати слухачів у своєму висновку. Але, говорячи мовою епістемології, чи слід переконувати слухача? Чи підходить «добрий» приклад міжособистісної аргументації автоматично, щоб переконати випадкового слухача?

Ця ситуація складніша, ніж та, що характерна для внутрішньо особистісної аргументації. Припустимо, промовець обґрунтовано вірить у засновки свого аргументу. Чи слухач обґрунтовано вірить в них, почувши їх схвалення тим, хто говорить, — це відкрите питання. Деякі епістемологи говорять про показання свідків, що показання свідків *prima facie* (насамперед) є основним джерелом обґрунтування, так що слухач має право *prima facie* вірити твердженням будь-якого випадкового промовця. Навіть якщо це насправді так, це дає тільки *prima facie* (попереднє) обґрунтування. У слухача можуть бути причини не довіряти тому, хто говорить про ці самі засновки, причини, що стосуються щирості або компетентності промовця. Ці причини можуть перешкодити слухачеві *ultima facie* обґрунтовано («всебічно» обґрунтовано) прийняти засновки промовця, навіть якщо промовець обґрунтовано в них вірить. Більше того, у слухача можуть бути причини для сумніву в істинності засновків, які не мають відношення до промовця. Якщо з будь-якої з цих причин слухач обґрунтовано, враховуючи всі обставини, не приймає засновки аргументу, то він не зможе, виходячи з аргументації промовця обґрунтовано прийняти висновок. Коротше кажучи, хоч би яким обґрунтованим не було «переконання» промовця щодо засновків і висновку аргументу, обґрунтованість «переконання» слухача, це інше питання. Обґрунтованість <переконання> промовця не передається слухачеві автоматично. З іншого боку, за сприятливих обставин така трансмісія, безумовно, можлива. Це саме те, чого щирий оратор сподівається досягти стосовно своєї аудиторії. Він сподівається, що він обґрунтовано судить щодо засновків та висновку свого аргументу, і він сподівається, що, виклавши цей аргумент аудиторії, всі або деякі зі слухачів стануть обґрунтовано судити щодо посилок та висновку — особливо висновку — і тому повірять у них.

Тепер я переходжу до норм, які можуть визначати аргументовану поведінку промовця. Деякі з цих норм досить прості (див. Goldman,

1994; Goldman, 1999, розділ 5). Наприклад, промовець не повинен стверджувати (assert) ті аргументи, які він захищає, якщо він не вірить обґрунтовано в ці засновки. Він також не повинен затверджувати висновок аргументу, якщо він не вірить, що той обґрунтовано підтверджується засновками, в які він обґрунтовано вірить.

Існують й інші правдоподібні норми аргументації для промовця, які найкраще можна зрозуміти з точки зору епістемологічних побажань. По-перше, розглянемо норму викладу ентимем, під якою я маю на увазі аргументи з невисловленими засновками.[115] Аргументи у формі ентимеми важко обґрунтувати чи пояснити, але не можна заперечувати, що звичайний аргументативний дискурс рясніє ентимемами. Як це пояснити і чи це виправдано?

Це легко пояснити і виправдати, якщо звичайна мета аргументативного дискурсу — породити у слухачів нові обґрунтовані переконання у прийнятності висновку. При оцінці правдоподібності висновку той, хто слухає аргумент, не покладається виключно на засновки, подані промовцем. Вдумливий слухач збере всі докази, що стосуються справи, наявні в його розпорядженні, принаймні, всі докази, які відразу приходять на думку. Припустимо, що доказ E дуже важливий для висновку промовця і його було б доречно включити в якості засновку в його аргумент. Але, як розуміє промовець, доказ E також широко відомий у дискурсивному співтоваристві. Тоді промовець, мабуть, має право припустити, що його аудиторія знає доказ E і що слухачі, можливо, подумають про нього, розмірковуючи про запропонований ним висновок. Навіщо тоді він повинен згадувати про нього? Ефективність розмови диктує інше, і епістемологічні міркування згодні із цим. Слухачі будуть використовувати доказ E для оцінки висновку незалежно від того, згадує його промовець чи ні, і їх уявлення про обґрунтованість висновку буде таким самим, навіть якщо він його не згадає. В епістемологічному сенсі у цьому немає нічого страшного. Якщо визнано, що стандартна мета аргументації полягає в тому, щоб породити в аудиторії обґрунтоване переконання (justified persuasion), то не має

[115] Я не маю на увазі під «ентимемою» дедуктивно правильний (valid) аргумент з невисловленими засновками. Це, мабуть, «традиційне» уявлення про ентимему, як воно зустрічається в «Риториці» Арістотеля (11.2.1357 a 17-22) та в «Методах логіки» Куайна (Quine 1972, p. 169). Хічкок (Hitchcock 1998) стверджує, що традиційна концепція ентимеми занадто вузька. І він це стверджує на тій підставі, що існують респектабельні аргументи, не пов'язані з індуктивними або іншими подібними висновками, які також не є дедуктивно правильними. Я не збираюся приймати чийсь бік у цьому питанні

значення, чи компоненти переконання та обґрунтованості мають інші джерела, ніж ті, які використовує даний аргумент, представлений в усній (або письмовій) формі. Таким чином, якщо прийняти епістемологічну точку зору, легко зрозуміти сенс аргументації у вигляді ентимем.

Другий тип аргументативної норми стосується відповіді на очікувані заперечення. Коментатори аргументації іноді вважають її нормою для того, хто говорить, вимагає відповідати на критику, очікувану від його слухачів, навіть до того, як вони фактично виступлять з такою критикою. Передбачення заперечень, особливо відомих, — ознака якісної аргументації. Чому це має бути так? Знову ж таки, це легко пояснити з епістемологічної точки зору. Якщо передбачувана мета аргументативного дискурсу полягає в тому, щоб породити у свідомості аудиторії нові обґрунтовані переконання, тоді є сенс викласти й очікувані заперечення та спробувати їх спростувати. Очікувані заперечення — це засновки чи аргументи, про які слухачі схильні думати самостійно і розглядати як такі, що спростовують обґрунтування, яке орієнтує аргумент оратора на «підтримку» його висновку. Якщо самі ці заперечники не будуть спростовані, слухачі не матимуть жодних підстав повністю довіряти висновку оратора. Принаймні вони не будуть думати, що вони мають підставу. Таким чином, малоймовірно, що вони повірять у такий висновок і вважатимуть його обґрунтованим. Оскільки обґрунтована віра у висновок, згідно з гіпотезою, є передбачуваною метою аргументативного дискурсу, то запобіжні відповіді на заперечення, особливо на поширені заперечення, є позитивною рисою аргументативного дискурсу.

Ральф Джонсон (2000) пропонує іншу інтерпретацію нормативної вимоги, за якою оратори повинні відповідати на заперечення, включаючи очікувані заперечення. Пояснення Джонсона у тому, що з аргументації важливо, щоб вона була як раціональної, а й «явно» раціональної. Аргументація повинна мати *зовнішній вигляд* раціональності, так само як суддя має бути не тільки неупередженим, а й мати зовнішній вигляд, що виражає неупередженість (Johnson 2000, pp. 163-164). Нам не потрібно постулювати цей додатковий пласт «зовнішнього вигляду» (this extra layer of «appearance») для пояснення реакції на заперечення. Насправді, я вважаю цю думку помилковою. Я не вірю, що існує норма, згідно з якою аргументи мають відповідати навіть на слабкі чи неефективні заперечення просто для того, щоб «показати» свій раціональний характер. Якщо критика не кваліфікується як спростування його аргументу і якщо критика була помилково прийнята критиками за спростування, то аргументатор не повинен відповідати на це. Звичайно, майже всі заперечення, принаймні тими, хто їх висуває, вважаються такими, що спростовують. В іншому ви-

падку вони не були б готові їх висувати. Але оскільки передбачувана мета аргументації, згідно з відданим мною підходом, полягає в тому, щоб породити в аудиторії обґрунтоване переконання у висновку, і оскільки навіть переконані опоненти (believed defeaters) будуть перешкоджати прийняттю висновку, якщо самовпевнені опоненти не будуть переможені, то аргументатору краще відповісти їм . Таким чином, нам не потрібно вдаватися за допомогою до вимоги дотримуватися «зовнішнього вигляду», щоб зрозуміти сенс аргументативних норм.

6. Обґрунтування та істина

Основне епістемологічне поняття, до якого я звертався у своєму викладі, — поняття обґрунтування. Однак у попередній роботі, особливо у роботі «Знання у соціальному світі» (Goldman, 1999; також див. Goldman, 1994), я інтерпретував норми аргументації з погляду іншої епістемологічної мети: мети істини (істинного переконання). Який зв'язок між нинішньою дискусією, орієнтованою на обґрунтування, та моїми попередніми трактуваннями, орієнтованими на істинне переконання?

Цей зв'язок досить простий. Щодо обґрунтування, то я вважаю (і це стосується багатьох інших існуючих поглядів), що обґрунтоване переконання має тісний зв'язок із істинним переконанням. Обґрунтоване переконання має властивості (зокрема, його джерело чи спосіб придбання), які роблять його істинним, у всякому разі, вірогіднішим, ніж необґрунтоване переконання у тому змісті. Таким чином, практика аргументації, яка повністю спрямована на створення обґрунтованого переконання у слухача, буде повністю спрямована на мету породити у слухача істинне переконання. Істинне переконання — або «знання» у нестрогому значенні (weak sense) цього слова — це те, що люди цінують або заради нього самого, або через його здатність допомагати комусь у досягненні інших цілей. Враховуючи те значення, яке люди надають знанням чи інформації, немає нічого дивного в тому, що має існувати соціальна практика обміну інформацією та доводами, що підтверджують інформативні твердження, щоб люди могли мати користь від знань один одного. Соціальна практика аргументативної комунікації, як я її розумію, є частиною ширшої спільної практики обміну інформацією (див. Grice, 1989). У цій ширшій картині, яку я пропоную, аргументація міститься в контекст, що тісно пов'язаний з тим, що цінується з епістемологічної точки зору, з обґрунтованим переконанням та знанням. Я думаю, що це найбільш плідний напрямок для підходу до питання про аргумент та аргументацію.

Alston, William (1986). «Epistemic Circularity, « *Philosophy and Phenomenological Research* 47: 1-30.

Alston, William (1993). *The Reliability of Sense Perception.* Ithaca: Cornell University Press.

Bergmann, Michael (forthcoming). «Epistemic Circularity: Malignant and Benign,» *Philosophy and Phenomenological Research. An Epistemological Approach to Argumentation 63*

Biro, John and Siegel, Harvey (1991). «Normativity, Argumentation and an Epistemic Theory of Fallacies,» in F. H. van Eemeren, R. Grootendorst, 1. A. Blair, and C. A. Willard, eds., *Argumentation: Across the Lines of Discipline* (pp. 189-199). Dordrecht: Foris.

Blair, J. Anthony and Johnson, Ralph H. (1987). «Argumentation as Dialectical,» *Argumentation* 1: 41-56.

Feldman, Richard (1994). «Good Arguments», in F. Schmitt, ed., *Socializing Epistemology: The Social Dimensions of Knowledge* (pp. 159-199). Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

Goldman, Alvin (1979). «What Is Justified Belief?» in G. Pappas, ed, *Justification and Knowledge* (pp. 1-23). Dodrecht: Reidel.

Goldman, Alvin (1986). *Epistemology and Cognition.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Goldman, Alvin (1994). «Argumentation and Social Epistemology, « *Journal of Phi/oso-phy91: 27-49.*

Goldman, Alvin (1999). *Knowledge in a Social World.* Oxford: Oxford University Press.

Govier, Trudy (1992). «What Is a Good Argument?» *Metaphilosophy* 23: 393-409.

Grice, Paul (1989). *Studies in the Way of Words.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Harman, Gilbert (1973). *Thought.* Princeton: Princeton University Press.

Hitchcock, David (1998). «Does the Traditional Treatment of Enthymemes Rest on a Mistake?» *Argumentation* 12: 15-37.

Johnson, Ralph H. (2000). *A1anifest Rationality: A Pragmatic Theory of Argument.* Mahwah, NJ: Erlbaum.

Pinto, Robert C. (2001). *Argument, Inference and Dialectic.* Dordrecht: K!uwer.

Quine, Willard V. O. (1972). *Methods of Logic,* 3rd edition. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Sorenson, Roy (199 J). «'P, therefore, P' without Circularity,» *Journal of Philosophy_* 88: 245-266.

Stewart, Todd (unpublished). «Coherentism and Epistemic Circularity,» manuscript, Department of Philosophy, Illinois State University. van Eemeren, Frans, Grootendorst, Rob, Jackson, Sally, and Jacobs, Scott (1993). *Re-constructing Argumentative Discourse.* Tuscaloosa, AL: University of Alabama Press.

Vogel, Jonathan (2000). «Reliabilism Leveled,» *Journal of Philosophy* 97: 602-623.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРАКТИЧНОЇ ТЕОРІЇ АРГУМЕНТАЦІЇ[116]

Крістоф Лумер

0. Тема

У цій статті представлені філософські основи, філософське підґрунтя та основна процедура певної теорії аргументації, а саме практичної теорії аргументації. Реалізацію цієї теорії з критеріями значущості (Gültigkeitskriterien) для різних типів аргументації можна знайти у книзі «Практична теорія аргументації».[117]

1. Практична теорія аргументації як ідеалізуюча герменевтична та практико-технічна теорія

В процесі систематичної побудови філософської теорії слід спочатку з'ясувати, який тип теорії йдеться. Отже, слід чітко вказати: 1) які переслідуються конкретні пізнавальні цілі, тобто. які види істинних суджень чи тез хотіли б встановити у цій теорії, та 2) які методи використовуються для досягнення таких тез. Навіть у філософії, яка сама хоче створити нормативні проекти для розвитку інших наук, у переважній більшості випадків таких роз'яснень немає. І це пов'язано з тим, що обговорення типів філософської теорії знаходиться в зародковому стані. Тому подані нижче типи філософських теорій можуть здатися на перший погляд незнайомими та відірваними від тієї філософії, яка фактично має місце. Однак при більш уважному розгляді спроба їхнього розпізнавання може виявитися набагато успішнішою.

Існує як мінімум три типи зрозумілих, методологічно ясних філософських теорій з важливими пізнавальними цілями: 1) описово-номологічні, 2) ідеалізуючі герменевтичні та 3) практико-технічні теорії. Практична теорія аргументації є одночасно ідеалізуючою герменевтичною та практико-технічною.

---

116 Lumer, Christoph: Der theoretische Ansatz der Praktischen Argumentationstheorie. In: Harald Wohlrapp (Hg.): Wege der Argumentationsforschung. Stuttgart-Bad Cannstatt: frommann-holzboog 1995. S. 81-101.

117 Christoph Lumer: Praktische Argumentationstheorie. Theoretische Grundlagen, praktische Begründung und Regeln wichtiger Argumentationsarten. Braunschweig: Vieweg 1990. XI, 474 S.

1. Описово-номологічні теорії. Описово-номологічні філософські дослідження спрямовані на вивчення основних структур світу та людської природи. Як і всі представлені тут філософські теорії, описово-номологічні дослідження характерні для дуже специфічних філософських дисциплін, насамперед: для космології та філософської антропології, зокрема, для філософії свідомості, а також для теорії дії (якщо запитують не лише про значення слова «дія», але також про «спосіб функціонування» дій) та антропології знання. Всі ці дисципліни плавно переходять у відповідні природничі науки та, як і вони, також спрямовані на виявлення законів природи. Однак їх можна відрізнити від природничих наук за метою і передбачуваним типом природних законів: у той час як природничі науки досліджують, висловлюючись дуже грубо (plakativ), з технічної точки зору елементарні закони природи, за допомоги яких можна пояснити все, що відбувається, згадані філософські дисципліни з метою (само) освіти та орієнтації прагнуть отримати знання про інваріантні умови (Vorgaben) нашого існування, так би мовити, знання про межі, в рамках яких ми діємо. Для цієї мети, якщо оцінювати відповідно до стандартів сучасного природознавства, часто буває достатньо огляду певної галузі законів чи знання молекулярних законів. Отже, основні теоретичні висловлювання, на які спираються описово-номологічні теорії, є номологічними судженнями. Оскільки практична теорія аргументації не відноситься до цього типу теорії, надалі я нею нехтуватиму.

2. Ідеалізуючі герменевтичні теорії. Самопізнання (Selbstaufklärung) можна також розуміти таким чином, що ми досліджуємо сформоване нами (das von uns Gestaltete) щодо того, як і з якими намірами ми заповнюємо вже дані нам безформні простори (Gestaltungsfreiräume). Використовуючи наведений вище образ, ми досліджуємо не рамки, в яких ми діємо, а те, як ми в них діємо. У такого роду філософському самопізнанні йдеться не про наші фактичні дії (це, швидше, предмет дослідження у відповідних емпіричних науках про людину), а про *наміри* та підстави, виходячи з яких ми щось робимо. Ці підстави далеко не повністю зрозумілі навіть для самого чинного, тому потрібні особливі герменевтичні зусилля, поки ми краще не зрозуміємо деякі аспекти своєї поведінки і таким чином знову отримаємо доступ до них. Однак філософське самопізнання не стосується індивідуальних чи статистично звичних, типових основ діяльності. Згадана тут форма філософського самопізнання відрізняється від глибинної психології, скоріше, тим, що вона шукає ідеальні підстави та форми поведінки, тобто. реконструює, виходячи з яких мотивів у ідеальному разі здійснюються певні ідеальні форми поведінки. Або, точніше кажучи, визначаються оптимально об-

ґрунтовані витримки з (переважно лише неявних) намірів, що лежать в основі окремих форм поведінки і об'єднуються в (тепер явний) віртуальний ідеал. У сприятливих випадках фактична діяльність і пізнання раніше інтуїтивно орієнтувалася на цей ідеал. Таким чином, наприклад, у філософії мови реконструюється функція окремих частин речення, у наукових теоріях це образ дії (Vorgehen) та критерії значимості (Gültigkeitskriterien) окремих наук. До інших дисциплін, орієнтованих на самопізнання в поясненому вище сенсі, належать: етика, естетика, епістемологія, філософія техніки, раціональна теорія дії. Практична теорія аргументації також є ідеалізуючою герменевтичною. Основні теоретичні твердження, яких прагнуть ідеалізуючні герменевтичні теорії, — це, з одного боку, описи ідеальної практики («*xy* — це ідеальна і, у крайньому випадку, в своїх компонентах, вже реалізована практика»), з іншого боку, виклад ідеальних підстав цієї практики («*xy* — найкраща з відомих досі альтернатив, а саме, завдяки наступним, що лежать в основі цієї практики — щонайменше, моментами — підставам: …»). Найбільш важливими *методами* герменевтики, що ідеалізує, є пояснювальна інтерпретація[118], за допомоги якої можуть бути визначені підстави, що лежать в основі фактичної практики, і *практичне обґрунтування*[119], за допомоги якого можна відрізнити добрі підстави від ненадійних і виділити (herausgefiltert) шляхом відбору з безлічі альтернатив.

3. Практико-технічні теорії. Ідеалізуючі герменевтичні дисципліни філософії містять критичні компоненти: ідеальне критично виділяється з емпірично даних форм поведінки та мотивів (Gründen). Те, що не відповідає цьому ідеалу, тим самим — тривіальним чином — виключається як неідеальне. Це є передумовою для того, щоб привести відповідну практику до такого (на даний момент) ідеального стану, наприклад, чіткіше аргументувати, точніші робити висновки, краще розпізнавати чи діяти раціональніше. Цей критичний та практичний намір, звичайно, можна розширити ще більше, шукаючи ще кращі альтернативи раніше ідеальним моделям поведінки. Передумовою такого технічного конструювання кращих альтернатив є ідеалізоване герменевтичне розуміння того, яку функцію ця

---

118 Див. Lumer, Praktische Argumentationstheorie, op. cit., S. 223-246. — Christoph Lumer: Handlungstheoretisch erklärende Interpretationen als Mittel der semantischen Bedeutungsanalyse. In: Lutz Danneberg; Friedrich Vollhardt (Hg.): Vom Umgang mit Literatur und Literaturgeschichte. Positionen und Perspektiven nach der „Theoriedebatte". Stuttgart: Metzler 1992. S. 75-113

119 Lumer, Praktische Argumentationstheorie, op. cit., S. 319-433. — Christoph Lumer: Begründung. In: Hans Jörg Sandkühler (Hg.): Europäische Enzyklopädie zu Philosophie und Wissenschaften. Hamburg: Meiner 1990. Bd. 1. S. 364-369

модель поведінки, власне, повинна виконувати насправді. Інша передумова полягає в тому, щоб мати описову та номологічну інформацію щодо можливостей формування нашої поведінки. (У цьому відношенні описово-номологічні дисципліни філософії виконують важливу функцію для практичних та технічних.). Оскільки критичні вимоги можуть бути збільшені настільки, наскільки ви хочете, і оскільки навіть раніше ідеальна практика зазвичай може бути покращена, всі ідеалізуюче-герменевтичні філософські дисципліни одночасно є також «практичними і технічними». Часто в рамках таких дисциплін відбувається плавний перехід від ідеалізуючих герменевтичних знань до практико-технічних, оскільки часто виникає необхідність сильно «освіжити» практику, що має перевагу, щоб дійти органічно цілісної концепції. Основними теоретичними положеннями, на які спрямовані практико-технічні теорії, є: 1) опис оптимальних засобів для досягнення філософськи важливої мети; 2) обґрунтування цієї мети та 3) обґрунтування оптимальності засобів. Цей перелік показує, що практико-технічні теорії насправді є повністю незалежними і не повинні мати жодних ідеалізуючих герменевтичних паралелей, навіть якщо це історично так і було досі. У принципі, результати герменевтики, що ідеалізує, мають тільки евристичне, але важливе значення для практико-технічних теорій, особливо при визначенні цілей, що мають філософське значення. Найважливіші *методи* практико-технічних теорій — це, з одного боку, *евристика*, необхідна для виявлення гарних альтернатив, з іншого боку, *практичні обґрунтування*, з допомогою яких із безлічі альтернатив можна відібрати найкращі і довести, що вони найкращі. Безглуздо хотіти на кшталт описово-номологічних теорій досліджувати аргументації, які мають філософську мету, тому що аргументації — це людські винаходи, і спосіб аргументації у ході історії змінювався. Які закони природи хочуть встановити за допомогою аргументацій? (Звичайно, це не виключає соціологічних досліджень емпіричної аргументативної поведінки.).[120] Навпаки, дві інші вищеописані форми теорії можуть бути успішно застосовані до аргументації, що має філософські мети. Аргументація тоді розуміється як досягнення конкретної мети, важливої з філософського погляду.

[120] Дескриптивно-номологічну теорію аргументації, яку розуміють у широкому сенсі, намагається розробити Гревендорф (Günther Grewendorf: Argumentation und Interpretation. Wissenschaftstheoretische Untersuchungen am Beispiel germanistischer Lyrikinterpretationen. Kronberg: Scriptor 1975. — Перефразирується в: Eike von Savigny: Argumentation in der Literaturwissenschaft. wissenschaftstheoretische Untersuchungen zu Lyrikinterpretationen. München: Beck 1976.). Критику їх див: Lumer, Praktische Argumentationstheorie, op. cit., S. 19 f.

По-перше, ця мета має бути реконструйована ідеалізуючим герменевтичним способом. По-друге, добрі або навіть оптимальні засоби для цієї мети повинні бути визначені ідеалізуючим герменевтичним способом. І, по-третє, ці ідеальні засоби можуть бути поліпшені практико-технічним способом або можуть бути винайдені абсолютно нові оптимальні засоби. Практична теорія аргументації це робить. Легітимація цього підходу полягає саме в тому, що таким чином розробляються корисні, оптимальні засоби для досягнення важливих філософських цілей. Звичайно, теорія аргументації не повинна чинити таким чином. Однак тоді треба було б обґрунтувати потрібний тип теорії.

2. Предмет практичної теорії аргументації: аргументації у повсякденному значенні

Практична теорія аргументації досліджує аргументи у тому сенсі, який вони мають у повсякденної мові (alltagssprachlichen Sinn). Це їхнє значення в повсякденної мові теоретично уточняється при розробці теорії, як це робить також будь-яка інша теорія. Бажання дослідити аргументацію у тому сенсі, який вона має у *повсякденної мові*, двома згаданими способами має ту евристичну перевагу, що об'єкти, які називаються у повсякденній мові «аргументаціями», ймовірно, мають певні спільні властивості, які важливі з практичної точки зору, насамперед те, що вони признаені для якоїсь важливої мети (інакше, мабуть, не було б для них окремого виразу). Звичайно, можна також дослідити «аргументації» в іншому, наприклад, специфічно визначеному значенні. Але тоді ми ризикуємо дослідити нерелевантні об'єкти.

У повсякденній німецькій мові «аргументація» означає те саме, що й демонстрація, виклад аргументів, обґрунтування.[121] Типовими фразами з цим виразом є такі: «його аргументація (за, проти рішення) ґрун-

[121] Див.: Brockhaus Enzyklopädie in zwanzig Bänden. 17. völlig neubearbeitete Auflage des Großen Brockhaus. 1. Band. Wiesbaden: Brockhaus 1966. — Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in sechs Bänden. Hg. u. bearb. vom Wissenschaftlichen Rat und den Mitarbeitern der Dudenredaktion [...]. Band 1. Mannheim; Wien; Zürich: Bibliographisches Institut; Dudenverlag 1976. — Gerhard Wahrig; Hildegard Krämer; Harald Zimmermann (Hg.): Brockhaus, Wahrig. Deutsches Wörterbuch in sechs Bänden. 1. Band. Wiesbaden; Stuttgart: Brockhaus; Deutsche Verlags-Anstalt 1980. — Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Institut für deutsche Sprache und Literatur: Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache. Hg. v. Ruth Klappenbach und Wolfgang Steinitz. 1. Band. Berlin: Akademie-Verlag 1964

тується на політичних міркуваннях», «...заснована насамперед на попередньому досвіді», «судячи з його аргументації, він правий»; «надійна, переконлива аргументація», «неспростовність аргументації», «на цьому заснована аргументація», «політична аргументація».

З цієї сухої інформації можна зробити такі висновки:

1. Насамперед слід провести різницю між змістом аргументації і викладом такого змісту, тобто. актом аргументації. *Зміст аргументації* можуть пізніше ідентично повторити також інші. Він поза часом й у принципі залежить від свого висловлювання. У цьому сенсі кажуть, що аргументація правильна (gültig) чи ця аргументація походить від Аристотеля. Навпаки, *аргументативні дії* (*Argumentationshandlungen*) — це конкретні події, пов'язані з простором, часом та дійовою особою. У цьому сенсі кажуть, що аргументація втомлює чи була перервана. *Акти* аргументації можуть бути дуже легко визначені змістом аргументації, а саме, як діяльність, з допомогою якої викладається зміст такої аргументації. Тому, з філософської точки зору, перше поняття аргументації (зміст аргументації) є основним. Практична теорія аргументації є теорією аргументації у цьому сенсі.
2. З категоріальної точки зору, аргументації — це суто *лінгвістичні* об'єкти: послідовності пропозиційних значень (Satzbedeutungen) або послідовності пропозиційних висловлюваь (Satzäußerungen). Вони не містять жодних позамовних засобів доказу. Позамовні засоби доказу — це не аргументи
3. У кількісному відношенні аргументації складаються здебільшого з *аргументів.* Ці аргументи відносяться до того, що треба довести, що треба обґрунтувати, до того, що стверджується: до тези аргументу.
4. *Функція* аргументації полягає в тому, щоб «обґрунтувати» або «довести» тезу за допомогою аргументів, хоч би що це означало.
5. Акти аргументації є, як правило, *монологічними*: хтось висуває тезу та викладає свої аргументи на користь цієї тези. (Якби аргументації були діалогічними, не можна було б сказати, що хтось був «правий зі своїми аргументами».) Той факт, що акти аргументації є монологічними, звичайно, не означає, що вони не можуть бути адресовані іншим особам, адресатам (навпаки, вони найчастіше звернені до якогось адресата). Це лише означає, що висловлювання інших більше не належать до аргументації.

Повсякденне значення «аргументації» у змісті аргументації таке: *аргументація* — це послідовність *суджень* (тобто значень висловлювань[122]) та *індикатора аргументації* (наприклад: бо, тому що, оскільки, отже). Одне з суджень — теза аргументації, інші — аргументи на захист тези. Індикатор аргументації вказує, що вся послідовність є аргументацією, яке з суджень є тезою, а які судження є аргументами. Аргументи обґрунтовують або доводять тезу насправді чи на думку будь-якої особи.

3. Стандартний результат (Standardoutput) аргументацій: адресат визнає, що теза є прийнятною

Щойно згадана функція аргументацій, згідно з якою відповідна теза має бути «обґрунтованою» або «доведеною», все ще вкрай неясна. Але принаймні ясно, що аргументації — це функціональні об'єкти. І це означає, що є об'єктами (Gegenstände) певної структури, які виконують чи повинні виконувати певну функцію, тобто. вони повинні перетворювати певні дані на вході (Input) на певні дані виході (Output). Я називаю цей конкретний вхід стандартним вихідним положенням (Standardinput), а конкретний вихід стандартним результатом (Standardoutput), а зв'язок між ними — стандартною функцією (Standardfunktion). Стандартний результат — це те, що, висловлюючись дещо менш точно, називається «метою» предмета: той результат, який користувачі в стандартному випадку хочуть отримати, використовуючи об'єкти цього типу і для створення яких ці об'єкти були розроблені. (Термін «мета» може призвести до плутанини в цьому контексті: наприклад, функціональні об'єкти можуть використовуватися для цілей, відмінних від тих, для яких вони були призначені (Standardfunktion), навіть якщо ця особа переслідує конкретну мету. Аргументації можуть використовуватися, наприклад, спеціально для того, щоб привести адресата в лють. Той факт, що адресат розлютується, це мета акту аргументації, але не стандартний результат аргументації.

Одна із стандартних функцій аргументації полягає в тому, щоб адресат, який раніше не вірив у тезу, повірив у тезу після того, як було викладено аргументацію. Проте те що, що адресат вірить у тезу, занадто слабкий визначення стандартного результату, т.к. можна переконати когось словами у певній, відкрито проголошеній тезі, але не довівши або не об-

[122] Визначення цього поняття судженн див. Lumer: Satz, Aussage. In: Hans Jörg Sandkühler (Hg.): Europäische Enzyklopädie zu Philosophie und Wissenschaften. Bd. 4. Hamburg: Meiner 1990. S. 177-188. Зокрема, S. 183

ґрунтувавши цю тезу. Якби стандартним результатом аргументації було просте переконання адресата, то не було б різниці між аргументацією та простою риторикою, і претензія теорії аргументації на перевагу над риторикою була б необґрунтованою. Ця претензія на перевагу ґрунтується на ставленні до істини: переконання, породжене аргументацією, має за визначенням бути істинним або принаймні прийнятним у раціональному розумінні. Віра, породжена риторичними прийомами, не може мати такого відношення до істини. У процесі аргументації віра народжується раціональним шляхом, та її результатом є раціонально обґрунтована віра. Але раціонально обґрунтована віра — це не що інше, як пізнання (Erkenntnis). Стандартний результат аргументації полягає, таким чином, у тому, щоб адресат визнав тезу істинною або прийнятною.

Я використовую термін «пізнання» (Erkenntnis) у слабшому сенсі, ніж «знання» (Wissen): знання має на увазі істинність того, у що вірять. Пізнання необов'язкове. Хоча результати пізнання (Erkenntnisse) є обґрунтованими, але ці обґрунтування не настільки необхідні, щоб вони могли гарантувати істинність того, що обґрунтовано. Вони щонайменше гарантують раціональну прийнятність того, що обґрунтовано. Стандартний результат процесу доказу — знання. Проте аргументації який завжди дають такі переконливі підстави, як докази.

Пізнання — результат процесу пізнання. Основна форма пізнавальних процесів полягає в тому, щоб перевіряють, чи виконуються аналітичні умови істинності певного судження, і таким чином приходять до позитивного результату. Ці аналітичні умови істинності дано у визначеннях істинності, якими повинен неявно мати пізнає. Ці визначення істини є первинними критеріями прийнятності суджень. Таким визначенням істинності є, наприклад, визначення істинності для висловлювань типу «p і q»: «Висловлювання «p і q» істинно тоді і тільки тоді, коли «p» істинно і коли «q» істинно». Загальні критерії прийнятності, які однаково застосовуються до всіх типів суджень, називаю «принципами пізнання». Проте найчастіше перевірка аналітичних умов істинності, тобто. умов первинних критеріїв прийнятності та принципів пізнання, не представляється можливою або забирає надто багато часу. Для цього випадку існують вторинні критерії прийнятності та принципи пізнання. Таким вторинним принципом пізнання є, наприклад, принцип дедуктивного пізнання: «Пропозиція істинна, якщо вона логічно випливає із справжніх висловлювань». або інтерпретуючий принцип пізнання: «Висловлення істинно, якщо воно відноситься до попередніх умов єдино можливого пояснення відомого факту». Такі вторинні принципи пізнання не завжди переконливі і не обов'язково гарантують істинність

судження, але вони повинні, принаймні, бути ефективними, а це означає, що вони повинні призводити до прийнятних, а саме до істинних, правдоподібних чи ймовірно істинних переконань. Пізнавальний принцип Об'явлення («Все, що написано у Святому Письмі, істинно») не є, наприклад, ефективним. Доказ ефективності принципів пізнання — це завдання теорії пізнання у ширшому значенні. — Тоді вторинною формою процесів пізнання буде наступна: перевіряють, чи виконані доведені в теорії пізнання критерії прийнятності певного судження, і досягається при цьому позитивний результат. Це означає: при позитивному результаті перевіряють виконання специфічних при цьому міркування умов ефективного вторинного принципу пізнання.

Після цих пояснень поняття пізнання можна визначити в такий спосіб. Суб'єкт s має пізнання, що «р» і тоді, коли виконуються такі умови: 1. S вважає, що «р»; 2. s набув віри в «р» з урахуванням правильної і позитивної перевірки умов ефективного принципу пізнання, тобто. на основі процесу пізнання; 3. s правильно запам'ятовує найважливіші етапи цього пізнавального процесу, або s знає ключ, з допомогою якого s може легко відновити цей спогад. Таким ключем є, наприклад, знання того, де записані найважливіші етапи цього пізнавального процесу. Спогади про процес пізнання чи знання ключа щодо нього є для s підставами пізнання. Ще раз підіб'ємо підсумок: s має пізнання, що «р», 1. якщо s вважає, що «р», 2. якщо це переконання було отримано на основі процесу пізнання, і 3. якщо s все ще має відповідні підстави пізнання.

Приклад. У дедуктивному пізнанні застосовується принцип дедуктивного пізнання: висловлювання істинно, якщо воно логічно випливає із справжніх висловлювань. Отже, якщо хтось хоче дедуктивно пізнати істинність висловлювання q на основі посилок «р» і «якщо р, то q», то він повинен перевірити, по-перше, чи справді «р» і «якщо р, то q» істинні. , і, по-друге, чи логічно випливає «q» з «р» і «якщо р, то q», взятих разом. Тоді цей суб'єкт має (отримане дедуктивним шляхом) знання, що «q», 1. якщо він вважає, що «q», 2. якщо він прийшов до цього переконання на основі коректної перевірки, що ґрунтується на дедуктивному принципі пізнання, при застосуванні якого виявилося , Що «р» і «якщо р, то q» істинні, і разом вони імплікують «q», і 3. якщо суб'єкт ще пам'ятає про те, що він вивів «q» з «р» і «якщо р, то q », які він вважає істинними.

Пам'ять про процес пізнання необхідна у тому, щоб мати можливість усвідомлено виправляти хибні знання: по-перше, якщо принцип пізнання застосовується недбало, можуть зафарбуватися помилки, які можна виправити завдяки пам'яті. У цьому випадку процес пізнання є некоректним і його можна при нагоді повторити, уникаючи помилок.

По-друге, навіть у разі коректної перевірки умов прийнятності одні тільки ефективні принципи пізнання гарантують не істинність знання, а лише його прийнятність, тому інші, так само коректним способом здійснені процеси пізнання можуть призвести до суперечливих результатів. Спогади про процес пізнання дозволяє, крім того, якісно диференціювати власні переконання, що суперечать один одному, залежно від сили їх обґрунтованості і відкидати менш обґрунтовані. Ця процедура (пізнання, запам'ятовування пізнавального процесу і, при необхідності, перегляд пізнання) дозволяє, з одного боку, вийти за межі тих небагатьох істин, які можуть бути досягнуті за допомогою обов'язкових принципів пізнання, використовуючи лише ефективні принципи пізнання. З іншого боку, вона дозволяє досягти реального прогресу в пізнанні істини, якщо через слабкіші принципи пізнання неминуче приймаються також помилкові переконання.[123]

Тим самим достатньо пояснюється стандартний результат аргументації, що полягає в тому, що адресат знає, що теза прийнятна. Стандартний вихідний стан аргументацій — це лінгвістично компетентний, неупереджений, сприйнятливий, уважний, розважливий адресат, який ще не має пізнання тези (або має ще не настільки хороше знання тези, яке необхідно отримати за допомогою аргументації) і для якого викладається аргументація.

Відповідно до вимог ідеалізуюче-герменевтичної та практико-технічної теорій, все ж таки необхідно показати, що стандартний результат «знання того, що теза прийнятна» є 1. практично важливою і 2. ідеальною, з філософської точки зору, метою. Згідно з попередніми епістемологічними міркуваннями, це можна зробити швидко. Що стосується пункту 1: Справжні переконання нам потрібні насамперед для того, щоб мати можливість орієнтуватися у світі та мати можливість цілеспрямовано впливати на світ. Ми, звичайно, не можемо дійти справжніх переконань щодо переважної більшості практично важливих питань, наприклад, у випадку прогнозів. Результати пізнання та описане коригування цих процесів пізнання забезпечують тут хороший компроміс, з одного боку, розширюючи діапазон наших переконань до практично важливих питань, з другого боку, максимально наближаючи до істини, корисної досягнення практичних цілей. Щодо пункту 2: Філософська важливість пізнання стає очевидною вже з того факту, що одна з основних філософських дисциплін присвячена лише цьому предмету.

---

[123] Більш докладний виклад цього епістемологічного підходу див.: Lumer, Praktische Argumentationstheorie, op. cit., S. 30-43.

4. Як працюють аргументації: лінгвістичні вказівки до пізнання

Звичайно, ви також можете отримати інформацію без аргументації; кожен справжній дослідник робить це. Якщо стандартним результатом аргументації є нове знання для адресата, то аргументація може бути лише *допоміжним засобом* знання: знання здобувається *шляхом аргументації*. Як аргументи породжують знання? Головне у валідних (gültigen)[124] і адекватних (adäquaten) аргументаціях полягає в тому, що вони спрямовують процес пізнання. Стандартна функція аргументацій полягає у тому, щоб керувати процесом розпізнавання тези. Щоб можна було пояснити цей процес керівництва, необхідно заздалегідь (принаймні загалом) пояснити, коли аргументація валідна і адекватна.

Аргументації — це функціональні об'єкти. (Це також відповідає концепції практико-технічної теорії.) Однак функціональні об'єкти повинні бути *функціонально придатними* (*funktionstüchtig*) і, в принципі, здатними виконувати свою стандартну функцію. Слово «*валідний*» є специфічним предикатом для позначення функціональної придатності *аргументації*. Отже, те, що аргументація є *валідною*, означає, що вона є відповідним інструментом, за допомогою якого, *в принципі*, може бути виконана функція аргументації. А це означає, що така аргументація, в принципі, може призвести до ухвалення тези. Валідність (Gültigkeit) не залежить від ситуації; «Валідний» — це предикат, що не має тимчасової змінної. Не всі *в принципі* придатні інструменти також підходять для отримання стандартного результату у відповідній ситуації. Функціональний об'єкт повинен бути адекватним бажаному результату (Output) у відповідній ситуації. Наприклад, автомобіль не є відповідним засобом пересування у певній ситуації, якщо, наприклад, немає палива або якщо ця місцевість непрохідна. Отже, адекватність залежить від ситуації та мети. «Адекватний» — це предикат, який, серед іншого, містить одну змінну для ситуації та одну змінну для мети.

Коли аргументації є валідними? Валідні та адекватні аргументації орієнтуються на певні принципи розпізнавання та певні критерії прийняття тези, що випливають із них. В аргументах валідних аргументацій достовірно вважаються виконаними в ідеалі всі (і зазвичай принаймні найважливіші та критичні) умови цього спеціального критерію при-

[124] Я перекладаю німецький термін «gültig» та «Gültigkeit», відповідно, як «валідний» та «валідність», які є калькою англійських слів «valid» та «validity», щоб зберегти єдність у трактуванні цих термінів, які в англійській та німецькій мові мають приблизно однаковий спектр значень, а в теорії аргументації визначаються практично однаковим чином. (С.С.)

йнятності. Найважливішою умовою *валідності* (*Gültigkeit*) аргументації є те, що в ній фактично йдеться про *ефективний* критерій прийнятності тези та про те, що його умови *правдиво* (*wahrheitsgemäß*) оцінюються як виконані. — Коли аргументація є *адекватною* для того, щоб направити когось до пізнання тези? Найбільш важливою умовою адекватності є здатність адресата перевірити прийнятність аргументів у певній ситуації аргументації: або він повинен був визнати прийнятність аргументів заздалегідь, так що йому потрібно тільки пам'ятати це знання, або він повинен вміти наново пізнати його прийнятність у даній ситуації (це можливо, наприклад, у разі суто лінгвістичних ситуацій). Оскільки різні адресати мають різні попередні знання, то одна й та сама аргументація для одного адресата може бути достатньою (adäquat), щоб привести його до визнання тези, а для іншого — ні.

Яким чином валідні та адекватні аргументації, якщо їх подати адресату, ведуть до пізнання «прийнятності тези»? Спочатку за допомогою індикатора аргументації вони звертають увагу адресата на те, що він може пізнати <прийнятність тези>, якщо включиться до наступного процесу. Потім вони у своїй тезі вказують, *яким* має бути це пізнання. Зрештою, головне полягає в тому, що у своїх аргументах вони використовують мовний матеріал у відредагованій формі, на основі якого адресат фактично може отримати це знання, бо в аргументах умови критерію прийнятності тези правдиво та по черзі оцінюються як виконані. Оскільки в адекватних ситуаціях адресат може перевірити прийнятність цих аргументів безпосередньо в цій ситуації, то йому потрібно виконати цю перевірку тільки при перерахунку аргументів (шляхом запам'ятовування попередніх висновків або за допомогою розпізнавання ad hoc), щоб наприкінці аргументації визнати всі аргументи прийнятними. Потім він, будучи компетентним у цій мові адресатом, принаймні неявно знає найважливіші принципи пізнання. Ідеальні аргументації завдяки своєму індикатору аргументації привертають увагу навіть до принципу пізнання, на якому вони засновані. При перевірці аргументів адресат також звертає увагу, яка умова цього пізнавального принципу виконується, якщо аргумент правильний. Але оскільки в аргументації, яка вважається ідеальною, *всі* ці умови вважаються виконаними, адресат приходить до висновку, що виконані *всі* умови принципу пізнання, а отже, теза є прийнятною.

Пізнання зазвичай полягає у використанні принципу пізнання у вигляді контрольного списку (Checkliste), окремі умови прийнятності якого повинні бути перевірені. Якщо суб'єкт пізнання перевірив весь

контрольний список і дійшов позитивного результату, він пізнав прийнятність судження. Те саме і з пізнанням, заснованим на аргументах. Єдине, що в ньому особливого, це те, що 1) в аргументах адресату у підготовленій формі повідомляється все, що він має перевірити згідно зі своїм контрольним списком, а саме набір достатніх і конкретних умов прийнятності тези., та 2) що йому повідомляють тільки такі умови прийнятності, які він може перевірити у цій ситуації. — Адресат може запам'ятати не лише тезу, а й усю аргументацію. Тоді спогади про аргументи є пізнавальними підставами для того, щоб повірити в цю тезу. У таких випадках аргументація є одночасно ідеальною формою загального змісту (переконання і пізнавальних підстав) пізнання.

Це пояснює стандартну функцію та принцип роботи аргументів. Відповідно до вимог ідеалізуючо-герменевтичної та практико-технічної теорій, тепер необхідно показати практичну важливість інструментів, що виконують цю функцію. Як я вже сказав, знання можна здобути самостійно, не керуючись аргументацією. Отже, придбання знань загалом перестає бути особливою перевагою пізнання, заснованого на аргументації. Проте самостійне пізнання потребує часу. Щоправда, є низка пізнавальних принципів, а для кожної істинної тези існує навіть нескінченна кількість достатніх і виконаних умов прийнятності. Як би багато не було істинних пропозицій, з них не можна вивести будь-яку істинну пропозицію «р»! Але у всякому разі нами взагалі може бути перевірена мізерна частина цього числа достатніх і виконаних умов прийнятності, а з них, у свою чергу, лише невелика частина їх кількості, яка вимагає розумних зусиль. У випадку самостійного пізнання проблема полягає в тому, що для відповідного судження потрібно спочатку *знайти* безліч 1) адекватних, 2) задовільних і 3) перевірених умов прийнятності, що вимагають розумних зусиль. Ця евристична підготовча робота зберігається при пізнанні, що ґрунтується на аргументації. При цьому саме пізнання у принципі залишається незмінним. Аргументації дозволяють в такий спосіб передавати знання *як такі*, тобто. знання, отримані *одним*, передавати іншим *як знання* (*Erkenntnisse*). Отже, пізнання, засноване на аргументації, пропонує третій, добрий шлях поруч із двома поганими альтернативами, тобто. і) пізнавати все самостійно і отримати лише невелику кількість релевантних результатів, або іі) просто повірити в те, що інші (імовірно) пізнали, і обтяжити свій розум масою дезінформації. Проте аргументації залишаються лише *допоміжними засобами* пізнання і припускають епістемологію у сенсі, що дає принципи пізнання. Тому теорія

аргументації не займає у філософії того центрального місця, яке має епістемологія.[125]

Керування процесом визнання тези — *стандартна* функція аргументації. *Іншими частковими функціями (Teilfunktionen), специфічними для аргументації* є: 2. перевірка результатів пізнавання (Erkenntnissen), 3. розкриття суб'єктивних мотивів (Begründungen) інтерсуб'єктивної критики та 4. класифікація та розширення дифузних (diffuser) та слабких суб'єктивних мотивів. Зауваження щодо пункту 2: при перевірці результатів пізнання адресат, який може бути ідентичний особі, яка висуває аргумент, вже вірить у тезу та перевіряє лише аргументи з метою виключення можливих помилок пізнання. Щодо пункту 3: розкриття власних суб'єктивних мотивів інтерсуб'єктивної критики також допомагає усунути можливі помилки у пізнанні. Щодо пункту 4: упорядковуючи та розширюючи дифузні та слабкі суб'єктивні обґрунтування, адресат уже вірить у тезу, але його суб'єктивне обґрунтування цієї віри потребує вдосконалення.. Усі ці часткові функції, узяті разом, тобто. (*загальну*) *функцію* аргументацій, я називаю «*показом прийнятності тези*».

Деяким філософам може здатися огидним представлене тут інструменталістське розуміння аргументації та технічний підхід до неї. Однак це інструменталістське розуміння випливає із повсякденного значення слова «аргументація», за яким вона є виразом функції. А технічний підхід практичної теорії аргументації до аргументації випливає з того факту, що вона є ідеалізуючо-герменевтичною та практико-технічною теорією, переваги яких викладені вище. Цей теоретичний підхід, а отже і технічний підхід до аргументів, гарантує принаймні те, чого досягають згадані тут аргументації, а це також є важливою практичною метою. У випадку альтернативних концепцій «аргументації» спочатку слід уточнити тип теорії та довести її змістовність; а також потрібно було б довести, що передбачувані аргументації мають цінність, яку можна порівняти з цінністю викладених тут аргументації.

---

[125] Таке визначення позиції суперечить, наприклад, припущенням Габермаса, який хоче визначити «валідність» деякої пропозиції, зокрема істинність речень, з погляду теорії аргументації, «аргументованим спростуванням вимог валідності». (Див. Jürgen Habermas: Theorie des kommunikativen Handelns. Bd. 1. Frankfurt: Suhrkamp 1981. S. 424 f. Або: Ders.: Wahrheitstheorien. In: Helmut Fahrenbach (Hg.): Wirklichkeit und Reflexion. S. 211-264. Insbes. S. 217 f.) Таким чином, теорія аргументації стала б основною дисципліною філософії. Критику цієї концепції див: Lumer, Praktische Argumentationstheorie, op. Cit., Стор. 291-296.

5. Застосування підходу практичної теорії аргументації до дедуктивних аргументацій

Попередні міркування були дуже загальними та абстрактними. Тому слід показати, як викладений підхід можна застосувати до дедуктивної аргументації.

Кожна з валідних та адекватних аргументації базуються на певному пізнавальному принципі. Можна також розрізняти типи аргументації, критерії валідності та адекватності аргументацій відповідно до того, якому пізнавальному принципу вони відповідають. Дедуктивна аргументація заснована на дедуктивному принципі пізнання: «Пропозиція є істинною, якщо вона логічно випливає з істинних пропозицій». Цей принцип пізнання є аналітично істинним. «Те, що з пропозиції *p* випливає пропозиція *q*» означає, що якщо *p* істинно, *q* також має бути істинним внаслідок однієї лише логічної форми *p* і *q*. Цей пізнавальний принцип називає дві достатні умови істинності *p*: 1. істинність засновків і 2. відношення логічного слідування. В ідеальній, валідній (gültigen) дедуктивній аргументації аргументи мають бути, по-перше, судженнями про те, що певні пропозиції є істинними, і, по-друге, судженням про те, що з цих пропозицій (засновків) випливає пропозиція тези. Ці аргументи також мають бути істинними. Однак останнє судження (що з засновків випливає пропозиція тези) зазвичай відсутня. Воно, насамперед, зайве тоді, коли індикатор аргументації містить вказівку на тип аргументації, а саме на те, що мова йде про *дедуктивну* аргументацію. Таким індикатором, наприклад, є «*отже*, має силу те, що» (*folglich* gilt). Однак у більшості випадків судження щодо деяких менш важливих засновків також опускаються, щоб привернути увагу до більш важливих і змістовних засновків. — Нарешті, важливою попередньою умовою валідності є *принципова адекватність*, яка означає, що мають існувати якісь ситуації, в яких можна використовувати цю аргументацію для того, щоб спрямовувати того, хто ще не визнав істинність тези, на його шляху до визнання тези. Тому що «інструмент», для якого взагалі немає ситуацій застосування, більше не є інструментом у вужчому значенні. В принципі, дедуктивні аргументації є адекватними лише в тому випадку, якщо в якийсь момент є хтось, хто визнав прийнятність аргументів, але ще не визнав прийнятність тези. Тому, зокрема, аргументації, що містять коло (*p*. отже: *p.*), або аргументації виду *p* & *q*. отже, *q*. є принципово неадекватними, і навіть не-валідними, оскільки немає нікого, хто визнав би прийнятними аргументи, але не визнав тезу. (Навпаки, логічні *висновки* «*p* імплікує *q*», а «*p* і *q* імплікують q», звичайно, є логічно валідними).

Для того, щоб валідний дедуктивний аргумент був адекватним для керівництва пізнанням у певній ситуації, він повинен, серед іншого, мати силу (gelten): адресат повинен визнати прийнятність аргументів. Логічний наслідковий зв'язок між пропозиціями аргументів і пропозицією тези не повинен бути надто складним.

Після цих попередніх міркувань виникають наступні спрощені *умови валідності та адекватності для дедуктивних аргументів*.[126]

DA0: *Набір визначень*: дедуктивна аргументація, як і будь-яка аргументація, складається з суджень та індикатора аргументації.

DA1: *Умова індикатора*: індикатор аргументації характеризує тезу та аргументи як такі і дає зрозуміти, що це аргументація, а, якщо можливо, також, що це дедуктивна аргументація. Прикладом такого індикатора ідеальної аргументації є «Отже, має силу…» (folglich, gilt). Його можна використовувати лише в рамках дедуктивної аргументації, аргументи стоять попереду, а теза за індикатором.

DA2: *Гарантія істинності*: у разі повної та правильної (gültigen) дедуктивної аргументації аргументи мають бути істинними, і з них має логічно випливати теза.

DA3: *Принципова адекватність*: зрештою, в якийсь момент має бути хтось, хто визнав би прийнятними аргументи, але не тезу.

Також існує правило лібералізації (яке, наприклад, допускає відкидання певних засновків), згідно з яким деякі неідеальні, неповні аргументації також є валідними:

Умови валідності (можливо неідеальних) *дедуктивних аргументацій*:

DA4: *Лібералізація*: валідна дедуктивна аргументація задовольняє умови DA0 та DA1. І для неї існує ідеальна валідна аргументація, ідентична їй, за винятком аргументів, які могли бути опущені. Опущені аргументи мають бути легко виведені з наявних аргументів та тези.

Умова достатності (Adäquatheitsbedingung) для валідних дедуктивних аргументацій:

DA5: *Умова достатності*: валідна дедуктивна аргументація достатня (*adäquat*) для того, щоб переконати адресата *s* в тезі, 1) якщо *s* за-

[126] Точні умови викладені в: Lumer, Practical Argument Theory, цит., стор. 187-193.

довольняє умові стандартного вихідного стану, тобто він компетентний у мові, не упереджений, сприйнятливий, уважний і здатний до суджень, 2) якщо *s* визнає засновки, але ще визнав прийнятною тезу, і 3) якщо логічний зв'язок між аргументами і тезою настільки безпосередній, що *s* його легко може простежити. При необхідності аргументація має бути розбита на кілька частин (Teilargumentationen) із проміжними тезами (Zwischenthesen).

Валідні (Gültige) і правильні (adäquate) дедуктивні аргументи управляють пізнанням тези наступним чином: коли аргументи представлені, адресат (з огляду на умови достатності DA5.2 — аргументи визнані прийнятними) може негайно констатувати, що ці аргументи прийнятні. Оскільки логічний зв'язок між аргументами і тезою досить простий і легко простежується (див. DA5.3), а адресат лінгвістично знайомий з логічними операторами (див. DA5.1, зокрема, компетентність адресата в мові), то він може розпізнати ad hoc, що теза логічно випливає з аргументів. Таким чином, адресат перевірив умови прийнятності тези, сформульовані в принципі дедуктивного пізнання, і дійшов позитивного висновку. Якщо він також настільки добре розуміється в мові, щоб (неявно) знати цей принцип пізнання, він негайно дійшов висновку, що умови прийнятності для тези виконані, тобто. що вона прийнятна.

6. Недедуктивні типи аргументацій: перспективний погляд

Дедуктивна аргументація базується на *дедуктивному* принципі пізнання. Є низка інших пізнавальних принципів, придатних для аргументації, наприклад: *інтерпретаційний* принцип пізнання: «Пропозиція істинна, якщо вона відноситься до попередніх умов єдино можливого пояснення відомого факту». або пізнавальний принцип, що стосується генези знання (erkenntnisgenetische Erkenntnisprinzip): «Пропозиція істинна, якщо вона була правильно перевірена». Наведені вище пояснення того, як працюють аргументації (у розділі 4), були дуже загальними та не належали до конкретного типу аргументації. Перевага цього полягає в тому, що вони також показують, як можна будувати *недедуктивні* аргументації на основі щойно згаданих (та інших) пізнавальних принципів. Проте, на відміну від дедуктивних аргументацій, такі недедуктивні аргументації не забезпечують надійного розпізнавання.

В іншому місці я вже розробив критерії валідності та адекватності для деяких типів недедуктивних аргументацій: для генетико-пізнаваль-

них, інтерпретаційних та практичних аргументацій.[127] На основі аналізу прикладів я також довів, що вироблені критерії можуть бути свідомо застосовані до прикладів вже наявних аргументацій.[128] Жоден з цих типів аргументацій не може бути перетворений на дедуктивні аргументації. Це також відображається у вказаному місці. Згадані типи аргументацій аж ніяк не всі недедуктивні аргументації. У цьому відношенні і в силу свого загального підходу (відкритості будь-яким ефективним принципам пізнання) практична теорія аргументації в її раніше представленій формі є парадигмою для подальших досліджень.

[127] Див. Lumer, Praktische Argumentationstheorie, op. cit. Abschnitte 4.4; 4.5 und Kapitel 6 (insbes. Abschn. 6.1.4)

[128] На додаток до уривків, наведених у попередній примітці, див. також: Lumer, Handlungstheoretisch erklärende Interpretationen, op. cit

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ АРГУМЕНТА. ЯК І ЧОМУ?[129]

Крістоф Лумер

Анотація У статті викладено загальну епістемологічну теорію аргументу — теорію, яка вважає досягнення обґрунтованого переконання (justified belief) основною метою аргументації та захищає її з інструментальної точки зору. Після введення деяких основних термінів такої теорії (2), даються відповіді на її основні питання: про первинний об'єкт та структуру теорії (3), про функцію аргументів, які повинні призвести до обґрунтованого переконання (4), про спосіб функціонування таких аргументів, який має керувати пізнанням адресата (5), про співвідношення суб'єктивних та об'єктивних аспектів аргументації (6), про розробку різних типів аргументів (7). Потім дається визначення поняття «(аргументативно) валідного аргументу» і вказуються критерії для адекватного використання таких аргументів (8). Нарешті обґрунтовується, що ця концепція, якщо її порівнювати з іншими, веде до більш істинних переконань, ніж конкуруючі концепції (9).

Ключові слова: аргумент, аргументація, епістемологічний підхід, практична теорія аргументації, обґрунтоване переконання, прийнятність, епістемічна доступність, кероване пізнання, об'єктивність, валідність, адекватність, обґрунтування, функція аргументу.

1. Визначення терміна «епістемологічна теорія аргументу» та структура цієї статті.

Епістемологічна теорія аргументу характеризується двома особливостями. 1. Вона вважає, що стандартна функція аргументів полягає в тому, щоб привести адресата аргументації до (раціонально) обґрунтованого переконання, тобто спрямувати його до усвідомлення істинності чи прийнятності тези аргументації. При цьому термін «прийнятність» розуміється тут у ширшому сенсі, що означає: істинність, високу ймовірність

[129] Lumer, Christoph: The Epistemological Theory of Argument — How and Why? In: Informal Logic 25 (2005). S. 213-243

чи правдоподібність. 2. Вона розробляє критерії для добрих аргументів і заснованої на них аргументації, тобто розробляє їх таким чином, щоб вони виконували свою епістемічну функцію. Ця характеристика не є найширшою характеристикою епістемологічної теорії аргументації. Надалі я буду більш стриманим і дам більш конкретні визначення, які будуть обґрунтовані у наступних розділах.[130]

Стаття побудована в такий спосіб. У другому розділі пояснюються деякі основні поняття епістемологічної теорії аргументів («аргумент», «аргументація», «обґрунтована віра», «пізнання», «епістемологія», «стандартна функція» тощо.). Це робиться тільки для того, щоб пояснити їх призначений (intended) зміст, не переслідуючи цілей їхнього обґрунтування.

У розділах 3-7 обговорюються деякі головні внутрішні теоретичні питання епістемологічної теорії аргументу, а також даються та відстоюються відповідні визначення практичної теорії аргументації: первинний об'єкт (аргумент, аргументація чи дискусія) та структура теорії, а також онтологія аргументів (розділ 3), точна функція аргументів (розділ 4), спосіб їх функціонування (розділ 5), проблема об'єктивності та суб'єктивності аргументації (розділ 6) та підстава для різних типів аргументів (розділ 7). Після обговорення цих питань можна визначити поняття «аргумент», «(аргументативно) валідний аргумент» і «ситуаційна адекватність» (розділ 8). Після завершення таким чином досить докладного викладу практичної теорії аргументу дається, нарешті, обґрунтування цієї теорії та епістемологічного підходи до аргументації загалом. Це робиться шляхом порівняння з конкуруючими підходами: риторичною та консенсусною теорією аргументації (розділ 9).

---

130 Ця теорія була вперше розроблена Лумером (Lumer 1990). Англійський виклад деяких її основних особливостей дано у моїй статті (Lumer 1991). Деякі загальні розширення цієї теорії представлені в моїх статтях: (Lumer 2000a) (загальна теорія помилок), (Lumer 1988) (включення монологічних аргументів у діалогічну суперечку заради колективного дослідження істини), (Lumer 1995) (методологія та тип теорії). (Lumer 2000b) (відношення до логіки). (Lumer 2003) (інтерпретація аргументів з метою їхньої критичної оцінки). Ця стаття розвиває деякі частини цієї теорії, щоб відповісти на важливі питання, поставлені в сучасних дебатах щодо епістемологічного підхіду.

2. Деякі основні поняття епістемологічної теорії аргументів.

Вважається, що аргумент — послідовність тверджень (statements) або суджень (judgements) (тобто пропозицій, що мають ствердний модус[131]), що складається, з одного боку, з тези або висновку, а з іншого — з підстав або засновків, а також з індикатора аргументу, такого, наприклад, як союз «отже», що вказує, яка пропозиція є тезою, а які — підставами. Твердження «говорять», що пропозиція, яку вони містять у собі, істинна. Тільки пропозиції можуть бути істинними чи хибними, і, наприклад, логічні імплікації мають місце лише між пропозиціями. Але інколи, висловлюючись вільно, замість того, щоб сказати «пропозиція твердження/тези є істинною», я також скажу, що «твердження істинно» або «теза істинна» тощо, замість того, щоб говорити «пропозиція твердження або тези істинна». «*Аргументація*» тут означатиме (головним чином, монологічний) акт аргументування (arguing), тобто виклад аргументу. Крім того, існують дискусії, тобто діалоги, які складаються здебільшого з аргументацій учасників діалогу. Епістемологічні підходи до аргументації вважають, що аргументи з концептуальної та систематичної точки зору передують аргументації та дискусії, що не виключає, що вони також вивчають використання аргументів у дискусіях (див., наприклад, Lumer 1988). Їхнє головне завдання — встановити точні критерії для хороших аргументів та їх використання. (Іншими завданнями епістемологічної теорії аргументації є: 1) здійснити «саморефлексію», тобто встановити цілі та методи теорії аргументації та визначити основні поняття теорії, зокрема поняття «аргумент», яке визначає функцію аргументів та пояснює спосіб їх функціонування тощо; 2) розробити теорію інтерпретації аргументативних висловлювань (utterances); 3) розробити теорію помилок та 4) теорію аргументативних дискусій тощо (Див. Lumer 2000b, розділи 3-7).)

Інше центральне поняття цієї теорії, «*обґрунтоване переконання*» (*justified belief*), включає знання, яке можна приблизно ототожнити з (надійно) обґрунтованим істинним переконанням, а також з обґрунтованими

---

[131] Пропозиції (Propositions) у вузькому сенсі, грубо кажучи, є значеннями (meanings) того, що стверджується (that-clauses). Проте аргументи виражаються не через цей зміст (that-clauses)., а за допомогою ствердних висловлювань (assertive sentences), значення яких, крім пропозиції, містить стверджувальний модус. На жаль, обидва англійські висловлювання для цього значення неоднозначні: «затвердження» (statement), окрім цих інтенсійних об'єктів, відноситься до ствердних висловлювань та ствердних актів; «судження» (judgement), крім інтенсивного об'єкта, відноситься до психічного акте судження

переконаннями, які були придбані раціональними, але недостовірними засобами і, отже, можуть бути хибними. Обґрунтовані переконання, які не є знанням, теж прагнуть істини. Але через обмеженість засобів, на які вони змушені покладатися, вони не завжди досягають цієї мети. Обґрунтоване переконання — результат (раціонального) *пізнання* (cognition) або *розпізнавання* (cognizing), тобто процес набуття переконання, який задовольняє певним епістемологічним нормативним вимогам. Ці норми вимагають перевірки того, чи дотримані певні умови істинності або прийнятності даної пропозиції. У цьому випадку обґрунтоване переконання складається із двох компонентів: переконання, що випливає з позитивного результату цієї перевірки, і *суб'єктивного обґрунтування*, тобто. пам'ятання, принаймні деяких рис пізнання. Суб'єктивне обґрунтування є раціонально необхідним, тому що існують помилкові пізнання і тому що ми використовуємо недостовірні способи засвоєння переконань. Як наслідок, це іноді призводить до конфліктних, суперечливих переконань, і ми повинні переглянути хоча б одне з них, а саме найслабше обґрунтоване переконання. І це стосується ситуацій, коли щойно переглянуте переконання служило для обґрунтування іншого переконання, тож тепер це друге переконання також має бути переглянуте. У таких ситуаціях відмова від суб'єктивних обґрунтувань дозволяє людині оцінити силу наявних доказів для прийняття переконання (у разі суперечливих переконань), щоб потім відмовитися від слабшого за обґрунтоване переконання та виявити переконання, які залежать від переглянутого переконання.

«*Епістемологія*» тут означає нормативну теорію, яка, серед іншого, розробляє критерії раціонального обґрунтування, тобто вона встановлює стандарти, яких необхідно дотримуватися в процесі раціонального пізнання. (Це досить широке поняття «епістемології», яке включає, також, логіку і теорію ймовірностей.) Ці норми повинні розроблятися з урахуванням визначень істини певних видів висловлювань (propositions). Наприклад, дедуктивний епістемологічний принцип «висловлювання *p* істинно, якщо *p* логічно випливає з істинних засновків», зрештою спирається на визначення істинності для складних висловлювань (тобто висловлювань, що містять логічні оператори): «механіка» логічних операторів гарантує те, що виражено в дедуктивному епістемологічному принципі. Обґрунтування епістемологічних принципів на основі визначень істинності є важливим, тому що тільки воно гарантує, що відповідність критеріям, які епістемологічний принцип дає для встановлення істинності чи прийнятності висловлювання, дійсно має на увазі істинність або (принаймні) прийнятність цього висловлювання. «*Прийнятність*» висловлювання тут має на

увазі раціональну з погляду епістемології прийнятність, тобто. істинність, високу ймовірність чи правдоподібність.

Нарешті, коли говоримо про «стандартну функцію» аргументів, «функція» розуміється в системно-теоретичному сенсі, а саме, як відношення між входом (input) і виходом (output). Існує структура, тобто. вираз деякого аргументу, який, якщо «підживлюється» деякими вихідними даними (input), наприклад, представленими адресату, який не (достатньо) знає, що теза є істинною, за певних умов дає певний результат (output), наприклад, обґрунтоване переконання адресата. Аргументи мають багато функцій, вони можуть вражати, стомлювати, спантеличувати людей тощо. *Стандартною функцією* аргументів буде функція, для якої в теорії аргументації буде вироблено добрі аргументи, а саме такі, які ведуть до обґрунтованого переконання.

3. Первинний об'єкт, мета та структура теорії.

Вище ми розмежували поняття «аргумент», «підстава» (reason), «аргументація» та «дискусія». У деяких теоріях аргументації як їх основні об'єкти вивчення виступають аргументація, дискусія чи підстави. Звичайно, є аргументи, аргументації, а також дискусії, і нам потрібні поняття, вирази та теорії для них. Проте, як мовилося раніше, епістемологічні підходи до аргументації насамперед стосуються аргументів та його використання; і це обов'язково має бути. Або, точніше: 1. З систематичної точки зору «аргумент» вважається первинним поняттям, з погляду якого визначаються поняття «(аргументативна) основа» та «аргументація», а згодом за допомогою цих понять визначається поняття «аргументативна дискусія». 2. Крім того, епістемологічна теорія аргументу має справу з відповідними об'єктами в тому самому систематичному порядку, який, крім «основи», що є лише допоміжним терміном, відображає їхню зростаючу складність: аргумент, аргументація, аргументована дискусія. (Це не означає, що «аргумент» розглядається як просте поняття. Звичайно, він повинен і визначатиметься, але за допомогою таких понять, як «ствердження», які не є специфічними для теорії аргументації.). Тепер слід обґрунтувати різні частини цієї вимоги.

З систематичної погляду «аргумент» передує «підставі» (reason). На перший погляд може здатися, що все зовсім навпаки, оскільки аргументи складаються з тези, індикатора аргументу і підстав тези. Таким чином, проста стратегія визначення «аргументу» виглядає так: аргумент — це твердження плюс підстави, що висуваються на її підтримку.

Але всупереч цьому першому погляду термін «(добра) підстава» може бути розумно визначеною тільки за допомогою терміна «аргумент». По-перше, підстави аргументу — це завжди доводи (reason) *на підтримку тези*. Однозначне поняття підстави зробило б кожне твердження доводом, отже воно було б марним поняттям. Таким чином, до підстави завжди має бути додана теза. По-друге, те, чи є підстава (розуміється в сенсі одиничного твердження) гарним доводом для даної тези, по суті, залежить від інших підстав аргументу, а значить, зрештою, від усього аргументу. Це так, тому що, якщо, наприклад, підстава *p* сама по собі не має на увазі тези *q*, то неясно, в якому відношенні *p* може стояти до *q*, щоб зробити її доводом на користь *q*. Таким чином, мають бути взяті до уваги також інші підстави. І найкращий спосіб визначення «підстави (аргументу)» полягає в тому, щоб прирівняти підстави до тверджень аргументу, які відрізняються від тези.

«Аргумент» і «аргументація» систематично передують також «дискусії» або «аргументативному дискурсу». Ядро раціонального пізнання, тобто придбання обґрунтованого переконання, є, по суті, внутрішнім розумовим процесом: суб'єкт перевіряє, чи виконуються критерії прийнятності пропозиції. І в ідеалі, частина підстав аргументу складається з тверджень, які підтверджують, що ці критерії виконані. Звичайно, пізнанню можуть сприяти або навіть перешкоджати чужі коментарі, натяки, аргументи тощо, тобто (фрагменти) діалогу. Проте власне пізнання відбувається внутрішньо і полягає в перевірці виконання критеріїв прийнятності тези. Чужі розмови тут мають лише роль *спонукання* (або запобігання) до певних перевірок, але вони не *складають* цих перевірок. У принципі, весь процес пізнання може відбуватися — і часто справді відбувається — незалежно від втручання інших людей. (Спостереження, підготовка спостережень, проведення експериментів, отримання інформації від інших людей про їхній досвід і роздуми виходять далеко за межі психічних процесів. Але для придбання відповідного обґрунтованого переконання все це має бути внутрішньо репрезентовано, і правильне рішення про те, що робити з цією інформацією, чи перевіряти і як перетворити її на якесь виправдане переконання, є розумовим процесом.) Все це означає, що лінгвістичний апарат, який відображає пізнання та його епістемічний результат є монологічним, а саме він є певною послідовністю тверджень про те, що достатні критерії прийнятності тези виконуються. І оскільки в центрі епістемологічного підходу є пізнання, це виключає дискусії як основний об'єкт вивчення. Однак на другому етапі аргументи та аргументації можуть бути включені до дискусії. Ядром (раціональної) дискусії є аргументація, тобто. виклад аргументу. Але тоді дискусії розширюються

за допомогою питань, критики, контраргументів (counter-claims), спростування тощо (Див. Lumer 1988, 452-461).

Найважча частина цього обґрунтування полягає в тому, щоб показати, що з концептуальної та систематичної точки зору аргументи передують *аргументації*. Аргументації у певному сенсі мають складнішу структуру, ніж аргументи. Це видно з того факту, що повний опис аргументації має включати деякий опис аргументу, а також має уточнити деякі додаткові змінні (для ситуації, вислову і, можливо, для адресата та мети): людина *s* у момент *t* висловила аргумент «*a*» мовою *L* / сказав «u» (що має значення 'a') з метою переконання *h*. Основні причини для прийняття аргументів як центрального поняття та основного об'єкта вивчення в епістемологічному підході до аргументації такі:

1. «Аргумент» є більш простим поняттям. Можна легко визначити «аргументацію» з погляду «аргументу» і навпаки. (Аргументація — це комплекс мовленнєвих актів, за допомогою яких презентують аргумент. Навпаки, аргумент — це сенс (meaning) фактичної чи можливої аргументації.) Але якщо потім спробувати визначити «аргумент» без використання поняття «аргументація» або, *vice versa* (навпаки), то виявиться, що таке визначення «аргументації» має обхідним шляхом використовувати визначальні умови (defining conditions) «аргументу», тоді як таке ж визначення «аргументу» не має звертатися до визначальних умов аргументації. (Визначення «(дедуктивної) аргументації» повинно мати такий вигляд: «... послідовність мовленнєвих актів, мовлених кимось; ...; один з мовленнєвих актів висловлює тезу, тобто твердження, істинність пропозиції якого аргументатор хоче показати, інші мовленнєві акти висловлюють твердження, чиї пропозиції є істинними, і з них логічно випливає істинність пропозиції тези. Отже, намагатися використовувати «аргументацію» як більш примітивне поняття принаймні незручно.).
2. Існують випадки використання аргументів, незалежно від аргументації. Типове чи стандартне використання аргументів — це їхнє виклад у аргументації, переважно з метою переконання (convincing). Однак, це не єдине їх використання (див. нижче, розділ 4); і в деяких випадках їх використання вони не залежать від аргументації, але не навпаки (через №1).
   2.1. Аргументи є ідеальними формами суб'єктивних обґрунтувань. Вони перераховують умови, які роблять тезу прийнятною, та були перевірені (з позитивним результатом) суб'єктом. Додаткова інформація, що мається на увазі при описі аргументації (хто висловив аргумент і в який час), не має значення для суб'єк-

тивного обґрунтування. Пізнання лімітовано ситуативними обмеженнями. Зокрема, епістемічний суб'єкт, мабуть, пізнав[132] підстави як прийнятні, і він має зрозуміти аргументативне відношення. Але, по-перше, перший аргументатор і час аргументації не є частиною цих ситуаційних обмежень. По-друге, навіть не обов'язково, щоб існував такий аргументатор; епістемічний суб'єкт міг знайти аргумент сам. По-третє, твердження про виконання ситуаційних обмежень не є частиною суб'єктивного обґрунтування. Такі обмеження в основному гарантують, що відповідне пізнання є доступним для епістемічного суб'єкта. Якщо він пізнав тезу в ході аргументації, то відповідні обмеження, очевидно, були виконані; він не повинен додатково перевіряти їх виконання, і немає необхідності включати заяви про їх виконання до суб'єктивного обґрунтування.

2.2. Інший випадок використання аргументів без аргументації — це дослідження (пор. Meiland 1989, 194). Епістемічний суб'єкт намагається розробити логічно коректний та обґрунтований аргумент, який може довести певну гіпотезу. У таких випадках немає аргументатора, який наводить аргументи комусь іншому. І навіть у дуже широкому сенсі суб'єкт не викладає аргументації самому собі. Натомість він будує гіпотетичний аргумент і перевіряє його валідність та обґрунтованість.

Загальна суть цих аргументів на користь наведеного вище твердження про те, що аргументи концептуально та систематично передують причинам, аргументації та обговоренню, така. Епістемологічний підхід до аргументації конструює аргументи з огляду на їх епістемічну функцію як висловлювань, що формулюють те, що має бути (і пізніше було) перевірено для пізнання тези. Це епістемічне ядро в принципі не залежить від аргументації чи дискусії. А, навпаки, це епістемічне ядро також є ядром того, що відбувається в успішній аргументації та дискусії.

4. Інструментальність та функція аргументів

Аргументи — абстрактні сутності, що існують незалежно від суб'єкта, який, наприклад, створив їх або використав. Таким чином, аргументи *як*

[132] Дієслово «пізнати» (cognize) тут означає процес, за допомогою якого здобувається обґрунтоване переконання. Ймовірно, це вираз, який найбільш однозначно характеризує цей процес.

такі не можуть мати мети і були створені як засоби. Є багато аргументів, про які ніхто ніколи не подумає, і є багато аргументів, висловлених кількома людьми, можливо, з цілковито різними цілями. (Аргументи, будучи діями, звичайно, можуть мати цілі. Суб'єкт створює їх з певною метою, і їхня мета знаходиться в суб'єкті (див. Johnson 2000, 168).) Проте аргументи як такі є функціональними об'єктами, інструментами, які мають бути корисні задля досягнення якоїсь мети. Спосіб концептуалізації цього полягає в тому, щоб сказати, що у них є стандартна (або властива їм) функція. «Мати функцію» не означає, що функція має бути виконана. Достатньо того, щоб у разі викладення вихідних даних у відповідній структурі на виході був отриманий відповідний результат. Аргументи мають багато функцій, тобто. відношень «вихідний стан — результат» (input — output relations). Але критерії для добрих аргументів в епістемологічній теорії аргументації було розроблено таким чином, щоб виконувати дуже специфічну, а саме, стандартну функцію (або, точніше, вони призначені для виконання кількох тісно пов'язаних функцій) (Lumer 1991, 99f.).

Стандартний вхід (standard input) аргументів полягає в тому, що один із їхніх мовленнєвих виразів представлений досвідченому в лінгвістиці, неупередженому, уважному та компетентному адресату, який ще не має достатньо обґрунтованої віри в тезу. *Стандартний вихід* (standard output) аргументації полягає в тому, що адресат обґрунтовано вважає, що теза є істинною або прийнятною (або що він має більш обґрунтовану віру в тезу). Стандартна функція, тобто. зв'язок між стандартним входом і стандартним виходом може бути названий «таким, що веде до обґрунтованої віри» або «раціонального переконання» (Lumer 1990, 43 f; 1991, 100).

Ось ще деякі функції, що тісно пов'язані з цією стандартною функцією і все ж таки специфічні для аргументів (див. Lumer 1990, 49f; див. також Blair 2004, 139-141).

1. Аргументи можуть дати *обґрунтовані переконання* (*justified beliefs*) у тому сенсі, що вони є ідеально оформленим змістом обґрунтованої віри (justified belief). У розділі 2. 1 говорилося, що обґрунтована віра набувається шляхом пізнання (cognition) і що вона полягає в тому, щоб повірити в тезу і пам'ятати принаймні риси пізнання, а в кращому разі — згадувати результати окремих перевірок умов прийнятності тези. У разі переконань, отриманих шляхом виведення (inferred beliefs), зміст обґрунтованої віри (теза та ідеальне обґрунтування) збігається з аргументом. Таким чином, вихідними даними (input) функції «презентувати обґрунтовану віру» є пізнання тези, а її результатом (output) — повірити в аргумент, який є певною формою обґрунтованої віри.

2. Аргументатор може поєднувати стандартну і щойно пояснену функцію, переконуючи адресата за допомогою аргументу, який складає зміст його власного обґрунтованого переконання. Цю функцію можна назвати «*передачею обґрунтованого переконання*». Важливим у передачі обґрунтованого переконання є те, що аргументатор не лише повідомляє, у що він вірить, або спонукає адресата вірити в те ж саме, але й передає обґрунтоване переконання. як таке. Адресат набуває таке ж обґрунтоване переконання, яке вже має аргументатор.
3. Аргументи можуть бути використані для автономного (аргументативного) пізнання. Людина попередньо будує аргумент на користь деякої гіпотези, яку він ще не обґрунтовано вважає (в достатній мірі) прийнятною, а потім перевіряє, чи є цей аргумент добрим. Якщо він виявиться хорошим, вона вже усвідомила прийнятність тези. (Чому це так, буде пояснено в розділі 6.).[133]

5. *Інтерсуб'єктивне зміцнення обґрунтованої віри* починається з розкриття своєї обґрунтованої віри шляхом презентації відповідного аргументу певної аудиторії для інтерсуб'єктивної критики. Таким чином, особисте, суб'єктивне обґрунтування оприлюднюється і, отже, може бути вивчене іншими людьми, які можуть виявити помилки або інші недоліки. Якщо його обґрунтоване переконання пройшло це випробування, то людина може бути більш впевненою в ньому (див. Lumer 1988, 448-450).

Інструмент, який виконує свою стандартну функцію, називається «функціональним» (або <таким, що перебуває> «в робочому стані»). Для більш конкретного вираження функціонування аргументів ми тут говоритимемо, що аргумент є «(*аргументативно*) *валідним*». Це не те саме, що логічно валідний. У разі дедуктивних аргументів аргумента-

[133] Тут раціональне переконання (rationally convincing) було взято як стандартну функцію аргументів. І це відображено у термінології, яка використовується надалі. У ньому йдеться про «аргументатора» і «адресата» тощо. Але тут немає жодної проблеми, і нічого, по суті, не зміниться, якщо за стандартну функцію аргументів буде прийнято автономне пізнання. З погляду раціонального переконання, автономне пізнання за допомогою аргументів можна розглядати як обмежуючий випадок, коли аргументатор і адресат суть одна й та сама особа: монолог став розмовою із самим собою. Це можливо, тому що стандарти раціонального переконання, запропоновані нижче, не вимагають, щоб аргументатор уже обґрунтовано вірив у тезу. З погляду автономного пізнання, аргумент, висунутий іншою людиною, є лише гіпотезою для доброго аргументу (інші люди є, так би мовити, евристичними проектами), який потім має бути перевірений на його достовірність. Суть як автономного пізнання, так і раціонального переконання полягає у тому, щоб суб'єкт і адресат, відповідно, перевірили умови прийнятності тези. Тому суть в обох випадках полягає у переконанні себе (див. наступний розділ).

тивна валідність включає логічну валідність, але виходить за її межі. У разі недедуктивних аргументів, аргументативна валідність навіть не включає логічну валідність. Умови, які мають бути виконані для аргументативної валідності, будуть вказані нижче.

Функціональні інструменти можуть використовуватись у різних ситуаціях. Для виконання своїх стандартних функцій вони повинні використовуватися *належним* (*adequate*) *чином*. Зокрема, має бути створений стандартний вхід. Функціональний інструмент, який не використовується належним чином, може бути таким добрим, наскільки це можливо, але при цьому не гарантувати бажаного результату. Якщо ви свердлите бетон, використовуючи свердло, призначене для свердління дерева, то ви не досягнете бажаного результату (але зіпсуєте свердло). Інструкції із застосування повинні містити опис того, як використовувати інструмент для виконання стандартних функцій. Те саме стосується і добрих, (аргументативно) валідних аргументів. На виконання їх стандартної функції, тобто для досягнення раціональної переконливості, вони повинні використовуватися належним чином. Якщо адресат, наприклад, необґрунтовано вважає, що певний засновок є істинним, то аргумент його не переконає, навіть якщо аргумент є (аргументативно) валідним, наприклад, обґрунтований (дедуктивно правильний і з істинними засновками). Отже, умови для аргументативної валідності (тобто для добрих аргументів) мають бути доповнені умовами для адекватного використання аргументів у певних ситуаціях (умови гарного використання). Таким чином, буде два ряди умов для доброї аргументації: умови для добрих (аргументовано обґрунтованих) аргументів та умови для їхнього доброго (відповідного ситуації) використання. Останні умови є інструкціями для використання аргументів.

5. Спосіб функціонування аргументів

У попередньому розділі було пояснено стандартну функцію аргументів (що веде до обґрунтованої віри, раціонального переконання), і було визначено їх стандартний вхід та результат. Що ще треба пояснити, і що дуже важливо з епістемологічної точки зору, то це їхній спосіб функціонування, а саме: як аргументи зі стандартними вхідними даними дають стандартний результат? Як працює раціональне переконання?

Спосіб функціонування аргументів може бути найлегше пояснений для дедуктивних аргументів (див. Lumer 1990, 45-48; 280-281; 1991, 102-104). Щоб виконувати свої стандартні функції, аргументи мають бути ар-

гументативно валідними і повинні використовуватися адекватним чином. Нижче наведено скорочені версії двох відповідних наборів критеріїв.[134]

Аргументативна валідність дедуктивних аргументів:

***DAD**: Домен*: аргумент складається з (1) одного твердження, тези, (2) індикатора аргументу (наприклад, «тому що», «з цієї причини») та (3) набору додаткових тверджень, засновків.

***DA1**. Індикатор*: індикатор вказує, що (1) вся послідовність є аргументом, (2) яке твердження є тезою, та (3) які твердження є засноками.

***DA2:** Гарантія істинності*: (1) пропозиції засновків істинні, (2) і з них логічно випливає пропозиція тези.

***DA3**: Адекватність у принципі*: існує принаймні одна людина, яка обґрунтовано вважає, що посилки прийнятні, але не вірить обґрунтовано у прийнятність тези.

Ситуаційна адекватність дедуктивних аргументів:

***DA4**: Ситуаційна адекватність*: (аргументативно) валідний дедуктивний аргумент відповідає вимогам раціонального переконання адресата тези, якщо дотримуються такі умови. І. Адресат є лінгвістично досвідченим, неупередженим, уважним і розбирається у суті справи. 2. Він знає, що засновки істинні, але не знає, чи є істинною теза.[135] 3. Відношення слідування між пропозиціями засновків і пропозицією тези досить пряме, так що воно може бути легко зрозуміле адресатом.

Як адекватно використовуються валідні аргументи (визначені через вищезгадані умови) призводять до обґрунтованих переконань? Найкоротша відповідь: вони направляють адресата у його пізнання тези. Більш детально і точно описати, що відбувається, можна таким чином: індикатор аргументу інформує адресата, що це аргумент, і вказує, яка його теза. Крім того, індикатор звертає увагу на той факт, що за допомогою цього аргументу адресат, принаймні на думку аргументатора, може пізнати (cognize) прийнятність тези. Адресат тепер може прийняти це запрошення та розпочати дослідження тези та засновків.

---

134 Повні критерії для дедуктивних аргументів наведено у статті (Lumer 1990, 187-189). Ці повні критерії, крім того, що вони є більш точними, зокрема, мають справу також зі спрощеними та скороченими аргументами, такими як ентимеми.

135 Щоб не ускладнювати основне пояснення, тут зазначається, що адресат знає, що засновки є істинними. Звичайно, дедуктивні аргументи можуть починати тільки з прийнятних засновків. У цьому випадку аргумент більше не є достовірним і монотонним, тому необхідно вжити запобіжних заходів, щоб виключити випадки, коли інша інформація адресата спростовує тезу (див. нижче).

Якщо аргумент ясний, то з систематичної точки зору першим кроком цього дослідження є з'ясування епістемологічного принципу, на якому ґрунтується цей аргумент. Усі (аргументативно) валідні аргументи ґрунтуються на ефективному епістемологічному принципі, такому як *дедуктивний епістемологічний принцип*: «пропозиція істинна, якщо вона логічно випливає із істинних засновків», або *принцип виникнення обґрунтованої віри*: «пропозиція є істинною, якщо її перевірка була коректною». Такі епістемологічні принципи є загальними критеріями істинності чи прийнятності широкого загалу пропозицій. Епістемологічний принцип є *ефективним*, якщо дотримання його умов насправді гарантує істинність чи прийнятність відповідної пропозиції, тобто якщо принцип (в основному) призводить до істинних чи правдоподібних висновків. *Принцип одкровення*, «пропозиція є істинною, якщо вона викладена в Біблії», наприклад, не є ефективним. Ефективність епістемологічних принципів залежить від їхнього відношення до визначення істинності аналізованих пропозицій. Що ж до принципу виникнення обґрунтованої віри, це відношення встановлюється перевіркою. «Перевірити» (verify) означає просто встановити (check), чи виконуються умови істинності деякої пропозиції, і показати, що вони виконуються. Необхідно розрізняти різні типи аргументів відповідно до епістемологічного принципу, на який вони спираються. До таких типів аргументів відносяться: дедуктивні аргументи, аргументи походження обґрунтованих переконань, (різні типи) імовірнісних аргументів, практичні аргументи тощо (див. нижче, розділ 7). Більшість людей неспроможна сформулювати епістемологічні принципи. Тим не менш, якщо вони трохи навчені, вони мають інтуїтивне розуміння таких принципів у тому сенсі, що вони знають, яким умовам повинні відповідати аргументи даного типу. [136]Щоб з'ясувати, на який епістемологічний принцип спирається аргумент, необхідно використовувати цей аргумент як порадник до пізнання. Без розпізнавання (принаймні у слабкому, інтуїтивному, щойно поясненому сенсі) засадничого епістемологічного принципу неможливо зрозуміти сенс аргументу. Людина не знає, на які стандарти спирається аргумент, щоб показати, що вони виконані. Індикатор аргументації також іноді вказує на відповідний епістемологічний принцип і тип аргументу. «З цього випливає» може бути таким показником, хоча він не є однозначним, оскільки вказує на дедуктивні висновки, а також на де-

[136] Чим більше людина компетентна у цьому відношенні, тим краще вона може розрізняти різні типи аргументів, і тим точніше вона знає, які саме умови мають бути виконані. Наявність явного знання таких принципів та їх аргументативного використання є однією з ключових якостей доброї аргументації

дуктивні аргументи. На жаль, це рідкісний випадок. Зазвичай адресат повинен з'ясувати епістемологічний принцип на основі семантичних ознак тези і підстав. У повних дедуктивних аргументах, наприклад, концептуальні ознаки (notions) тези вже з'являються в підставах. У повних практичних аргументах теза є оцінним судженням, а підстави складаються з тверджень про ті наслідки, які тягне за собою цінний об'єкт, та їхні відповідні значення.[137]

Як тільки знайдено основний епістемологічний принцип, він може бути використаний як канон для пізнання істинності або прийнятності тези. Адресат тепер повинен перевірити, чи виконуються всі умови істинності або прийнятності тези щодо цього принципу. У разі дедуктивних аргументів це означає перевірку того, (1) чи істинні певні засновки і (2) чи логічно випливає з них теза. Але які засновки? Звісно, засновки, зазначені у підставах аргументу. Якщо аргумент аргументативно валідний і адекватний, адресат може негайно перевірити, чи виконуються ці дві умови, і результат цієї перевірки буде позитивним. 1. Засновки істинні (DA2.1), і адресат знає, що вони істинні (D4.2). Таким чином, виявивши засновки, адресат у кожному випадку негайно впізнає їх як істинні. 2. З засновків логічно випливає теза (DA2.2), володіє лінгвістичним знанням (DA4.1), що включає лінгвістичне володіння логічними операторами. Отже, логічні висновки (implications) і відношення імплікації в цьому аргументі є також достатньо безпосереднім, щоб він міг легко зрозуміти їх (DA4.3). Все це дозволяє адресату відразу перевірити, що теза випливає з посилок, і дійти позитивного результату.

Отже, останній крок пізнання досить простий. Оскільки адресат знає про епістемологічний принцип, він може зробити висновок, що дві умови прийнятності тези виконуються, тому теза має бути прийнятною.

Раніше було сказано, що (аргументативно) валідні та адекватні аргументи спрямовують адресата в процесі його пізнання тези. Це спрямовування складається з кількох дій: уточнення тези, що розглядатиметься, тобто. інформування про те, що ця теза може бути доведена; уточнення епістемологічного принципу, який можна використовувати для пізнання

[137] Відсутність ясності щодо використовуваного епістемологічного принципу одна із великих проблем сучасної практики аргументації взагалі. Щоб удосконалити цю практику, принаймні у важких випадках, слід явно включити відповідний епістемологічний принцип до підстав аргументу. Це означає, що аргументи, що залишилися, будуть містити ці принципи як неявні підстави. Інше рішення, яке передбачає більш очевидні знання про епістемологічні принципи, полягає в тому, щоб вигадувати і використовувати більш специфічні з точки зору типології індикатори аргументу.

прийнятності тези; і уточнення засновків, з яких можна вивести тезу (сам собою епістемологічний принцип, будучи повністю загальним, ще не робить цього). Уточнюючи всі ці речі, аргумент спонукає адресата вивчити, що має бути досліджено визначення прийнятності тези. У (аргументативно) валідному та адекватному аргументі ці уточнення також вибираються таким чином, щоб можна було негайно перевірити, чи дає позитивний результат те, що має бути досліджено. Такий сенс доброї аргументації. Сформульоване надто витонченим і дещо надмірно широким способом, керівництво пізнанням за допомогою доброї аргументації працює приблизно так:

> «Чи хочете ви пізнати прийнятність тези *t*?»
>
> «Так».
>
> «Добре. Пізнання, яке я маю запропонувати, ґрунтується на дедуктивному епістемологічному принципі. Тому, будь ласка, візьміть це як контрольний список! Перша умова в цьому списку має полягати в тому, що посилки є вірними. Отже, ось дані засновки: p_1, p_2, ..., p_n. Будь ласка, перевірте, чи вони вірні!».

(Оскільки ці засновки вибрані правильно, адресат приходить до позитивного результату.).

> «Другою умовою у вашому контрольному списку має бути логічна імплікація. Тому, будь ласка, перевірте, чи випливає теза *t* з p_1, p_2, ..., p_n!

(Оскільки ця імплікація досить пряма, адресат робить це і приходить до позитивного результату.)

> «Тепер ви переконалися, що всі умови вашого контрольного списку прийнятності *t* виконані. Тому тепер, будь ласка, прийміть *t*!

Звичайно, аргументація (зазвичай) не набуває такої явної та трохи розширеної форми. Але сенс мого пояснення того, як вона функціонує, полягає в тому, що звичайний добрий аргумент містить всю інформацію, необхідну для його розширення до такої форми.

Ще один важливий момент цієї концепції про спосіб функціонування аргументу полягає в наступному. Навіть якщо в процесі пізнання прийнятності тези адресата спрямовують, все ж таки в цьому процесі

пізнання він сам робить необхідні кроки. Він використовує епістемологічний принцип як контрольний список, і він перевіряє, чи дотримані його умови. Таким чином він переконується в тому, що теза є прийнятною. А епістемологічний підхід до аргументації пояснює раціональний характер переконання будь-кого шляхом аргументації так: аргументатор переконує адресата, спрямовуючи його у процесі переконання шляхом використання епістемологічних стандартів.

Визначення істини мають на увазі досить конкретні методи (безпосередньої) перевірки обумовленого пропозиції. Для безпосередньої перевірки, наприклад, <істинності> пропозиції *p & q* необхідно перевірити, що *p* <істинно>, і перевірити, що *q* <істинно>. Епістемологічні принципи, хоч і засновано на визначеннях істини, часто набагато менш конкретні і допускають безліч (можливо, нескінченну кількість) непрямих форм пізнання для одного речення. Наприклад, дедуктивний епістемологічний принцип містить екзистенційну кількісну оцінку: «Якщо існує безліч істинних пропозицій $p_1, ..., p_n$, з яких випливає *t,* то *t* істинно». Якщо *t* істинно, то таких множин існує безліч. Для $t = p \,\&\, q$ $\{(p \,\&\, q)$ v r, ¬r$\}$ може існувати така безліч. Але більшість із них є епістемічно доступними, тобто ми не віримо обґрунтовано, що їхні елементи істинні (якщо ми ще не віримо обґрунтовано, що вони є істинними). Отже, що робить добра (в даному випадку дедуктивна) аргументація, так це наступне: вона вибирає одну з цих множин, яка є епістемічно доступною адресату. Епістемологічний підхід до дедуктивної аргументації іноді піддається критиці, оскільки дедуктивна аргументація нібито не може дати нових знань, тому що вся інформація, яка має бути вивчена, випливає з засновків, які вже мають бути прийняті. Звичайно, теза випливає з засновків, а останні — істинні, інакше дедуктивний аргумент не був би (аргументативно) валідним. І адресат вже прийняв засновки, інакше використання цього аргументу було б недостатньо для переконання. Проте адекватна дедуктивна аргументація дає нові знання щодо цієї тези. До аргументації адресат необґрунтовано вірив, що теза є прийнятною (див. DA4.2), але згодом він робить це обґрунтовано. Причина цього полягає в тому, що ми не можемо знати всіх висновків вже набутих обґрунтованих переконань (наші обґрунтовані переконання не є дедуктивно замкнутими). По-перше, існує безліч таких висновків, так що для кінцевого розуму людини фізично неможливо дізнатися їх усі. По-друге, більшість із них не важливі. Адекватна (дедуктивна) аргументація у цій ситуації інформативна у вторинному сенсі: вона каже адресату, що може на основі цієї безлічі засновків пізнати прийнятність тези. Ця вторинна інформація звільняє адресата необхідності самостійно знаходити відповідну безліч заснов-

ків, з яких можна дійти невтішного висновку. Ця вторинна інформація виконує вищезгадану роботу з передачі обґрунтованої віри як такої від аргументатора адресату.

6. Аргументативна валідність та адекватність — синтез об'єктивістського та суб'єктивістського пояснень епістемологічно доброї аргументації

Однією з основних проблем, яку має вирішити епістемологічний підхід до аргументації, є відношення між об'єктивністю та суб'єктивністю аргументації. З одного боку, епістемологічний підхід спрямований на об'єктивне пізнання та істинні переконання: добра аргументація має бути побудована таким чином, щоб, якщо все пройшло гладко, адресат знав, що істинна пропозиція є істинною, або обґрунтовано вірив у те, що прийнятна пропозиція є прийнятною. Добрі аргументи мають гарантувати істинність чи прийнятність тези. І це відрізняє епістемологічний підхід від риторичного: аргумент може бути добрим у цьому специфічному для епістемологічного підходу сенсі, навіть якщо він не переконав (наприклад, тому що адресат був або впертим, або недостатньо уважним, або не довіряв будь-якому засновку), і він може бути поганим у цьому сенсі, навіть якщо він переконав, тому що він був необґрунтовано переконливим (persuasive) (Feldman 1994, 168; Lumer 1990, 29). З іншого боку, згідно з епістемологічним підходом, аргументація призведе до обґрунтованого переконання, керуватиме пізнанням тощо, а це є завданням епістемології. Але пізнання є діяльністю суб'єкта та залежить від епістемічної ситуації суб'єкта. У добрій аргументації є кілька суб'єктивних аспектів.

1. *Епістемічна доступність підстав та висновків*. По-перше, засновки аргументу можуть бути істинними, але адресат необґрунтовано вірить у них, або висновок може бути надто складним для цього адресата. Тоді це не добрий аргумент для переконання цього адресата. Але він може бути добрим аргументом для переконання іншого адресата, який обґрунтовано вважає, що засновки істинні, і, наприклад, більш компетентний у логіці. Тому властивість бути добрим для переконання може бути лише властивістю самого аргументу. Це також залежить від адресата, його епістемічного стану. Аргумент має бути епістемічно доступним для адресата.
2. *Недостовірні епістемологічні принципи*. По-друге, якби ми використовували лише *достовірні* способи пізнання, наші знання були б вкрай обмежені. Ми не могли робити передбачення або емпіричні

узагальнення, ми не могли пояснювати теоретично, або інтерпретувати тексти і робити непрямі докази, або оцінювати наші дії тощо. Таким чином, в аргументації були винайдені та використовуються недостовірні способи пізнання та ефективні, але недостовірні епістемологічні принципи. Це саме собою означає відмову від ідеалу об'єктивності істини, оскільки цей вид пізнання більше не гарантує істину. Крім того, такі недостовірні епістемологічні принципи вирізняються доказовою силою. Тому недостовірний аргумент може бути досить сильним в одній ситуації, наприклад, при зверненні до нефахівців, але надто слабким в іншій ситуації, наприклад, при зверненні до аудиторії експертів із твердженням, яке претендує на науковість. Тож навіть такого роду достатність залежить не так від самого аргументу, як від його використання у цій ситуації. Нарешті, недостовірні епістемологічні принципи неспроможні гарантувати істинності тези, і вони немонотонні: можуть бути різні докази (чи розширений набір доказів), які призводять до суперечливому тези. Звісно, епістемологія надає засоби для вирішення таких конфліктів. Важливим моментом цих рішень для нашого питання є те, що недостовірне пізнання має враховувати усі наявні відповідні обґрунтовані переконання. Однак те, які обґрунтовані переконання існують, залежить не від аргументу, а знову від епістемічної ситуації.

3. *Недостовірні підстави.* По-третє, після того, як недостовірні епістемологічні принципи отримали епістемологічне обґрунтування, ми також повинні розібратися з недостовірно обґрунтованими переконаннями, які виступають як відправна точка аргументації. Доводиться зважати на недостовірні, зокрема, ймовірнісні засновки або підстави, ймовірність яких входить до розрахунку ймовірності тези. Однак з об'єктивної точки зору існують тенденції, схильності та відносні частотності, але немає ймовірностей. Пропозиції або істинні, або хибні, навіть якщо ми не знаємо, що це таке. З іншого боку, вимагати заради об'єктивності від імовірнісних аргументів, щоб, наприклад, засновки з ймовірністю вище 50% були істинними, а ті, які з ймовірністю максимум 50% були помилковими, означало б спотворювати зміст таких аргументів. Такі аргументи призначені саме для адресатів, які не мають достатньої підстави для таких 100% переконань; і обчислення ймовірності таких аргументів тільки починається з ймовірності засновків, не рівних 1 або 0. Таким чином, епістемологічна теорія аргументації повинна також допускати добрі *аргументи* (а не тільки їх використання), які не є об'єктивними в тому сенсі, що вони містять ймовірні засновки.

Ці *дві суперечливі вимоги епістемологічно сприйнятої аргументації* призвели до конкуруючих концепцій доброї аргументації серед поборників епістемологічного підходу: до об'єктивістських (наприклад, Biro 1977; 1984; Siegel 1989; Siegel & Biro 2006) та суб'єктивістських концепцій. (наприклад, Feldman 1994; Sanford 1988; Sinnott-Armstrong 1999) доброї аргументації. Подібні розбіжності існують і серед інших підходів. Конфлікт явно видно у питанні про те, які вимоги різні теорії висувають по відношенню до засновків (від їх істинності до простого прийняття адресатом), або по відношенню до того зв'язку, який має бути між підставами аргументу та його тезою. Тут вимоги варіюються від індуктивної виведення до знову ж таки прийнятності його адресатом.[138]

Про розв'язання цього конфлікту, запропонованого «Практичною теорією аргументації», вже згадувалося вище. Воно полягає у розмежуванні (аргументативної) валідності та ситуаційної адекватності. Валідність аргументу є властивістю аргументу. Вона гарантує, що вимоги об'єктивності виконані. Валідність аргументу повинна мати на увазі, що теза об'єктивно істинна або прийнятна, а це не залежить від суб'єкта. Ситуаційна адекватність, навпаки, є зв'язком між аргументом і ситуацією (яка характеризується переважно обґрунтованими переконаннями адресата в даний момент). Ситуаційна адекватність повинна гарантувати виконання вимог суб'єктивної епістемічної доступності: адресат повинен вже обґрунтовано повірити в підстави аргументу, він має знати епістемологічний принцип, складність логічних відношень має бути адаптована до його логічних здібностей тощо. В раціональному переконанні ці два набори критеріїв мають «логічний» порядок.

Лише аргументативно валідні аргументи можуть бути ситуаційно адекватними. Перш за все має бути гарантована істинність або прийнятність тези, а потім має бути забезпечена епістемічна доступність. Це я пояснив інструментально. Спочатку ми повинні відшукати інструменти, які в принципі підходять для виконання необхідної функції, тобто для яких існує ситуація, в якій вони виконували б цю функцію; і серед них ми потім повинні вибрати ті, які підходять для конкретної ситуації. Відповідно, проблема критеріїв доброї аргументації, які намагаються узгодити лише з одним набором критеріїв, полягає в тому, що вони не віддають належного значення двом різним функціональним ролям двох типів вимог: гарантії прийнятності та епістемічної доступності. При-

[138] Гарний короткий огляд деяких наборів критеріїв, які відхиляються від стандартних, що з'явилися в результаті спроб вирішити щойно розглянуту проблему, дано в Govier 1992, 393f

йнятність не залежить від того, хто її визнає, а епістемічна доступність аж ніяк не гарантується прийнятністю.

Це — основна ідея. Але спосіб функціонування аргументації та взаємодія двох груп критеріїв досі було пояснено лише для дедуктивних аргументів. Дедукція — *достовірний* спосіб пізнання. Тому критерії доброї дедуктивної аргументації повинні мати справу лише з першою суб'єктивною проблемою, тобто. з епістемічною доступністю підстав та висновків (див. вище, DA4.2-3), а не з двома іншими: проблемами, викликаними недостовірними епістемологічними принципами та недостовірними підставами. Якщо хтось хоче визнати недостовірні епістемологічні принципи та аргументи (а я вище стверджував, що це вкрай необхідно), він не може підтримати початкову строгу вимогу об'єктивності для аргументативної валідності, а саме те, щоб вона гарантувала істинність тези, щоб засновки були істинними, і щоб із них із достовірністю випливала теза. Для недостовірних типів аргументів ці вимоги мають бути замінені на слабкіші, щоб аргументативна валідність гарантувала лише прийнятність тези, а саме, принаймні, її ймовірність чи правдоподібність. Дуже важливою особливістю цих слабкіших вимог є те, що через немонотонність недостовірних аргументів навіть аргументативна валідність залежить не тільки від прийнятності конкретних підстав, а й від певної передбачуваної бази даних.

Найважливішими єдиними умовами аргументативної валідності є наступні: I. Епістемологічний принцип, що лежить в основі аргументу, має бути ефективним, тобто (переважно) вести до прийнятних висновків. 2. Наявна база даних може дозволити застосувати кілька епістемологічних принципів або кілька висновків, які призводять до різних висновків, несумісних один з одним. (База даних може, наприклад, містити інформацію про те, що Олена є сорокарічною жінкою і затятим курцем. І вона може містити інформацію про очікувану тривалість життя 40-річних жінок та (іншу) тривалість життя сорокарічних курців жіночої статі.) Епістемологія дає ієрархію епістемологічних принципів та правила для вирішення таких ситуацій. У випадку конфліктів аргументативна валідність вимагає використання найсильнішого епістемологічного принципу або висновку. (У даному прикладі висновок з сильнішими засновками — «О — жінка сорока років і затята курець. Очікувана тривалість життя для таких людей становить 70 років» — є сильнішим висновком.) 3. Група засновків, взятих з бази даних для виведення, повинна бути стабільною в тому сенсі, що вона повинна включати всю (і тільки ту) інформацію з бази даних, яка відноситься до аналізованої тези. Наприклад, додавання додаткових засновків з бази

даних не призведе до інших висновків. (У нас може бути, наприклад, свідчення про те, що Саймон був злочинцем, але у нас є протилежні результати генетичного тестування. У такому разі висновок щодо кращого пояснення повинен включати обидва ці факти до переліку фактів, які необхідно пояснити.) 4. (Більш важливі) ступені ймовірності засновків аргументу повинні бути коректними по відношенню до передбачуваної бази даних. Крім того, для раціонального переконання критерій ситуаційної адекватності вимагає, щоб база даних аргументу була ідентична базі даних адресата, щоб адресат був досвідченим в лінгвістиці, неупередженим, уважним, компетентним тощо.

Хоча аргументативна валідність недостовірних (uncertain) аргументів не є об'єктивною в тому сенсі, що вона не гарантує істини, вона не суб'єктивна в тому сенсі, що аргументативна валідність має відношення до адресата. А саме відношення до адресата, тут було замінено відношенням до бази даних. Це ясно показує, що аргументативна валідність не залежить від суб'єктивних характеристик адресата, а залежить тільки від бази даних, і що ймовірність підстав не залежить від свавілля адресата, а обґрунтована відповідною базою даних, а також епістемологічними правилами. Основна ідея полягає в тому, щоб максимально наблизити аргументативну валідність недостовірних аргументів до об'єктивності в строгому сенсі.

Після того як ми пояснили пропозицію «Практичної теорії аргументації» щодо того, як слід розуміти відношення між об'єктивністю та суб'єктивністю аргументації, ми можемо відстояти цю пропозицію більш надійним способом, порівнявши її з конкуруючими концепціями. Цілком об'єктивне пояснення епістемологічно переконливих добрих аргументів мало б обходитися без будь-якого посилання на епістемічну ситуацію адресата. Таке прояснення, можливо, спрацювало б, якби єдиним способом пізнання була пряма перевірка, яка передбачає, що для кожної пропозиції існує лише один спосіб його пізнання, а отже, однаковий для всіх. Таким чином, не було би великої необхідності пристосування його під конкретного адресата. Проте навіть у такій ситуації знання різних суб'єктів відрізнялися б, і проблема епістемічної доступності все ще потребувала б розв'язання, оскільки одні люди знали б, що засновки істинні, а інші — ні. Але, перш за все, ми маємо набагато більше способів пізнання, ніж пряма перевірка. Є ще непряме та недостовірне пізнання. І це робить певну форму пристосування до епістемічної ситуації адресата набагато більш необхідною. Отже, цілком об'єктивний виклад аргументації неможливий, і існуючі об'єк-

тивні виклади завжди містять деякий розгляд суб'єктивних вимог.[139] Розуміння аргументативної валідності так, як це було зроблено тут, зберігає максимально можливою мірою об'єктивістську ідею гарантування істинності чи прийнятності. Але цей вид валідності має бути доповнений ситуаційною адекватністю.

Якщо в будь-якому випадку необхідно враховувати конкретну епістемічну ситуацію, то суб'єктивістська концепція від самого початку знаходиться в кращому становищі, і prima facie (на перший погляд) очевидно, що «добру аргументацію» слід визначати виключно в суб'єктивних термінах і без будь-якого об'єктивного елемента . Цій лінії слідував Фельдман, визначаючи «добрий аргумент» наступним чином: «Аргумент є добрим аргументом для людини *S*, якщо і тільки якщо (i) *S* має підстави вірити в кон'юнктивний зв'язок всіх засновків аргументу, (ii) *S* має підстави вірити, що засновки «належним чином пов'язані з висновком, і (iii) для *S* аргумент не є спростованим» (Feldman 1994, 179).[140] Умова (iii) — це формула для вирішення проблеми немонотонних міркувань, згідно з якою можуть бути обґрунтовані висновки щодо спірної (contradictory) тези, які мають переваги над розглянутим <видом>. Визначення Фельдмана суб'єктивне тому, що доброякісність аргументу визначається щодо людини.

Незважаючи на ту перевагу, яку *на перший погляд* має суто суб'єктивний підхід, я хочу показати, що він має кілька недоліків, які виникають з того факту, що він не розрізняє аргументативну валідність і ситуативну адекватність аргументів. У випадку аргументу з необмеженим (тобто без ймовірнісної кваліфікації) засновком, *p,* може мати

---

139 У своїй теорії порочного кола Сігел і Біро, наприклад, розрізняють добрий аргумент і його використання в конкретній ситуації, де таке використання може бути безглуздим (Siegel & Biro 2006, кінець 2-го розділу). Це досить близько до розбіжності, що проводиться тут, тобто відмінності між аргументативною валідністю і ситуативною адекватністю.

140 Фельдман пояснює, що «Фельдман пояснює, що «виправдана віра в x» не означає, що людина вірить у x, а лише те, що *x* є обґрунтованим (Feldman 1994, 177).Я думаю, що це пояснення йде в неправильному напрямку, тому що без віри в засновки не було б вже гарантовано епістемічної доступності засновків. Крок від обґрунтування віри до обґрунтованої віри може бути дуже великим, і цей крок часто дуже великий для адресата. З іншого боку, віра у висновок, у те, що аргументація є адекватною, зазвичай набувається лише в ході самої аргументації. Але навіть тут можуть виникнути проблеми щодо того, щоб зробити крок від обґрунтування віри у висновок до обґрунтованої віри в нього. Але це незначний момент, який не впливає на основну різницю між об'єктивним та суб'єктивним поглядом. Тому надалі я ігноруватиму ці проблеми.

місце, що *S* у певний час мав підстави вірити в те, що пізніше виявилося хибним. Зверніть увагу, що, згідно з визначенням Фельдмана, не можна сказати, що аргумент був і є поганим чи хибним, хоча ми зазвичай так говоримо. Ми вважаємо, що аргумент помилковий, хоча ми не знали цього, і він помилковий, тому що засновок *p* помилковий. Наша критика полягає не в тому, що віра в *p* більше не є виправданою, а в тому, що *p* хибно. То чому б не включити істинність засновку *p* до умов доброго аргументу? Тим не менш, ця вимога сама по собі не є суворою, оскільки, можливо, нам слід просто змінити наш спосіб вираження. 2. Визначення Фельдмана коротке і витончене, але з каверзою: воно постійно апелює до епістемології, яка повинна сказати нам (і *S*), коли *S* має підстави вірити в якийсь засновок і в «належні зв'язки» між засновками та висновком. 2.1. Почнемо з останнього пункту: *S* має підстави вірити у такий «належний зв'язок», якщо такий зв'язок існує і якщо *S* визнав його. І потім епістемологія має роз'яснити, що таке «належний зв'язок», наприклад, що логічна імплікація є «належним зв'язком». Але це точно те саме, що зазначено у відповідній умові аргументативної валідності (див., наприклад, DA2.2). Таким чином, (більш-менш) об'єктивні критерії мають бути *десь* вироблені, навіть якщо про це явно не йдеться у визначенні Фельдмана. 2.2. *S* має підстави вірити у ймовірні засновки, якщо (i) ймовірність засновків у відповідній базі даних така сама, як зазначено в цих засновках (і тут епістемологія або, точніше, теорія ймовірностей, повинна пояснити, як слід обчислювати їхню ймовірність) та (ii) якщо *S* визнав це <пояснення>. Проте, умова (i) є саме тим, що сказано за умови аргументативної валідності ймовірнісних аргументів, тоді як умова (ii) є частиною відповідних умов ситуаційної адекватності. Таким чином, знову виникає потреба в об'єктивних умовах. 2.3. Існує дуже багато можливих способів обґрунтовано вірити в необмежені (засновки), щоб перерахувати їх усі. Об'єктивні критерії аргументативної валідності тут можуть лише визначити ціль цих способів. Це — істинність засновків, а вона, своєю чергою, є те, про що йдеться в умовах аргументативної валідності. Однак, це вже дає підставу для критики, якщо мета не була досягнута, незалежно від того, чи мав адресат підставу вірити в засновок. 3. Як це характерно для суто суб'єктивного пояснення, Фельдман пропонує лише єдиний критерій, який не розрізняє аргументативну валідність та ситуаційну адекватність. У кращому разі його визначення, з погляду обсягу, еквівалентне змішанню аргументативної валідності та ситуативної адекватності. (Насправді визначення Фельдмана має

ширший обсяг, оскільки воно включає аргументи з обґрунтованими, але хибними необмеженими засновками (див. вище, пункт 1).[141]

Але в будь-якому випадку, з погляду змісту, воно не розрізняє два рівні доброякісності аргументу: перший, що гарантує прийнятність (істинність, високу ймовірність чи правдоподібність) і другий, що гарантує епістемічну доступність. Це зовсім різні питання. Об'єктивна прийнятність не залежить від пізнаваності та конкретної ситуації. Тільки розрізняючи ці речі, стає зрозумілим, чому добра аргументація є доброю: вона гарантує прийнятність і робить це доступним з погляду епістемології способом. Є ще одна відмінність, яка у нього відсутня, а саме немає різниці між різними типами помилок. Чи є добрим аргумент, який використовувався тільки в невідповідній (wrong) ситуації, але міг би бути адекватно використаний в іншій ситуації? Або ще питання: чи є аргумент поганим сам по собі? Як наслідок, можна спокуситися на якусь грубу форму релятивізму, згідно з яким знання є відносним до суб'єктів. Розмежування валідності та адекватності вибиває дно з цього релятивізму, доводячи, що аргументована валідність не залежить від суб'єкта, і пояснюючи необхідні суб'єктивні частини як епістемічну доступність.4. Але найбільша проблема визначення Фельдмана полягає в тому, що воно не говорить нам про те, що адресат повинен перевірити, щоб з'ясувати, чи є теза істинною або прийнятною, і чи аргумент аргументує те, що він повинен показати. Його критерій не надає жодної допомоги в оцінці аргументів та тез. І він не може цього зробити, тому що об'єктивний аспект доброякісності аргументу у його визначенні не розкритий.

Останній момент має бути розглянутий трохи докладніше, оскільки він спричиняє те, що становить головну перевагу пропозиції, зробленої в «Практичній теорії аргументації», а саме, йдеться про пропозицію здійснити синтез об'єктивного та суб'єктивного поглядів на доброякісність аргументації, що розуміється в епістемологічному сенсі. Ця головна перевага полягає у тому, що об'єктивна частина критеріїв аргументативної доброякісності, тобто умови (аргументативної) валідності, визначає умови об'єктивної істинності або прийнятності тези, і цим вона визначає

---

[141] Можна спробувати дуже простим способом провести екстенсіональне розмежування між аргументованістю та адекватністю у термінах Фельдмана. Можна визначити «(аргументативно) валідний аргумент» наступним чином: *x* є аргументативно валідним аргументом, якщо є особа *s*, для якої *x* є добрим аргументом. Обсяг цього терміну знову набагато більший, ніж обсяг того, що тут визначено як (аргументативно) валідний аргумент. Він, наприклад, включав би величезну кількість дедуктивних аргументів із хибними посилками. Але цей екстенсіональний підхід не вирішує інтенсіональної проблеми.

також те, що повинен перевірити адресат, щоб розпізнати істинність або прийнятність тези. Це означає, що ця (об'єктивна) частина пояснює, чому аргумент добрий, і допомагає при розпізнаванні істинності чи прийнятності тези. Вона також каже, в чому в ідеалі має полягати суб'єктивне обґрунтування чийогось переконання. Збіг цих речей також пояснює, чому перевірка (аргументативної) валідності аргументу у разі позитивного результату передбачає визнання прийнятності тези (див. вище, розділ 4). (Аргументативно) валідний аргумент визначається (відповідними умовами валідності) таким чином, щоб він складався з тверджень, що говорять, що умови прийнятності тези виконані. Якщо перевірка адресатом цих тверджень дала позитивний результат і показала, що ці твердження істинні, він визнав прийнятність тези. Щоб проілюструвати ці моменти на прикладі, знову візьмемо умову DA2.2 для аргументативної валідності дедуктивних аргументів, яка вимагає, щоб з засновків логічно випливала теза. Це саме те, що має перевірити адресат, щоб пізнати істинність тези. Порівняйте це з умовою Фельдмана (ii): «*S* має підстави вважати, що засновки «належним чином пов'язані» з висновком». По-перше, для розпізнавання прийнятності тези адресату немає необхідності перевіряти, чи обґрунтовано він вважає, наприклад, що з засновків логічно випливає теза. Він тільки повинен перевірити, чи випливає з засновків теза. По-друге, щоб з'ясувати, чи має він підставу вірити в логічна імплікація, адресат повинен перевірити, чи випливає теза з засновків. По-третє, оскільки мета запитання, чи обґрунтовано хтось вірить в логічну імплікацію, відрізняється від мети запитання, чи має місце стверджена імплікація, то можуть бути навіть деякі відмінності у відповідних результатах. Навіть якщо хтось, поставивши останнє питання, відновлює вже набуте обґрунтоване переконання (що в дедуктивній аргументації є рідкісним випадком), то це питання пропонує більше, ніж перше, а саме, воно вимагає ще раз перевірити, чи справді має місце імплікація.

Ці переваги стосуються адресата. Крім того, є одна істотна перевага для аргументатора. Умови аргументативної валідності описують структуру аргументу і таким чином є допоміжним керівництвом для побудови добрих аргументів.

Зовсім іншу роль відіграють умови адекватності. Вони переважно мають гарантувати епістемічну доступність аргументу; вони лише вказують передумови для пізнання, а саме коли пізнання може бути здійснено. Якщо аргумент є достатнім (adequate) для переконання адресата, то адресат у змозі здійснити те пізнання, на яке його орієнтував аргументатор, тобто. перевірити, чи відповідають умовам твердження, що відіграють роль доказів (reason-statements), тощо. Якщо аргумент недо-

статній, він просто неспроможний здійснити бажане пізнання. Але щоб зрозуміти прийнятність тези, адресату не треба перевіряти, чи дотримані умови адекватності. Таким чином, він повинен, наприклад, перевірити, чи випливає з засновків теза (ОА2.2, частина аргументативної валідності), але немає необхідності перевіряти, чи є цей висновок досить прямим, щоб його можна було зрозуміти самому (ОА4.3, частина ситуаційної) адекватності). Або він осягає імплікацію, і в цьому випадку він уже усвідомив цю частину умов прийнятності тези, і нічого далі робити не потрібно; або він не осягає її, і в цьому випадку він не може перевірити об'єктивну імплікацію, і твердження, що він не осягає її, не допомагає йому з'ясувати, чи має місце ця імплікація. Простий суб'єктивний виклад епістемологічно переконливих аргументів стирає різницю між цими абсолютно різними вимогами доброї аргументації: між вимогою об'єктивної аргументативної валідності та суб'єктивної ситуативної адекватності.

7. Різні типи аргументів.

Дедуктивні аргументи є єдиною формою достовірних аргументів. (З епістемологічної точки зору їх реконструювали, наприклад, Фельдман (Feldman 1993, 61–80; 94–100) та Лумер (Lumer 1990, 180–209). Як уже говорилося, достовірні знання були б занадто малим базисом для орієнтації у світі. Необхідні недостовірні форми обґрунтованих переконань та аргументів Вони ґрунтуються на епістемологічних принципах, відмінних від дедуктивних, і їх необхідно розмежовувати відповідно до основоположного епістемологічного принципу. Генезис аргументів, у які обґрунтовано вірять, наприклад, ґрунтується на *принципі виникнення обґрунтованої віри*: «Пропозиція істинна, якщо вона була коректним чином перевірена». Епістемологічний принцип загалом встановлює умови, у яких певний тип тези є істинним чи прийнятним. У відповідних аргументах умови конкретизації такого загального принципу для конкретної тези повинні бути дотримані. Наприклад: «Світлофор все ще горів червоним, коли машина *c* рушила з місця. Про це свідчила *s*, яка сама чекала на зелене світло у своїй машині біля *c*.», або <інший приклад>: «У першому столітті після Різдва Христового у деяких італійських рабів, що використовувалися як прості селяни, було лише 30 вільних днів на рік; див. Columella, De re rustica 2, 11,8». Аргументи виникнення обґрунтованого переконання також включають аргументи показань свідків або аргументи від авторитету. Їх суть полягає в тому,

щоб описати або згадати, більш менш повним чином, (i) як хтось пізнав тезу і (ii) як це обґрунтоване переконання було передано аргументатором. Щодо останнього прикладу, то експерт, наприклад, знає, що Колумелла є досить надійним і точним джерелом, римським автором книги про сільське господарство, який мав ферму, і що його робота якимось чином дійшла до нас у ретельно відредагованому стандартному виданні. Таким чином, адресат отримує принаймні деякі шматочки інформації про початкове знання і про його передачу, так що він може його перевірити і побачити, чи воно вірне, тоді як про відсутні фрагменти він повинен зробити ймовірні припущення. Багато таких припущень робить аргументи виникнення обґрунтованого переконання досить слабким виглядом аргументів.

Аргументи виникнення обґрунтованого переконання — це лише перший тип імовірнісного аргументу. Були вивчені їх аргументативна форма (включаючи критерії аргументативної валідності та/або ситуативної адекватності) та епістемологічна сила (Feldman 1993, 216-232; 418; Lumer 1990, 246-260). Іншою особливою формою імовірнісних аргументів, яка була реконструйована з епістемологічної точки зору, є інтерпретаційні аргументи, які намагаються встановити причини відомих фактів і непрямі докази на основі кращого пояснення, даного в теоремі Байєса (див. Lumer 1990, 221-246; Lumer 19). У цих та інших випадках імовірнісних аргументів (наприклад, Korb 2003) базовими епістемологічними принципами є принципи теорії ймовірностей. Фельдамн реконструював деякі статистичні типи аргументів, чиї епістемологічні принципи очевидно засновані на статистиці, і навіть аргументи, що стосуються причинних зв'язків (Feldman 1993, 232-327). З епістемологічної точки зору були також реконструйовані практичні аргументи щодо бажаності станів речей і щодо оптимальних напрямків дій, які перераховують переваги та недоліки об'єкта і намагаються їх оцінити та зважити (Feldman 1993, 351-354; 420; Lumer 1990, 319-433). Останній вид аргументів заснований, серед іншим, на теорії корисності та теорії практичної раціональності як їхніх епістемологічних принципах. З епістемологічної точки зору були також реконструйовані аргументи Паскаля, які базуються на теорії раціонального прийняття рішень і є аргументами в умовах повної невизначеності на користь розгляду тези як істинної (Lumer 1997). Дедуктивні, ймовірні та практичні аргументи є основними формами аргументів і не зводяться один до одного. Інтерпретаційні аргументи та аргументи виникнення обґрунтованого переконання є особливими типами ймовірносних аргументів, тоді як аргументи Паскаля є особливими типами практичних аргументів.

Цей список не претендує на те, щоб бути вичерпним. Для цього обговорення важливими є наступні моменти. По-перше, всі аргументативно валідні аргументи засновані на деякому ефективному епістемологічному принципі і апелюють до цього принципу, який виправданий в епістемології та гарантує істинність чи прийнятність тези завдяки її відношенню до умов істинності тези. По-друге, різні типи аргументів можна розрізняти на основі їхнього основоположного епістемологічного принципу. По-третє, епістемологічні принципи, що використовуються в недедуктивних аргументах, є складнішими, ніж дедуктивний принцип, і тому призводять до складніших форм аргументу, які не можуть бути зведені до дедуктивних аргументів. Перше структурне розширення полягає в тому, що критерії аргументативної валідності всіх невизначених форм аргументації включають посилання на деяку базу даних, яка, відповідно до умов адекватності, повинна бути базою даних адресата. Це означає, що валідність аргументу пов'язана з цією базою даних і не залежить лише від засновків аргументу. Ця функція вже розглядалася в попередньому розділі. Подальше структурне розширення стосується практичних аргументів. Практичні аргументи, як і інші аргументи, повинні направляти адресата до пізнання (епістемічної) прийнятності тези. Ця епістемічна частина практичних аргументів уже призводить до нових ускладнень, тому що об'єкт оціночного судження може мати величезну кількість, можливо, важливих наслідків (consequences) та імплікацій (implications), які ми навіть у принципі всі не можемо оглянути і в які ми не можемо обґрунтовано вірити. Однак практична частина практичних аргументів є ще більш фундаментальним розширенням. У чому полягає ця практична частина? Це пов'язано з практикою: зрештою, віра в тезу (тобто оціночне судження) має певною мірою мотивувати адресата щодо об'єкта цінності, матеріалізувати об'єкт цінності, захистити його тощо, або зруйнувати його, втекти від нього, відмовитися від нього тощо. Адресат може як завгодно сильно і обґрунтовано вірити в тезу, якщо у нього немає такої мотивації, аргумент не став практичним аргументом. Якщо практичні аргументи можуть керувати пізнанням, як і інші аргументи (а саме керувати перевіркою того, чи виконано умови прийнятності тези), тоді практична частина практичних аргументів має бути питанням вибору тези. Адресат може як завгодно сильно і обґрунтовано вірити в тезу, але якщо він не має такої мотивації, аргумент не відбувся як *практичний* аргумент. Якщо практичні аргументи можуть керувати пізнанням, як і інші аргументи (а саме керувати перевіркою того, чи виконано умови прийнятності тези), тоді практична частина практичних аргументів має бути питанням *вибору тези*. Може існувати безліч істинних тез щодо об'єкта або дії, що

розглядається. Всі вони чітко визначені і багато з них пізнавані, тому для них існує аргументативно валідний і адекватний аргумент. Важливою особливістю, яка перетворює один чи лише невелику кількість цих аргументів на практичні аргументи, є те, що їхні тези мають такий зміст, що віра в них породжує відповідну мотивацію. Аргументи та підстави, що відповідають цій мотиваційній вимогі, у практичній філософії були названі «внутрішніми» (див., наприклад, Williams 1979). Однак мотивація є емпіричною, причинно-наслідковою дією. Це означає, що добрий практичний аргумент залежить від мотиваційного складу адресата або, загалом, від людського мотиваційного складу; а критерії аргументативної обґрунтованості та адекватності практичних аргументів мають ґрунтуватися на відповідних психологічних висновках. Цей момент не можна розглядати далі в цій статті. Важливим тут є те, що побудова критеріїв достовірності та адекватності для різних типів аргументів вимагає не лише їх базування на епістемології, але, зрештою, коли справа доходить до практичних аргументів, виходить за межі навіть цієї бази та додатково вимагає свого фундаменту в теоріях практичної раціональності та у психології мотивацій та прийняття рішень.

8. Загальні критерії аргументативно валідних та адекватних аргументів.

Завдяки наведеним вище роз'ясненням має стати зрозумілим загальне визначення «(аргументативно) валідного аргументу», а разом з ним і загальні критерії для добрих аргументів (спочатку в грубій формі, а потім у розширеній і точній формі).

Аргумент x є (аргументативно) *валідним*, якщо (i) існує (загальний) епістемологічний принцип e та критерій c, який є конкретизацією e для тези q <аргументу> x (тому c каже: q прийнятна, якщо дотримані умови c_1, .., c_m), і підстави аргументу відповідають умовам c_1, .., c_m критерію c або деякій їхній частині; (ii) e є ефективним (див. вище розділ 5); (iii) умови c_1, .., c_m критерію c дотримані; (iv) є принаймні одна людина, яка ще не вірить обґрунтовано в тезу і яка, зустрівшись з x, керуватиметься вказівками x з метою пізнати прийнятність тези аргументу.

Центральним моментом цього визначення є те, що підстави валідного аргументу правдиво стверджують, що підстави валідного аргументу правдиво стверджують, що деякі пропозиції, які відповідають усім або частинам конкретизованих умов ефективного епістемологічного принципу, конкретизованого для цієї тези, є істинними. Ось при-

клад однієї з нескінченно багатьох конкретизацій дедуктивного епістемологічного принципу: твердження «Сократ смертний» є істинним, якщо істинним є як 1.1. твердження «всі люди смертні», так і 1.2. твердження «Сократ — людина», і якщо 2. з цих двох пропозицій випливає, що «Сократ смертний». У повсякденних аргументах опускаються два з трьох можливих засновків, які зводяться до одного: «Сократ смертний, тому що він є людиною».

Аргумент є валідним у цьому сенсі, якщо хтось або вірить у нього, або вважає його валідним.

Валідний аргумент *достатній* (adequate) для раціонального переконання слухача *h*, якщо *h* ще недостатньо переконаний (not sufficiently convinced) у тезі аргументу, якщо *h* принаймні неявно знає основний епістемологічний принцип, якщо *h* обґрунтовано вірить у те (це означає, що *h* розпізнає саме в цей момент), що умови конкретизації *c* істинні, якщо *h* здатний додати найважливіші відсутні умови прийнятності, якщо аргумент досить сильний (strong) для цілей *h*, і якщо *h* не має відповідних знань про тезу, яких немає в базі даних, що передбачається в цьому аргументі.

Для різних типів аргументів мають бути розроблені більш специфічні визначення, що ґрунтуються на відповідних епістемологічних принципах. Такі визначення набагато корисніші для практики аргументації. Однак їхня розробка тут вийшла б за рамки цієї статті.[142] Решта цього розділу містить більш точні версії щойно введених загальних умов.

x є *валідним аргументом* (тобто аргументом у вузькому значенні) =

АО: *Область визначення*: *x* — це трійка $<r^o, i, q>$,, що складається з:
АО.1: множини r^o суджень / тверджень $r_1, r_2, \ldots, r_n$,
АО.2: індикатора аргументу *i* та
АО.3: судження *q*;

$r_1, r_2, \ldots, r_n$ (компоненти r^o) називаються «підставами для *q*», а *q* називається «тезою аргументу *x*».

[142] Я визначив деякі конкретні типи аргументів в іншому місці: дедуктивні аргументи (Lumer 1990, 187 -189), інтерпретаційні аргументи (на краще пояснення) (Lumer 1990, 237 — 244), аргументи щодо генези обґрунтованої віри (Lumer 19) , практичні аргументи для оцінних суджень (Lumer 1990, 362-366), аргументи Паскаля для теоретичних положень за умов невизначеності (Lumer 1997, 339).

A1: *індикатор аргументу*: *i* вказує, що *x* є аргументом, що r_1, ..., r_n підстави, а *q* — теза аргументу *x*. Крім того, можу вказати тип аргументу, тобто. епістемологічний принцип, на якому ґрунтується аргумент.

A2: *Гарантія прийнятності*: існує епістемологічний принцип *e* та критерій *c* для прийнятності, що відповідає наступним умовам:

A2.1: *Ефективний (епістемологічний) принцип*: цей епістемологічний принцип є ефективним; а також

A2.2: *Конкретизація (принципу)*: критерієм *c* є конкретизація принципу *e* для тези *q* (тому *c* каже: '*q* прийнятна, якщо c_1,..., c_m'), і підстави r_1, ..., r_n — судження, що стверджують, що принаймні частини умов (c_1, c_2, ..., c_m , при $m \geq n$) критерію *c* виконана (ці підстави можуть мати ймовірнісну форму і посилатися на базу даних наступним чином: r_i = 'ймовірність b_i при базі даних $d \in p_i$'); а також

A2.3: *Істинні підстави*: всі умови (c_1, c_2, ..., c_m) критерію *c* виконані.

A3: *Адекватність у принципі*: *x* виконує стандартну функцію аргументів; тобто існує суб'єкт *s* і час *t*, для яких вірно: **A3.I:** суб'єкт *s* на момент *t* є компетентним у лінгвістиці, відкритим, розбірливим <у предметі обговорення> і не знає достатньо вагомого обґрунтування тези *q*; а також **A3.2:** якщо в момент часу *t* аргумент *x* викладено суб'єкту *s* і *s* уважно стежить за цим викладом, це призведе до того, що *s* обґрунтовано повірить у те, що теза *q* є прийнятною. Цей процес пізнання буде відбуватися наступним чином: *s*, використовуючи *e* і *c*, перевіряє ще раз, серед іншого, ці умови (між c_1, c_2, ..., c_m) для встановлення прийнятності тези *q*, які, як стверджується, дотримуються для r_1, r_2 , ..., r_n, тим самим приходячи до позитивного результату.

x є *аргументом* (у широкому сенсі, що включає невалідні аргументи) =

A4.0: *Область визначення*: область визначення така сама, як і у валідних аргументів.

A4.I: *Валідний аргумент*: *x* є валідним аргументом, або

A4.2: *Аргументом, що здається валідним*: існує людина *s* і час *t*, коли *s* вірить або (явно чи неявно) дотримується думки, що *x* є валідним аргументом.

Валідний аргумент *x достатній* (adequate) для раціонального переконання адресата *h* (слухача) у час *t* у тезі (*q*) аргументу *x*, якщо виконується умова А5:

А5: *Ситуаційна адекватність*:

А5.1: *Раціональність адресата*: адресат *h* (під час *t*) є лінгвістично компетентним, неупередженим, таким, що розбирається у справі та не має достатньо сильного обґрунтування для тези *q*. А також

А5.2: *Аргументативне знання* (*адресата*): **А5.2.1:** Адресат *h* у час *t* знає принаймні неявно, епістемологічний принцип *e*, що лежить в основі аргументу *x*; **А5.2.2:** у час *t* він (*h*) може виробити критерій прийнятності *c* (який є зазначеним у *x*) завдяки своєму знанню принципу *e*, якщо йому викладені всі підстави ідеальної версії *x*. А також

А5.3: *Прийняття підстав*: адресат *h* під час *t* обґрунтовано вірить, що пропозиції c_1, c_2, ..., c_m вірні, при цьому c_1, c_2, ..., c_m є кон'юнктами антецедента критерію прийнятності *c* (зазначеного в *x*) . А також

А5.4: *Експліцитність*: якщо стверджується, що у підставах аргументу *x* виконані не всі умови (c_1, c_2, ..., c_m) критерію прийнятності *c* (що вказані в *x*), то адресат *h* у час *t* може додати найважливіші умови прийнятності. А також

А5.5: *Достатня аргументативна сила*: **А5.5.1:** Критерій с прийнятності (зазначений у *x*) разом із суб'єктивними ймовірностями <віри> адресата (h при t) в те, що умови *c* виконуються, забезпечують достатньо високий ступінь вірогідності тези (*q* аргументу *x*) — достатньо високий відповідно до бажання адресата (*h* при *t*); **А5.5.2:** у випадку немонотонного аргументу база даних адресата *h* під час *t* не містить відповідних обґрунтованих переконань, які не включені в базу даних, що передбачається аргументом.

9. Обґрунтування епістемологічного підходу до аргументації

Епістемологічний підхід до аргументації, у специфічній формі «Практичної теорії аргументу», був достатньо роз'яснений, щоб бути тепер обґрунтованим. Епістемологічний підхід тут характеризується певною

концепцією стандартної функції аргументів: привести адресата аргументу до обґрунтованої віри. Найважливіші конкуруючі визначення <функції аргументації> такі:

1. **Риторичний підхід:** мета чи функція аргументації полягає у тому, щоб умовити адресата, тобто. змусити прийняти тезу чи посилити його віру у прийнятність тези. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958, 5; Hamblin 1970, 241; див. також Blair & Johnson 1987, 48).
2. **Консенсусний підхід:** метою чи функцією аргументації є консенсус, тобто досягнення загального переконання (Habermas 1981 I, 48) або — у термінах Ван Емерена та Гроутендорста — «подолання розбіжностей у думках» (van Eemeren & Grootendorst 198) *et passim* (і у різних місцях); Eemeren *et al*., 1996, 275; van Eemeren & Grootendorst, 2004,5; 56). Консенсусні підходи в основному розглядають дискусії як основний об'єкт дослідження (Ван Емерен і Гроутендорст також використовують термін «аргументація» в основному в цьому сенсі). Якщо зосередитись на аргументативному аспекті таких дискусій, основна відмінність між консенсусними та риторичними концепціями аргументації полягає в тому, що відповідно до першого підходу добра аргументація вимагає, щоб аргументатор повірив в те, що він говорить, тобто щоб він прийняв аргумент загалом для себе, а в риторичних теоріях цього не вимагається.

Обґрунтування епістемологічного підходу полягає у різних його перевагах:

1. **Більше істин:** він виробляє добрі аргументи як інструменти, які спрямовують людей до набуття обґрунтованого переконання. Якщо такі аргументи використовуються належним чином, то в результаті адресат не лише переконаний у чомусь новому, а й обґрунтовано переконаний у цьому. Звідси випливає, що це переконання є прийнятним: воно є істинним, або принаймні правдоподібним або ймовірно істинним. Це гарантується тим, що воно спирається на епістемологічні принципи, які виправдовуються їх конкретним відношенням до визначення істинності відповідних тез. Також істинні (а часто правдоподібні) переконання допомагають орієнтуватися у світі й вибирати найкращий спосіб дій; вони набагато корисніші, ніж хибні переконання. Ми можемо досягти наших цілей, тому що ми обґрунтовано переконані в тому, якими є наслідки наших дій. Ми також можемо вибрати найкращу мету та засіб, тому що ми обґрунтовано довіряємо їхнім наслідкам і тому, якою мірою вони відповідають нашим критеріям добрих цілей та дій. Крім того, прийняття недостовірних аргументів розширює коло пізнаваних пропозицій до

ступеня, необхідного та достатнього для вирішення практичних питань. Це відбувається завдяки використанню ризикованих процедур, які все ж таки ефективні. Звичайно, як наслідок, результатом навіть епістемологічно доброї аргументації може бути хибне переконання. Але через те, що вони ґрунтуються на епістемологічних принципах, рейтинг істинних чи правдоподібних переконань серед усіх практично важливих переконань, що випливають із аргументації, розробленої на основі епістемологічного підходу, є найвищим, який лише доступний для людей. У будь-якому разі, він набагато вищий, ніж рейтинги аргументації, розробленої відповідно до риторичного чи консенсусного підходу, оскільки в цих підходах відсутній будь-який прямий зв'язок з умовами істинності.[143]

2. **Накопичення знань.** Переконання, придбані шляхом аргументації, побудованої на основі епістемології, доповнюються їх відповідним обґрунтуванням. Це робить джерела переконань доступними для пошуку та містить інформацію про силу обґрунтування. Як наслідок, у випадках суперечливих переконань можна відмовитися від того переконання, яке має слабше обґрунтування, а разом з ним і від інших переконань, що залежать від виправленого переконання тощо. Усе це призводить до процесу заміни хибних переконань істинними або щонайменше статистичного збільшення показника істинних переконань. Це має місце, тому що недостовірні епістемологічні принципи мають інтегрувати повну базу даних людини в одну послідовну картину, яка, через зростання цієї бази даних, виключає все більше і більше спрощених інтерпретацій, які були сумісні лише

[143] Деякі консенсусні чи риторичні підходи (Перельман, Габермас, Тиндейл (1999, наприклад, 117-120) приймають «переконання універсальної аудиторії» чи «універсальний консенсус» як критерій для істини чи конкретної властивості аргументації. 1. Основна проблема, з якою стикається ця пропозиція полягає в тому, що в ній відсутній зв'язок з реальними визначеннями та критеріями істини. Чому консенсус повинен мати якесь відношення до того, який світ? 2. Фактичний універсальний консенсус, за загальним визнанням, ніколи не існував. Навіть якби він існував, консенсусні теорії істини не могли б його пояснити. Але найочевиднішим поясненням було те, що цей консенсус залежить від пізнання істини, тоді як «істина» має бути визначена незалежно від консенсусу. 3. Якщо універсальної згоди ніколи не було і не буде, апелювати до неї можна лише де-юре (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958.41), тобто вимагаючи, щоб щодо відповідної пропозиції було досягнуто універсального консенсусу. Але щоб встановити те, що має знайти загальну згоду, знову потрібні незалежні критерії. І, звичайно, вони мають бути алетичними та епістемологічними. (Для більш широкої критики особливо пропозиції Габермаса див. Lumer 1990, 291-296.)

з меншою базою даних. Це означає, що епістемологічно організований процес набуття переконань є кумулятивним. Нічого з цього не стосується аргументації, розробленої на основі риторичної чи консенсусної теорії, оскільки жодна з них не прив'язана до кумулятивної системи зміни знань. Навіть якщо вона дозволяє змінювати переконання, ці зміни не пов'язані з істиною; тому іноді хибні переконання будуть замінені істинними, але набагато частіше хибні або істинні переконання будуть замінені хибними.

3. **Зручність використання як суб'єктивне обґрунтування:** епістемологічно сформульовані аргументи являють собою ідеальну форму пропозиційних суб'єктивних обґрунтувань. Тому суб'єкти можуть безпосередньо зберігати аргумент як виправдувальну частину свого обґрунтованого переконання.
4. **Передача обґрунтованих переконань.** Побудована на основі епістемологічного підходу аргументація аргументатора, адресована іншій людині, передає обґрунтоване переконання як таке.
5. **Точка зору людини, яка шукає істину.** Епістемологічний підхід створює аргументи з точки зору адресата, який хоче перевірити прийнятність тези. Він перевіряє підстави, щоб з'ясувати, чи вони досить сильні для раціонального прийняття тези. Епістемологічна теорія аргументації виробляє критерії такого дослідження. (Див. Feldman 1994, 175; Lumer 1991,98; Meiland 989,194.) Таким чином вона підтримує раціонального та незалежного суб'єкта. Риторичні підходи, навпаки, мають тенденцію використовувати адресата як знаряддя, вселяючі переконання, які не мають переваги бути пов'язаними з істиною і які обирає аргументатор, виходячи зі своїх особистих міркувань. А теорії консенсусу пов'язують кожного суб'єкта з думкою інших людей, не пропонуючи жодної епістемічної переваги.
   5.1. Побічним ефектом сприйняття точки зору адресата є те, що відповідні аргументи також придатні для монологічного використання, для з'ясування істини, винайдення гіпотетичних аргументів тощо.
6. **Точні критерії для оцінки аргументів:** Епістемологічний підхід забезпечує (або принаймні має на меті надати) точні критерії для оцінки аргументів відповідно до їхньої епістемологічної цінності. Ці критерії можна використовувати для розробки аргументів, а також для прийняття рішення щодо них. Теорії консенсусу, навпаки, не можуть нічого запропонувати в цьому відношенні; вони надають лише процедурні правила. А риторичні підходи або пропонують лише класифікації аргументів без точних приписів, або пропонують рецепти, які перетворюють адресата на знаряддя.

Це обґрунтування не лінгвістичне, а практичне, точніше, інструменталістське — і це є причиною назви «Практична теорія аргументу». Воно не звертається до загальноприйнятого чи «істинного» сенсу «аргументу» чи «аргументації», а перераховує інструментальні переваги об'єктів, визначених раніше. Це обґрунтування не виключає, що ми також можемо розробити, наприклад, риторичну теорію переконливого мовлення, і що в певних ситуаціях з інструментальної точки зору було б краще, а з моральної — законно використовувати інструменти, вироблені такою теорією, тобто. добре побудоване і риторично переконливе мовленнєве мислення, наприклад, когось, хто намагається переконати будь-якого терориста здатися, але вважає, що найефективніші засновки, які він міг би використати і які виходять із плутаних переконань терориста, є хибними. Однак, хоча ці риторичні інструменти матимуть й інші переваги, вони не матимуть перелічених вище переваг.[144] Однак, хоча ці риторичні інструменти матимуть інші переваги, вони не матимуть перерахованих вище.

Незважаючи на цей ліберальний погляд на ці різні типи інструментів та підходів, треба пояснити деякі пріоритети. По-перше, осмислені з епістемологічної точки зору аргументи переважають і повинні переважати в більшості сфер нашого життя. Вони переважають, звичайно, в науці, але також і в політичних рішеннях, судах і повсякденному житті, тому що тут ми зацікавлені в істині та пошуку кращих рішень. І такі аргументи сприяють цьому набагато краще ніж, наприклад, проста риторика (див. переваги 1 і 2). По-друге, навіть якщо хтось просто має намір змусити адресата повірити в якусь пропозицію, звичайно, епістемологічно осмислені аргументи також можуть виконати цю роботу. Однак іноді проста риторика може бути кращим інструментом для досягнення

144 Я бачу набагато менше місця для консенсусної теорії «аргументації», яка розуміється не на кшталт епістемології. (Консенсуалізм, що розуміється в дусі епістемології, може, наприклад, прагнути до аргументовано обґрунтованого консенсусу як засобу інтеграції соціально розподіленого знання та мінімізації помилок пізнання, підвищуючи тим самим свою раціональну впевненість у висловлюванні. Я розробив такий підхід у Lumer 1988). У не-епістемологічних дискусіях, спрямованих на досягнення консенсуса, кожен учасник, як розумна людина, сам по собі має прагнути обґрунтованої віри і, отже, міркувати аргументовано. З іншого боку, він не має цього робити щодо інших учасників — інакше ми мали б цілком епістемологічно побудовану дискусію. Я не бачу функції, яка б відповідала таким дискусіям. Або вони перетворюються на риторичну концепцію, відмовляючись від консенсусу та допускаючи стратегічну поведінку. Або вони перетворюються на епістемологічну концепцію, відмовившись від ліберальності аргументів і вимагаючи, щоб в обговоренні висувалися лише епістемологічні аргументи.

цієї мети. Але навіть у цьому випадку риторичний успіх часто паразитує на валідній аргументації, оскільки адресат має нечітке враження, що його переконали раціонально. По-третє, з історичного погляду терміни «аргумент» і «аргументація» використовувалися в тому значенні й для тих видів мовлення, які пов'язані з істиною. Епістемологічний підхід до аргументації розвиває це більш менш смутне розуміння. Таким чином, поняття, визначені цим підходом, мають бути поняттями «аргументу» та «аргументації», а не, наприклад, об'єктами, визначеними у риторичних чи консенсусних підходах. Звичайно, можна було б змінити значення цих термінів без особливої шкоди, тому що це другорядне питання, яке не змінює поняття та цінності об'єктів. Однак це було б розривом із лінгвістичною традицією.

Подяки: Я хотів би подякувати Тоні Блера, Ральфа Джонсона та Крістофера Тіндейла за їх дуже цінні коментарі до цієї статті.

Література / References

Biro, John I. (1977). Rescuing 'Begging the Question'. *Metaphilosophy* 8: 257-271. -. (1984). Knowability, Believability, and Begging the Question. A Reply to Sanford. *Metaphilosophy* 1'5: 239-247.

Biro, John I., Harvey Siegel (2006): In Defense of the Objective Epistemic Approach to Argumentation. Forthcoming in: *Informal Logic, 26.*

Blair, 1. Anthony. (2004). Argument and Its Uses. *Informal Logic* 24: 137-151.

Blair, J. Anthony, Ralph H. Johnson. (1987). Argumentation as Dialectical. *Argumentation* 1:41-56.

Eemeren, Frans H. van, Rob Grootendorst. (1984). *Speech Acts in Argumentative Discussions. A Theoretical Model for the Analysis of Discussions Directed towards Solving Conflicts of Opinion.* Dordrecht; Cinnaminson: Foris.

Eemeren, Frans H. van, Rob Grootendorst (2004). *A Systematic Theory of Argumentation. The pragma-dialectical approach* Cambridge: Cambridge University Press.

Eemeren, Frans H. van, Rob Grootendorst, Francisca Snoeck Henkemans, *[et af.]. (1996). Fundamentals of Argumentation Theory. A Handbook of Historical Backgrounds and Contemporary Developments.* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Feldman, Richard. (1993). *Reason and Argument. 2nd Edition.* Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall 1993; 1999.

Feldman, Richard (1994). Good Arguments. In: Frederick F. Schmitt (ed.): *SocialiZing Epistemology. The Social Dimensions of Knowledge.* Lanham, MD: Rowman & Littlefield. Pp. 159-188.

Govier, Trudy. (\ 992). What is a Good Argument. *Metaphilosophy* 23: 393-409.

Habermas, JUrgen. (1981). *Theorie des kommunikativen Handelns. Band 1: Handlungs-rationalitat und gesellschaftliche Rationalisierung.* Frankfurt: Suhrkamp.

Hamblin, C[harles] L[eonhard]. (1970). *Fallacies.* London: Methuen.

Johnson, Ralph H. (2000). *Manifest Rationality. A Pragmatic Theory of Argument.* Mahwah, NJ/London: Lawrence Erlbaum.

Korb, Kevin B. (2003). Bayesian Informal Logic and Fallacy. *Informal Logic* 23: 41-70.

Lumer, Christoph. (1988). The Disputation. A Special Type of Cooperative Argumentative Dialogue. *Argumentation* 2: 441-464.

Lumer, Christoph. (1990): *Praktische Argumentationstheorie. Theoretische Grundlagen, praktische Begriindung und Regeln lVichtiger Argumentationsarten.* Braunschweig: Vieweg.

Lumer, Christoph. (1991): Structure and Function of Argumentations. An Epistemological Approach to Determining Criteria for the Validity and Adequacy of Argumentations. In: Frans H. van Eemeren *ret al]* (eds.): *Proceedings of the Second International Conference on Argumentation. Organized by the International Society for the Study of Argumentation (ISSA) at the University of Amsterdam, June 19-22, 1990.* Pp. 98-107. Amsterdam: SicSat.

Lumer, Christoph. (1992). Handlungstheoretisch erklärende Interpretationen als Mittel der semantischen Bedeutungsanalyse. In: Lutz Danneberg; Friedrich Vollhardt (eds.): *Vom Umgang mit Literatur und Literaturgeschichte. Positionen und Perspektiven nach der «Theoriedebatte* «. Pp. 75-113. Stuttgart: Metzler.

Lumer, Christoph. (1995). Der theoretische Ansatz der Praktischen Argumentationstheorie. In: Harald Wohlrapp (ed.): *Wege der Argumentationsforschung.* Pp. 81-101. Stuttgart-Bad Cannstatt: frommann-holzboog.

Lumer, Christoph. (1997). Practical Arguments for Theoretical Theses. *Argumentation* 11: 329-340. -. (2000a). Reductionism in Fallacy Theory. *Argumentation* 14: 405-423.

Lumer, Christoph. (2000b). Argumentationstheorie und Logik. In: Geert-Lueke Lueken (ed.): *Formen der Argumentation.* Pp. 53-71. Leipzig: Leipziger Universitatsverlag.

Lumer, Christoph. (2003). Interpreting Arguments. In: Frans H. van Eemeren; J. Anthony Blair; Charles A. Willard; A. Francisca Snoeck Henkemans (eds.). *Proceedings of the Fifth International Conference of the International Society for the Study of Argumentation.* Pp. 715-719. Amsterdam: SicSat.

Meiland, Jack W. (1989). Argument as Inquiry and Argument as Persuasion.

Argumentation 3: 185-196.

Perelman, Ch[aim], L[ucie]. Olbrechts-Tyteca (1958). *La nouvelle rhétorique. Traite de I 'argumentation.* 2 vol. Paris: Presses Universitaires de France.

Sanford, David H. (1988). Begging the Question as Involving Actual Belief and Inconceivable Without It. *Metaphilosophy* 19: 32-37.

Siegel, Harvey. (1987). *Relativism Refuted.* Dordrecht: Reidel.

Siegel, Harvey. (1989). Epistemology, Critical Thinking, and Critical Thinking Pedagogy. *Argumentation* 3: 127-140.

Sinnott-Armstrong, Walter. (1999). Begging the question. *Australasian Journal of Philosophy* 77: 174-191.

Tindale, Christopher W. (1999). *Acts of Arguing. A Rhetorical Model of Argument.*

Albany, NY: State University of New York Press.

Williams, Bernard. (1979). Internal and External Reasons. In: Ross Harrsion (ed.): *Rational Action. Studies in philosophy and social science.* Pp. 17-28. Cambridge; London: Cambridge U.P. Reprinted, e.g., in: Elijah Millgram (ed.): *Varieties of Practical Reasoning.* Pp. 77-97. Cambridge, MA.; London: MIT Press 2001.

II.
«КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ» — ДЖЕРЕЛО ТА КОМПАНЬЙОН ЕПІСТЕМОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ПРИКЛАДНА ЕПІСТЕМОЛОГІЯ: ПЕРЕМІЩЕННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ФІЛОСОФСЬКИЙ ЛАНДШАФТ[145]

Марк Е. Баттерсбі

Вступ

Однією з найважливіших подій у сучасній філософії став інтерес до застосування філософії до сучасних проблем. Спочатку це сталося випадково, як це було у філософських міркуваннях стосовно різних моральних проблем, таких як аборти та сортування пацієнтів відповідно до системи пріоритетів. Але що більш важливо, це було пов'язано зі створенням таких прикладних дисциплін, як прикладна етика (і підпорядкованих дисциплін, таких як професійна етика) і Критичне Мислення або неформальна логіка.[146] Хоча

[145] Battersby, Mark E.: Critical Thinking as Applied Epistemology. Relocating Critical Thinking in the Philosophical Landscape. In: Informal Logic 11 (1989). S. 91-100. — Reprinted in: Mark E. Battersby; Sharon Bailin: Inquiry: A New Paradigm for Critical Thinking. Windsor, Ontario (Kanada): Windsor Studies in Argumentation 2018: 2-20.

[146] «Критичне мислення» — більш загальний термін, який використовується для предмета, який я хочу обговорити, а «неформальна логіка», як і назва цього журналу, — це термін, який широко використовується у філософських колах. Хоча ці терміни при використанні часто взаємозамінні, я думаю, слід зазначити, що для більшості педагогів неформальна логіка (аналіз та оцінка аргументів у повсякденному дискурсі) є підмножиною критичного мислення. Часто вважають, що критичне мислення включає не лише аналіз та оцінку аргументів, а й творче мислення та навички вирішення проблем. Воно також передбачає позитивне ставлення до неупередженості та застосування неформальної логіки та навичок вирішення проблем у повсякденному житті. Критичне мислення у своєму найбільш повномасштабному вираженні можна розглядати як ідеал освіти, дуже схожий на традиційний

більшість філософів, мабуть, не поставили б під сумнів моє твердження щодо важливості розвитку прикладної етики, вони могли б поставити під сумнів це твердження, оскільки воно стосується неформальної логіки.

Але я думаю, що це було б помилкою. У цій статті я буду стверджувати, що зв'язок критичного мислення з філософією цілком може бути таким же продуктивним для філософського розуміння, як і прикладна етика, і, як наслідок, критичне мислення заслуговує на таку ж філософську увагу, як і прикладна етика.

«Неформальна логіка» — назва, яка зазвичай використовується у філософських колах для опису критичного мислення. Проте вона має тенденцію приховувати зв'язок критичного мислення з філософією. Критичне мислення не є «випадковим» родичем логіки, як це випливає з назви. Воно, швидше, є значною спробою застосувати багато ідей філософії і особливо епістемології до загальних питань про те, у що нам слід вірити. Що робить критичне мислення «критичним», так це часто негативний вплив на переконання, що виникає в результаті застосування епістемологічних норм до загальних проблем і суджень. Бо саме епістемологічні норми, а чи не правила логіки становлять філософське ядро критичного мислення. На жаль, цю діяльність було названо і, отже, неправильно витлумачено неформальною логікою. Найкращою назвою була б «прикладна епістемологія», яка вказує на зв'язок із філософською спадщиною та паралель із прикладною етикою. Справді, розумно очікувати, що критичне мислення породить стільки ж цікавих проблем епістемології, скільки прикладна етика дала етики.

Немає нічого нового в твердженні, що теоретичне ядро критичного мислення слід розглядати як епістемологію. Чудова стаття Гарві Сігеля (1985) викладає цей випадок досить красномовно, і МакПек (1981) зробив подібну думку. Аргумент дуже простий. Більшість тверджень,

---

ідеал громадянина, що раціонально мислить, в гуманітарних науках. У цій статті я збираюся зосередитися на тому аспекті критичного мислення, який представляє основний інтерес для філософів, тобто. на неформальній логіці, і не тільки тому, що вона представляє інтерес для філософів, але тому, що це основна концепція, від якої залежить поняття критичного мислення. Оскільки я рекомендую змінити термінологію, то проблема термінології стає складною. З цієї причини я використатиму «Критичне Мислення» (Critical Thinking) (велика літера «С» і заголовна літера «Т»), щоб позначити «Критичне Мислення» в його найширшому сенсі і «критичне мислення» без заголовних літер як синонім « неформальної логіки». У довгостроковій перспективі я б порекомендував замінити термін «неформальна логіка» на «ужиткова епістемологія» і зберегти «критичне мислення» (з або без великих літер), щоб охопити ширше коло проблем.

які критичні мислителі хочуть розглянути, не є дедуктивно підтвердженими їхніми доказами, а підкріплені доказами, які «гарантують» або виправдовують віру. Вирішальне завдання для критично мислячих людей полягає в тому, щоб сформулювати норми, які можна використати для обґрунтування добре підтверджених переконань і критики тих, які такими не є. Хоча я трохи конкретизую цей аргумент, я насамперед зацікавлений у тому, щоб привернути увагу філософів до цінності, яку дослідження критичного мислення має для епістемології. Я роблю це, наполягаючи на аналогії прикладної етики та ілюструючи значні епістемологічні труднощі, які критичне мислення вже виявило, як, наприклад, проблеми, пов'язані з посиланням на авторитет.

Нездатність критичного мислення привернути до себе увагу цієї філософської дисципліни пояснюється, я думаю, частково її історією та частково її новизною. Займемося спочатку її історією.

Критичне мислення виникло спочатку як «навчальна дисципліна». Говард Кахане (Howard Kahane), якому можна віддати належне за початок цієї діяльності, пояснив, як його до цього підштовхували студентські вимоги щодо необхідності створення курсу неформальної логіки, які були характерні для шістдесятих років. Для багатьох філософів неформальна логіка залишається чимось, що слід вшанувати та включити до навчальної програми як те, що збереглося від шістдесятих років, і як те, що дає підстави студентам, щоб їх внесли до списків студентів вісімдесятих років. Внаслідок цього, а також тієї ролі, яку відіграють вступні курси критичного мислення, філософи розглядають цей курс як допоміжний курс (service course), як, по суті, коректив ний курс, але рідко як предмет з цікавими проблемами, гідними вивчення та дослідження.

Я думаю, що це неправильне ставлення до критичного мислення. Прикладна етика виникла у ті ж «шістдесяті», але тепер переросла в дисципліну, яка має свої численні журнали та підрозділи. Це сталося тому, що ті, хто почав серйозно «застосовувати» таке розуміння етики, мали, як вони думали, філософію, яка показала, що їх теоретичне розуміння не відповідало складності багатьох реальних життєвих ситуацій. У результаті виникла необхідність у розробці теорії, що відводить центральне місце процесам і проблемам застосування знань, вивчення яких поступово набуло свого життя.

Важливими наслідками цього усвідомлення стали новий акцент на правах в етичній та політичній літературі, посилення скептицизму щодо значення утилітаризму для вирішення етичних проблем, незважаючи на його проголошену ним самим практичність, та загальне усвідомлення того, що більшість труднощів, пов'язаних із застосуванням етичних

норм, полягає у тлумаченні норм при їх застосуванні. У більш широкому розумінні фактичні зусилля щодо вирішення нагальних моральних дилем або принаймні щодо надання керівних вказівок для вирішення моральних проблем призвели до більш глибокого розуміння моральних міркувань і пожвавлення етичної теорії, прикладом чого є такі журнали, як «Філософія та зв'язки» із громадськістю».

Від критичного мислення очікується багато чого. Існують не тільки разючі паралелі між відношенням, яке пов'язує критичне мислення з епістемологією, та відношенням, яке прикладна етика має до традиційної етичної теорії, але вже є проблеми, з якими стикаються викладачі критичного мислення, здатні вплинути на епістемологію. Обговорення цих проблем стане другою підставою для моєї тези.

Щоб розвинути свої твердження про паралелі між прикладною етикою та критичним мисленням, я повинен спочатку дати докладніший опис того, як я бачу ситуацію в етиці. Згодом я покажу, як ця категоризація етики може бути застосована до епістемології для висвітлення відносин між критичним мисленням та традиційною епістемологією.

Ця паралель та її значення для критичного мислення

1. Етика

Етику можна розділити на три підлеглих області (виявляючи традиційний ентузіазм філософів до тричастинних розмежувань): метаетика, нормативна або теоретична етика та прикладна етика. Лекційні курси та тексти часто поділяються таким чином: такий підрозділ етики є відносно несуперечливим.

1.1 Метаетика. Окрім аналізу основних етичних концепцій, метаетика досліджує природу та основи етичних знань, зокрема питання про те, чи існує етичне знання.[147] Труднощі, що виникають при створенні

[147] Я вважав, що це твердження не проблематичне, але коментатор моєї статті заперечив проти цього. На підтримку я цитую наступне твердження з класичного вступу Вільяма Френкена до етики: «[Метаетика] ставить і намагається відповісти на логічні, епістемологічні чи семантичні питання, такі як: Яке значення чи використання виразів є (морально) правильним чи «добрим»? Як можуть бути сформульовані або обґрунтовані етичні та оціночні судження? Чи можуть вони бути обґрунтовані взагалі? Яка природа моралі? У чому різниця між моральним та неморальним?» (Frankena, p. 5, також див. p. 96 і Brandt, p. 7)

міцної основи для положень етики, привели багатьох філософів і навіть більше студентів першого курсу до висновку, що єдиною розумною позицією є певний скептицизм або релятивізм. Аргументи за та проти скептицизму та релятивізму, натуралізму та інтуїціонізму та взагалі аргументи про природу етичного дискурсу відносяться до метаетики.

1.2. Нормативна, чи теоретична етика. Нормативна етика, на відміну від метаетики, передбачає, що є деякі етичні знання, які потрібно набути (або що є, принаймні більш-менш гарні відповіді на етичні питання) і що ці знання зазвичай виражаються у вигляді деякого принципу чи набору основних принципів. чи норм. Завдання філософа в цій галузі полягає в тому, щоб знайти ці принципи, сформулювати їх і показати, що це ті принципи, які має прийняти будь-яка морально мисляча людина.

Нормативна етика має тенденцію поділятися на два основні підходи: консеквенціалізм та деонтологізм. Консеквенціалізм, як випливає з його назви, вважає, що правильність чи неправильність дій повністю залежить від їхніх наслідків. Деонтологізм (deon (гр.) = обов'язок) заперечує це твердження, наполягаючи у тому, що деякі дії є правильними чи неправильними незалежно від своїх наслідків. Головними представниками цих підходів є, відповідно, утилітаризм та кантіанство. Обидві школи намагалися показати, що такий підхід до етичного мислення дає правильний результат реальних моральних ситуаціях. Тим не менш, вони особливу увагу приділяли суперечкам про уявні проблеми та уявні експерименти, деякі з яких зовсім дивні. Більш практичний підхід зайняв Джон Роулс. Його недавня спроба обґрунтувати етичні норми у процесі прийняття рішень, використовуючи «завісу невігластва», є чудовим прикладом нормативної етики.[148]

1.3. Прикладна етика. У той час як філософи явно були стурбовані застосуванням етичних теорій до практичних питань протягом багатьох століть, то поява підлеглої дисципліни, присвяченої цьому питанню, має недавню історію (vintage).

Початкова мета прикладної етики полягала в тому, щоб використовувати ідеї та принципи нормативної етики, щоб висвітлити чи навіть вирішити проблеми сучасної дискусії з питань моралі, такі як аборт та розподіл обмежених медичних ресурсів. Але це було метою прикладної етики, практична неадекватність багатьох традиційних моральних теорій і труднощі їхній інтерпретації призвели до розробки нових підходів, заснованих на досліджуваних проблемах. Отже, відмінність між

---

148 Rawls, A Theory of Justice. Oxford. 1999. В этом тексте он также немало пишет о прикладной этике.

прикладною етикою та нормативною етикою є не концептуальною, як відмінність між метаетикою та нормативною етикою, а скоріше відмінністю фокусу. Прикладна етика фокусується спочатку на етичній проблемі, а потім — на етичній теорії. Для прикладної етики проблема передовсім полягає в тому, щоб спочатку з'ясувати, які морально правильні дії будуть відповіддю на таку ситуацію, а потім — які принципи етичної теорії є правильними.

Звичайно, багато великих етиків писали про повсякденні проблеми. Як, наприклад, Кант у своїх лекціях чи Мілль у п'ятому розділі «Застосування» свого трактату «Про свободу» (1859). При цьому вони займалися прикладною етикою, але вони відрізнялися від сучасних представників прикладної етики тим, що ці їхні зусилля були швидше чимось другорядним, а не їхньою головною справою.

Візьмемо проблему абортів. Можна почати з теорії загального права життя, а потім подумати над тим, як застосувати її до плоду. Або, як роблять різні мислителі, можна почати з проблеми розуміння того, які існують морально значущі відмінності (якщо такі є) між плодом, скрипалем, що вмирає, людиною-овочем і зиготою.[149] Цей підхід, згідно з яким «проблема стоїть на першому місці», є одночасно захоплюючим та цікавим. Одним із наслідків цього підходу стало зростання усвідомлення <важливості> проблеми інтерпретації етичних норм у процесі їх реального застосування. Очікується, що в результаті цих зусиль можуть з'явитися нові нормативні теорії. Хоча вони можуть, грубо кажучи, потрапляти в один із нормативних таборів, все ж таки акцент на реальних проблемах гарантує, що ці теорії будуть пов'язані з багатою фактичною базою звичайних і незвичайних проблем повсякденного життя.

Це не так крок до застосування філософії, яку хвилює прикладна етика, як зворотна реакція, яку породжують ці спроби застосування «етичних теорій». Привертаючи увагу до труднощів інтерпретації та неадекватності існуючих нормативних теорій, і ставлячи філософів у становище, де потрібно приймати рішення, прикладна етика стала натхненницею ренесансу у сфері етичної рефлексії.

Слід згадати ще одну відмінність. Існує етика навіть поза прикладної етичної теорії, тобто. Існує етичне буття. Я не розглядаю як прикладну етику прийняття індивідуальних етичних рішень, які стосуються, наприклад, того, чи робити аборт у конкретному випадку. Так, це випадки застосування етики, але не подія в галузі прикладної етики. З

[149] Це, звичайно, посилання на глибоку статтю Дж. Дж. Томсона «Захист абортів».

іншого боку, в тій мірі, як хтось критикує етичне рішення на підставі неправильного застосування етичних норм (на відміну від фактичної та логічної помилки), то це здається мені діяльністю, що здійснюється в рамках прикладної етики, хоча і прикордонної для прикладної етики . Важливість цієї відмінності стане зрозумілою, коли я обговорюватиму прикладну епістемологію. Отже, як же вищезгаданий поділ етики відноситься до відповідного поділу в епістемології?

2. Епістемологія

В епістемології немає чітко встановленої трихотомії, але я можу запропонувати один варіант, безпосередньо аналогічний етичному.[150]

2.1 Метаепістемологія. По-перше, є метаепістемологія. Це те, що більшість філософів розуміють під загальним терміном «епістемологія»: дослідження центральних понять знання та основ теорії пізнання.[151] Метаепістемологія займається насамперед епістемічним дискурсом, і вона також може призвести до скепсису щодо можливості знання. Її цілями є аналіз епістемологічного дискурсу, проілюстрований постійними зусиллями виявити відсутні інгредієнти в традиційному аналізі знання як обґрунтованої, істинної віри (проілюстровано в головоломках Геттьє).[152] Мені незрозуміло, чому її не назвали метаепістемологією.

Цей промах породив ілюзію, що метаепістемологічні проблеми є центральними питаннями епістемології як <наукової> дисципліни.

---

150 Коментатор більш ранньої версії моєї статті привернув мою увагу до статті Річарда Брандта (Richard Brandt) в «Енциклопедії філософії» (Encyclopedia of Philosophy), в якій проводяться аналогічні паралелі між метаетикою і тим, що він також називає метаепістемологією, і нормативною етикою та епістем хоча він не згадує про прикладну етику і, зрозуміло, не згадує про прикладну епістемологію.

151 Ганс Гансен (Hans Hansen) запропонував до моєї уваги в 1982 році статтю Вільяма П. Алстона (William P. Alston), в якій говориться те ж саме: «Сучасна епістемологія була значною мірою пов'язана з концептуальними і методологічними основами предмета <дослідження> — в зокрема, з поняттями знання, достовірності, базових знань, обґрунтування тощо. Іншими словами, значною мірою вона була пов'язана з метаепістемологією, а не з предметною (substantive) епістемологією, не з питаннями про те, що ми знаємо, як ми це пізнаємо і як пов'язані між собою різні частини наших знань.

152 Gettier, Edmund L. Is Justified True Belief Knowledge? In: *Analysis*, Vol. 23, Issue 6, 1963, pp. 121–123 (посилання перекладача — С.С

2.2. Нормативна епістемологія. Нормативна епістемологія[153] є менш чітко визначеною областю, але є ряд елементів, які є специфічними для неї. Як і нормативний етик, нормативний епістемолог передбачає, що є рішення заперечень, що висуваються скептиками, і починає формулювати те, що становить правильну основу знання. Як каже Брандт: «[Нормативний епістемолог] ... намагався дійти прийнятних універсальних епістемологічних тверджень, які використовуватимуться як стандарти в оцінці конкретних тверджень» (Brandt, p. 6). У той час як метаепістемологія вивчає ту роль, яку «обґрунтоване переконання» відіграє в процесі аналізу поняття знання, нормативна епістемологія прагне сформулювати епістемологічні норми, які визначають типи та кількість доказів, які необхідно мати для досягнення «обґрунтованого переконання».

Тут ми виявляємо традиційні суперечки між раціоналістами та інтуїціоністами, з одного боку, і емпіриками, і натуралістами, з іншого боку, які нагадують суперечки кантіанців та утилітаристів. Ці різні епістемологічні погляди навіть мали ту саму географічну орієнтацію, яку ми бачили в етичних дебатах, в яких європейці віддають перевагу раціоналізму та інтуїціонізму (і кантіанство), а англо-американці — емпіризму і натуралізму (і утилітаризм).

Здається, що заняття філософією науки (і її розділами) займає проміжне положення. Вона частково належить до нормативної епістемології, частково прикладної епістемології. Грунтуючись на тому, що в даний час використовується в реальній практиці вчених, вона, як нам здається, природно відноситься до прикладної епістемології, але її витоки лежать в прагненнях раціоналістів і емпіриків відшукати для науки основу, не намагаючись обгрунтувати її фактичними методами, якими користуються вчені. Наприклад, є щось напрочуд раціоналістичне в методах Мілля, яких мало турбує реальна наукова практика. Останнім часом філософія науки приділяла більше уваги тому, як вчений оцінює твердження, а це більше схоже на те, що відбувається в прикладній етиці і, отже, ближче до прикладної епістемології.

2.3. Прикладна епістемологія. Я розглядаю прикладну епістемологію як першу спробу застосувати ідеї нормативної епістемології до повсякденного пізнання. Ця діяльність значно більшою мірою передбачає використання нормативних епістемологічних поглядів (наприклад, на ту роль, яку усунення конкуруючої гіпотези грає в заснованому на

[153] Алстон (Alston) характеризує її як «предметну епістемологію» (substantive epistemology), тоді як Брандт описує її як «епістемологію у власному сенсі» (epistemology proper) (Brandt, p. 6).

науковому знанні захисті твердження щодо причинних зв'язків), ніж «логічні принципи». Під час навчання критичного мислення ми, серед іншого, пропагуємо епістемологічні норми. І я думаю, що ми опинилися в більш сприятливому становищі, ніж ті, хто вперше вирішив застосувати нормативну етику.

Описуючи, наприклад, ту роль, яку відіграє усунення конкуруючих гіпотез, ми можемо роз'яснити нашим студентам важливі факти про те, як вчені набувають знання, і дати їм корисні практичні правила для оцінки повсякденних суджень про причинно-наслідкові зв'язки. Добре встановлена різниця між питаннями про те, як робляться наукові відкриття і як вони укорінюються (established), має багато корисних паралелей у повсякденному житті.

Як уже вказувалося, в даний час прогрес у філософії науки значною мірою став результатом уваги до того, як вчені отримують свої знання про світ. Це сприяло релятивізму (визнання того, що наукові погляди на світ мають свою основу в культурних умовах, в яких наука розвивалася), але в той же час воно дало розуміння, яке вплинуло на працюючого вченого (пор. тих вчених, на яких вплинув Карл Поппер). Ці пізніші ідеї знаходяться на межі нормативної/прикладної епістемології.

Спроба Юма показати, що твердження про чудеса можуть бути спростовані апріорі, є гарним, хоч і суперечливим, прикладом спроби застосувати прикладну епістемологію. Подібні спроби застосування епістемології часто робляться в журналі *The Skeptical Inquirer*. Цей журнал, незважаючи на те, що він часто займається прямим фактичним спростуванням тверджень щодо паранормальних явищ, також фокусується на епістемологічних дослідженнях, таких як питання про те, чи це твердження фальсифікується. Це приклади використання нашого розуміння епістемології для висвітлення та критики сумнівних тверджень, заснованих на повсякденних знаннях, і паралелі, пов'язані зі спробою застосувати етичні принципи до сучасних проблем прикладної етики.

Остання паралель, на яку я хотів би звернути увагу, це паралель між тим, що робить прикладна епістемологія, та застосування епістемології. Наприклад, у прикладній етиці ми маємо справу з абортом загалом. При застосуванні етики ми приймаємо рішення щодо правильності конкретного аборту. За аналогією в прикладній епістемології ми можемо мати справу з питаннями, що стосуються ролі, яку відіграє усунення конкуруючих гіпотез при обґрунтуванні тверджень про причинно-наслідковий зв'язок, а не з питанням, чи має та чи інша конкретна гіпотеза бути відкинута і чи була відкинута. З іншого боку, як і у випадку прикладної етики, критика конкретного епістемологічного погляду як такого, що

суперечить фактичним даним, у рамках прикладної епістемології є законною діяльністю.[154]

Але моє завдання полягає не просто в тому, щоб провести паралель між критичним мисленням та прикладною епістемологією, а в тому, щоб використовувати цю аналогію на підтримку твердження про те, що проблеми, якими займаються представники критичного мислення, мають важливе філософське значення. Зокрема, спроби застосувати епістемологічне розуміння до практичних проблем виявляють низку труднощів, притаманних епістемології.

3. Деякі наслідки для нормативної епістемології

Наприклад, одним із найбільш очевидних фактів про те, як насправді набувають знання, є сильна опора на авторитет. Більшість того, що ми знаємо, ми знаємо тому, що хтось сказав нам. Це не відповідає традиційному акценту на розум чи досвід як основу знання. Який стан теорії апеляції до авторитету? Навряд чи така існує.[155]

Але є й інші, ще глибші проблеми. У той час як великі зусилля витрачаються на те, щоб спробувати вирішити, що ще є у знанні, крім обґрунтованої істинної віри, мало часу витрачається на пошук достатнього

---

154 Харві Сігел, критикуючи більш ранній варіант цієї статті, стверджував, що на такі етичні питання, як «Що мені слід робити?», відповідає нормативна етика, а на питання «У що нам слід вірити?» нормативна епістемологія не відповідає. Отже моя аналогія була проблематичною. Мені здається, що це заперечення не враховує складності обох видів питань. Очевидно також, що міркування, що базуються на фактах, відіграють роль більшості етичних рішень, і вони не є об'єктами етичного дослідження. Очевидно також, що спостереження, математика та формальний логічний висновок відіграють роль у наукових дослідженнях, і вони не є об'єктами епістемологічної рефлексії. Але в тій мірі, якою лікар неправильно застосовує етичні норми або концепції (можливо, через їхнє недостатнє обґрунтування), він піддається критиці з позицій етики, і вона може бути справедливо здійснена у статті з прикладної етики. Одночасно, тою мірою, якою учений використовує епістемологічні норми при обґрунтуванні своїх тверджень, як застосування, так і зміст цих норм можуть бути справедливо поставлені під сумнів епістемологами, незалежно від того, є вони прикладними чи ні

155 Після того, як я написав це, я прочитав статтю Джона Гардвіга (John Hardwig), яка є чудовим першим кроком до пояснення ролі, яку авторитет грає у науковому знанні. Згодом я написав статтю «Оцінка тверджень експертів: критичне мислення та посилання на авторитет», в якій зроблено спробу розробити теорію апеляції до авторитету

обґрунтування того, щоб можна було переконання (belief) вважати підставою для претензії на знання. Можна припустити, що загалом мало що можна сказати про правила, які вказували б, який доказ (evidence) буде достатнім обґрунтуванням для переконання, щоб він став підставою для претензії на знання, бо на це питання повинні відповісти теорія ймовірностей або внутрішньо дисциплінарні норми. Але, звичайно, саме з таким питанням ми стикаємося щодня, і такі питання не завжди потрапляють під «юрисдикцію» якоїсь дисципліни. Чи достатньо у мене доказів, щоб віддати наказ, дійти ділового рішення, подати скаргу тощо? Чи можу я сказати «я знаю», що він зробив це на підставі доказів, які я маю?

Схожа проблема виникає під час розгляду фактичної готовності людей претендувати на знання. Здається, що наша готовність претендувати на знання чогось є принаймні частково функцією того, що поставлено на карту, а саме слабшого обґрунтування, що є достатнім для вирішення питань меншої важливості. Я можу сказати, що «я знаю, що ви приходите в п'ять» просто на підставі того, що ви мені кажете, поки я не виявлю, що моє життя залежить від того, чи я правий. Цей момент пов'язаний з поглядом Остіна, згідно з яким твердження про знання було певною мірою перформативним (Austin, 1979). Але твердження Остіна — описове, метаепістемологічне твердження. Питання, яке б поставила прикладна епістемологія, звучало б так: коли розумно взяти на себе відповідальність за свою претензію стверджувати, що ви знаєте?

Це — важливі епістемологічні питання. Питання, які мали бути розглянуті філософами, і питання, які отримують великий імпульс, коли хтось намагається застосувати епістемологію до проблем повсякденного життя. Ці проблеми здаються мені досить просторими (rich), щоб виправдати створення нової галузі досліджень. Перш ніж ми зможемо просунути викладання критичного мислення за межі вступу до поточних курсів, ці питання слід зробити предметом глибокого, теоретичного вивчення.

4. Приклади прикладної епістемології

Може здатися, що прикладів необхідності прикладної епістемології не так багато, як прикладів практичних проблем, що вимагають прикладної етики. Зокрема, медицина, мабуть, пропонує достатньо моральних проблем, щоби підтримувати роботу легіону прикладних філософів. Але нам не потрібно далеко ходити, щоб знайти аналоги для прикладної епістемології. Юриспруденція — яскравий приклад однієї з професій, де виносять передбачувані фактичні твердження та оцінюють у світлі

неявних та явних епістемологічних норм. Наприклад, широко використовується різницю між фактом і думкою, яка, як показав Перрі Уедл, пов'язана з труднощами (Perry Weddle 1985).

Теорія рішень теж тією мірою, якою вона включає розгляд раціонального переконання як основу дій, також включає питання прикладної епістемології. Наприклад, питання про застосування відповідного принципу прийняття рішень 2-го порядку (тип 1 або тип II) до питання про те, чи слід вірити твердженню на основі доказів, які надто слабкі для підтримки твердження про знання, є прикладною епістемологією. Прекрасний приклад такого застосування саме таких принципів можна знайти у знаменитій статті Вільяма Джеймса «Воля до віри» (1896).

Прекрасним прикладом тексту, в якому критичне мислення виходить за межі основних інструкцій, є книга Рональда Гіра «Розуміння наукового мислення». Він розробляє досить складний погляд на основи наукового пізнання і намагається спрощеним, але теоретичним шляхом пояснити людям, як застосовувати цей підхід до (1) теорій у природничих науках, таких як фізика, (2) до теорій у науках, що базуються переважно на статистичних даних, таких як епідеміологія та соціологія, та (3) до творів літератури популярного характеру, таких, наприклад, як «Колісниця богів» Данекіна. Це дуже похвальне підприємство, і через те, що воно явно базується на теоретичній основі, його робота перевершує інші роботи, такі як «Наука і безумство» (Science and Unreason), які є більш поверхневими.

На мій погляд і, можливо, нинішній погляд Гіра надто мало уваги приділяється тій ролі, яку відіграє наукова спільнота в оцінці та створенні наукових знань. Але хоч би якими були труднощі з його особливим підходом, студенти справді багато чому навчаються завдяки цьому ретельному та значною мірою нематематичному підході до науки. Вони розробляють досить чіткі процедури для оцінки статистичної інформації і набувають вагомих підстав відхиляти популярну міфологію, подібну до міфології Данекіна. Для прикладного епістемолога головний інтерес (grist) становлять труднощі та проблеми.

Інший гарний приклад прикладної епістемології — це той, на який я вже посилався. Йдеться про критику Юмом чудес. Юм стверджує, що жодні емпіричні докази чи свідчення не можуть бути достатніми для того, щоб спростувати принципову неймовірність будь-якого оголошеного дива. Він також наводить багато історичних свідчень, що стосуються помилок людей щодо чудового та незвичайного. А його аргумент проти можливості обґрунтування тверджень про чудеса на основі фундаментальних епістемологічних міркувань є взірцевим прикладом прикладної епістемології. Це не означає, що його аргумент є безперечним. Він є не

застосуванням добре встановлених епістемологічних норм відповідно до деякого алгоритму, а скоріше аргументом, який зосереджується на певному наборі суджень і, використовуючи епістемологічні міркування, підтверджує скептичну позицію щодо такого роду тверджень.

Ще одним прикладом застосування епістемологічних міркувань могло б стати використання стандартів статистичної значущості, особливо у різних соціальних науках. Статистики встановили, що стандарт ssd.05 є мінімальним стандартом претензії на «наукове» знання. Щоб роз'яснити це, мені потрібно торкнутися трохи передісторії. Основна проблема у тому, як визначити значення статистичних даних, зібраних шляхом відбору. Всі ми читали, що опитування Геллапа зазвичай допускають довірчий інтервал ± 0,3% (19 разів із 20). Це твердження Геллапа означає, що відсоткова частка всього населення, що дотримується певної думки, буде в межах ± 0,3% від будь-якого відсотка, отриманого в результаті опитування Геллапа, 19 разів з 20 (тобто в 95% випадків). Ми можемо тоді сказати, що ми знаємо (чи принаймні, що ми обґрунтовано віримо), що діапазон у популяції становить X ± 3%. Ми можемо сказати це, тому що правило 95% було прийнято як норму статистичної значущості для більшості статистичних цілей. Наприклад, студентів, які вивчають вступ до статистики, вчать, що у типовому опитуванні Геллапа зміни у популярності політика (статистично) значимі, лише якщо вони перевищують ± 0,3%.

Але чи є це слушним критерієм? Чому ми не готові сказати, що хоча існує 95% ймовірності того, що розбіжність думок в рамках популяції, згідно з результатами Геллапа, розподілено в межах ± 0,3%, існує, скажімо, 75% ймовірності того, що вона знаходиться в межах 1 %. Зрештою, скільки речей у житті достовірні на 95%? Чи всі наші твердження про знання (твердження про значущість) повинні відповідати критеріям достовірності на 95%? Моя мета полягає не в тому, щоб відповісти на це питання, а в тому, щоб запропонувати його як ще одну ілюстрацію тих епістемологічних тверджень, які не обов'язково розглядаються в якійсь дисципліні і заслуговують на філософські роздуми.

5. Прикладна епістемологія та інші аспекти критичного мислення

Слід визнати, що багато з того, що ми зазвичай викладаємо на уроках критичного мислення, є чимось попереднім стосовно викладання прикладної епістемології, і, як наслідок, поняття та навчальний план критичного мислення передбачає набагато ширше коло навичок та норм, ніж ті, що використовуються в прикладній епістемології. Звісно, ми маємо навчити аналізу аргументації до того, як ми почнемо навчати того, як її оцінювати, а для деяких студентів це важливе завдання. Якщо сту-

денти не можуть розпізнати дедуктивні висновки та їх значущість, то цьому теж треба вчити. Але ми вчимо аналізу, щоб навчити оцінку, тому здається справедливим розглядати прикладну епістемологію як основну дисципліну навчання критичного мислення. 5. Прикладна епістемологія та інші аспекти критичного мислення

Слід визнати, що багато з того, що ми зазвичай викладаємо на уроках критичного мислення, є чимось попереднім стосовно викладання прикладної епістемології, і, як наслідок, поняття та навчальний план критичного мислення передбачає набагато ширше коло навичок та норм, ніж ті, що використовуються в прикладній епістемології. Звісно, ми маємо навчити аналізу аргументації до того, як ми почнемо навчати того, як її оцінювати, а для деяких студентів це важливе завдання. Якщо студенти не можуть розпізнати дедуктивні висновки та їх значущість, то цьому теж треба вчити. Але ми вчимо аналізу, щоб навчити оцінку, тому здається справедливим розглядати прикладну епістемологію як основну дисципліну навчання критичного мислення.

Крім того, існують види діяльності, пов'язані з критичним мисленням, які не є ні оцінкою, ні аналізом. Це такі види діяльності, як розв'язання проблем, творче мислення, теорія аргументації і, в деяких випадках, навіть етичний аналіз. Майже всі практикуючі <критичне мислення> також вважають, що формування такої навички доцільно як важливий компонент будь-якого курсу критичного мислення. Жодна з цих тем не є, очевидно, (прикладною чи іншою) епістемологією, хоча мені знову здається, що всі вони спрямовані на те, щоб навчити студентів використовувати відповідні епістемологічні норми у своєму житті. Мета творчого мислення (латеральне мислення тощо), безумовно, полягає в тому, щоб допомогти людям перейти від звичних і неправильних переконань до істинних або принаймні краще обґрунтованих переконань.

З іншого боку, спокуса багатьох державних шкіл застосувати «креативне мислення» як центральний напрямок викладання критичного мислення виглядає значною мірою помилковою. І хоча цю проблему було добре розглянуто у цьому журналі (див. Sharon Bailin, 1987), аргументація на користь центрального місця прикладної епістемології є здоровою корекцією цих тенденцій.

6. Резюме

Ці зауваження дещо умоглядні, але вони припускають деякі можливості, що випливають із дослідження прикладної епістемології, навіть можливості теоретичних розробок у галузі нормативної епістемології.

Уявлення про критичне мислення як прикладну епістемологію пов'язує його з його власною теоретичною дисципліною та відкриває можливості двосторонніх відносин між теоретичною та практичною сторонами цієї дисципліни. Це підхід, який буде корисним для обох сторін. Якщо це так, то у нас попереду багато цікавої та захоплюючої роботи. І (майже) зайве говорити про те, що ми маємо багато роботи в плані навчання. Ми повинні не тільки допомогти нашим студентам покращити своє критичне мислення, а й допомогти нашим колегам зрозуміти важливість критичного мислення/прикладної епістемології як філософської дисципліни.[156]

Література/References:

Austin, 1. L. (1979), «Other Minds» in *Philosophical Papers* (3rd ed.), Urrnson, J. 0., and Warnock, G. J. (eds.) Oxford: Oxford University Press. pp. 77-116.

Alston, William P. (1978), «Meta-Ethics and Meta-Epistemology.» in *Values and Morals,* Goldman, A. I. and Kim, J. (eds.), Dordbrecht: D. Reidel Publishing, pp. 275-297.

Battersby, Mark (1988), «Assessing Expert Claims: Critical Thinking and the Appeal to Authority» in *Proceedings Montclair College Conference on Critical Thinking,* New Jersey: Montclair State College.

Bailin, Sharon (1987), «Creative and Critical Thinking.» *Informal Logic,* vol. IX, no. 1, 1987, pp. 23-30.

Brandt, Richard (1967), «Epistemology and Ethics, Parallel Between» in *The Encyclopedia of Philosophy,* Edwards, Paul, vol. 3, pp. 6-8, New York: Macmillan.

Frankena, William (1973), *Ethics* (2nd ed.).

Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Giere, Ronald (1984), *Understanding Scientific Reasoning* (2nd ed.). New York: Holt, Winston, Rinehart.

Govier, Trudy (1987), *Selected Issues in Logic and Communication.* Belmont, CA: Wadsworth.

Hardwig, John (1985), Epistemic Dependence. *Journal of Philosophy,* vol. 82, no. 7, pp. 335-349. A modified version appears in Govier, pp. 125-37

Hume, David (1748), *Enquiry Concerning Human Understanding.* Many contemporary editions.

James, William (1896), *The Will to Believe and Other Essays in Popular Philosophy.* New York: Longmans, Green.

McPeck, John E. (1981), *Critical Thinking and Education.* Oxford: Martin Robertson.

156 Я хочу подякувати за корисні зауваження та коментарі Діану Девідсон (Diana Davidson). Харві Сігела (Harvey Siegel), Ерла Вінклера (Earl Winkler), Ханса Хансена (Hans Hansen) та Ріда Гілберта (Reid Gilbert)

АРГУМЕНТАЦІЯ ЯК ДОСЛІДЖЕННЯ[157]

Шарон Бейлін

1. Вступ

Блер і Джонсон (1987b) стверджували, що невирішеною проблемою в галузі аргументації залишається питання про те, як слід розглядати аргумент, а також питання про те, чи існує одне основне поняття аргументу. У цій статті буде доведено, що як з погляду епістемології, так і з погляду педагогіки аргументацію найкорисніше розуміти як дослідження.

2. Епістемологія.

Процес аргументації, якщо його розглядати з погляду епістемології, є, по суті, процесом дослідження (inquiry), який я визначу разом з Блером як «дослідження (investigation) того, чи прийнятна сумнівна чи проблемна точка зору» (Blair 1987, p .193).[158, 159]

У теорії аргументації та педагогіки існує тенденція акцентувати увагу на оцінках аргументів, але слід пам'ятати, що аргументація також включає конструювання аргументів і, зрештою, цілих груп переконань або поглядів. Це — процес, за допомогою якого оцінюється знання, але це також процес, за допомогою якого конструюється знання, а оціночний і конструктивний виміри тісно переплітаються (Bailin 1987, 1988). У процесі аргументації твердження висуваються на основі підстав, твердження та підстави оскаржуються та перевіряються, вони можуть бути переформульовані, можуть бути запропоновані альтернатив-

[157] Bailin, Sharon: Argumentation as Inquiry. In: Frans H. van Eemeren, Rob Grootendorst, J. Anthony Blair, and Charles A. Willard (Hg.): Proceedings of the Second International Conference on Argumentation. Amsterdam: International Society for the Study of Argumentation 1992: 232-240. — Reprinted in: Mark E. Battersby; Sharon Bailin: Inquiry: A New Paradigm for Critical Thinking. Windsor, Ontario (Kanada): Windsor Studies in Argumentation 2018: 21-31

[158] Згодом ми визначаємо дослідження (inquiry) як «процес ретельного вивчення (examining) питання з метою ухвалення обґрунтованого рішення» (Bailin and Battersby 2016)

[159] У пізнішій статті (2016 року) Блер пропонує терміни «розслідування» (investigation) або «розвідка» (exploration) як альтернативу терміну «дослідження» (inquiry)..

ні аргументи, вони будуть перевірені та, можливо, переформульовані, і врешті-решт досягається погляд, який бере до уваги сильні та слабкі сторони різних аргументів і синтезує найсильніші елементи в узгоджене ціле (Bailin 1990). Цей процес може також включати деякі зміни в існуючих переконаннях, і його краще розглядати в контексті більш широкого діалектичного процесу формування та перевірки переконань як момент цього безперервного процесу (Blair and Johnson 1987a).

У реальній практиці залежно від контексту цей діалектичний процес може набувати різноманітних форм. У ньому можуть брати участь дві або більше людини, які щиро намагаються вирішити суперечку: одна людина, яка намагається розв'язати заплутане питання (puzzlement), і дві людини або більше, які обговорюють різні сторони питання без будь-якого наміру співпраці.

Модель аргументації, заснована на теорії мовленнєвих актів, яку запропонували ван Емерен та Гроутендорст (van Eemeren and Grootendorst 1983, 1992, 2004), бере за основу перший варіант, тобто. двосторонню аргументативну дискусію, спрямовану на вирішення розбіжностей. Блер (Blair 1987) стверджує, що інші форми аргументації також можна віднести до цієї моделі. Хоча може здатися, що індивідуальне дослідження не відповідає цій моделі, оскільки воно не обов'язково передбачає діалог чи суперечку, Блер стверджує, що насправді воно має потрібні риси. Те, що ця форма аргументації здійснюється однією людиною, не змінює суті справи, оскільки ця діяльність виконує подвійну роль, незважаючи на те, що в цьому випадку обидві ролі виконує одна людина. Індивідуальне дослідження так само передбачає розбіжності, хоча розбіжність у даному випадку виникає скоріш через несумісності поглядів, а не через <присутність> іншої людини. Блер також стверджує, що не має значення, чи публічно здійснюються мовленнєві акти, пов'язані з аргументацією, чи ні, оскільки очікується, що дослідник зможе реконструювати різні кроки у процесі дослідження аргументації. Нарешті, Блер стверджує, що аргументація, що здійснюється без наміру співпраці, може відповідати моделі ван Емерена і Гроутендорста, оскільки мета такої аргументації може полягати в тому, щоб переконати третю сторону, а не подолати розбіжності між сторонами, що сперечаються. Таким чином, Блер приходить до висновку, що аналіз мовленнєвих актів може бути застосовний до всіх цих випадків аргументації, і що з цієї точки зору все можна розглядати як приклади кооперативної аргументації, спрямованої на розв'язання суперечки.

Я знаходжу це міркування переконливим, якщо розглядати аргументацію з погляду дискурс-аналізу. Однак я б сказала, що з епістемологічного погляду у всіх цих випадках процес аргументації можна розглядати

як одне з досліджень. Дослідження може здійснюватися однією чи декількома особами, при цьому допускається, що учасники можуть ділитися чи навіть змінюватися ролями. Розподіл ролей в ситуації аргументації немає ніякого значення. Що важливо, так це епістемологічна структура, в рамках якої формулюються, перевіряються та коригуються твердження щодо знання з метою досягнення найкраще обґрунтованої позиції.[160]

Спочатку може здатися, що випадок, коли між людьми виникла суперечка, не відповідатиме моделі дослідження, оскільки мета кожного з учасників суперечки може полягати швидше в тому, щоб переконати іншого в правильності позиції аргументатора чи адресата, а не в дослідженні. Проте існують нормативні обмеження для аргументаторів щодо раціональних аргументів (van Eemeren and Grootendorst 1983, 1992, 2004), наприклад, відкрите визнання (openness) людиною можливості того, що його власна позиція може не заслуговувати на те, щоб її прийняли, або готовність поступитися перед найбільш обґрунтованою позицією, яка вимагає, щоб твердження були піддані перевірці розумом і щоб ті твердження, які мають бути прийняті, мали найсильніше виправдання. Таким чином, навіть якщо психологічна мета учасників може полягати в тому, щоб перемогти, все ж таки епістемологічна структура аргументування вимагає дослідження, якщо тільки учасники готові дотримуватися правил кооперативної аргументації. Модель ван Емерана і Гроутендорста, розглядаючи аргументацію, орієнтовану на розв'язання суперечок як кооперативну, визнає цей вимір, і Блер, посилаючись на цю модель, стверджує: «Сторони долають свої розбіжності тільки в тому випадку, якщо вони готові разом досліджувати наслідки всіх своїх різних зобов'язань» (Blair 1987, p.194). Дійсно, правила діалектичного обміну <аргументами>, які пропонують ван Емерен і Гроутендорст, насправді є правилами, які гарантують, що учасники суперечки, незалежно від їхньої схильності на початку дискусії, справді здійснюють дослідження. Ці правила роблять вимір дослідження явним.

Більше того, багато питань, які Блер порушує в ході своєї дискусії, здається, посилюють цю точку зору, що визнає первинність дослідження. Наприклад, під час обговорення запропонованого перегляду правил ван Емерена та Гроутендорста він заявляє:

> «Ця подібність між одиночним дослідженням і переглянутою моделлю, яку я пропоную для багатоцільової аргументації,

[160] Для отримання додаткової інформації про цю функцію ролей дивіться в цьому томі: "DAMed If You Do; DAMed If You Don't: Cohen's "Missed opportunities"

орієнтованої на розв'язання суперечки (multi-purpose dispute-resolving argumentation), є аргументом на користь такого перегляду, оскільки здається очевидним, що аргументація, що спрямована на вирішення суперечки, можлива лише тією мірою, якою сторони у суперечці співпрацюють із метою досягнення згоди, тобто діють так, як це робить один дослідник» (Blair 1987, p.196).

У якийсь момент Блер готовий розглядати як форму дослідження аргументоване обговорення, в якому сторони перевіряють переконання, простежуючи, наскільки вони можуть бути захищені. Він також заявляє, що суперечкам, у яких кожна сторона прагне перемогти, в ідеалі має передувати аргументоване дослідження, і вони є необґрунтованими, якщо не проводитимуться таким чином (Blair 1987, pp. 191-2). Проте суперечки, звичайно, також є необґрунтованими, якщо учасники не дотримуються правил обміну аргументами, якщо вони не хочуть, наприклад, поступатися сильнішими аргументами, і тому в ідеалі аргументація, яка спрямована на розв'язання суперечки, також є формою дослідження. Блер також проводить порівняння між дослідженням і типом аргументації, здійсненої для переконання третьої сторони або сторін, стверджуючи, що суддя або присяжні в останньому типі обміну не виконують роль противника в судовому розгляді, а швидше відіграють роль дослідника. (Blair 1987, p. 197).

3. Педагогіка

Я стверджую, що з погляду епістемології аргументацію краще розглядати як дослідження. Я також вважаю, що концепція аргументації як дослідження є корисною з педагогічної точки зору, і є вагомі підстави для того, щоб у педагогіці виділити поняття дослідження, пов'язане з навичками аргументації. Наші цілі в навчанні навичкам аргументації полягають у тому, щоб студенти «керували своїми системами переконань» (Blair and Johnson 1988) логічно і розумно, щоб брали участь в інтелектуальному дослідженні, використовуючи вміння і розсудливість, а також розв'язували суперечки в дусі співпраці. Проте ми, як викладачі аргументації, розуміємо, що це надзвичайно важке завдання. Студенти виявляють сильну схильність до того, щоб уникати заперечення своїх

власних переконань, ігнорувати доводи противників, спотворювати їх переконання, не йти на поступки, починати з висновків і потім шукати аргументи на їх підтримку, прагнути перемогти за будь яку ціну. І, можливо, ці схильності не такі дивовижні, враховуючи ті образи, які, як правило, асоціюються з аргументами. Багато теоретиків <в галузі аргументації> відзначають, що домінантною метафорою для аргументації в нашій культурі є боротьба, зазвичай жорстока [Коен (Cohen 2014); Хандлбі (Hundleby 2013); Руні (Rooney 2010)]. Так, Айим (Ayim 1988) відзначає повсюдне поширення в академічній аргументації мови поля битви, включаючи розмови про атаки і оборону, про поділ протилежних аргументів, про те, щоб перемогти, про те, щоб повністю знищити противника. Блер описує цю ситуацію так:

> «Ми говоримо про «перемогу» та «поразку» в аргументації, «перемогу когось», «спростування аргументів», а також про «протагоністів» та «опонентів». Ми вважаємо, що «виграти» суперечку — це щось, чим можна пишатися, і, навпаки, «визнати чиюсь точку зору» чи «визнати поразку» чимось небажаним» (Blair 1987, p.193).

Більше того, Лакофф та Джонсон стверджують, що таке використання мови не є випадковим, але фактично визначає форму практики:

> «Важливо зрозуміти, що ми не просто говоримо про аргументи у термінах війни. Ми можемо насправді вигравати чи програвати аргументи. Ми дивимося на людину, з якою сперечаємося, як на супротивника. Ми атакуємо його позиції та захищаємо свої. Ми захоплюємо та втрачаємо позиції. Ми плануємо та реалізуємо стратегії. Якщо ми знаходимо позицію вразливою, ми можемо відмовитися від неї та розпочати новий напрямок атаки. Поняття війни частково визначає структуру багатьох речей, які ми робимо у процесі аргументації. Хоча немає фізичної битви, є словесна битва, і структура аргументації — атака, захист, контратака тощо — відображає це. Саме в цьому сенсі метафора «АРГУМЕНТАЦІЯ Є ВІЙНА» — це метафора, завдяки якій ми живемо у цій культурі. Вона структурує дії, що ми виконуємо у процесі аргументації» (Lakoff and Johnson 1980, p.4).

Звичайно, ми, як теоретики аргументації, розуміємо, що, говорячи про аргументацію, ми маємо на увазі співпрацю, неупередженість і готов-

ність поступатися найсильнішим підставам. Тим не менш, наші студенти, швидше за все, перебувають у лещатах концепції аргументації як битви, — концепції, яка підриває <принцип> неупередженості і яку, можливо, надзвичайно важко подолати. Таким чином, я б сказала, що є прагматичні підстави для того, щоб підкреслити: аргументація, навіть якщо вона має місце між двома незгодними між собою людьми, насправді є процесом спільного дослідження того, що є кращою позицією і є конструктивною діяльністю.

Я також стверджую, що концепція дослідження краща за цю концепцію аргументації <як боротьби> з точки зору розробки та викладу аргументації, <з точки зору> діяльності, яка є основною, по суті, для всіх видів академічної діяльності. Поширена тенденція серед студентів, які пишуть роботи, присвячені аргументації, полягає в тому, щоб сприймати це завдання як завдання аргументувати на користь деякої позиції і, таким чином, спочатку приймати рішення щодо висновку, а потім шукати аргументи на підтримку цього висновку та ігнорувати чи применшувати докази, що йому суперечать. Живучість цієї тенденції, незважаючи на зусилля наших кращих педагогів, як я вважаю, пов'язана з тим фактом, що студенти зазвичай не розуміють природу процесу, в якому вони беруть участь. Вони не здатні зрозуміти його як процес дослідження, в якому намагаються щось з'ясувати. Правила доброї аргументації та відповідного діалектичного обміну <аргументами> корисні в тому відношенні, що вони є керівництвом щодо того, які кроки є придатними. Однак без розуміння епістемологічного підґрунтя цих правил весь процес аргументації, ймовірно, представляється багатьом студентам загадковою навчальною грою, заради якої вони повинні вивчити правила, щоб досягати успіху.

Може також статися, що деякі аспекти способу побудови аргументації, якому вчать, дуже сприяють розвитку цього розуміння. Наприклад, у розділі тексту «Логічний самозахист», присвяченому побудові аргументації, проводиться розмежування між тими аргументаціями, в яких людина починає з установленої позиції, і тими аргументаціями, які є формами дослідження, тобто. коли хтось ще не визначився з позицією. Але якою мірою це справді корисне розмежування? Як повністю визнають Джонсон та Блер (Johnson and Blair 1983), навіть у першому випадку не можна просто шукати аргументи на підтримку свого висновку та ігнорувати протилежні аргументи. Скоріше, потрібно об'єктивно оцінювати аргументи «за» і «проти» свого висновку і бути готовим змінити свою початкову позицію або навіть відмовитися від переконливих контраргументів. Таким чином, навіть у випадку, коли хтось починає процес з визначеної позиції, він може дотримуватися цієї позиції лише тимчасово,

як гіпотези, яку слід перевірити. У разі дослідження аргументації, цей текст наказує починати з позиції, яка, як здається, заслуговує на серйозний розгляд і ставитися до неї як до гіпотези. Я стверджую, що це не дуже відрізняється від <розуміння цього> процесу, характерного для першого випадку. Основна відмінність полягає у ступені переконаності, з якою дотримуються вихідної позиції, але це психологічна відмінність, і вона не має жодного відношення до структури аргументації. Зрештою обидва <випадки> є прикладами дослідження.

Можна заперечити, що дослідження — невідповідна метафора для посібника зі створення статті, присвяченої аргументації, оскільки те, що ми хочемо бачити в статті, це результат роздумів студента, а не відображення процесу. Те, як було отримано ідеї, немає значення. Те, що ми хочемо бачити, це обґрунтування цих ідей. Однак я б сказала, що таке розмежування між процесом дослідження та результатом роздумів є надзвичайно штучним. Нас цікавлять не лише висновки роздумів (conclusions of deliberation), а й міркування (reasoning), що призводить до цих висновків. Таким чином, результат, який ми хочемо бачити, це відображення процесу роздумів. Блер висуває тезу, яка підтверджує цю позицію, коли обговорює питання про те, чи можна вважати, що людина, яка займається поодиноким дослідженням, здійснює мовленнєві акти, які утворюють аргументацію. Він стверджує:

> «Зрозуміло, що одиночний дослідник, який не говорить і не пише, не може в буквальному значенні виконувати ці чи будь-які інші мовленнєві дії. Тим не менш, він здійснює розумові операції, що суворо відповідають мовленнєвим діям, що виконуються в усних аргументованих суперечках. Що б «не відбувалося в його голові», ми не були б задоволені тим, що він провів аргументоване дослідження, якби він не зміг висловити в словах проблему, точку зору, що обстоюється, аргументи, роз'яснення та визначення, а також остаточне підтвердження чи не підтвердження того, що ми очікуємо знайти на різних етапах усного чи письмового аргументативного обговорення» (1987, з. 193-4).

Результат обговорення також не стосується лише обґрунтування, якщо воно розуміється лише як перевірка поглядів, яких ми вже дотримуємося. Ми іноді дотримуємося переконань несвідомо і такі переконання необхідно перевірити. Але дослідження також включає додавання, усунення, зміну та інтеграцію переконань. Це процес, пов'язаний з раціональним управлінням своєю системою переконань (Blair and Johnson,

1988). І саме відображення цього процесу ми хочемо бачити в роботах студентів (або принаймні його раціональну реконструкцію).

Дослідження — це процес, який ми хочемо, щоб учні використовували у ході вироблення своїх переконань. Таким чином, розглядаючи аргументацію як дослідження, можна допомогти учням усвідомити, що побудова аргументів — це не просто академічна вправа, яка не має відношення до повсякденного життя, що аргументація — це спосіб набуття знання, спосіб дослідження, що дозволяє нам вирішити, чому вірити та що робити як у наукових дисциплінах, так і в реальних життєвих ситуаціях.

Література/References:

Ayim, M. 1988. "Violence and Domination as Metaphors in Academic Discourse." In *Selected Issues in Logic and Communication*, edited by T. Govier. Belmont, Cal: Wadsworth.

Bailin, S. 1987. "Critical and Creative Thinking." *Informal Logic* 9, 1: 23-30.

Bailin, S. 1988. Achieving Extraordinary Ends: *An Essay on Creativity*. Dordrecht: Kluwer.

Bailin, S. 1990. "Argument Criticism as Creative." In *Perspectives on Argumentation*: Essays in Honor of Wayne Brockriede, edited by R. Trapp and J. Schuetz, 232-240. Prospect Heights, Il.: Waveland Press.

Bailin, S. and M. Battersby. 2016. *Reason in the Balance: An Inquiry Approach to Critical Thinking,* 2 nd Edition. Cambridge, Mass: Hackett; 2010. 1 st Edition, McGraw-Hill Ryerson.

Blair, J.A. 1987. "Argumentation, Inquiry and Speech Act Theory." In *Argumentation: Across the Lines of Discipline*, edited by F.H. van Eemeren, R. Grootendorst, J.A. Blair and C. Willard. Dordrecht: Foris Publications.

Blair, J.A.. 2016. "Advocacy vs. Inquiry in Small-group Deliberations." In *Argumentation and Reasoned Action: Proceedings of the 1 st European Conference on Argumentation*, Lisbon, 2015. Vol. 1, edited by D. Mohammed and M. Lewinski, 53-68. London: College Publications.

Blair, J.A. and R. Johnson. 1987a. "Argumentation as Dialectical. "Argumentation 1: 41-56.

Blair, J.A. and R. Johnson. 1987b. "The Current State of Informal Logic and Critical Thinking." *Informal Logic* 9: 2-3.

Blair, J.A. and R. Johnson. 1988. "Critical Thinking in the Faculty of Education Curriculum." *Panel discussion paper presented at XVI CSSE Conference,* Windsor, 1988.

Cohen, D.H. 2014. "Commentary on Van Radziewsky's Virtuous Arguer." In *Virtues of Argumentation: Proceedings of OSSA*

10 CD-ROM, edited by D. Mohammed and M. Lewinski. Windsor, ON: OSSA.

Cohen, D.H. 2015. "Missed Opportunities in Argument Evaluation." In *Proceedings of ISSA 2014: Eighth Conference of the International Society for the Study of Argumentation,* edited by B.J. Garssen, D. Godden, G. Mitchell, and A.F. Snoeck Henkemans, 257-265. Amsterdam: Sic Sat.

Eemeren, F.H. van and R. Grootendorst. 1983. Speech Acts in Argumentative Discussions. Dordrecht: Foris Publications.

Eemeren, F.H. van and R. Grootendorst. 1992. Argumentation, Communication, and Fallacies: A Pragma-dialectical Perspective. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Eemeren, F.H. van and R. Grootendorst. 2004. A Systematic Theory of Argumentation: The Pragma-dialectical Approach. Cambridge: Cambridge University Press.

Hundleby, C. 2013. "Aggression, Politeness, and Abstract Adversaries." *Informal Logic* 33, 2: 238-262.

Johnson, R. and J.A. Blair. 1983. Logical Self-Defense: Toronto: McGraw-Hill Ryerson.

Kahneman, D. 2011. Thinking, Fast and Slow. London: Penguin.

Lakoff, G. and M. Johnson. 1980. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press.

Mercier, H. and D. Sperber. 2017. The Enigma of Reason. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Radziewsky, K. van. 2013. "The Virtuous Arguer: One Person, Four Characters." In *Virtues of Argumentation; Proceedings of OSSA 10 CD-ROM*, edited by D. Mohammed and M. Lewinski. Windsor, ON: OSSA.

Rooney, P. 2010. "Philosophy, Adversarial Argumentation, and Embattled Reason." *Informal Logic* 30, 3: 203-234.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ОБГРУНТОВАНОГО РІШЕННЯ[161]

Марк Баттерсбі та Шарон Бейлін

1. Вступ

Коли хтось починає досліджувати роботу з кондуктивної аргументації [кондуктивний аргумент — аргумент, чиї засновки збігаються та окремо підтверджують висновок. Якщо одна або кілька посилок були б видалені з аргументу, то ступінь підтримки, запропонованої рештою посилок, залишилася б незмінною], виявляються два дивовижні факти. По-перше, про кондуктивні аргументи було написано дуже мало. По-друге, багато написаного концентрувалося на доказі їх існування. Можна було б подумати, що навіть поверхове спостереження за тим, як наводяться аргументи в усіх сферах життя, могло б звернути увагу спостерігача не лише на існування таких аргументів, а й на їх повсюдне застосування. Винесення рішень, що ґрунтуються на доводах як «за», так і «проти», є звичайним явищем у багатьох областях < життєдіяльності>. Як зазначає Гов'є, посилаючись на свій досвід, «вони [кондуктивні аргументи] природно зустрічаються в юриспруденції, філософії, дослідженнях, присвячених тлумаченню текстів, і фактично в будь-якій галузі, включаючи науку, в якій є підстави «за» і «проти», або «pros і cons», які ми повинні враховувати, щоб винести рішення щодо певного питання» (Govier 1999b, p.160).

Той факт, що дослідники не розпізнали достатньою мірою цю повсюдність і значущість кондуктивних міркувань, може бути наслідком їхньої «невпорядкованості» (messiness). Кондуктивні аргументи не відповідають традиційним моделям аргументів. Висновок не випливає з засновків і засновки не підтримують висновок однозначно, оскільки деякі з «засновків» (чи, як називають їх деякі, «анти-засновків») фактично наводять підстави, які виступають проти висновку. Насправді, як наголошує Джонсон, кондуктивні аргументи не можуть бути легко ідентифіковані як аргументи ні формальною дедуктивною логікою, ні позитивізмом (Johnson 2000a, p.92).

[161] Battersby, Mark E.; Sharon Bailin: Guidelines for Reaching a Reasoned Judgment. In: J. Anthony Blair; Ralph H. Johnson (Hg.): Conductive Argument: An Overlooked Type of Defeasible Reasoning. London: College Publications 2011: 145-157. — Reprinted in: Mark E. Battersby; Sharon Bailin: Inquiry. A New Paradigm for Critical Thinking. Windsor, Ontario (Kanada): Windsor Studies in Argumentation 2018: 84-109

Оцінка кондуктивних аргументів через їх невідповідність традиційним моделям аргументу стала головною проблемою. Як показує Веллман (Wellman), оскільки вони є неоднозначними (non-conclusive) аргументами, не можна вказати критерії їхньої формальної правильності (formal validity). І оскільки вони включають докази як проти, так і на користь висновку, то виникає проблема з тим, як оцінювати різні міркування «за» та «проти», особливо якщо така оцінка залежатиме від предмета розгляду (Wellman 1971, с.61–62) ; Govier 1985, с.261). З цих причин деякі теоретики дійшли висновку, що «важко дати будь-які загальні рекомендації щодо оцінки кондуктивних аргументів» (Govier, p.260). Веллман насправді стверджує, що, хоча має сенс посилатися на валідність кондуктивних аргументів, єдиний спосіб встановити таку валідність або її відсутність — продумати аргумент до кінця і відчути його логічну силу (Wellman 1971, p.79).

Ми переконані, що існують деякі загальні рекомендації, які можна запропонувати щодо якісного проведення кондуктивних аргументів, і що ці вказівки дають ряд критеріїв для виявлення неадекватних провідних аргументів. Саме такі рекомендації та критерії ми пояснюємо в решті статті.

2. Що ми маємо на увазі під кондуктивним міркуванням?

Перш ніж розпочати виконання цього завдання, необхідно з'ясувати, як ми використовуємо різні терміни, а також визначити фокус і межі нашого проекту. Наша увага зосереджена не так на структурі чи оцінці конкретних кондуктивних аргументів як таких, а, швидше, на побудові кондуктивного міркування. Під кондуктивним міркуванням ми маємо на увазі процес порівняльної оцінки різних конкуруючих позицій та аргументів з метою ухвалення обґрунтованого рішення щодо певного питання. Ми приймаємо цю термінологію та фокусуємося на ній з низки причин.

Перша — це ясність. Те, що зазвичай називають кондуктивними аргументами, це, швидше за все, аргументи, які самі собою складаються з конкуруючих аргументів, здатних підтримувати деяке конкретне твердження, висувати заперечення і критикувати запропоновані аргументи або відповідати на заперечення. Ми називатимемо сукупність всіх аргументів у деякій частині кондуктивного міркування доказами, а окремі аргументи — просто аргументами. Таким чином, докази складаються з низки аргументів, висновок яких покликаний підтримати певну конкретну думку з цього питання. Проілюструємо це на прикладі (взятому з

нашого підручника про дослідження). Цей діалог відбувається після ретельної оцінки двома головними протагоністами різних аргументів, які зазвичай висуваються «за» і «проти» смертної кари.

Філ: «Ви знаєте, Софіє, ми розглянули багато суперечок та інформації про страту, і я думаю, що цей висновок стає для мене очевидним. Вага аргументів явно говорить проти страти.»

Софія: «Що змусило вас дійти такого висновку?»

Філ: «Ну, цілком ясно, що є мало доказів на користь підтримки аргументу залякування.»

Софія: «Згодна».

Філ: «І аргумент щодо позбавлення злочинця можливості вчиняти злочини (incapacitation) насправді «виходить за межі розумного» (вибачте за це), оскільки той же результат може бути досягнутий менш радикальними засобами».

Софія: «Я знову згодна.»

Філ: «Питання вартості насправді підтримує бік супротивників смертної кари, оскільки виявляється, що смертна кара набагато дорожча за довічне ув'язнення.»

Софія: «І це так».

Філ: «Я думаю, що в аргументі про відплату < за скоєний злочин> є щось законне з точки зору бажання справедливості. Але покарання можна домогтися довічним ув'язненням. Ви також переконали мене, що запровадивши смертну кару, ми ризикуємо вчинити ще більшу несправедливість — стратити невинну людину.»

Софія: «Я згодна з тобою.»

Філ: «Тоді виходить, що страта є дискримінаційною.»

Софія: «Так.»

Філ: «А тоді ми зіткнулися б з усіма моральними проблемами держави, яка вбиває деяких своїх громадян і, зокрема, невинних громадян. Це дуже аргумент проти страти».

Софія: «Тим більше, що є альтернативи».

Філ: «І враховуючи світову тенденцію до скасування смертної кари, яку підтримують такі солідні організації, як

ООН, аргументи на користь смертної кари мають бути дуже сильними, щоб протистояти цій тенденції».

Софія: «Якими вони є».

Філ: «Отже, я маю погодитися з тими, хто вимагає скасування страти. У нас не повинно бути страти» (Бейлін і Battersby 2016, pp.235-236).

Цей діалог може розглядатися як приклад кондуктивної аргументації в звичайному сенсі, оскільки він пропонує низку незалежних підстав на підтримку висновку, а також враховує заперечення та протилежні міркування. Однак, як зазначалося вище, цьому викладу доказів передують важливе міркування у формі оцінки окремих аргументів і критичного порівняння міркувань, які призводять до висування цього кондуктивного «аргументу». Докази (Cases) часто викладають таким чином, а саме як стислий виклад кондуктивних міркувань, використовуючи первинні твердження на підтримку судження без явного викладу аргументів, що забезпечують підтримку цих тверджень. Але правильні кондуктивні міркування припускають глибший процес дослідження, у якому достовірність первинних тверджень ґрунтується на оцінці аргументів, що забезпечують підтримку цих тверджень, і в якому конкуруючі міркування відкрито зважені та збалансовані. Це той процес, в який Софія і Філ були залучені до цього діалогу. Саме весь цей процес порівняльної оцінки та зважування становлять для нас основний інтерес, а не лише результуючий «аргумент».

Кондуктивні аргументи у звичайному сенсі можуть значно відрізнятися за предметом і складністю. І попередній аргумент щодо страти, і аргумент: «Я втомився, але я все одно повинен піти в магазин, тому що нам потрібен хліб» мають структуру кондуктивного аргументу. Нашу увагу, однак, привертає перший аргумент. Нас цікавлять доводи «за» та «проти», які мають місце у складних та суперечливих ситуаціях, різновид порівняльній оцінці, яку ми проводимо в реальних умовах розбіжностей та суперечок. Є ще одна причина зосередитись на кондуктивних міркуваннях — наша відданість погляду на аргументацію як діалектичний процес. Згідно з Блером і Джонсоном, «сказати, що аргументація діалектична… означає визначити її як людську практику, обмін «аргументами» між двома або більше людьми, в ході якого завдяки взаємодії формується продукт» (Blair and Johnson 1987, p.46). Наша основна увага спрямована те що, що зробить цей процес успішним, що призведе до створення адекватного продукту, тобто. аргументованого судження, що заслуговує на довіру.

3. Характерні риси кондуктивного міркування

Рекомендації та критерії ми пропонуємо виводити з особливостей кондуктивного міркування. Перша особливість полягає в тому, що найближчою метою кондуктивного міркування є отримання не заключного аргументу (conclusive argument), а скоріше обґрунтованого рішення (reasoned judgment). Під обґрунтованим рішенням ми маємо на увазі не просто судження, для якого ми маємо підстави, але судження, для якого є вагомі підстави (good reasons), підстави, які відповідають відповідним стандартам. Частина кондуктивних міркувань може, у кращому разі, запропонувати вагомі, але не заключні підстави, які підтримують певний висновок, а не його конкурентів. Таким чином, для прийняття обґрунтованого рішення буде потрібно вивчення та зважування підстав, що стосуються різних сторін питання, а також врівноважування різних точок зору.

Однак, наш огляд аргументів не буде вичерпним. Завжди існує ймовірність того, що буде висунуто додаткові підстави та аргументи, які можуть вплинути на результат міркування. Таким чином, судження, що є результатом кондуктивного процесу міркування, є попереднім і відкритим для подальшого дослідження. Крім того, оскільки цей тип міркування має місце у складних контекстах з різним ступенем невизначеності, то, враховуючи цей контекст, може бути більш ніж одна думка, яку можна захистити. З цих причин кондуктивні міркування мають розглядатися у контексті безперервного процесу критичного дослідження.

Як зазначено вище, кондуктивне міркування має місце у багатьох областях. Воно часто зустрічається в практичних міркуваннях (Hitchcock 2000, pp.5–8), у соціальній теорії та історії (Govier 1985, p.260), але також може мати місце практично в будь-якій галузі, включаючи інтерпретацію та критику художніх творів, а також наукових досліджень. Крім того, обговорення багатьох спірних питань буде включати ряд типів міркувань (наприклад, фактичні, етичні, практичні). Як наслідок, у ході кондуктивних міркувань часто необхідно брати до уваги безліч різних типів міркувань, а критерії конкретних областей дослідження часто відіграють важливу роль.

Важливою особливістю кондуктивного міркування (такого, який нам цікавий) є те, що воно відбувається в контексті діалектичного, історичного та безперервного процесу дебатів та критики, конкуруючих поглядів та їх взаємних поступок. <В ході такого процесу> були запропоновані підстави та аргументи, що стосуються різних сторін розглядуваного питання, були висловлені заперечення щодо багатьох з аргументів, були запропоновані відповіді на деякі з заперечень, і були висловлені альтернативні думки. Це

поєднання підстав, аргументів, заперечень та відповідей складає те, що Джонсон називає діалектичним середовищем (Johnson 2007). Знання діалектичного середовища, що оточує проблему, має вирішальне значення для прийняття обґрунтованого рішення (Bailin and Battersby 2009). Крім того, знання історії дебатів може допомогти у визначенні того, які аргументи є гідними уваги (salient) і мають бути враховані, які вважаються сильними, а які вважаються спростованими та чому їх відкинули.

Крім цього діалектичного контексту ми виявили ще кілька додаткових аспектів контексту, які, на нашу думку, стосуються кондуктивного міркування, оскільки відіграють певну роль у визначенні як значущості, так і ваги підстав. Одним з них є стан практики, який відноситься до поточної ситуації щодо питання, що розглядається (наприклад, чи існує в даний час смертна кара в тій юрисдикції, в якій обговорюється це питання, а якщо її немає, то коли вона була скасована і чому). Знання того, в чому полягає сила (force) поточних дій та думок, може допомогти нам зрозуміти, з чим стикаються альтернативні погляди і чи несе (і якою мірою) якийсь із цих поглядів тягар доказу. Знання про інтелектуальний, соціальний, політичний та історичний контексти, в рамках яких формувалася проблема, може допомогти нам зрозуміти припущення, що лежать в основі різних позицій, і те, чому люди можуть їх дотримуватися. Зауваження Хічкока про те, що проблеми, з якими стикаються учні при розгляді кондуктивного міркування, частково пов'язані з «відсутністю базових знань, необхідних для створення достатньо повного та детального уявлення про конкуруючі міркування» (Hitchcock, 2000, p.7), точно вказує на центральну роль такого роду контекстуального знання.

Діалектична природа кондуктивних міркувань має на увазі, що цей процес буде динамічним. Конкретні аргументи часто модифікуються або формулюються по-новому у відповідь на критику та заперечення, і ці зміни можуть, у свою чергу, призвести до нового формулювання (reframing) заперечень тощо. Наприклад, як зазначає Ценкер, «деякі засновки, зазвичай, з'являються лише у вигляді відповіді і іноді успішно інтегрують заперечення противника» (Zenker 2007, p.2). У цьому дусі Вольрап виступає проти того, щоб (не-дедуктивну) аргументацію <подавати> у вигляді деякої послідовності окремих кроків висновку, і на користь того, щоб «посилки та висновки аргументації являли собою «ретрофлексивну» систему взаємної підтримки» (Wohlrapp 1998, p.342). Одним із наслідків цього динамізму є те, що оцінювання аргументів може бути просто питанням розміщення конкуруючих аргументів як метафоричної шкали балансу, оскільки аргументи у процесі міркування часто змінюються. При розгляді кондуктивних міркувань

потрібно буде приділяти увагу модифікації, новому формулюванню та синтезу аргументів.

Оскільки кондуктивне міркування включає порівняльну оцінку підстав, що стосуються різних сторін проблеми, і оскільки часто бувають вагомі підстави, що підтримують різні міркування, то ступінь переважання даного випадку по відношенню до інших випадків буде змінюватися. Таким чином, сила суджень, підтверджених конкретними прикладами кондуктивного мислення, також змінюватиметься. Ця особливість кондуктивного міркування вказує на необхідність порівнювати нашу довіру до судження з силою підстав.

4. Рекомендації щодо кондуктивного міркування

Нижче ми пропонуємо рекомендації щодо здійснення кондуктивного міркування, а потім використовуємо ці рекомендації для виявлення різних помилок у кондуктивних міркуваннях, які можна виявити або в процесі міркування, або у разі наведення такого міркування. Ці рекомендації випливають із діалектичного та контекстуального характеру кондуктивних міркувань, розглянутих вище.

4.1. Належно проаналізуйте «діалектичний простір», тобто визначте релевантні аргументи та розгляньте історію дебатів

Як зазначалося вище, в процесі досягнення обґрунтованого рішення першим завданням є здійснення належного дослідження релевантних аргументів, включаючи огляд історії дебатів. Крім надання інформації про значущість та силу різних аргументів, історія дебатів розкриває контекст, без якого може бути дуже важко зрозуміти деякі аргументи. Наприклад, проблемний характер дебатів у Британській Колумбії, а потім і по всій Канаді про доцільність введення податку на викиди вуглецю був значною мірою результатом того, що більшість громадян не знали про діалектичний контекст дебатів. Для багатьох це був просто ще один «податковий грабіж» урядом із дивною та підозрілою особливістю повернення грошей платнику податків. Більшість просто не розуміла економічного аспекту аргументу про те, що вуглець є зовнішнім фактором (вартістю, яка не забезпечувалася через ринок), який би слід враховувати при формуванні структури цін на товари, якби було проведено

економічно обґрунтований перегляд використання вуглецевого палива. Контекстом було не просто глобальне потепління, а широкі дебати, які відбулися серед політологів про те, як найкраще реалізувати стимули для скорочення використання вуглецю.

4.2. Розгляньте весь спектр заперечень проти різних аргументів та відповіді на заперечення

При вирішенні певної проблеми мають бути виявлені та оцінені разом із відповідними запереченнями аргументи «за» та «проти», що становлять зміст кондуктивного міркування. Варто зауважити, що є, як мінімум, два види заперечень проти окремих аргументів, які забезпечують підтримку основних тверджень. Ми пропонуємо використати наступну термінологію. Підрив сили «аргументу» (an under cutter) — критика аргументу, що висувається на підтримку основного положення. Ця критика може бути спрямована проти засновків аргументу або виводу, що веде <від них> до його висновку. Мета підриву його сили полягає в тому, щоб показати, що висновок погано підтримується аргументом, так що висновок цього аргументу не може служити основним положенням, що заслуговує на довіру, на підтримку рішення у даній справі. Наприклад, підривом сили аргументу, що смертна кара утримує від <вбивства>, був би доказ того, що в юрисдикціях, у яких скасовано страту, не відбулося збільшення числа вбивств. Іншим видом заперечення проти аргументу у певному випадку є конкретний *контраргумент* (*specific counter*) — зустрічний аргумент чи твердження, покликане надати зустрічне міркування щодо конкретного основного твердження. Твердження про те, що смертна кара неминуче призведе до страти невинних людей, прямо спростовується аргументом про те, що всі суспільно корисні заходи мають свої недоліки, які мають бути вжиті. З цієї точки зору, страта невинних — це те, що суспільство має прийняти, щоб мати відповідні покарання за вбивство першого ступеня. Ці два види заперечень, спрямованих проти конкретних основних тверджень, відрізняються від загальних контраргументів (counter arguments) чи аргументів «проти» (con arguments). *Аргументи «проти»* дають інший вид заперечень. Наприклад, аргумент про те, що смертна кара є варварською практикою, неприйнятною для цивілізованих країн, не є аргументом, спрямованим на будь-який конкретний аргумент на користь смертної кари. Скоріше, це загальне міркування, що доповнює <інші міркування>, або *аргумент «проти»*.

4.3. Оцінюйте окремі аргументи згідно з належними критеріями

Оскільки саме поняття кондуктивного міркування включає сортування аргументів «за» і «проти» і відповідних заперечень, однією з основних вимог для винесення обґрунтованого судження має стати вимога оцінки відповідних аргументів «за» і «проти» (так само, як це було б з будь-яким аргументом). Це не оцінка «ваги», яка має бути приписана певному твердженню в даному випадку, а, скоріше, оцінка ступеня довіри до первинного твердження, яка ґрунтується на аналізі аргументів, що підтримують і заперечують його. Наприклад, можна оцінити аргументи на користь твердження, що смертна кара не виключає використання у соціальних науках звичних критеріїв для оцінки тверджень, що стосуються причинно-наслідкових зв'язків. Як альтернативу можна вказати на звернення до думки начальника поліції, яке є помилковим прикладом апеляції до авторитету. Можна було б оцінити докази на користь твердження про те, що були страчені особи, які, як показала історія, були невинними, а також того, що навряд чи цю проблему вдасться усунути (шляхом апеляції до історичних свідчень, вчених-правознавців тощо). Нарешті, можна було б оцінити моральний аргумент, згідно якого смертна кара є єдиним покаранням за певні види вбивств. Це потребує здебільшого філософського дослідження.

4.4. Визначте тягар та необхідний стандарт доказу

Одна з ролей, яку грає розгляд контексту, полягає в тому, щоб допомогти визначити там, де це доречно, яка сторона несе тягар доказу та відповідний стандарт вимог до доказу. У наукових дослідженнях тягар доказу лежить на будь-якій новій теорії чи твердженнях, що суперечать усталеним поглядам. Наука за своєю суттю консервативна. У політичній ситуації виступаючі за зміну статуту чи інших політичних домовленостей неминуче несуть тягар доказу. Але тут може бути розроблений чітко та обґрунтовано стандарт. Після п'ятдесяти років широкого вживання марихуани і, принаймні деяких наукових досліджень, твердження про те, що воно відносно нешкідливе (не нешкідливе <взагалі>, а <нешкідливе> порівняно з алкоголем...), отримало широке визнання, і, отже, твердження про її відносну нешкідливість не несуть такого ж тягаря доказу, яке воно, можливо, несло 1960 року. Більше того, аргумент про те, що заборона не зупинить вживання марихуани, здається настільки переконливим, що її майже можна було включити до цього аргументу. Повер-

таючись до дебатів про смертну кару, можна сказати, що твердження про те, що смертна кара не є ефективним стримуючим засобом проти вбивства, тепер є загальноприйнятою думкою криміналістів, і будь-хто, хто виступає за її стримуючий ефект, нестиме тягар доказу.

4.4. Визначте тягар та необхідний стандарт доказування

Одна з ролей, яку грає розгляд контексту, полягає в тому, щоб допомогти визначити там, де це доречно, яка сторона несе тягар доказування та відповідний стандарт вимог до доказу. У наукових дослідженнях тягар доказування лежить на будь-якій новій теорії чи твердженнях, що суперечать усталеним поглядам. Наука за своєю суттю консервативна. У політичній ситуації виступаючі за зміну статуту чи інших політичних домовленостей неминуче несуть тягар доказування. Але тут може бути розроблений чітко та обґрунтовано стандарт. Після п'ятдесяти років широкого вживання марихуани і, принаймні деяких наукових досліджень, твердження про те, що воно відносно нешкідливе (не нешкідливе <взагалі>, а <нешкідливе> порівняно з алкоголем...), отримало широке визнання, і, отже, твердження про її відносну нешкідливість не несуть такого ж тягаря доказування, яке воно, можливо, несло 1960 року. Більше того, аргумент про те, що заборона не зупинить вживання марихуани, здається настільки переконливим, що її майже можна було включити до цього аргументу. Повертаючись до дебатів про смертну кару, можна сказати, що твердження про те, що смертна кара не є ефективним стримуючим засобом проти вбивства, тепер є загальноприйнятою думкою криміналістів, і будь-хто, хто виступає за її стримуючий ефект, нестиме тягар доказування.

4.5. Оцініть можливості альтернатив

Частина оцінки конкретних аргументів повинна включати розгляд питання про те, чи існують кращі альтернативи позиції, що відстоюється. Наприклад, що стосуэться тверджень про те, що смертна кара необхідна як з погляду нездатності «страченого вчиняти більш злочини» (incapacitation), так і з точки зору відплати, то існування менш тривожної в моральному відношенні альтернативи довічного ув'язнення послаблює силу цих тверджень. Крім того, оскільки метою кондуктивного міркування є обґрунтоване рішення, то дослідник не повинен обмежуватися розглядом лише альтернатив, які були запропоновані в минулому.

Частиною вирішення давньої полеміки цілком може стати розгляд зовсім інших альтернатив, а не спроба вирішити, яка з даних альтернатив заслуговує на підтримку. Наприклад, у питанні легалізації марихуани існує широке коло альтернатив, які слід розглянути. Хоча в Каліфорнії передбачається (contemplates) легалізація марихуани, багато інших юрисдикцій ще тільки розглядають питання про декриміналізацію володіння або, як у Нідерландах, її продажу лише у певних «кафе-бістро».

4.6. Візьміть до уваги відповідний діапазон міркувань

Оскільки міркування про багато спірних проблем включатиме ряд типів міркувань (наприклад, фактичні, етичні, практичні), важливо забезпечити, щоб при розгляді мотивованого судження враховувався відповідний діапазон міркувань. Так, наприклад, при розгляді питання про те, чи слід нам їсти м'ясо, яке надходить із заводських ферм, важливо враховувати як фактичні міркування щодо умов утримання тварин на цих фермах, так і етичні міркування щодо того, чи мають люди моральне зобов'язання перед тваринами. При розгляді дебатів щодо підвищення мінімальної заробітної плати було б важливо враховувати не лише статистичну інформацію, а й різні припущення щодо неупередженості (equity) та переваг, які притаманні різним позиціям у дебатах. При вирішенні питань державної політики було б важливо враховувати етичні та інструментальні міркування, цілі, кошти, витрати, вигоди, а також довгострокові та короткострокові наслідки.

4.7. Візьміть до уваги та розглядайте різноманітність перспектив

Мета обґрунтованого рішення включає спробу прийняти рішення або дати оцінку з точки зору ідеального або «об'єктивного» спостерігача, прагнучи «погляду з нізвідки» як регулятивного ідеалу. Прагнення до цього ідеалу включає спробу поглянути на проблему з багатьох важливих точок зору. Наприклад, у моральній дилемі, намагайтеся врахувати точку зору як морального суб'єкта, так і жертви чи бенефіціарів дії. Можна, наприклад, розглянути суперечку, пов'язану із захистом Пітером Сінгером евтаназії дітей-інвалідів. Багато груп інвалідів стверджували, що він не врахував їхню точку зору (McBryde Johnson 2003).

4.8. Розгляньте, які є відмінності у формулюванні проблем, аргументів та підстав

Протилежним аргументам часто властиві різні способи формулювання чи постановки питань. Конкретні методи формулювання можуть відхилити дослідження від головного шляху і направити їх у конкретному напрямі, а нове формулювання (reframing) може спричинити результат міркування. Канеман і Тверський (Kahneman and Tversky 1982) показали, наприклад, що питання про те, чи сформульовано рішення з точки зору того, чи позбавляє смертна кара життя людей або рятує їх, сильно впливає на те, як більшість людей сприймають це рішення. . Ще один приклад. Деонтологічний підхід до питань моральності міг би уявити моральну суперечку зовсім інакше, ніж послідовний підхід. Дискусія з приводу податку на викиди вуглецю є ще однією ілюстрацією важливості формулювання. Після громадського обурення в Британській Колумбії з приводу податку на викиди вуглецю, піарник припустив уряду інакше сформулювати питання: від пропозиції про збільшення податку до пропозиції про «перенесення податку», тобто перенести податки з прибуткового податку на діяльність з виробництва вугілля. Податок на викиди вуглецю був би не збільшенням податку, а перенесенням податку, який був би більш прийнятним та зрозумілим для пересічного громадянина, що підтверджується результатами опитування (Barrett 2008). Розпізнавання відмінностей у формулюваннях часто допомагає нам зрозуміти припущення, що лежать в основі протилежних аргументів, і, таким чином, опинитися в кращому становищі за їхньої порівняльної оцінки. Це також відкриває можливість для узгодження формулювань, які можуть призвести до рішення, що включає сильні сторони протилежних поглядів.

4.10. Правильно зважте та збалансуйте різні міркування, цінності та аргументи.

Центральний аспект прийняття обґрунтованого рішення включає оцінювання різних підстав «за» та «проти». Хоча, швидше за все, існуватимуть деякі відмінності у поглядах на порівняльну вагу, можна обґрунтувати розподіл ваги та критикувати міркування про неадекватне оцінювання (докладне обговорення оцінювання <аргументів> див. нижче).

4.11. Розгляньте, чи можуть ваші особисті переконання та досвід вплинути на ваше рішення

Оскільки ми зосереджені на процесі вироблення обґрунтованого рішення, учасники цього процесу повинні усвідомлювати свої власні упередження та забобони. Все більш переконливі дослідження показали, що люди зазнають труднощів із прийняттям надійних раціональних рішень. Обмін думками з іншими, виявлення своїх перспектив та упереджень, запобігання більш поширеним загальним упередженням, таким як репрезентативність (коли ми думаємо, що окремі події чи досвід відображають те, що зазвичай відбувається) та упередженість підтвердження (пошук лише тих випадків, які забезпечують підтримку нашої думки), — всі ці та інші заходи можуть сприяти підвищенню ймовірності того, що ми прийдемо до рішення, яке є справді обґрунтованим. Одна з ключових стратегій, що дозволяє уникнути упередженості у своєму судженні, полягає в тому, щоб приділяти належну увагу доказам та аргументам, які враховують чиюсь власну точку зору. Як зазначалося вище, ми врахували ці міркування у процесі дослідження. Тому вже існує важлива перевірка на упередженість підтвердження, хоча інші види упереджень, можливо, доведеться усувати, використовуючи інші стратегії. Усвідомлення історичної основи своїх поглядів та поглядів інших також може допомогти підірвати недоречну тут довіру до чийогось погляду.

Рішення та довіра

Рішення, що викликає велику довіру (very confident), має місце тоді, коли вага доводів у своїй масі явно підтримує це рішення.

Рішення, що викликає помірну довіру (reasonably confident), має місце тоді, коли маса доводів сильно підтримує рішення, але все ще існують сильні протилежні міркування.

Рішення, в якому ми слабо впевнені (tentative), має місце тоді, коли маса аргументів не є переважною, але підтримує одну позицію, і ми можемо ухвалити збалансоване рішення.

Умовно прийняте (suspended) рішення має місце тоді, коли підстави різних позицій близько збалансовані або коли немає достатніх доказів для ухвалення рішення (Bailin and Battersby 2016, p. 243).

5. Помилки при прийняті рішення

До цього моменту ми концентрувалися на тому, щоб надати рекомендації для прийняття обґрунтованих рішень. Ми також вважаємо, що ці

рекомендації можуть бути основою виявлення певних видів проблем в окремих фрагментах кондуктивного міркування або в конкретних випадках. Даний випадок може бути оцінений з точки зору того, якою мірою він розглядає або не розглядає відповідні міркування, висловлені для винесення обґрунтованого рішення. Ми назвали ці помилки «помилками при прийнятті рішення». Як і у випадку з традиційними неформальними помилками, помилки при прийнятті рішення найкорисніші для виявлення поганих аргументів, а не для визначення добрих. Ми вважаємо, що запропоновані докази недостатні в тій мірі, як вони не враховують різні важливі міркування. Нижче наводиться опис помилок при ухваленні рішень, які ми виявили.

- **Нездатність провести всебічну перевірку різних конкуруючих аргументів.**
  Оскільки винесення обґрунтованого рішення включає порівняльну оцінку різних підстав і аргументів з деякого питання, то неприйняття до уваги будь-яких аргументів, що мають важливе значення для розв'язання даного питання, є серйозним недоліком в аргументації.
- **Нездатність приділити належну увагу тягарю доказування.**
  Нездатність визначити, на кому лежить тягар доказування чи неправильний його розподіл може призвести до неправильного визначення того, скільки доказів необхідно для того, щоб отримати необхідні докази (to make a case) і коли ці докази зроблено успішно.
- **Нездатність розглядіти недостовірність тверджень**
  Визнання достовірності твердження, коли докази на його підтримку насправді не є переконливими, можуть призвести до прийняття необґрунтованого рішення або прийняття рішення з більшим ступенем довіри, ніж воно на те заслуговує.
- **Нездатність розглядіти альтернативні рішення чи можливості**
  Сила аргументів може бути гідно оцінена тільки у світлі наявних альтернатив. Ігнорування можливих і ймовірних альтернатив буде підставою для критики цього аргументу.
- **Нездатність врахувати заперечення**
  Оскільки аргументація є діалектичною, будь-який обґрунтований доказ (reasoned case), крім висування аргументів, повинен також відповідати на будь-які відомі та важливі заперечення. Невиконання цієї вимоги значно послаблює доказ.
- **Нездатність врахувати наслідки**
  Багато доказів стосуються рішень щодо того, що робити. Проте хоч би правильним здавалося рішення, прийняте виходячи з наведених

аргументів, нездатність врахувати наслідки (зазвичай ненавмисні наслідки) значно послаблює докази.

- **Нездатність врахувати низку міркувань**
  З цієї причини помилковими є рішення, які не враховують міркування, які варто було б враховувати.
- **Упереджене формулювання**
  Занадто вузьке формулювання питання чи аргументу, або формування його в такий спосіб, що веде дискусію до прийняття конкретної точки зору, може виключити розгляд інших можливостей і, таким чином, вплинути на рішення.
- **Формулювання у дусі «або-або»**
  Враховуючи те, що багато проблем мають більше двох сторін, і що між двома протилежними позиціями часто існують проміжні можливості, розгляд усіх питань з погляду «або-або» — як вибір між двома протилежними позиціями — може спростити проблеми та призвести до нездатності розпізнати інші, можливо, розумніші можливості.
- **Нездатність врахувати наслідки**
  Багато доказів стосуються рішень щодо того, що робити. Проте хоч би правильним здавалося рішення, прийняте виходячи з наведених аргументів, нездатність врахувати наслідки (зазвичай ненавмисні наслідки) значно послаблює докази.
- **Нездатність врахувати низку міркувань**
  З цієї причини помилковими є рішення, які не враховують міркування, які варто було б враховувати.
- **Упереджене формулювання**
  Занадто вузьке формулювання питання чи аргументу, або формування його в такий спосіб, що веде дискусію до прийняття конкретної точки зору, може виключити розгляд інших можливостей і, таким чином, вплинути на рішення.
- **Формулювання у дусі «або-або»**
  Враховуючи те, що багато проблем мають більше двох сторін, і що між двома протилежними позиціями часто існують проміжні можливості, розгляд усіх питань з погляду «або-або» — як вибір між двома протилежними позиціями — може спростити проблеми та призвести до нездатності розпізнати інші, можливо, розумніші можливості.
- **Невідповідне оцінювання**
  Ця проблема полягає в тому, що при винесенні рішення надають надмірного значення певним аспектам проблеми.

- **Винесення рішення з неналежним ступенем довіри**
  Винесення рішення з більшою або меншою довірою, ніж це дозволяє сила доказів, є ще однією помилкою при прийнятті рішення.

6. Зважування та приведення до балансу міркувань

Центральним поняттям у дискусії щодо оцінки кондуктивного міркування, включаючи нашу власну, є поняття зважування (weighing). Які б рекомендації не були запропоновані, зрештою, щоб дійти обґрунтованого рішення, мають бути зважені доводи «за» та «проти». Проте, як зазначали багато теоретиків <аргументації>, зважування — метафора, яку важко звільнити від конотацій (cash out) у контексті аргументів. Чи можна кількісно оцінити вагу чи силу різних доводів чи аргументів? І якщо не можна, то чи стає поняття настільки розпливчастим і, отже, настільки малопридатним чи суб'єктивним, що втрачає оцінну цінність? (Koch 2007c)

Ми вважаємо, що зважування (яке ми розглядаємо як процес) є значущою, хоч і недосконалою, метафорою, і що хоч вага (під якою ми розуміємо продукт зважування) не піддається кількісній оцінці і іноді може бути предметом розбіжностей, проте вона не є (або не в першу чергу) чимось суб'єктивним. Вага може бути обґрунтована (або оскаржена) шляхом звернення до об'єктивних факторів та міркувань, наприклад, шляхом звернення до певних широко поширених цінностей та принципів. Більше того, аргументи можуть оцінюватися як з точки зору ймовірності їхньої істинності, так і з точки зору тієї підтримки або тієї ваги, яку вони дають судженню. Якщо висновок аргументу заслуговує на довіру, то такий аргумент надає значної ваги судженню, якщо ж він сумнівний, він додає судженню або мало ваги, або взагалі ніякого. Наприклад, у судовому процесі аргумент, який доводить, що обвинувачений мав гарне алібі, значною мірою виключає обвинувальний вирок, тоді як його вага значно зменшується, якщо алібі сумнівно. З іншого боку, той факт, що людина має надійний мотив, додає відносно невелику вагу, враховуючи, що у багатьох людей можуть бути мотиви для скоєння певного злочину.

Уривок з діалогу про страту, процитованого раніше, може бути використаний для ілюстрації деяких із цих аспектів зважування. Тим не менш, важливо пам'ятати, що до початку цього діалогу вже відбулася значна кількість дискусій, що стосуються відносної ваги різних аргументів, (наприклад, Філ: Але ви переконали мене, що за допомогою смертної кари ми ризикуємо <породити> ще більшу несправедливість…), а також те, що цей процес обговорення був динамічним і деякі

з аргументів, які були аргументовані привели до виникнення ситуації, що спостерігається нами в наведеному уривку з діалогу.

Розглядаючи свою попередню оцінку окремих аргументів, Філ та Софія погоджуються, що два аргументи на користь смертної кари, аргументи стримування та витрат, не витримують <конкуренції>, оскільки їхні висновки не обґрунтовані. Вони спростовуються аргументами, що їх послаблюють, і таким чином не мають ніякої ваги. Тим не менш, крім ймовірності того, що виключення є істинним або заслуговує на довіру, ці аргументи можуть бути також оцінені щодо обсягу тієї підтримки (позитивної або негативної), яку вони дають аргументу на користь смертної кари. І кожен із цих аргументів (стримування та витрат <на утримання>), якби вони заслуговували на довіру, призвів би до збільшення ваги аргументу на користь смертної кари. Якби смертна кара дійсно служила істотним стримуючим фактором від вбивства, то це було б сильним аргументом на її користь, оскільки він заснований на широко поширеній цінності порятунку життя безневинних людей. Однак, навіть якби було правдою те, що витрати, пов'язані з довічним ув'язненням, більші, ніж витрати на страту, все ж у світлі моральних заперечень проти смертної кари це не стало б сильним аргументом насамперед тому, що моральні проблеми в цілому повинні бути важливішими за такі інструментальні питання, як витрати <на утримання засуджених>.

Інший аргумент на користь найвищого заходу покарання, аргумент про недієздатність «страченого», визнається обґрунтованим у тому сенсі, що мертві вбивці, дійсно, не можуть убити знову. Проте це розглядається як досить радикальний спосіб ізоляції вбивць від суспільства, оскільки існують інші можливості, і тому це не дуже сильний аргумент на користь смертної кари. Таким чином, цей аргумент ослаблений конкретним контраргументом про те, що існує менш небезпечна з погляду моралі альтернатива — довічне ув'язнення, яке може досягти тієї ж мети. Аргумент відплати, з іншого боку, розглядається як заснований на сильних доводах (strong grounds), а саме на апеляції до справедливості, яка є поширеною цінністю і властива будь-якій правовій системі. Тим не менш, хоча визнається законність апеляції до справедливості, вага аргументу, що виправдовує смертну кару, зменшується, оскільки довічне ув'язнення можна розглядати як альтернативу, яка також відповідає вимогам справедливості. Таким чином, для аргументів як про недієздатність, так і про відплату їхня вага в дебатах зменшується через наявність менш проблемних альтернатив.

Імовірність страти невинних людей розглядається нами як дуже сильний аргумент проти смертної кари, оскільки це міркування, апе-

люючи до дуже важливої цінності (не вбивати невинних людей) та основного принципу права (не карати безневинних), переважує більшість інших міркувань. Дійсно, будь-яка система покарання буде робити помилки незалежно від того, наскільки добре працює система, яка намагається уникнути їх. Однак для сили аргументу дуже важливо, щоб деякі покарання (включаючи довгострокові ув'язнення) були визнані помилковими. Таким чином, страта невинних людей — це не просто теоретична можливість чи надзвичайно рідкісне явище. Частота таких випадків і расова упередженість, очевидні у багатьох випадках, принаймні у деяких місцях, посилюють цей аргумент. Однак вагу, що приписується цьому аргументу, все ж таки слід розглядати як відносну в тому сенсі, що набагато переконливіші доводи можуть бути висунуті на користь такої практики, якщо можна буде довести, що смертна кара є важливим стримуючим фактором і що цим вона запобігатиме вбивству набагато більшої кількості невинних людей, ніж число жертв системної помилки. Через відносний характер цих оцінок, цифри, якщо вони заслуговують на довіру і відповідають <дійсності>, можуть бути значними.

Ми також можемо бачити, як звернення до питання про тягар доказування використовується для визначення того, наскільки сильними мають бути аргументи з різних боків, щоб перемогти. У цьому випадку всесвітня тенденція до скасування смертної кари накладає тягар доведення на прихильників її збереження. Визначення тягаря доведення в цьому випадку не має вирішального значення, оскільки аргументи проти страти оцінювалися як набагато сильніші, але воно може бути вирішальним при розгляді питань, в яких підстави, що висуваються кожною зі сторін, оцінюються як більш-менш рівні. Розглянемо ситуацію у кримінальному судочинстві, коли тягар доведення явно лежить на боці обвинувачення. Нездатність захисту остаточно спростувати доводи прокурора не повинна призводити до засудження обвинуваченого, оскільки все, що потрібно зробити захисту, це показати, що існують обґрунтовані сумніви щодо винності обвинуваченого.

Один із аспектів оцінювання <аргументів>, проілюстрований на прикладі судочинства, полягає в тому, що важливою підставою для обґрунтування ваги <аргументу> є апеляція до найпоширеніших цінностей та принципів. Ступінь згоди щодо цього не слід недооцінювати. Наприклад, існує загальноприйнята думка, що правова система має втілювати принципи справедливості; що моральні міркування повинні, як правило, мати пріоритет над міркуваннями витрат; що страта невинних людей державою є надзвичайно проблематичною з етичної точки зору. Деякі з цих цінностей і принципів включені до різних областей <державної

та суспільної життєдіяльності> і пов'язані з «практичною точкою зору». Це, наприклад, основний принцип у праві — не засуджувати і карати невинну людину. Полегшення страждань є фундаментальною цінністю у медицині. Навчання дитини — основа освіти. Вага <аргументу> може бути в рамках закону обґрунтована з погляду таких цінностей та принципів. Раціональній критиці можуть бути піддані рішення, які мають невідповідну вагу. Наприклад, нашу критику політики в галузі освіти було б виправдано, якби звернули увагу на те, що адміністративна ефективність оцінюється вище, ніж навчання дитини. Один із аспектів оцінювання <аргументів>, проілюстрований на прикладі судочинства, полягає в тому, що важливою підставою для обґрунтування ваги <аргументу> є апеляція до найпоширеніших цінностей та принципів. Ступінь згоди щодо цього не слід недооцінювати. Наприклад, існує загальноприйнята думка, що правова система має втілювати принципи справедливості; що моральні міркування повинні, як правило, мати пріоритет над міркуваннями витрат; що страта невинних людей державою є надзвичайно проблематичною з етичної точки зору. Деякі з цих цінностей і принципів включені до різних областей <державної та суспільної життєдіяльності> і пов'язані з «практичною точкою зору». Це, наприклад, основний принцип у праві — не засуджувати і не карати невинну людину. Полегшення страждань є фундаментальною цінністю у медицині. Навчання дитини — основа освіти. Вага <аргументу> може бути в рамках закону обґрунтована з погляду таких цінностей та принципів. Раціональній критиці можуть бути піддані рішення, які мають невідповідну вагу. Наприклад, нашу критику політики в галузі освіти було б виправдано, якби звернули увагу на те, що адміністративна ефективність оцінюється вище, ніж навчання дитини.

Прекрасний приклад цього аспекту зважування навів Аллен у своїй статті, де обговорюється рішення Канади про згвалтування. У ній він наводить уривок з думки одного із суддів щодо виключення можливих упереджених свідчень у випадках згвалтування:

«Однак, коли згубні (prejudicial) докази надаються на користь захисту, шкідливий вплив, який вони мали б у разі їх прийняття, повинен суттєво переважати їхню доказову силу, перш ніж суддя зможе їх виключити. Це пояснюється тим, що вільне та демократичне суспільство надає великого значення принципу, що невинна особа не повинна бути засуджена» (с. 106).

Тут ми маємо як чітке формулювання центрального принципу, на який слід посилатись у юридичних рішеннях, так і засноване на цьому принципі судження про належне зважування міркувань у конкретному випадку.

Звичайно, можуть бути розбіжності, навіть часом глибокі розбіжності щодо релевантних або основних (primary) міркувань, як це, мабуть, має місце, наприклад, у дебатах про аборти. Однак часто буває так, що щодо цих міркувань буде досягнуто згоди, але не буде згоди щодо того, як розподілити їхні пріоритети або як вони виявляють себе (play out) у конкретних випадках. Наприклад, у рішенні у справі про зґвалтування, на яке посилається Ален, особлива думка іншого судді стверджувала, що виключені докази сексуального анамнезу «або не мають відношення до справи, або настільки упереджені, що їхня мінімальна доказова цінність переважується їхньою шкідливою дією» (Allen 1993б с.107). У цьому випадку існує згода щодо релевантних принципів, тобто шкідливий вплив проти доказової сили, але існують розбіжності щодо їхньої відносної ваги в цьому конкретному контексті. Як інший приклад, серед людей лівого політичного спектру є ті, хто підтримує податок на вуглець, оскільки вони вважають, що він матиме позитивний вплив на довкілля, тоді як інші виступають проти нього, оскільки вважають, що він матиме негативний вплив на економічно неблагополучних осіб. Хоча обидві групи цінують як довкілля, так і економічну рівність, вони по-різному розставляють пріоритети цих цінностей стосовно даного конкретного питання. Ці розбіжності в судженнях можуть певною мірою ґрунтуватися на відмінностях у тому, як оцінюється ймовірність або серйозність різних можливих результатів, або як розраховуються короткострокові та довгострокові витрати та вигоди від різних політичних стратегій. Але це відмінності, для яких можна запропонувати обґрунтування та які можна обговорити.

Інший приклад явного обговорення зважування <аргументів> можна побачити в новаторській статті Корнфілда (Cornfield 1959), написаної у зв'язку з початком дебатів про те, чи є куріння причиною раку легень. Корнфілд стверджував, що, незважаючи на той факт, що дослідники не змогли відшукати добру біологічну модель (бо експерименти велися на тваринах) для доказу зв'язку між курінням і раком легень, цьому критерію в даному випадку не слід надавати такого значення, яке йому зазвичай приписують в епідеміології. Його аргумент полягав у тому, що оскільки куріння демонструє дуже сильну кореляцію з раком легень і сильну «залежність від дози», ці факти, як і факт відсутності достовірних альтернативних пояснень цих даних, слід розглядати як достатні для встановлення причинно-наслідкового зв'язку між курінням і раком легень. Це був один із перших успішних аргументів в епідеміології починаючи з кінця 19-го століття, який поставив біологічне пояснення у залежність від результатів великомасштабних статистичних досліджень.

Ми наводимо ці приклади, щоб показати, що раціональне вивчення ваги аргументів та міркувань, які лежать у їх основі, виконує певну роль. У цьому плані дві думки, наведені у справі про зґвалтування (або аргумент Корнфілда), можуть розглядатися як моделі для обґрунтування ваги аргументів. Таке відкрите обґрунтування ваги аргументів робить їх предметом дослідження у сфері суспільної свідомості, де вони можуть стати предметом обговорення та постійного дослідження. Оскільки оцінювання ваги — динамічний процес, завжди існує ймовірність того, що аргументи і навіть питання можуть бути переформульовані, а це призведе до зникнення розбіжностей щодо того, як оцінюються цінності та міркування. Як приклад можна навести дебати щодо державної політики, які спочатку були сформульовані у термінах конкуренції прав різних сторін, а згодом — у термінах добробуту суспільства. Однак такий процес не обов'язково призведе до згоди між учасниками дебатів. Але доти, доки проблема не буде вважатися вирішеною, будь-яка оцінка може розглядатися як момент і внесок у безперервний публічний процес обговорення цієї проблеми як іншими, так і нами.

Література/References:

Allen, D. 1993. "Relevance, Conduction and Canada's Rapeshield Decision." Informal Logic 15, 2: 105-122.

Bailin, S. and M. Battersby. 2009. "Inquiry: A Dialectical Approach to Teaching Critical Thinking." In Argument cultures: Proceedings of OSSA 8 CD-ROM, edited by J. Ritola. Windsor, ON: OSSA.

Bailin, S. and M. Battersby. 2016. Reason in the Balance: An Inquiry Approach to Critical Thinking, 2 nd Edition. Cambridge, Mass: Hackett; 2010. 1 st Edition, McGraw-Hill Ryerson.

Battersby, M. 2006. "Applied Epistemology and Argumentation in Epidemiology." Informal Logic 26, 1: 42-61.

Cornfield, J. et al. 1959. "Smoking and Lung Cancer: Recent Evidence and a Discussion of Some Questions." Journal of the National Cancer Institute 22: 173-203.

Govier. T. 1985. A Practical Study of Argument. Belmond, CA: Wadsworth.

Govier. T. 1987. Problems in Argument Analysis and Evaluation. Providence, RI: Foris Publications.

Govier. T. 1999. The Philosophy of Argument. Newport News: Vale Press.

Hitchcock, D. 2000. "Statement on Practical Reasoning." Retrieved from http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.29.6897&rep=rep1&typ e=pdf , downloaded Jan. 16, 2010.

Johnson, R. H. 2000. Manifest Rationality: A Pragmatic Theory of Argument. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Johnson, R. 2007. “Anticipating Objections as a Way of Coping with Dissensus.” In Dissensus and the Search for Common

Ground, CD-ROM, 1-16, edited by H.V. Hansen, et al. Windsor, ON: OSSA.

Kahneman, D., P. Slovic and A. Tversky. 1982. Judgment Under Uncertainty: Heuristics and Biases. Cambridge: Cambridge University Press.

Kock, C. 2007a. “Is Practical Reasoning Presumptive?” Informal Logic 27, 1: 91-108.

Kock, C. 2007b. “Norms of Legitimate Dissensus.” Informal Logic 27, 2: 179-196.

McBryde, Johnson, H. 2003, Feb. 16. “Unspeakable Conversations.” New York Times. Retrieved from http://www.nytimes.com/2003/02/16/magazine/unspeakable-conversations. html?ref=petersinger

Wellman, C. 1971. Challenge and Response: Justification in Ethics. Carbondale: Southern Illinois University Press.

Wohlrapp, H. 1998. “A New Light on Non-deductive Argumentation Schemes.” Argumentation 12: 341-350.

Zenker, F. 2007. “Complexity Without Insight: Ceteris Paribus Clauses in Assessing Conductive Argumentation.” Retrieved from www.frankzenker.de/downloads/ZENKER_ALTA_2007.pdf, downloaded Jan. 15, 2010

МИСЛЕННЯ, МІРКУВАННЯ ТА ОСВІТА[162]

Річард Фельдман

Це трюїзм і, отже, правда, що одна з цілей освіти полягає в тому, щоб навчити студентів навичкам мислення та міркування, які їм необхідні, щоб бути ефективними та відповідальними громадянами.[163] Ці навички необхідні, але явно недостатні для того, щоб вони могли розумно і з розумінням поводитися з інформацією, необхідною їм для прийняття розумних рішень, що стосуються як їхнього власного життя, так і суспільних проблем, які постають перед ними, коли вони голосують, працюють у громадських організаціях, або іншим чином займаються громадською діяльністю.

Один із способів навчити деяким із цих навичок міркування — пройти курси критичного мислення чи аналізу аргументів. Протягом багатьох років я вів досить звичайний такий курс. Мета мого курсу — навчити студентів визначати, інтерпретувати та оцінювати аргументи, представлені у нетехнічних джерелах, таких як газети, журнали та книги. Я завжди приділяв мало уваги загалом марним матеріалам, якими заповнені типові листи редактора місцевої газети, і зосереджував увагу насамперед на більш складних матеріалах у більш серйозних газетах, журналах та книгах, які, як я сподівався, мої студенти регулярно читатимуть. Я вважаю, що це основні джерела інформації для освічених громадян, і тому вважаю, що допомогти студентам стати здібними користувачами такого матеріалу є гідною метою. Таким чином, я прагну поліпшити їхню здатність перетравлювати та оцінювати цю інформацію. Я спробував зробити це, представивши метод, що дозволяє черпати аргументи, що містяться у відповідних письмових матеріалах, і реконструювати їх як точні аргументи, які можна оцінити з погляду їхньої логічної структури та переваг їх передумов. Я впевнений, що багато викладачів, які прагнуть навчити своїх учнів критичному мисленню чи міркуванню, мають мету, в чомусь схожу на мою, навіть якщо деталі методів, які вони застосовують, відрізняються від моїх. Справді, люди, які викладають багато дисциплін, схильні включати навчання критичному

---

[162] Feldman, Richard: Thinking, Reasoning, and Education. In: Harvey Siegel (Hg.): The Oxford handbook of philosophy of education. Oxford: Oxford U.P. 2009; [2]2012: 67-82.

[163] Ця думка є поширеною. Див., наприклад, Siegel (1988). З метою обговорення див. Marples (1999).

мисленню до своїх дисциплін як частину того, чого вони сподіваються досягти. Я продовжую вважати, що це гідна мета.

Було б помилкою думати, що аналіз аргументів — це все, що потрібне для ефективного мислення. Однак було б великою помилкою також думати, що це не є ключовим компонентом бажаних навичок. Також було б помилкою думати, що є єдиний правильний спосіб навчити навичок аналізу аргументів. Безперечно, різні методи будуть працювати з різним ступенем ефективності для студентів з різним рівнем підготовки. Проте я думаю, що є деякі загальні моменти щодо аргументів, які учні повинні засвоїти, якщо вони хочуть розвинути ці ключові навички. У цьому есе я опишу деякі з цих ключових моментів. Я виділяю їх тут як тому, що вважаю їх фундаментальними (без них мало шансів на успіх), так і тому, що я думаю, що їх іноді упускають у філософських дебатах про природу та цілі аргументації.

1. Переконання, згода та розуміння

Як свідчить мій досвід, студенти, на жаль, часто спантеличені щодо того, в чому полягає мета критичного осмислення проблеми. Що ми маємо їм про це сказати? Хороший спосіб підійти до цього питання — це уявити дискусію зі студентами, яких попросили проаналізувати аргументи, що містяться в деякому есе. З метою обговорення я розгляну приклад, у якому есе присвячене смертної кари. Я припускаю, що есе займає певну позицію відносно будь якого питання, що стосується смертної кари. І я розгляну суть вправи, зосередивши увагу на студенті, який вступає в дискусію з поглядом на це питання, протилежним до того, який захищається в есе. Припустимо, цей студент запитує, чому він це робить, у чому сенс цієї аналітичної вправи? Якою має бути відповідь?

Я можу уявити принаймні три основні типи відповіді. Кожна має свої переваги. Насправді, я думаю, що кожна з них має важливе значення для досягнення мети, яку люди можуть мати, коли вступають у суперечку. Ось три відповіді:

Відповідь 1: Мета навчання аналізу цього аргументу про страту полягає в тому, щоб набути загальної навички <роботи з> аргументами. Цінно мати можливість розумно взаємодіяти з людьми, з якими ви зустрічаєтеся, та ефективно відповідати на аргументи, з якими ви не погоджуєтесь. Ви повинні вміти аналізувати аргументи, подібні до цього, щоб ви могли показати тим, хто приймає цей аргумент, де вони помиля-

ються. Це також допоможе вам побудувати власні аргументи, щоб більш ефективно переконувати інших у <правоті> своєї точки зору.[164]

Відповідь 2: Мета навчання аналізу цього аргументу щодо смертної кари — виробити спільну навичку роботи з аргументами. Аргументи — ключовий інструмент, який використовується для досягнення згоди та консенсусу серед розумних людей. Навчившись аналізувати цей аргумент, ви дізнаєтеся, як працює цей процес, коли він здійснюється раціонально та шанобливо. Для процвітання демократичного суспільства важливо, щоб громадяни були здатні на це.[165]

Відповідь 3: Мета навчання аналізу цього аргументу щодо смертної кари — оволодіння загальним навичкою роботи з аргументами. Аргументи — це виклад підстав з метою <примусити> повірити у висновок. Вивчивши цей аргумент, ви дізнаєтесь дещо про те, як формулюються та оцінюються аргументи. Потім ви зможете визначити, чи автор аргументації навів раціонально переконливі докази на користь свого висновку. Досягнуте таким чином розуміння може бути застосоване до аргументів, що стосуються інших тем, щоб ви могли оцінити переваги цих інших аргументів, тим самим покращивши своє розуміння цих проблем.[166]

Ці три відповіді висловлюють три погляди на аргументи. Перша виходить з погляду того, хто розглядає аргументи як інструменти переконання: аргумент — це те, що хтось використовує, щоб переконати інших у своїй точці зору. Він хоче розуміти аргументи, щоб він міг ефективно використовувати цей інструмент і протистояти аргументам, що містять висновки, з якими він не погоджується. Друга відповідь виходить з погляду того, хто розглядає аргументи як діалектичний інструмент, який використовується в дискусіях, спрямованих на вирішення розбіжностей. Він прагне зрозуміти аргументи, щоб можна було краще досягати таких рішень. Третя відповідь виходить з погляду того, хто розглядає аргументи як логічний інструмент, який використовується для чіткого і точного викладу аргументів, що підтверджують певну точку зору. Цей підхід хоче аналізувати аргументи, щоб краще оцінити хід думки, що (імовір-

---

164 Ця відповідь призначена для подання поглядів тих, хто дотримується риторичного підходу до аргументації. Яскравим прикладом є Тіндейл (Tindale 1999).

165 Ця відповідь виражає погляди тих, хто дотримується діалектичного підходу до аргументації. Яскраві приклади — ван Емерен та Гроутендорст (van Eemeren and Grootendorst 2004).

166 Ця відповідь призначена для подання поглядів тих, хто дотримується епістемологічного підходу до аргументації. Докладне обговорення цього підходу див. у статтях Лумера (2005, 2006).

но) підтверджує деякий погляд, і, можливо, скоригувати своє мислення у відповідь. У цьому третьому підході використовується підхід, що більш відповідає індивідуалістичному напрямку сучасної епістемології. У цьому підході акцент робиться на використанні аналізу аргументів, щоб допомогти собі відповісти на запитання: «У що мені тепер вірити?». На відміну від поглядів, які наголошують на переконанні чи угоді, цей підхід робить наголос на своїй власній раціональній позиції. Іноді я характеризуватиму цей підхід, кажучи, що він шукає розуміння, маючи на увазі лише те, що він розглядає аналіз аргументів як інструмент, який кожен використовує у своїх зусиллях краще зрозуміти проблему.

Щодо кожної із трьох відповідей є що сказати. Ми дійсно використовуємо аргументи, щоб переконати інших. Ми використовуємо і багато іншого. Риторичні прийоми всіх видів, у тому числі апеляції до емоцій, логічні хитрощі (slight of hand), гумор та багато іншого може бути ефективним. Це корисно знати як для того, щоб переконувати, коли це є вашою метою, так і для протидії, коли інші застосовують такі інструменти на вас самих. Ми також використовуємо аргументи для вирішення розбіжностей. У будь-яких ситуаціях спілкування, чи то зі своєю сім'єю, своїми колегами чи громадською організацією, виникають розбіжності, які необхідно вирішувати. Раціональне обговорення аргументів, безперечно, є надзвичайно цінним інструментом у таких ситуаціях. Ми також використовуємо аргументи як інструмент дослідження. Ми робимо це, коли хочемо щось зрозуміти та використовуємо аргументи на користь тієї чи іншої позиції, намагаючись досягти цього розуміння. Таким чином, аргументи використовуються для переконання, вирішення розбіжностей та досягнення розуміння. Щодо кожної із трьох відповідей є що сказати. Ми дійсно використовуємо аргументи, щоб переконати інших. Ми використовуємо і багато іншого. Риторичні прийоми всіх видів, у тому числі апеляції до емоцій, логічні хитрощі (slight of hand), гумор та багато іншого може бути ефективним. Це корисно знати як для того, щоб переконувати, коли це є вашою метою, так і для протидії, коли інші застосовують такі інструменти на вас самих. Ми також використовуємо аргументи для вирішення розбіжностей. У будь-яких ситуаціях спілкування, чи то зі своєю сім'єю, своїми колегами чи громадською організацією, виникають розбіжності, які необхідно вирішувати. Раціональне обговорення аргументів, безперечно, є надзвичайно цінним інструментом у таких ситуаціях. Ми також використовуємо аргументи як інструмент дослідження. Ми робимо це, коли хочемо щось зрозуміти та використовуємо аргументи на користь тієї чи іншої позиції, намагаючись досягти цього розумін-

ня. Таким чином, аргументи використовуються для переконання, вирішення розбіжностей та досягнення розуміння.

Хоча аргументи насправді мають три тільки що описані використання, я хочу обґрунтувати їхню центральну роль у пошуку розуміння, а потім виявити деякі наслідки, що випливають з цього визнання центрального характеру їхньої ролі. Безперечно, іноді нашою головною метою є переконання. Рекламодавці, адвокати та захисники всіх мастей мають своє завдання переконати інших у тому чи іншому висновку. Яким буде цей висновок, залежить від конкретної ролі, яку виконує людина. У таких випадках висновок, який потрібно аргументувати, вже зроблено, і можна навести аргументи на його підтримку. Але, звичайно, це не наша головна мета в навчанні студентів міркуванню. Ми хочемо навчити їх, як поводитися з інформацією, яку вони отримують, а не як маніпулювати цією інформацією для отримання якогось заздалегідь визначеного висновку.

Немає сумнівів у тому, що досягнення угоди — справа соціально цінна. Безперечно, це добре, якщо студенти можуть навчитися вирішувати свої розбіжності за допомогою раціональних аргументів. Проте можна досягти угод, у яких узгоджений висновок підтверджується наявними фактами, і навіть можна досягти угод, у яких цього немає. Є безліч способів дійти згоди, які мають нічого спільного з раціональністю. Наприклад, ми могли б домовитися, що кожен повинен приймати точку зору людини, яка найгучніше кричить чи говорить найдовше. Вочевидь, бажано досягнення раціональної згоди. Мається на увазі щось подібне до згоди щодо висновку, яке, насправді, найкраще підтверджується доводами. Таким чином, вид раціональної згоди, викладеної у Відповіді 2, залежить від раціональної оцінки та розуміння, викладеної у Відповіді 3. Якщо люди правильно розуміють аргументи та поділяють наявну у них інформацію, то вони досягнуть згоди. (Тут я відкидаю відмінності, що виникають через питання смаку або різні базові переваги.) Якщо це вірно, то ті, хто розглядає аргументи як засіб вирішення розбіжностей, повинні розглядати аргументи як фундаментальні інструменти для досягнення розуміння. І потім вони можуть помітити, що тоді, коли сторони, між якими виникла суперечність, здатні таким чином ефективно використати аргументи, вони досягнуть згоди. Немає сумнівів у тому, що досягнення угоди — справа соціально цінна. Безперечно, це добре, якщо студенти можуть навчитися вирішувати свої розбіжності за допомогою раціональних аргументів. Проте можна досягти згод, у яких узгоджений висновок підтверджується наявними фактами, і навіть можна досягти згод, у яких цього немає. Є безліч способів дійти згоди, які мають нічого спільного з раціональністю. Наприклад, ми могли б домовитися, що ко-

жен повинен приймати точку зору людини, яка найгучніше кричить чи говорить найдовше. Вочевидь, бажано досягнення раціональної згоди. Мається на увазі щось подібне до угоди щодо висновку, яка насправді найкраще підтверджується доводами. Таким чином, вид раціональної угоди, викладеної у Відповіді 2, залежить від раціональної оцінки та розуміння, викладеної у Відповіді 3. Якщо люди правильно розуміють аргументи та поділяють наявну у них інформацію, то вони досягнуть угоди. (Тут я відкидаю відмінності, що виникають через питання смаку або різні базові переваги.) Якщо це вірно, то ті, хто розглядає аргументи як засіб вирішення розбіжностей, повинні розглядати аргументи як фундаментальні інструменти для досягнення розуміння. І потім вони можуть помітити, що тоді, коли сторони, між якими виникла суперечність, здатні таким чином ефективно використати аргументи, вони досягнуть згоди.

Якщо це так, то основна роль аргументів полягає у тому, щоб бути знаряддям розуміння. Ми повинні ретельно відокремити розуміння (раціональне переконання (belief) щодо певного питання) від сили переконання (persuasive power) або ефективності в досягненні згоди. Мій власний огляд матеріалів для курсів з аргументації та критичного мислення вказує на наявність певного змішання цих моментів. Популярне обговорення аргументів, особливо політичних, настільки сфокусоване переконання (persuasion), що мета розуміння практично відсутня. І з причин, які будуть розглянуті у другому розділі, я думаю, що багато студентів схильні ухилятися від розгляду аргументів як інструменту розуміння. Якщо ми хочемо навчити студентів ефективно міркувати, тобто якщо ми хочемо навчити їх ефективно використовувати аргументи, то конче необхідно, щоб ми розповіли їм щось про те, що насправді є добрим аргументом.

Я вважаю, що відправною точкою при обговоренні цієї теми зі студентами має бути чітке та пряме обговорення різниці між переконанням (persuasion) та розумінням. Ми можемо визнати, що якщо мета когось полягає виключно в тому, щоб переконати (persuade), то все, що насправді буде переконливим (persuasive), буде добрим засобом для досягнення його мети. Коли хтось хоче спонукати когось купити продукт, можуть виявитися ефективними фрази, що запам'ятовуються, привабливі продавці, надихаюча музика, різного роду гумор і будь-яка кількість інших прийомів. Тим не менш, якщо поміркувати, стає очевидним, що прийоми переконання щойно згаданого типу мають мало спільного з раціональністю та розумінням. Припустимо, що чиясь мета полягає у визначенні, чи варто насправді купувати конкретний продукт, чи заслуговує той чи інший кандидат, щоб за нього голосували, чи є певний погляд на спірне питання правильним. Студенти можуть досить легко зрозуміти, що те,

що спрямоване на переконання щодо певного предмета, не може мати великого значення при спробі відповісти на такі питання. Важливо те, що насправді є добрим підтвердженням висновка. Наявність навичок, необхідних для оцінки матеріалу, що дозволяє визначити, чи гарантує аргумент добре обґрунтування висновку, дає можливість людям отримати необхідне розуміння.

Важко переоцінити важливість різниці між переконанням та розумінням. Якщо ви думаєте про міркування та аргументацію як про засоби, які потрібно використовувати, щоб переконати інших у вашій точці зору, виробленої вами раніше, то вони не підходять для критичного аналізу ваших власних колишніх поглядів. Можливо, можна перевірити свої аргументи, подивившись, чи переконують вони інших. І, можливо, деякі люди можуть іноді запитати, чи справді їх переконують аргументи, які вони вважали раніше переконливими. Але щоб зайняти позицію щодо проблем. Які я вважаю ключем до ефективного міркування, його мета потрібно бачити у виробленні раціонального переконання, а чи не у переконанні інших. Важко переоцінити важливість різниці між переконанням та розумінням. Якщо ви думаєте про міркування та аргументацію як про засоби, які потрібно використовувати, щоб переконати інших у вашій точці зору, виробленої вами раніше, то вони не підходять для критичного аналізу ваших власних колишніх поглядів. Можливо, можна перевірити свої аргументи, подивившись, чи переконують вони інших. І, можливо, деякі люди можуть іноді запитати, чи справді їх переконують аргументи, які вони вважали раніше переконливими. Але щоб зайняти позицію щодо проблем. Які я вважаю ключем до ефективного міркування, його мета потрібно бачити у виробленні раціонального переконання, а чи не у переконанні інших.

Що ж тоді є добрим аргументом? Коротка відповідь: хороший аргумент дає вагомі підстави повірити у його висновок. У частині цього розділу, що залишилася, я докладно зупинюся на цій відповіді.[167]

Спочатку відзначимо, що викладений погляд робить поняття доброго аргументу «відносним» у тому сенсі, що те, що може бути добрим аргументом для однієї людини, не обов'язково має бути добрим аргументом для іншої. Це не питання смаку чи переваги: аргумент не є добрим аргументом для вас лише тому, що ви його схвалюєте чи підтверджуєте. Скоріше, це наслідок того, що пояснення добрих аргументів є епістемо-

[167] Викладені тут ідеї підсумовують погляди, які я захищав у моїй статті (Feldman 1994). Детальний захист іншої версії епістемологічного пояснення <доброго аргументу> див. (Biro and Siegel 1992, 2006a, 2006b) и Siegel and Biro (1997, 2008). Додаткове обговорення див. у статті Лумера (Lumer 2006)

логічним, тобто. спирається на поняття добрих підстав. Оскільки люди можуть відрізнятися своєю вихідною інформацією, аргумент, який дає одній людині вагомі підстави (good reasons) вірити в щось, може не дати іншій людині вагомих підстав вірити в те саме.

Згідно з моїм епістемологічним поглядом на добрі аргументи, добрий аргумент має задовольняти трьом умовам. По-перше, аргументи забезпечують раціональну підтримку своїх висновків лише у тому випадку, якщо засновки є обґрунтованими (розумними). Аргументи можуть мати істинні засновки, які людина не має підстав приймати. Такі аргументи не дають людині вагомих підстав вірити їхнім висновкам. Більше того, аргументи з хибними, але добре обґрунтованими засновками можуть дати вагомі підстави вірити їхнім висновкам. Отже, аргумент добрий для вас тільки в тому випадку, якщо ви обґрунтовано вірите у (кон'юнкцію) його засновків.

По-друге, у добрих аргументів мають бути засновки, які належним чином пов'язані з їхнім висновком. Припускаючи, що ми маємо поняття валідності або необхідного зв'язку, яке застосовується до аргументів, виражених звичайною мовою, ми можемо сказати, що валідні аргументи відповідають цій умові. Але ми маємо припускати наявність добрих аргументів, які не є валідними. Я використовую слово правдоподібний (cogent) для опису структури таких аргументів. Скажімо, коли аргумент валідний чи правдоподібний, засновки «належно пов'язані» з висновком, а аргумент «добре сформований» (well-formed). А тепер уявіть аргумент, який насправді валідний, але зв'язок між засновками та висновками дуже важко побачити. У вас немає підстав вважати, що засновки підтверджують висновок. У цьому випадку аргумент не дає вам підстав повірити у його висновок. Для вас це не добрий аргумент. Це змушує мене сказати таке: потрібно, щоб ви обґрунтовано вірили у те, що аргумент сформовано добре, тобто. щоб ви обґрунтовано вірили у те, що засновки належним чином пов'язані з висновком.[168]

---

[168] Деякі філософи, які значною мірою поділяють мою думку на аргументи, схильні не погоджуватися з цього приводу. Харві Сігел пропонує (у листуванні) прихильникам епістемологічного підходу до аргументів розробити концепцію добрих аргументів, яка не є релятивною у тому вигляді, як я запропонував. На його думку, добрий аргумент повинен мати належну (proper) структуру, але немає умови, яка вимагає, щоб людина усвідомила цей факт. Важливо тільки те, що він дійсно має належну структуру (і щоб його засовки для людини були обґрунтовані). Але мені здається, що це має небажані наслідки. Припустимо, (і) я знаю, що деякі засовки істинні, (іі) ці засновки спричиняють деякі суперечливі твердження, а також (ііі) я не знаю, що цей висновок є істинним. Мені здається, що я не маю підстав вірити цьому вис-

Нарешті має бути умова «неспростовності» (no-defeater). Правдоподібні (cogent) аргументи можуть мати добре обґрунтовані засновки, але аргумент не може давати вагомої підстави для того, щоб повірити в його висновок, тому що у вас є докази, які його спростовують (defeating evidence). Простий індуктивний аргумент може мати засновки, які, як ви знаєте, є істинними, а висновок, який робиться на їх основі, є ймовірним. Наприклад, аргумент на користь висновку про те, що зараз дощу немає, може мати абсолютно правильну форму, а саме, мати вигляд узагальнення, що випливає з висновків, які говорять про погодні умови вчорашнього дня і минулі приклади. Але у вас можуть бути спростовні докази, засновані на прямому сприйнятті, які спростовують цей сильний в інших відношеннях аргумент.

Отже, моя пропозиція полягає в тому, що аргумент є добрим аргументом для людини за умови, що ця людина обґрунтовано вірить у кон'юнкцію його засновків, і в неї є підстави вважати, що засновки належним чином пов'язані з висновком, а також що аргумент не є спростованим для цієї людини. Коли людина стикається з добрим аргументом на користь деякого висновку, то для неї розумно вірити в цей висновок. Таким чином, добрі аргументи керують раціональним переконанням.

2. Істина і об'єктивність

Наступний пункт, мабуть, є більш суперечливим, ніж перший, але мені здається, що він є не менш фундаментальним. Якщо студенти не вважають, що існує якась істина, яку вони намагаються зрозуміти, їм дуже важко зрозуміти сенс проекту щодо аналізу аргументів. Якщо хтось не вважає, що в певній області існують істини (або факти), тоді він не може чітко зрозуміти аргументи, які мають на меті встановити істини в цій області. Проте студенти, а іноді й їхні викладачі, здається, вважають, що певні суперечливі сфери — це лише «питання думки», щодо яких немає

новку на підставі аргументу, що має ці засновки. Тобто аргумент на користь цих посилок і цього висновку не дає мені підстав, які виправдовують віру в цей висновок. Проте, на думку Сігела, це був би добрий аргумент. Тому Сігел має відмовитися від зв'язку між добрими аргументами та раціональною вірою; тобто він має визнати, що розумним людям не потрібно вірити у щось, навіть якщо у них є вагомі аргументи на його користь. Концепція «доброго аргументу», з якою я працюю, передбачає, що добрий аргумент справді вимагає ухвалення його висновку. Тим не менш, я визнаю, що існує кілька концепцій «доброго аргументу», які можуть відіграти корисну роль у міркуванні про аргументи.

«абсолютної» чи «об'єктивної істини». Я вважаю, що вкрай важливо, щоб студенти досягли певної ясності щодо цих питань, якщо вони хочуть навчитися ефективно міркувати.

Почнемо із питань смаку. Припустимо, мені подобається ванільне морозиво, але не шоколад, а у вас прямо протилежні уподобання. Ця відмінність може бути виражена як відмінність, що стосується того, який смак морозива «смачніше». У певному сенсі ми не згодні один з одним. І якщо нам доведеться розділити десерт, нам, можливо, доведеться знайти спосіб подолати цю суперечність. Більше того, вірно, що кожен з нас може сказати щось про те, чому ми вважаємо за краще те, що робимо. Однак, у певному вирішальному сенсі, у нас немає раціональних розбіжностей. Немає конкуруючих поглядів для захисту. Немає аргументів на користь наших уподобань, які можна було б оцінити чи розкритикувати. Немає потреби захищати наші погляди. У нас просто різні уподобання. Наша «розбіжність» — це не те, про що й курси критичного мислення.

Сказати, що немає предмета раціонального розбіжності і немає точки зору, яку можна раціонально захистити, коли у нас просто різні уподобання, не означає, що немає жодних спорідненних питань щодо фактів, відносно яких ми могли б сформулювати аргументи. Насправді їх багато. Ми могли б побудувати аргументи про те, якому смаку морозива воліє більшість людей, який смак має найбільшу користь для здоров'я і так далі. Але коли я кажу, що ваніль смачніша, я не хочу повідомляти жодного з цих фактів. Я просто повідомляю про свої уподобання. Ми, звичайно, можемо не погодитися з тим, чи я дійсно маю таке уподобання. Існує факт щодо того, чому я віддаю перевагу.. Але наводити аргументи щодо цього твердження в більшості випадків було б незвичайною та безглуздою вправою.

Отже, просте та наївне уявлення про смак полягає в тому, що немає істини — немає факту — щодо того, який смак «кращий». Існують просто різні уподобання. Таким чином, це не та тема, відносно якої ми зазвичай будуємо аргументи, і це не те, що є предметом курсів критичного мислення. Я хочу наголосити, що подальше обговорення не залежить від ідеї, що ця проста точка зору на смак є правильною. Вона згадується просто для розмаїття. Тобто ідея полягає в тому, що інші питання не такі.

Можна висловити цю думку про смак, сказавши, що немає «абсолютних» чи «об'єктивних» істин щодо того, який смак (просто) краще. Висловлюючись таким чином, ми насправді ризикуємо заплутатися. Як уже зазначалося, існують «абсолютні» чи «об'єктивні» факти стосовно

того, який смак кращий *для мене*, а який — *для вас*.[169] І це правда, не існує безвідносної істини про те, який смак, простіше кажучи, смачніший. У цьому плані висловлювання про те, що смачніше, абсолютно аналогічні висловлюванням про речі, які не мають нічого спільного з перевагами. Наприклад, такий вислів, як «штани підходять» (у тому сенсі, що вони не надто малі, щоб у них влізти), такого ж роду висловлювання. Можна сказати, що немає «абсолютної» чи «об'єктивної» істини щодо придатності штанів. Знову ж таки, ключовим моментом є те, що не існує істини, яка не відносна. Тобто цілком може бути правдою, що штани підходять одній людині, а іншій — ні. Немає безвідносного (unrelativized) фітнесу. Але твердження про відносну (relativized) придатність абсолютно «об'єктивні». Те саме і зі смаком.

Отже, центральна думка полягає в тому, що питання смаку, твердження, що містять висловлювання про такі речі, як «Ванільне морозиво на смак краще, ніж шоколадне», зазвичай не є такого роду речами, які є висновком аргументів і, як правило, не такого роду речами, які розглядаються в класах критичного мислення. Студенти повинні розуміти, що твердження, що розглядаються на цих курсах, не схожі на ці прості питання смаку.

Щодо тем, які ми зазвичай називаємо «фактичними» чи «емпіричними», то студента досить легко змусити зрозуміти, що істини існують, навіть якщо їх важко пізнати. Також відносно легко змусити їх побачити місце суперечок та міркувань щодо таких тем. Наприклад, розглянемо тезу, що смертна кара стримує злочинність. Це, очевидно, потребує більш повного формулювання, щоб мати щось, про що ми можемо сперечатися, але такі розширені тези можна зробити. Ми можемо визначити види злочинів, про які йдеться, види суспільств, у яких покарання нібито має стримуючий ефект, та будь-які інші фактори, що залишилися нечіткими у початковому формулюванні. З огляду на це, зрозуміло, що існує правильна відповідь, яка стверджує, що різні підстави можуть підтвердити або спростувати це твердження, і що це тема, про яку ми мо-

[169] Я маю визнати труднощі, пов'язані з твердженням, що існують ці релятивізовані факти, тобто факти про те, якому смаку я віддаю перевагу. Насправді існує багато фактів поблизу, і не завжди зрозуміло, який з них виражається реченням: «Я віддаю перевагу ванільному морозиву перед шоколадом». Я можу віддавати перевагу ванілі перед шоколадом за деяких обставин, але не за інших, або я можу віддавати перевагу деяким видам ванільного морозива перед будь-якими видами шоколадного морозива, але віддавати перевагу деяким шоколадним видам перед гіршою ваніллю. Розмірковуючи над цими фактами, стає зрозуміло, що речення «Я віддаю перевагу ванільному морозиву перед шоколадом» є певною мірою неповним або неясним.

жемо міркувати. Цим вона відрізняється від твердження про морозиво. Іншими словами, це теми в галузі міркувань і аргументації.

Коли справа доходить до питань з галузі цінностей або політики, наприклад, коли йдеться про те, чи слід застосовувати смертну кару, питання стають незрозумілішими. Щоб ефективно міркувати стосовно цього, необхідно ретельно відокремити питання про те, що нам слід робити або яка найкраща політика, від безлічі споріднених питань, що явно стосуються фактів. Ці споріднені питання включають питання про вплив смертної кари, її статус у країнах по всьому світу, громадську думку з приводу неї, частоту, з якої спроби її застосування зазнають невдачі, про той ступінь болю і страждань, які зазнають страчені, про величину психологічної травми, яку ця практика завдає родичам і друзям жертв страчених злочинців, про те, як часто були (або будуть) страчені невинні люди тощо.

Все щойно зазначені питання досить легко розглядати як об'єктивні фактичні питання. Це питання про те, які докази можна зібрати і які можна зробити з них висновки. Тут я хочу наголосити, що якщо учні повинні навчитися ефективно міркувати, вони повинні розуміти, що є додаткове питання, яке потрібно розглянути, як тільки на ці питання буде дана відповідь (хоча відповідь на додаткове питання може залежати від відповіді на ці інші питання). Додаткове питання стосується того, що ми повинні робити у світлі цих інших фактів або у світлі тих з них, які є релевантними. Я називатиму такі питання «моральними питаннями». Я маю намір використовувати фразу «моральні питання» дуже широко, щоб включити всі питання про те, що слід робити, що правильно, що найкраще або що є морально прийнятним. Для поточних цілей відмінності між цими питаннями не матимуть значення.

Багато з того, що обговорюється в політиці, багато ключових соціальних питань, з якими доводиться стикатися суспільству, у цьому сенсі є питаннями моралі. Я вважаю очевидним, що однією з ключових цілей курсів з мислення та міркування є допомога студентам ефективніше вирішувати моральні питання, де ці питання розглядаються в широкому сенсі, щойно описаному. Якщо комусь потрібно раціонально розглядати моральні питання, він має розглядати їх як справжні питання, на які є потенційно правильні та неправильні відповіді. Якщо в цьому питанні немає істини, якщо немає об'єктивних фактів, то нема про що сперечатися. У цій галузі не може бути доброго аргументу в жодному зі змістів, зазначених вище, якщо тільки висновок аргументу не відноситься до галузі об'єктивних фактів. Студенти повинні це розуміти, якщо вони хочуть розбиратися в аргументах із цієї галузі.

Важливо чітко розуміти, чого це не означає. Це не означає, що моральні істини жодним чином не залежать від людського вибору та концепцій (constructs.). Наприклад, цілком можливо, що очікування, сформовані людьми на основі соціальних установок, які вони виробили, відіграють певну (головну чи другорядну) роль у визначені того, як люди мають поводитися. Можливо, ці чинники різняться у різних суспільствах, тому єдині істини в цьому відношенні будуть відносними. Таким чином, моральні істини будуть зіставні з соціологічними істинами. Тобто, як існують істини, що стосуються поширених практик у різних спільнотах, і, можливо, є мало універсальних істин у цьому сенсі, якщо вони взагалі є, так само можуть бути відносними і моральні факти. Якщо це так, то моральні питання більшою мірою схожі на питання смаку, ніж я передбачав. Тим не менш, залишається основна відмінність: хоча рідко має сенс формулювати і оцінювати аргументи про те, чи віддає конкретна людина перевагу тому чи іншому, все ж таки цілком може бути справжня цінність у суперечці про те, чи визначають наші соціальні установки те, як повинні ми поводитися. Тобто навіть якщо моральні факти у цьому сенсі соціально відносні, вони можуть бути предметом легітимних раціональних дебатів.

Викладаючи цей матеріал, я виявив, що багато студентів не допускають думки про те, що мораль «об'єктивна» в якомусь із зазначених тут смислів. У мене склалося враження, що до цього неприйняття наводить просте змішання кількох думок. По-перше, вони поєднують думку про те, що існують об'єктивні істини, що стосуються моральних питань, з думкою про те, що існують прості універсальні істини, які стосуються моральних питань. Так, наприклад, вони припускають, що той, хто визнає об'єктивність принципів моралі, повинен виходити з того, що якщо дія певного типу неправильна за одних обставин,, то вона неправильна і за всіх обставин. Звичайно, це явна помилка, оскільки хтось може подумати, що багато фактів, які стосуються контексту деякої дії, сприяють визначенню його статусу.

Ще одна плутанина може виникнути через поєднання епістемологічних та метафізичних проблем. Стверджувати, що є об'єктивні істини щодо моральних питань, означає висловлювати метафізичне, а чи не епістемологічне твердження. Твердження про об'єктивність «моральних істин» не має жодного відношення до нашої здатності знати, якими є ці моральні істини. Це відповідає глибокому моральному скептицизму. І варто відзначити, що найцікавіші форми морального скептицизму передбачають свого роду об'єктивізм: вони припускають, що існують моральні істини, але ми не можемо знати, що вони собою являють. Той, хто

вважає, що моральних істин існує, звісно, повинен визнати, що не існує морального знання, але тільки тому, що не існує істин, які можна знати.

Інша плутанина, що не має відношення до двох попередніх, яка може стати на нашому шляху в цій галузі <знань>, виникає через зосередження уваги тільки на найсуперечливіших моральних питаннях. Якщо ви думаєте тільки про суперечливі питання, такі як аборт або смертна кара, вас може спантеличити питання, чи існує якась істина в цьому питанні. Якщо ви також думаєте, що істина має бути універсальною (аборт завжди неправильний або завжди допустимий, або що смертна кара завжди неправильна), тоді вам, можливо, ще легше відкинути твердження про об'єктивність «моральних істин». Однак, зосередження на чомусь простішому, менш суперечливому може допомогти зменшити цю схильність <до заперечення об'єктивності моральних істин>.

Я вважаю, що останнім джерелом опору < ідеї об'єктивності моралі> є бажання бути толерантним та неупередженим. Деякі студенти хочуть якимось чином визнати, що кожен «правий» у моральних суперечках, оскільки кожен має право на свою думку. Таке толерантне ставлення може бути гідним захоплення, і воно чудове, якщо воно призводить до шанобливого ставлення до інших. Але це не слід розуміти так, що переконання кожного не є неправдивим, що немає жодного факту в цьому питанні або що мораль у будь-якому сенсі не є об'єктивною.

Я вважаю, що усунення деяких із цих непорозумінь може допомогти зменшити опір ідеї про об'єктивність моралі. Стверджуючи, що студенти повинні бачити об'єктивність моралі, щоб успішно міркувати про мораль, я не маю наміру займати певну позицію в суперечливих філософських дебатах. Я маю на увазі лише те, що вони повинні розглядати її як щось, про що можна сперечатися, щось, до чого мають відношення міркування. Щоб вона була чимось, про що можна сперечатися. Моральні твердження мають бути тим, що може бути висновком аргументації. Щоб вони були висновками, вони мають бути тим, до чого мають відношення докази та міркування. І таким чином вони повинні бути тим, що може бути істинним або хибним. Які саме речі роблять моральні твердження істинними чи хибними — це зовсім інше питання.

Існують витончені антиреалістичні позиції щодо моралі, покликані залишити простір для справжніх суперечок щодо моральних питань. Я не маю наміру оскаржувати ці погляди тут. Що я вважаю вирішальним, так це те, щоб студенти побачили, що моральні питання не є релевантними в такому сенсі, як питання про нерелятивізовані смакові твердження («Ванільне морозиво смакує краще»). Якби це було так, то вони не були б речами, до яких існують релевантні аргументи. І якщо студент

не розглядає моральні твердження як об'єктивні в цьому обмеженому сенсі, то зусилля навчити його ефективно міркувати про них, ймовірно, будуть марними. Такий студент сприйматиме суперечки як безглузду спробу довести щось, що не піддається доказу.

Також варто зазначити, що потенційно ефективний спосіб позбавити студентів від наївного релятивізму чи наївного антиреалізму, який багато хто з них так схильний підтримувати, — це змусити їх замислитися над своєю власною практикою. Якщо є якісь проблеми, про які вони сперечаються, не знаючи, що про них думати, то їхні суперечки про них, ймовірно, полягатимуть у розгляді чинників, які, на їхню думку, стосуються цієї проблеми. Але як тільки вони побачать, що це саме те, що вони роблять, оцінюючи проблему, вони відразу зрозуміють те, що позбавить їх наївного релятивізму чи наївного антиреалізму, які вони сповідують. Це тому, що ці погляди, зрештою, не можуть пояснити думку про те, що ці чинники насправді стосуються тієї проблеми, про яку вони сперечаються.

Ще один спосіб висловити думку, яку я тут обговорюю, полягає в тому, що моральні міркування та аргументація мають сенс лише в тому випадку, якщо існують так чи інакше факти, які мають якесь значення для моралі. Це те, що студенти мають зрозуміти. Таким чином, я думаю, що обговорення цих метаетичних питань є вирішальним компонентом навчання студентів правильному міркуванню.

Я боюся, що стверджувати щось на кшталт погляду на те, що мораль є «об'єктивною», пов'язано з певними труднощами. Похвальні зусилля бути неупередженим та інклюзивним, уникати «нав'язування» своїх поглядів студентам, лише посилюють ці труднощі. Тим не менш, вкрай важливо, щоб студенти бачили, що в цій сфері існує об'єктивність, інакше вони просто не зможуть зрозуміти, в чому може бути сенс міркувань щодо моральних питань (окрім переконання чи вирішення розбіжностей). На завершення цього розділу я виділю деякі моменти, які можуть допомогти полегшити ці труднощі.

Одна з причин, хоча й не єдина, чому суперечливі питання є суперечливими, полягає в тому, що докази, які ми маємо щодо них, обмежені або непереконливі. Тобто, це теми, щодо яких існує або повинна бути значна невизначеність. Додайте до цього два пункти, коротко згадані раніше.[170] Перший — це легкість, з якою ми можемо поєднувати пов'язані питання, такі як моральний статус смертної кари, з іншими факта-

[170] Для обговорення різних питань, порушених у цьому розділі, див. Hamblin (1970) та Hansen and Pinto (1995)

ми щодо її ефективності, конституційності тощо. Інший момент — це легкість, з якою ми можемо сплутати прості універсальні узагальнення з іншими, більш обмежувальними узагальненнями. Твердження про моральність чи аморальність конкретних практичних дій часто поєднуються з невизначеними кількісними характеристиками. Чи є твердження про те, що смертна кара є помилковою, універсальним твердженням, що стосується практики, чи обмежується певними соціальними умовами? Чітке розуміння цього може допомогти зменшити побоювання щодо того, що є об'єктивною істиною щодо таких моральних питань.

У будь-якому разі, студенти повинні розглядати моральні проблеми як реальні питання, щодо яких ми можемо сперечатися, якщо вони хочуть ефективно аналізувати аргументи щодо таких питань. Це вимагає, щоб вони бачили проблеми такими, якими вони є. Вони повинні розглядати їх як справжні проблеми, можливо, важкі для вирішення, на які є правильні відповіді. Правильні відповіді можуть бути складними, і вони можуть бути недосяжними з огляду на наявні доводи. Але це не скасовує необхідності їх точного розуміння.

3. Помилки

У цьому заключному розділі я хочу коротко зупинитися на тому, що, на мою думку, студентам дійсно не потрібно вивчати, щоб навчитися ефективно мислити. Насправді це те, що я вважаю потенційно шкідливим. Навчання студентів розпізнаванню неформальних помилок — можливих поширених помилок у міркуванні — один із популярних способів навчити студентів міркуванню. Класифікація помилок у міркуванні може здатися корисним та ефективним способом полегшити аналіз аргументів. На мій погляд, це те, чого краще уникати.

Будь-хто, хто читає літературу про помилки, побачить, що існують значні розбіжності щодо того, що саме вважати помилкою. Деякі люди думають, що лише аргументи можуть бути помилковими: помилка — неправильний (invalid) аргумент. Інші думають, що помилки — це порушення правил діалогу. Треті вважають помилками такі речі, як методи переконання, що вводять в оману. Деякі думають, що будь-який поганий аргумент вважається помилкою, тоді як інші думають, що помилками вважаються лише погані аргументи, які здаються добрими або здатними переконувати людей. Деякі думають, що помилки повинні містити структурний дефект, в той час як інші вважають, що наявність різного роду дефектів, таких, як помилковий засновок, достатньо, щоб класи-

фікувати аргумент як помилку. У цьому обговоренні такі деталі можна проігнорувати. Більше того, будь-хто, хто шанує літературу про помилки, зауважить, що існують значні розбіжності щодо того, як саме визначати різні помилки, при цьому деякі проводять більш тонкі відмінності та представляють ширший набір категорій.[171] Чи існує корисна та внутрішньо узгоджена схема класифікації — відкрите питання. Я не зупинятимуся тут у цьому питанні, т.к. він не має значення для подальшого обговорення. Чи існує корисна та внутрішньо узгоджена схема класифікації — це відкрите питання. Я не зупинятимуся тут на цьому питанні, оскільки воно не має значення для подальшого обговорення.

Отже, заради дискусії припустимо, що можна скласти каталог або таксономію помилок, допущених аргументами. Чи слід цьому навчати наших студентів? Я думаю, що відповідь має бути негативною. У цьому заключному розділі я коротко поясню чому. Я визнаю на початку, що мій захист цієї відповіді далеко не вирішальний. Добре обґрунтована відповідь вимагатиме інформації про наслідки навчання з використанням різних методів. Ми не можемо належним чином сидіти в своїх кріслах і з'ясовувати, що станеться, якщо ми використовуватимемо ці методи. Думати інакше — означає вдатися до «спекулятивної помилки».

Однак є вагомі підстави для занепокоєння щодо практичних наслідків навчання помилкам.[172] Одне з побоювань полягає в тому, що вивчення помилок призводить до безглуздої, негативної класифікації. Студенти грають у гру «назви цю помилку» замість того, щоб ретельно обмірковувати аргументи. Друге занепокоєння полягає в тому, що існуючі класифікації є заплутаними, тому важко повірити в те, що студенти можуть знати, що з ними робити. По-третє, схема класифікації надмірно ускладнює проект оцінки аргументів.

Цей останній пункт здається мені особливо важливим, і тут я докладніше зупинюся на ньому. Ось недосконала аналогія: припустимо, ви хочете вирощувати лілії у своєму саду. Лілії відносно легко вирощувати, але вони схильні до деяких хвороб і шкідників. Є умови вирощування, яких слід уникати, та засоби, які слід застосовувати, коли виникають проблеми. Наскільки мені відомо, пересічний домашній садівник застосовуватиме той самий засіб однаково при вирішенні багатьох проблем, що виникають. Навчати пересічного домашнього садівника розрізнен-

---

171 Про підручник, який нещодавно вийшов і використовує цей підхід, див Walton (2008). Мій власний текст, див.Feldman (1999), уникає обговорення неформальних помилок.

172 Див. Гічкок (1995)

ню різних хвороб і їх різновидів, ймовірно, буде контрпродуктивно. Зрештою, вони намагатимуться розрізняти найдрібніші деталі, які мало впливають на те, що вони хочуть робити. Я думаю, що щось подібне стосується також помилок.

Найбільше мене вражає те, що навчання розпізнаванню неформальних хибних висловлювань абсолютно зайве. Студенти, озброєні переліком переконливих аргументів, представлених на початку цього есе, матимуть саме те, що їм потрібно для оцінки аргументу. Студенти, які використовують епістемічний погляд на добрі аргументи, поставлять собі три запитання: по-перше, чи підтверджують засновки висновок? По-друге, чи обґрунтоване моє переконання в <істинності> кон'юнкції засновків? По-третє, чи спростовують мої вихідні дані (background evidence) цей аргумент? Якщо аргумент успішний за всіма трьома пунктами, то для них аргумент є добрим, і вони повинні довіряти висновку, отриманому на основі цього аргументу. Якщо ні, то вони не повинні вірити висновку, що ґрунтується на цьому аргументі. Класифікація аргументів як помилок — це лише п'яте колесо у візі цього процесу. З епістемологічної точки зору, речі, які правильно було б називати помилками, виявляться поганими аргументами (або не аргументами). Речі, які не є помилками, вважатимуться добрими аргументами (за винятком дефектів, які не класифікуються як помилки). Але студентам просто не потрібно розмірковувати, якого саме типу є цей нібито поганий аргумент. І їм не потрібно витрачати свій час на вивчення назв різних помилок, а також їм не потрібно витрачати свій час на спроби класифікувати аргументи, з якими вони стикаються, за категоріями, що вважаються помилковими. Вони можуть просто оцінити аргументи.

Простота цього опису методу оцінки аргументу, безсумнівно, маскує складнощі, які можуть виникнути під час його застосування. Буває важко сказати, що підтверджує що, і може бути важко визначити, чи є обґрунтованою віра в певний набір засновків.

Облік вихідних даних часто заплутує питання. Тим не менш, якщо ви відповісте на ці питання, ви впораєтеся зі своїм завданням. Просто не має значення, чи є підстава для негативної оцінки аргументу також підставою для віднесення його до тієї чи іншої категорії помилок. Виявлення помилки здається мені заплутаним та непотрібним додатковим кроком. Понад те, щоб студенти зрозуміли, у чому полягають помилка, тобто. щоб мати уявлення про поганий аргумент, здатний переконувати людей, їм необхідно мати деяке уявлення про поняття доброго аргументу. Тож їм все одно потрібно загальне уявлення. Важко зрозуміти, які переваги дає безліч назв різних помилок. Ми можемо уникнути помилок.

4. Висновок

У цій статті я, не аргументуючи, припустив, що головна мета освіти — навчити студентів основним навичкам міркування та мислення, які необхідні для того, щоб бути ефективними громадянами. Я описав те, що я вважаю двома ключовими компонентами (key features), які слід включити до курсів навчання цих навичок. Перший компонент стосується характеру та мети аргументів. Я протиставив три загальні підходи: один фокусується на аргументах як інструментах переконання, другий підкреслює їхню роль у досягненні згоди чи консенсусу, а третій підкреслює їхнє використання в процесі досягнення раціональних переконань щодо певного питання. Я коротко висловився на користь третього або епістемологічного підходу і виклав деякі деталі моєї кращої версії цього підходу. Другий основний компонент стосується об'єктивності моралі. Я стверджував, що моральні твердження є одними з речей, щодо яких студенти повинні навчитися міркувати. Але щоб зрозуміти моральний аргумент, учні мають навчитися розглядати моральні твердження як речі, які можуть бути правильними чи неправильними, тобто. як речі, до яких застосовуються докази та підстави (evidence and reasons). А це вимагає позбавлення їх наївних поглядів на протилежне, яких вони часто дотримуються. Зрештою, я припустив, що студентам не потрібне обговорення так званих неформальних помилок, і, можливо, їм було б краще без нього.

Література / Refereces

Biro, John and Harvey Siegel. 1992. "Normativity, Argumentation, and an Epistemic Theory of Fallacies, *Argumentation Illuminated*, ed. by F. H. van Eemeren, R. Grootendorst, J. A. Blair, and C.A. Willard, Amsterdam, SICSAT, 85-103.

Biro, John and Harvey Siegel. 2006a. "Pragma-Dialectic Versus Epistemic Theories of Arguing and Argument: Rivals or Partners," *Considering Pragma-Dialectics: A Festschrift for Frans H. Van Eemeren on the Occasion of His 60th Birthday*, ed. by Peter Houtlosser and Agnes van Rees, London, Routledge.

Biro, John and Harvey Siegel. 2006b. "In Defense of the Objective Epistemic Approach to Argumentation," *Informal Logic* 26.

Feldman, Richard. 1994. "Good Arguments," in *Socializing Epistemology*, ed. Frederick Schmitt, Lanham, Md., Rowman and Littlefield, 159-188.

Feldman, Richard. 1999. *Reason and Argument (2 Edition)*, Upper Saddle River, NJ, Prentice-Hall.

Hamblin, C. H. 1970. *Fallacies*, London, Methuen.

Hansen, Hans V. and Robert C. Pinto, eds. 1995. *Fallacies: Classical and Contemporary Readings*, University Park, Pennsylvania State University Press.

Hitchcock, David. 1995. "Do the Fallacies Have a Place in the Teaching of Reasoning Skills or Critical Thinking?" in *Fallacies: Classical and Contemporary Readings*, 319-327.

Lumer, Christoph (ed.) 2005. *Informal Logic* 25. Special Issue on The Epistemological Approach to Argumentation, Part 1.

Lumer, Christoph (ed.) 2006. *Informal Logic* 26. Special Issue on The Epistemological Approach to Argumentation, Part 2.

Marples, Roger (ed.). 1999. *The Aims of Education*, London, Routledge.

Siegel, Harvey. 1988. *Educating Reason : Rationality, Critical Thinking, and Education*, London, Routledge.

Siegel, Harvey and John Biro. 1997. "Epistemic Normativity, Argumentation, and Fallacies" *Argumentation* 11: 277-292.

Siegel, Harvey and John Biro. 2008. "Rationality, Reasonableness, and Critical Rationalism: Problems with the Pragma-dialectical View," *Argumentation* 22: 191-203.

Tindale, Christopher. W. 1999. *Acts of Arguing: A Rhetorical Model of Argument*, Albany, NY, SUNY Press.

van Eemeren, F. H. and R. Grootendorst. 2004. *A Systematic Theory of Argumentation: The pragma-dialectical approach*, Cambridge, Cambridge University Press.

Walton, Douglas. 2008. *Informal Logic: A Pragmatic Approach*, Cambridge, Cambridge University Press.

Наукове видання

ЛУМЕР
Крістоф
Секундант
Сергій
Григорьєвич

ТЕОРІЯ АРГУМЕНТАЦІЇ
ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (АНТОЛОГІЯ)

ТОМ 1
КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ТА ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО АРГУМЕНТАЦІЇ

Оригінал-макет та комп'ютерна верстка
Назарчук В.С.

Підписано до друку 14.07.2025
Формат 60x84/16. Папір друкарський
Гарнітура Times New Roman». Друк цифровий.
Обл.-вид. арк. 20,0 Тираж 100 прим. Зам. № 25049

Видавець і виготовлювач: Назарчук С.Л.
65009, Одеса, Фонтанська дорога, 10
Тел.: 050 905 23 77
E-mail: selen_odesa@ukr.net
Свідотство суб'єкта видавничої справи
ДК № 7024 від 23.12.2019

9 786177 883424